



Anadolu İmam Hatip Lisesi

AKAİD



YAZARLAR

Doç. Dr. U. Murat KILAVUZ

Eba Müslim YAŞAROĞLU

Nihat MORGÜL

Veli KARATAŞ



BASKI:

KORZA YAYINCILIK
BASIM SAN. VE TİC. A.Ş.
ANKARA - 2023

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI NO 8680
YARDIMCI VE KAYNAK KİTAPLAR DİZİ YAYIN NO 2572

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

EDİTÖR

Nihal SOYDAŞ

DİL UZMANI

Ahmet POLAT

PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI

Hasan TOPAL

REHBERLİK UZMANI

Esra DEMİR

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME UZMANI

Şerife ERTUĞRUL

GÖRSEL TASARIMCI

Sami ÇELİK

Nazlı Elif AKTAŞ

ISBN: 978-975-11-6662-3

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 01.03.2023 tarihli ve 71331557 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiştir. Birinci baskı 118382 adet basılmıştır.



İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

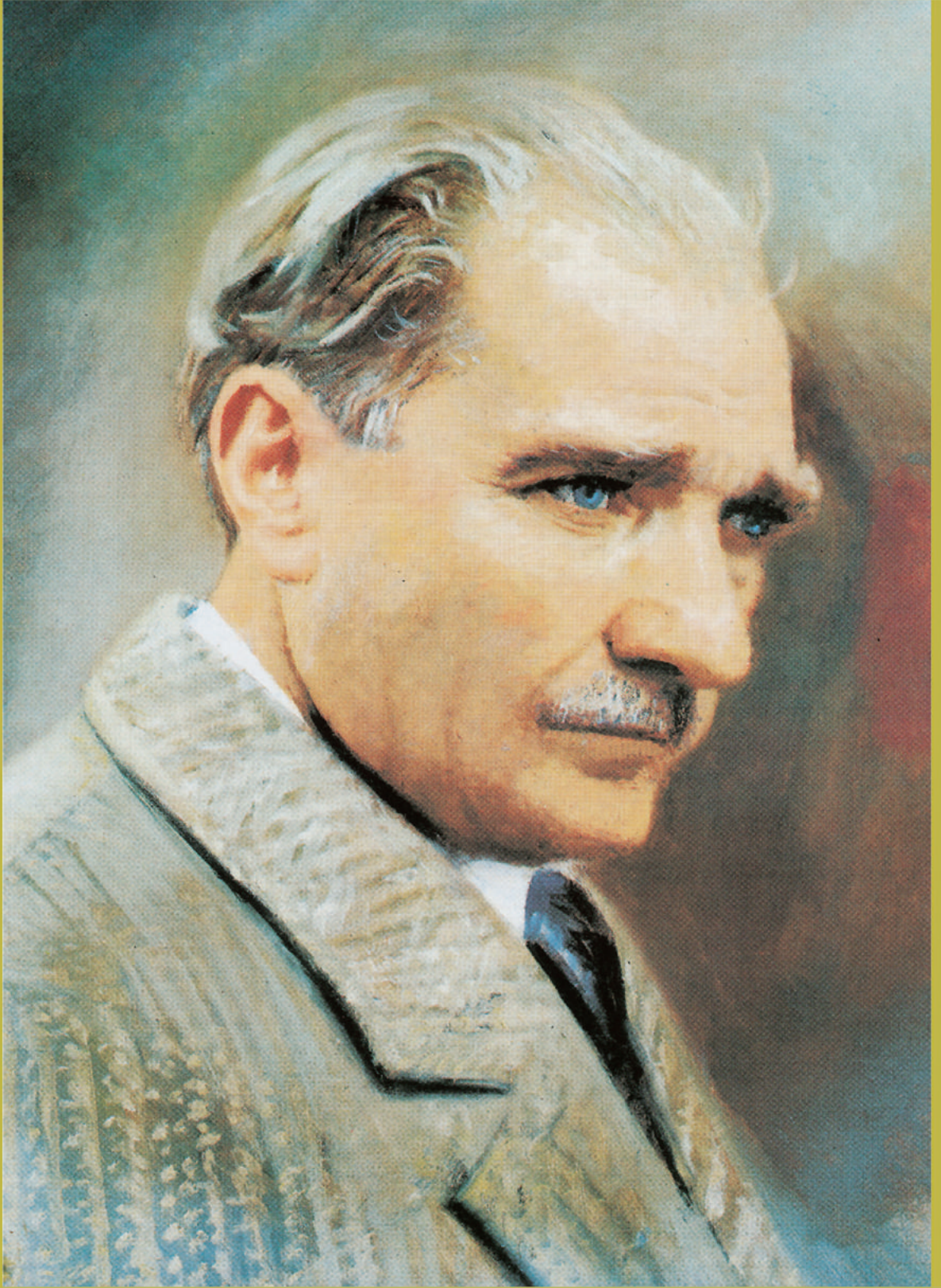
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namûsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk



MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

1. ÜNİTE

AKAİD İLMİ

1. Dinin Kaynağı	12
2. Akaidin Tanımı, Konusu ve Amacı	14
3. İslam Akaidinin Temel Özellikleri	16
4. İslam Akaidinin Kaynakları	18
Ünitemizi Değerlendirelim	23

2. ÜNİTE

İMAN VE MAHİYETİ

1. İman ve İmanın Mahiyeti	26
2. İman ve Amel Arasındaki İlişki	31
3. İmanın Geçerli Olmasının Şartları	34
4. İnanç Bakımından İnsanlar	35
4.1. Mümin	35
4.2. Münafık	36
4.3. Kâfir	36
Ünitemizi Değerlendirelim	40

3. ÜNİTE

ALLAH'A İMAN

1. Allah'a İman ve İslam Akaidindeki Yeri	44
2. Allah İnancının Fitriliği	45
3. Allah'ın Varlığı ve Birliği	47
4. Allah'ın İsimleri	53
5. Allah'ın Sıfatları	57
5.1. Zatî Sıfatlar	57
5.2. Subûti Sıfatlar	59
6. Allah'a İmanın İnsana Kazandırdıkları	64
Ünitemizi Değerlendirelim	67

4. ÜNİTE

MELEKLERE İMAN

1. Meleklerin Varlığı ve Mahiyeti	70
2. Meleklerin Görevleri	72
3. Meleklerle İmanın İnsana Kazandırdıkları	76
4. Kur'an-ı Kerim'e Göre Cinler	77
5. Kur'an-ı Kerim'e Göre Şeytanlar	80
Ünitemizi Değerlendirelim	85

5. ÜNİTE

PEYGAMBERLERE VE KİTAPLARA İMAN

1. Nübüvvet, Risalet ve Vahiy 88
 - 1.1. Peygambere Olan İhtiyaç 90
 - 1.2. Peygamberlerin Özellikleri 90
 - 1.3. Kur'an'da Adı Geçen Peygamberler 95
 - 1.4. Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi 96
 - 1.5. Peygamberlere İmanın İnsana Kazandırdıkları 101
2. Peygamberlere Gönderilen Kitaplar 103
 - 2.1. Tevrat 104
 - 2.2. Zebur 104
 - 2.3. İncil 104
 - 2.4. Kur'an-ı Kerim 105
 - 2.5. Kitaplara İmanın İnsana Kazandırdıkları 107
- Ünitemizi Değerlendirelim 109

6. ÜNİTE

AHİRETE İMAN

1. Dünya Hayatı ve Ahiret 112
2. Ahiret Hayatının Varlığının Delilleri 115
3. Ahiret Hayatının Safhaları 118
 - 3.1. Berzah Âlemi 118
 - 3.2. Kıyamet 120
 - 3.3. Ba's 123
 - 3.4. Mahşer, Hesap ve Mizan 124
 - 3.5. Sırat 125
 - 3.6. Cennet ve Cehennem 128
4. Ahirete İmanın Hayatımıza Etkileri 131
- Ünitemizi Değerlendirelim 133

7. ÜNİTE

KADER VE KAZAYA İMAN

1. Kader ve Kaza 136
2. Kader ve Kaza İnancının Kur'an ve Hadislerdeki Temelleri 137
3. İnsan - Kader İlişkisi 141
 - 3.1. Akıl 141
 - 3.2. İrade 143
 - 3.3. Sorumluluk 145

4. Kaderle İlişkilendirilen Bazı Kavramlar	147
4.1. Ecel.....	147
4.2. Rızık.....	149
4.3. Afet	150
4.4. Sağlık ve Hastalık.....	151
4.5. Başarı ve Başarısızlık	152
4.6. Dua ve Tevekkül	153
4.7. Sabır, Teslimiyet ve Rıza	155
4.8. Hayr ve Şer	155
4.9. Hidayet ve Dalalet.....	156
Ünitemizi Değerlendirelim.....	159
SÖZLÜK	161
KAYNAKÇA	169
CEVAP ANAHTARI.....	171

KISALTMALAR

a.s	: Aleyhisselam
b.	: bin
bk.	: bakınız
C	: cilt
c.c.	: celle celalühü
çev.	: çeviren
DİA	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ed.	: editör
haz.	: hazırlayan
Hz.	: hazreti
md.	: madde
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
s.	: sayfa
s.a.v.	: sallallahu aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı



ÜNİTE İSMİ

ÜNİTE NUMARASI

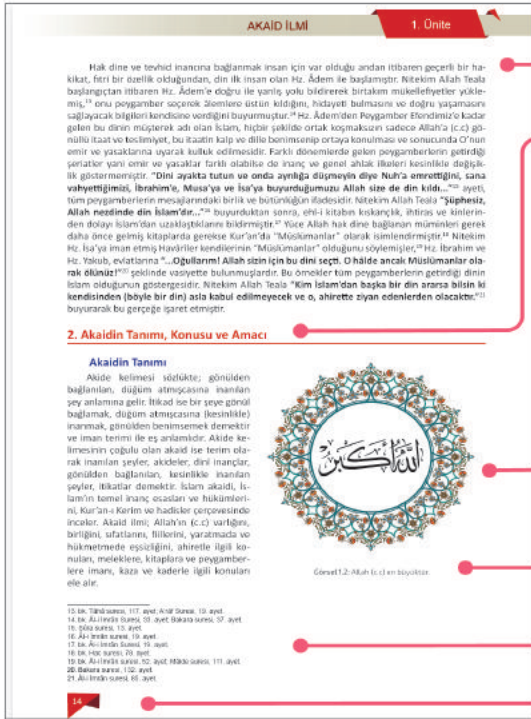
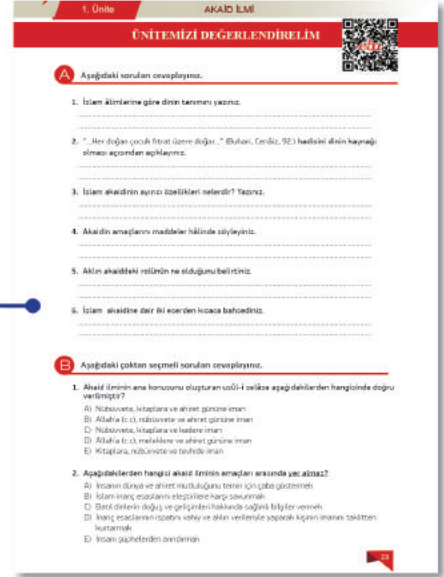
ÜNİTE KAPAK RESMİ

PDF ve DİJİTAL İÇERİK KAREKODU

ÜNİTE KAVRAMLARI

DEĞERLENDİRME SORULARI

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI



KONU İÇERİKLERİ

KONU BAŞLIKLARI

İLGİLİ GÖRSELLER / GRAFİKLER

RESİM AÇIKLAMA YAZISI

KAYNAKLAR

SAYFA NUMARASI

KİTAPTA YER ALAN ETKİNLİKLER

ETKİNLİK TÜRLERİ

O OKUYALIM

B BİLGİ KUTUSU

Y YORUMLAYALIM

L LİSTELEYELİM

D DÜŞÜNELİM

D DEĞERLENDİRELİM

A ARAŞTIRALIM

N NOT EDELİM

B BULALIM

T TARTIŞALIM

AKAİD İLMİ

1. ÜNİTE



Dijital içerik



Ünite PDF'si

KAVRAMLAR

- din, İslam, itikat, akaid, fıtrat

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Sizce bir insan, inancı veya dini olmadan huzurlu bir şekilde hayatını sürdürebilir mi? Arkadaşlarınızla tartışınız.
2. İslam itikadının temel esaslarını ilgili kaynaklardan araştırarak İslam'ın temel inanç ilkelerini tespit etmeye çalışınız.
3. Akaid kavramının anlamlarını sözlükten bulup defterinize yazınız.

1. Dinin Kaynağı

“Din” kelimesi sözlükte, “usul, âdet, tutulan yol, hüküm, mükâfat ve ceza, itaat” gibi anlamlara gelir.¹ Allah Teala birtakım hükümler koymak suretiyle insanlar için bir yol belirlemiş, onları bu yola uymakla sorumlu tutmuştur. Kulun tavrına göre de ödüllendirme veya cezalandırma şeklinde bir karşılık takdir etmiştir.

İslam âlimleri dini “akıl sahibi insanları kendi hür iradeleriyle bizzat hayırlı olan şeylere götüren ilahi kanun”² olarak tanımlar. Bu tanım bize dinin çeşitli boyutları hakkında şu temel ilkeleri verir.

1. Tanımdaki “ilahi kanun” ifadesi dinin kaynağına işaret eder. Din Allah’tandır. Allah tarafından ortaya konmuştur. O’ndan başkasının ne din koymaya ne de dinî hükümleri değiştirmeye ve kaldırmaya hakkı vardır. Yüce Allah **“İyi bilin ki halis din yalnız Allah’ındır...”**³, **“Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. Din de sadece ve daima Allah’ındır (Kulluk ve itaat de yalnızca ve daima O’na olmalıdır.). Öyleyken Allah’tan başkasından mı korkuyorsunuz?”**⁴ buyurarak bunu bildirmiştir. Dolayısıyla peygamberler için dinin sahibi diyemeyiz, ayrıca onlar kendilerinden dine bir ekleme ve çıkarma da yapamazlar. Sadece Allah’tan (c.c) aldıkları emir ve yasakları ümmetlerine ulaştırırlar.



Görsel 1.1: İlahi dinin temel kaynağı vahiydir.

2. Dinin muhatabı, akıl sahibi yani akıl sağlığı yerinde olan ve akli melekelerini kullanabilen kimselerdir. Başka bir ifadeyle din ancak akıl sahibi olanlara hitap eder. Dolayısıyla akıl sağlığı yerinde olmayanlar ve küçük yaştaki çocukların dinen sorumluluğu yoktur. Nitekim Hz. Peygamber **“Üç kişiden kalem (sorumluluk) kaldırılmıştır: Ergenlik çağına kadar çocuktan, iyileşinceye kadar akıl hastasından ve uyanıncaya kadar uyuyandan.”**⁵ buyurmuştur.

3. Akıl sahibi insanların dine yöneliş ve bağlılığının kendi hür iradesiyle olması gerekir. Din kişiye hak ile batılı, doğru ile yanlış gösterir, her birisinin kişi açısından ne gibi sonuçlar doğuracağını açıklar. Bu aşamadan sonra da dine yönelip yönelmemekte bir zorlama söz konusu olmaz.⁶ Allah Teala Hz. Peygamber’e **“Hak Rabb’iniz’ dendir; artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin...”**⁷ demesini buyurur. İnsanın bu dünyada imtihan edilen bir varlık olması, onun bireysel sorumluluk ve özgürlüğünün de olmasını gerektirir. İnsanın iradesinin neye yöneleceğini din belirler. Ancak duygular ve çevre şartları da bunda etkili olur. Dolayısıyla kişinin iradesini dinin telkini doğrultusunda kullanması, dini yaşamada karşılaştığı güçlükleri kendi iradesi ve tercihiyle aşarak bağlılığını devam ettirmesi esastır. Yüce Allah, **“insanı sadece kendisine kulluk etmesi için yarattığını”** bildirmiştir.⁸ Bu kulluk görevlerini yerine getirmeyi ya da getirmemeyi seçen insan buna göre karşılık görecektir.

1. Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelama Giriş s. 23.

2. Muhammed Murtazâ ez-Zebîdî, Tâcû'l-arûs, “dyn” maddesi; Seyyid Şerîf el-Cûrcânî, et-Ta’rifât, “Din” maddesi.

3. Zümer suresi, 3. ayet.

4. Nahl suresi, 52. ayet.

5. Ebu Davud, Hudûd, 17, Talâk, 11; Tirmizi, Hudûd, 1; İbn Mâce, Talâk, 15.

6. bk. Bakara suresi, 256. ayet.

7. Kehf suresi, 29. ayet.

8. Zariyat suresi, 56. ayet.

4. Kişi aklını ve iradesini kullanarak dini seçtiğinde dinin semeresi olan hayra yani bizzat iyi olan şeylere ulaşır. Aslında kişilerin iyi-kötü algısı ve değerlendirmeleri farklı olabilir. Mesela paraya düşkün birisi için servet ve zenginlik en büyük hayır iken bir başkası çok kesin biçimde servet sahibi olmaktan kaçınabilir çünkü ona göre zenginlik büyük bir imtihan ve hatta kötü bir şeydir. Şu hâlde dinin insanı ulaştırdığı hayır, kişisel yargılardan, değerlendirmelerden bağımsız, akliselim sahiplerinin kabul edebileceği bir iyilik olmalıdır. Bu da bir yönüyle kişinin Müslüman olması ve Müslüman olmasının getirdiği haklardan yararlanması anlamında dünyevi, bir yönüyle de cenneti ve nimetlerini kazanması anlamında uhrevi hayırdır. İnsan eliyle ortaya konulan veya ilahi kaynaklı olmakla birlikte zamanla bozulan dinlerin böyle bir hayra götüremeyeceği açıktır.

Dolayısıyla insanlar tarafından konulmuş, değiştirilmiş veya bozulmuş olan, vahye dayanmayan, bu sebeple de kişileri dünyada ve ahirette huzura erdirmeyen dinler, İslam'a göre hak (gerçek ve doğru) din sayılmazlar.

İnsanda din duygusu doğuştan vardır, sonradan kazanılmış değildir. Çünkü her insanda bir üstün varlığa inanma ve ona kulluk etme özelliği vardır. Bu özellik bir duygu hâlinde insana yaratılışında bahşedilmiştir. Allah Teala, insanları bir dine inanma ve bağlanma potansiyeli üzere yani din duygusuyla hatta tek bir ilaha inanma ve kulluk etme bilinciyle yarattığını bildirmektedir ki buna fitrat adı verilir. **“(Resul’üm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah’ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur fakat insanların çoğu bilmezler.”**⁹ ayetinde bu durum ifade edilmiştir. Peygamber Efendimiz de bir hadislerinde **“Her doğan (İslam) fitratı üzere doğar. Fakat o çocuğun anası ve babası onu kendi dinlerine döndürürler. Yahudi iseler Yahudi yaparlar, Hristiyan ve Mecusi iseler Hristiyan ve Mecusi yaparlar.”**¹⁰ buyurarak insanda din duygusunun doğuştan var olduğunu ve insanların yaratılış gereği tevhid inancını kabul etmeye yatkın olduklarını ancak anne-baba ve çevresinin kişinin tercihini değiştirebileceğini ifade etmiştir.

İnsanın böyle bir fitrata sahip olmasının temelinde, yaratılış aşamasında Allah Teala ile insanlar arasında gerçekleşen, mîsâk, kalu bela veya elest bezmi olarak da bilinen ahitleşme yatar. Kur’an’da bildirildiğine göre Yüce Allah, her insanı kendine şahit tutmuş ve **“...Ben sizin Rabb’iniz değil miyim?..”** diye sormuştur. Onlar da **“...Evet, şahit olduk (ki Rabb’imizsin)...”** cevabını vermişlerdir.¹¹ **“Ben kullarımın tümünü tevhid ehli (hanîf) olarak yarattım. Sonra şeytanlar onları dinlerinden döndürdü ve bana başka şeyleri ortak koşmalarını emrettiler.”**¹² anlamındaki kudsî hadis de bu gerçeği ifade eder. Allah Teala’nın peygamberleri aracılığıyla insanlara gönderdiği din bir tür sözleşmedir. Dinin ana gayelerinden biri de bu ahitleşmeyi hatırlatmaktır. Kulların buna göre yaşamalarını sağlamaktır.

N > NOT EDELİM

Hak dinin;

- ✓ Sahibi ve kaynağı Allah'tır.
- ✓ Muhatabı, akli melekeleri sağlıklı işleyen ve hür iradesiyle tercihte bulunabilen insandır.
- ✓ Amacı, insanı bu dünyada ve ahirette mutlak hayra, gerçek mutluluğa ulaştırmaktır.

B > BİLGİ KUTUSU

“Hani Rabb'in (ezelde) Âdemoğullarının sulplerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine karşı şahit tutarak 'Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?' demişti. Onlar da 'Evet, şahit olduk (ki Rabb'imizsin.). demişlerdi. Böyle yapmamız kıyamet günü, 'Biz bundan habersizdik' dememeniz içindir.”

(A'râf suresi, 172. ayet.)

9. Rûm suresi, 30. ayet.

10. Buhârî, Cenâiz, 80; Kader 22-23; Tirmizi, Kader, 5; Ebû Dâvûd, Sünnet, 17.

11. A'râf suresi, 172. ayet.

12. Müslim, Cennet, 63.

Hak dine ve tevhid inancına bağlanmak insan için var olduğu andan itibaren geçerli bir hakikat, fitri bir özellik olduğundan, din ilk insan olan Hz. Âdem ile başlamıştır. Nitekim Allah Teala başlangıçtan itibaren Hz. Âdem'e doğru ile yanlış yolu bildirerek birtakım mükellefiyetler yüklemiştir,¹³ onu peygamber seçerek âlemlere üstün kıldığını, hidayeti bulmasını ve doğru yaşamasını sağlayacak bilgileri kendisine verdiğini buyurmuştur.¹⁴ Hz. Âdem'den Peygamber Efendimiz'e kadar gelen bu dinin müşterek adı olan İslam, hiçbir şekilde ortak koşmaksızın sadece Allah'a (c.c) gönüllü itaat ve teslimiyet, bu itaatin kalp ve dille benimsenip ortaya konulması ve sonucunda O'nun emir ve yasaklarına uyarak kulluk edilmesidir. Farklı dönemlerde gelen peygamberlerin getirdiği şeriatler yani emir ve yasaklar farklı olabilse de inanç ve genel ahlak ilkeleri kesinlikle değişiklik göstermemiştir. **"Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin diye Nuh'a emrettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya buyurduğumuzu Allah size de din kıldı..."**¹⁵ ayeti, tüm peygamberlerin mesajlarındaki birlik ve bütünlüğün ifadesidir. Nitekim Allah Teala **"Şüphesiz, Allah nezdinde din İslam'dır..."**¹⁶ buyurduktan sonra, ehl-i kitabın kıskançlık, ihtiras ve kinlerinden dolayı İslam'dan uzaklaştıklarını bildirmiştir.¹⁷ Yüce Allah hak dine bağlanan müminleri gerek daha önce gelmiş kitaplarda gerekse Kur'an'da "Müslümanlar" olarak isimlendirmiştir.¹⁸ Nitekim Hz. İsa'ya iman etmiş Havârîler kendilerinin "Müslümanlar" olduğunu söylemişler,¹⁹ Hz. İbrahim ve Hz. Yakub, evlatlarına **"...Oğullarım! Allah sizin için bu dini seçti. O hâlde ancak Müslümanlar olarak ölünüz!"**²⁰ şeklinde vasiyette bulunmuşlardır. Bu örnekler tüm peygamberlerin getirdiği dinin İslam olduğunun göstergesidir. Nitekim Allah Teala **"Kim İslam'dan başka bir din ararsa bilsin ki kendisinden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek ve o, ahirette ziyan edenlerden olacaktır..."**²¹ buyurarak bu gerçeğe işaret etmiştir.

2. Akaidin Tanımı, Konusu ve Amacı

Akaidin Tanımı

Akide kelimesi sözlükte; gönülden bağlanılan, düğüm atmasıcasına inanılan şey anlamına gelir. İtikad ise bir şeye gönül bağlamak, düğüm atmasıcasına (kesinlikle) inanmak, gönülden benimsemek demektir ve iman terimi ile eş anlamlıdır. Akide kelimesinin çoğulu olan akaid ise terim olarak inanılan şeyler, akideler, dinî inançlar, gönülden bağlanılan, kesinlikle inanılan şeyler, itikatlar demektir. İslam akaidi, İslam'ın temel inanç esasları ve hükümlerini, Kur'an-ı Kerim ve hadisler çerçevesinde inceler. Akaid ilmi; Allah'ın (c.c) varlığını, birliğini, sıfatlarını, fiillerini, yaratmada ve hükmetmede eşsizliğini, ahiretle ilgili konuları, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere imanı, kaza ve kaderle ilgili konuları ele alır.



Görsel 1.2: Allah (c.c) en büyüktür.

13. bk. Tâhâ suresi, 117. ayet; A'râf Suresi, 19. ayet.

14. bk. Âl-i İmrân Suresi, 33. ayet; Bakara suresi, 37. ayet.

15. Şûra suresi, 13. ayet.

16. Âl-i İmrân suresi, 19. ayet.

17. bk. Âl-i İmrân Suresi, 19. ayet.

18. bk. Hac suresi, 78. ayet.

19. bk. Âl-i İmrân suresi, 52. ayet; Mâide suresi, 111. ayet.

20. Bakara suresi, 132. ayet.

21. Âl-i İmrân suresi, 85. ayet.

Akaid ilmi; ilk ortaya çıkışı itibariyle iman esaslarından özet olarak, tartışmaya girmeden, sadece Kur'an ve hadislerde yer alan bilgileri aktarmak suretiyle bahseden bir ilimdir. Ancak tarihî süreçte, bu esasları akıl ışığında inceleyen, delillendiren, bunun yanı sıra doğrudan doğruya inanca ilişkin bir mesele olmasa da iman esaslarının açıklanması, ispatı ve savunmasına yardımcı olacak konuları da ele alan bir ilim hâline dönüşmüş ve bu ilim için akaidin yanı sıra kelim adıyla kullanılmaya başlanmıştır.

Akaidin Konusu

İslamın getirdiği dinî hükümler; inanç, amel ve ahlak olmak üzere üçe ayrılır. İbadetler ile muamelata ilişkin konular ameli hükümler kapsamındadır.

Akaidin konusunu imanın altı esası ve bunlara ilişkin meseleler oluşturur. Ancak geleneğimizde altı iman esası üç ana başlık altında toplanmıştır. Kadere iman; özünde Allah'ın (c.c) ilmine, iradesine, kudretine ve yaratıcılığına iman olduğu için bu esas Allah'a (c.c) iman ile bir arada düşünülerek ikisine birlikte ilahiyât (ulûhiyetle ilgili meseleler) denilmiştir. Kitaplara iman, peygamberler ve onlara vahyedildiğine iman etmekle ilişkili olduğu için bu iki esas birleştirilerek nübüvât (peygamberlikle ilgili meseleler) adını almıştır.

Son olarak ahiret ve meleklerle imanın her ikisi de gayb konusu olduğu ve bunlar hakkında ancak nassa dayanarak bilgi sahibi olunabileceği için sem'iyât şeklinde isimlendirilmiştir.

Akaidin Amacı

Akaidin öncelikli amacı; iman esaslarının açıklamasını yapmak, bunları yorumlamak, gerek akli gerekse naklî delillerle bunların ispatını gerçekleştirmek, aynı zamanda savunmaktır. Bu yol sapkın düşünce sahiplerinin İslam'a ve inanç esaslarına yönelik itirazlarını delillerle çürütüp onlara cevap vermek, dolayısıyla iman esaslarını sarsıntıya uğramaktan korumak da akaidin genel amaçları arasındadır.

Akaid ilmi iman esaslarını açıklama, yorumlama, ispat etme ve savunma yoluyla Müslümanlar için yol gösterici olmayı hedeflemiştir. Bunların en başta geleni, mümin olan bir kişiye inanç konusunda gerekli ve yeterli bilgiyi sağlayarak onun imanını gerçek, sağlam ve sarsılmaz (yakînî ve tahkikî) bir seviyeye yükseltmektir. Birey, akaid sayesinde elde ettiği bu sağlam bilgi ve imanı ile İslam inançlarına aykırı sapık akım ve cereyanlardan, her çeşit hurafe ve bâtil inançtan kurtulur ve korunur.

Akaid gerek samimi müminlerde ortaya çıkabilecek bazı şüphe, tereddüt ve itirazları, gerekse İslam dışı din ve düşünce sistemlerini benimseyenlerin ileri süreceği kasıtlı şüphe ve itirazları göğüsler. Bunun için sapık ve batıl fırkaları tanıtır; böylece bir yandan doğru yolu arayanlara yol göstermeyi, diğer yandan da inanmamakta direnen veya İslam itikadını bulandırmak isteyenleri reddetmeyi hedefler.

B

BİLGİ KUTUSU

Akaidin ana konusunu oluşturan iman esaslarına, dinin temelleri, aslî hükümleri anlamında "usûlü'd-dîn" adı verilir.

Bunlar arasından Allah'a (c.c), peygamberlere ve ahirete imanın özel adı "usûl-i selâse"dir (üç temel esas). Çünkü diğer üç iman esasını bunların altında incelemek ve değerlendirmek mümkündür.

Bütün iman esaslarının kendisine bağlı bulunduğu, imanın temelini teşkil eden "Allah'a (c.c) iman"a ise "aslü'l-usûl" (esasların esası) denir.



Görsel 1.3: Kelime-i Tevhid

Akaid, Allah'tan (c.c) başka ilah, yaratıcı ve mutlak otorite olmadığı anlamına gelen tevhid bilincine sahip mümin insanların yetişmesini hedefler. Delillerle güçlendirilmiş tahkiki bir iman sayesinde insan gerçek manada kulluk vazifelerini yerine getirebilir. Bu hedefleri gerçekleştiren akaidin nihai amacı ise diğer tüm dinî ilimlerde olduğu gibi, kişinin dünya ve ahirette mutlu olabilmesine katkı sağlamaktır.

Akaidin Amacı



3. İslam Akaidinin Temel Özellikleri

Hiz. Âdem'den beri bütün peygamberlerin tebliğ ettiği tevhid inancını esas alan İslam akaidinin özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. İslam akaidinin diğer inanç sistemlerinde bulunmayan özelliklerinden birisi; apaçık, sade ve anlaşılabilir bir akide olması, kendisinde hiçbir kapalı ve müphem hususun bulunmamasıdır. İslam' da bir olan Allah (c.c) inancı (tevhid) vardır; çift tanrıcılık (düalizm), üçleme (teslis) ve benzeri inançlar yoktur.

2. İslam akaidi insan fıtratına yabancı gelen ve yaratılışa zıt olan bir akide değildir, fıtrata uygundur. Özellikle bu akidenin temelini teşkil eden tevhid inancının insan fıtratına yerleşik olduğu hususunu Kur'an da açıklamaktadır.²²

İslam akaidi fıtrata uygun olduğu gibi akliselim tarafından da kolayca kabul edilecek esaslardan oluşur. Amentü'de belirlenen esaslar vahiy kaynaklı olup Kur'an ve sünnete dayanır. Allah Teala'nın insanlara en büyük ikramlarından olan akıl, İslam akaidini anlayıp benimsemekte hiç zorlanmaz. Ancak vahye muhatap olan ve sorumluluklar yüklenen insanın akaid esaslarını kolayca benimseyebilmesi için fıtratının ve vicdanının saflığını muhafaza etmesi gerekir. Akıllı da onu saptıracak ve Allah'a (c.c) yönelmesini engelleyecek iç ve dış baskılardan uzak olmalıdır.

D

DEĞERLENDİRELİM

"(Resul'üm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur fakat insanların çoğu bilmezler."

(Rum suresi, 30. ayet.)

"Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar."

(Buhari, Tefsir-i Rûm, 2.)

Yukarıda verilen ayet ve hadisi, İslam'ın insan fıtratına uygunluğu açısından değerlendiriniz.

3. İslam akaidi artma ve eksilmeyi, tahrif (bozulma) ve tebdili (değiştirilmeyi) kabul etmeyen sabit ve değişmez bir akidedir. Herhangi bir din adamının, ilmî kongrenin veya konsilin - Hristiyanlıkta olduğu gibi - onda bulunmayan şeyleri ona katması, onda bulunanı da ondan eksiltmesi

22. bk. Rûm Suresi, 30. ayet.

mümkün değildir. Hz. Peygamber'in de buyurduğu gibi, İslam akaidine ilave edilecek veya ondan çıkarılacak her şey reddedilmiştir: *"Her kim bizim şu din işimize ilişkin onda olmayan bir şey icat ederse o reddedilmiştir (ve batıl)."*²³ Nitekim Yüce Allah **"Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği bir dini getiren ortakları mı var...?"**²⁴ buyurarak böyle yapanları kınar ve dinin en mükemmel biçimde tamama erdirildiğini vurgular: **"... Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim..."**²⁵

4. İslam akaidi kesin delillere dayanır. Diğer bazı inanç sistemlerinde görülen, inanılacak şeylerin zaten akılla kavranamayan şeyler olması gerektiği ve kişinin sorumluluğunun sadece körü körüne kabullenmekten ibaret olduğu gibi anlayışların İslam akaidinde yeri yoktur. Aksine Kur'an'da **"Sen de onlara: 'Eğer sahiden doğru söylüyorsanız delilinizi getirin.' de."**²⁶ buyrulur. İslam akaidi, sadece kalp ve vicdana hitapla yetinmeyip kesin delillere ve açık istidlallere yer verir. Kur'an-ı Kerim; Allah'ın (c.c) varlığı, birliği ve kemal sıfatlarına sahip olduğu konusunda, kâinattan, insanın kendisinden ve tarihten deliller getirir. İnsanın, göklerin ve yerin ilk yaratılışından, baharda yeryüzünün tekrar canlanmasından hareketle, öldükten sonra dirilmenin mümkün olduğu sonucuna varır.²⁷

D

DÜŞÜNELİM

Aşağıdaki ayeti, inanç açısından değerlendiriniz.

"... Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim..."

(Mâide suresi, 3. ayet)

5. İslam akaidi mutedil ve dengeli, ifrat ve tefritten uzak bir inanç sistemidir.

a. İslam akaidi, duyu organlarıyla kavrayamıyoruz diye tabiat ötesi şeylerin hepsini inkâr edenlerle, birden fazla ilahın varlığını kabul edip ilahi ruhun birtakım insanlara hatta hayvanlara ve bitkilere geçtiğini (hulûl) söyleyenlerin iddialarını reddeder. İslam akaidi şirke kayan ilah telakkisini reddettiği gibi, inkârcılığı da reddetmiştir. Âlemin bir tek ilahının olduğunu, O'ndan başka hiçbir ilahın bulunmadığını ortaya koymuştur: **"(Resul'üm) de ki: 'Eğer biliyorsanız (söyleyin bakalım), bu dünya ve onda bulunanlar kime aittir?', 'Allah'a aittir.' diyecekler. 'Öyleyse siz hiç düşünüp taşınmaz mısınız!' de. 'Yedi kat göklerin Rabb'i, azametli Arş'ın Rabb'i kimdir?' diye sor. '(Bunlar da) Allah'ındır.' diyecekler. 'Şu hâlde siz Allah'tan korkmaz mısınız?' de. 'Eğer biliyorsanız (söyleyin), her şeyin melekûtu (mülkiyeti ve yönetimi) kendisinin elinde olan, kendisi her şeyi koruyup kollayan fakat kendisi korunup kollanmayan kimdir?' diye sor. '(Bunların hepsi) Allah'ındır' diyecekler. 'Öyleyse nasıl olup da büyüye kapılıyorsunuz?' de."**²⁸

B

BİLGİ KUTUSU

"İslam akaidi şirke kayan ilah telakkisini reddettiği gibi, inkârcılığı da reddetmiştir."

b. İslam akaidi Allah'ın (c.c) sıfatları konusunda da orta yolu izlemiştir. Ne tenzihte aşırı giderek ilahi sıfatları inkâr etmiş ne de teşbih (Allah'ı (c.c) yaratıklara benzetme) ve tescime (Allah'ı (c.c) cisim kabul etme) düşmüştür.

Bir taraftan Allah'ı (c.c) yaratıklara benzemekten tenzih ederken diğer taraftan sahip olduğu kemal sıfatlarla O'nu tavsif eder: **"...O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O iştendir, görendir."**²⁹; **"Allah, O'ndan başka ilah yoktur. O, hayy (diri)dir, kayyûmdur (yaratıklarını koruyup bizzat yönetendir). Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama. Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur. İzni olmadan O'nun katında kim şefaath edebilir? O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. (O'na**

23. Buhârî, Sulh, 5; Müslim, Akdiye, 17; İbn Mâce, Mukaddime, 3.

24. Şûra suresi, 21. ayet.

25. Mâide suresi, 3. ayet.

26. Bakara suresi, 111. ayet.

27. bk. Enam suresi 101. ayet; Cin suresi 3. ayet; Rum suresi 19. ayet.

28. Müminün suresi, 84-89. ayetler.

29. Şûra suresi, 11. ayet.

hiçbir şey gizli kalmaz.) O'nun bildirdiklerinin dışında insanlar O'nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez. O, yücedir, büyüktür.”³⁰

c. İslam akaidi diğer inanç sistemlerine yaklaşımında da itidal üzeredir. Ancak İslam, bu sistemler içinde eriyip yok olmayı asla kabul etmemiştir. Nitekim “O hâlde sen Allah’a güvenip dayan. Çünkü tuttuğun yol, gerçekliği meydanda olan hak yoludur.”³¹; “O hâlde sen, sana vahyedilen buyruklara sımsıkı sarıl; muhakkak ki sen, dosdoğru yoldasın.”³² ayetleri bu durumu ifade etmektedir. Diğer yandan İslam, “...De ki: Allah bizim de Rabb’imiz, sizin de Rabb’inizdir. Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz de sizedir...”³³; “Ey inkârcılar! Sizin taptıklarınıza ben asla tapmam... Sizin dininiz size, benim dinim banadır.”³⁴; “De ki: Benim işim bana, sizin işiniz de size aittir. Siz benim yaptığımdan uzaksınız, ben de sizin yaptığınızdan uzağım.”³⁵ ayetleri ile de başta

şirk olmak üzere diğer inanç sistemleri ile arasına bir mesafe koymuş ve tavrını belirlemiştir. İslam, “(İnsanları) Allah yoluna çağıran, makbul ve güzel işler yapan ve ‘Ben Müslümanlardanım’ diyen kimseden daha güzel söz söyleyen kim olabilir?”³⁶ ve benzeri ayetlerle Müslümanlar diğer insanları İslam’a çağırmaya teşvik edilmiştir.

d. İslam akaidi peygamberler hakkında da mutedil bir yol takip etmiştir. Onları hiçbir zaman ilah mertebesine yükseltmediği gibi, sıradan insan derecesine de indirmemiştir. İslam akaidine göre peygamberler ancak bir beşerdir. Fakat Allah (c.c) onları vahiyle şereflendirmiş, büyük günahlardan korumuş ve insanlara örnek yapmıştır.

4. İslam Akaidinin Kaynakları

İslam’ın inanç esasları (akaidi) doğrudan doğruya Kur’an ayetleri ve mütevatir hadisler tarafından, hiçbir yoruma meydan vermeyecek biçimde açık ve net olarak belirlenmiştir. Nitekim Kur’an’da Allah’a (c.c), peygamberlerine, kitaplarına, meleklerine, ahirete, kader ve kazaya iman konusuna temas eden ve yer yer ayrıntılı bilgiler veren birçok ayet vardır. Öte yandan hadis kitaplarının; tevhid, cennet, cehennem, sünnet, münafıklar, kader, kıyamet gibi bölümlerinde iman esasları ile ilgili çeşitli bilgiler bulunmaktadır. Başka bir deyişle itikadın kaynağı nasstır. Dolayısıyla aklın yalnız başına hüküm koyma, vahiyden bağımsız olarak dinî değerleri ve inanç esaslarını belirleme, farz ve haram gibi hususları tayin etme yetkisi yoktur. Ancak bu, itikat sahasında aklın hiçbir etkinliği ve rolünün olmadığı anlamına gelmez. Daha önce ifade edildiği üzere din sadece akıl sahibi insanı muhatap kabul etmektedir. İnsanın mükellefiyetinin dayanağı, akıl sahibi ve düşünebilen bir varlık olmasıdır.

30. Bakara suresi, 255. ayet.

31. Neml suresi, 79. ayet.

32. Zuhuruf suresi, 43. ayet.

33. Şûra suresi, 15. ayet.

34. Kâfirûn suresi, 1-6. ayetler.

35. Yunus suresi, 41. ayet.

36. Fussilet suresi, 33. ayet.

L

LİSTELEYELİM

Ayetü'l Kürsi olarak bilinen Bakara suresi, 255. ayetinde geçen Allah'ın sıfatlarını maddeler hâlinde yazınız.

-
-
-

N

NOT EDELİM

“De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyolunuyor. Artık O'na yönelin, O'ndan mağfiret dileyin. Ortak koşanların vay haline!”

(Fussilet suresi, 6. ayet.)

İslam âlimleri; yanıltıcı psikolojik hâl ve engeller veya dış etkenlerin tesirinden kurtularak doğru biçimde düşünebilen akıl (aklîselim) ile temel inanç ilkelerine, özellikle Allah'ın (c.c) varlığı ve birliğine ulaşmanın mümkün olduğunu belirtmişlerdir. Nitekim Allah Teala aklın imkânlarını ve onun verdiği bilgiyi iyi kullanmadıkları için kâfirleri **"... Onlar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler; bu yüzden akledemezler."**³⁷ gibi ifadelerle kınar. **"...O, aklını kullanmayanlara kötü bir azap verir."**³⁸ buyurarak akli doğru kullanma noktasında insanları uyarır. Aklını kullananların cehennem azabından kurtulacaklarını ifade eder: **"Ve (cehennemlikler) 'Şayet (Peygamberin söylediklerine) kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık (şimdi) şu alevli cehennemin mahkûmları arasında olmazdık!' derler."**³⁹



Görsel 1.4: Akli selim; tabiata bakıp Allah'ın birliğini kavrar.

İnancın belirlenmesinde olduğu gibi bir ilim dalı olarak akaidin de temel kaynağı nasıtır yani Kur'an ve sünnettir. Kur'an ve mütevatir hadislerle belirlenen hükümlere inanılması farz olup inkârı kişiyi dinden çıkarır. Bununla birlikte aklın da akaidde önemli bir rolü vardır. Aklın akaid alanındaki birinci vazifesi, nasların ortaya koyduğu itikadî ilkeleri anlamak ve yorumlamaktır. Ayrıca akıl; çeşitli ilkeler ve usuller doğrultusunda nasları inceleyerek hangi esasların iman küfür sınırını belirleyecek kadar kesin, hangilerinin ise bid'at dalâlet - sünnet hidayet ölçüsü olacak konumda bulunduğunu tayin eder. Nasları bütünlük içerisinde değerlendirir; Allah'tan (c.c) gelen vahiy kaynaklı bilgide asla bir çelişki bulunamayacağı için⁴⁰ ilk bakışta farklı anlamlar taşıdığı ve çelişkili olduğu sanılan hususları birbiriyle telif eder, bunların nasıl doğru anlaşılacağını gösterir.

Akl, naslarda ortaya konulan inanç esaslarını hem başka naslardan hem de duyuya gözleme, akıl yürütmeye dayalı pozitif ve sosyal bilimlerden elde ettiği verilerle açıklar, ayrıntılandırır, yorumlar, delillendirmeye ve ispatlamaya çalışır.

İnkârcılar ile farklı din ve kültürlere mensup kimseler Kur'an ayetleri ve hadisleri delil olarak kabul etmeyecekleri için onlara karşı akli verilerle inanç esaslarının savunmasını yapar.

Nass itikadî belirlerken akıl itikadî anlar, yorumlar, ispatlar ve savunur. Allah'ın (c.c) hakikati bulmak ve anlamak üzere insanlara bahsettiği bir araç olan ve sağlıklı düşünebilen aklın, nass (Kur'an ve sünnet) ile çelişik olması söz konusu değildir.

N > NOT EDELİM

Bir hadisin mütevatir olmasının anlamı, o hadisin Hz. Peygamber tarafından söylendiği konusunda hiçbir kuşku bulunmaması, Kur'an'ın mütevatir olmasının anlamı ise Resulullah'ın ağzından çıktığı gibi hiçbir değişikliğe uğramadan zamanımıza kadar ulaşmış bulunmasıdır.

(H. Yunus Apaydın, "Mütevatir" TDV İslam Ansiklopedisi, C 32; s. 208.)

37. Bakara suresi, 171. ayet.

38. Yunus suresi, 100. ayet.

39. Mülk suresi, 10. ayet.

40. bk. Nisâ suresi, 82. ayet.

Tarihsel süreçte ehl-i sünnet akaidini bu ilkeler çerçevesinde ele alan erken dönem eserler arasında Ebû Hanîfe'nin (?-767) *el-Fıkhü'l-Ekber* adlı eseri örnek verilebilir. İlerleyen dönemde Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'nin (? - 944) *Kitâbü't-Tevhîd*'i ile Ebû'l-Hasan el-Eş'arî'nin (? - 935) *el-İbâne an Usûli'd-Diyâne* ve *el-Lüma'* isimli eserleri itikada dair önemli çalışmalardır.

İslam akaidini ele alan onlarca eser yazılmıştır. Bu eserlerden bazıları Arapça yazılmış daha sonra Türkçeye tercüme edilmiştir. Bazıları da Türkçe yazılmış ve İslam akaidi konusunda önemli bir görev icra etmişlerdir. Ömer en-Nesefî (1069-1142) tarafından kaleme alınan "Aka'idü'n-Nesefî" (Nesefî Akaidi), tarih boyunca milletimiz tarafından en çok okunan eserlerin başında gelir. Arapça yazılan eser, daha sonra Türkçe başta olmak üzere pek çok dile tercüme edilmiştir. Eserde varlık, bilgi, iman gibi temel konular ele alınmaktadır. İslam akaidini derli toplu ve öğretici bir tarzda özetlemesi Nesefî Akaidi'nin en önemli özelliğidir.

Nesefî Akaidi üzerine yapılan bir şerh (yorum) çalışması olan ve meşhur âlimlerden Taftazânî (1322-1390) tarafından kaleme alınan Şerhu'l-Akaid akaid alanının en bilinen eserleri arasında yer alır. Arapça yazılan daha sonra dilimize tercüme edilen eser, yer yer felsefi konulara yer vermesine rağmen kolay anlaşılır bir üsluba sahip olması nedeniyle asırlar boyunca Osmanlı medreselerinde başucu kitap olmuştur. Günümüzde akaid ilminde temel eserler arasında yer alan eser, Süleyman Uludağ tarafından "Kelam İlmi ve İslam Akaidi" (Şerhu'l-Akaid) adıyla günümüz Türkçesine çevrilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin V. Diyanet İşleri Başkanı olan Ömer Nasuhi Bilmen (1883-1971) tarafından Türkçe kaleme alınan "İslam Akaidi" adlı eser, İslam akaidinin temel ilkelerinin açıklandığı, İslam inanç esaslarına dair doyurucu ve güvenilir bilgilerin verildiği önemli bir çalışmadır. Salih Sabri Yavuz tarafından sadeleştirilerek güncellenen eser; tevhid ilmi, delil, şeri hükümler ve kaynakları, din ve akıl, Allah'ın sıfatları gibi konuları ele almaktadır.

Şerafettin Gölcük ve Süleyman Toprak tarafından yazılan "Kelam Tarihi" isimli eser, klasik kelam geleneğine göre yazılmıştır. Kelam ilminin genel konuları ele alınmıştır. Kitabın hazırlanışında ilk kaynaklar kullanıldığı gibi en son çıkan eserlere de müracaat edilmiştir. Bu kitapta kelam ilminin bütün konularına kısaca değinilmiştir. Böylece klasik kelam ilmi için bir müracaat kaynağı oluşturulma gayreti içine girilmiştir. Aynı zamanda günümüz kelam problemleri için de çağdaş kelam konularının neler olması gerektiği konusunda yol gösterici bir kaynaktır.

Akaid ve kelam sahasında önemli bir eser olan Bekir Topaloğlu'nun "Allah İnancı" isimli eseri, adından da anlaşıldığı üzere sadece Allah'a (c.c) iman esasını konu edinmektedir. Allah'ın (c.c) varlığı, birliği, isimleri ve sıfatları başlıklı dört ana bölümde konuya ilişkin meseleler aktarılmaktadır. Eser, okura bilgi vermenin yanında doğru bir uluhiyyet düşüncesinin oluşmasına da katkı sunar.



OKUMA PARÇASI

İNSANIN DİNÎ TABİATI

Yüce Allah'ı bu dünyada açıkça göremeyiz. Fakat bütün varlıkların, olayların, sebeplerin arkasında ve ötesinde O'nun varlığı kesin bir gerçektir. Kendi benliğimizin farkına varmaya ve kendimizi tanımaya başladığımız anlar, aynı zamanda kendimizi Allah'a (c.c) yakın bulduğumuz anlardır. Varoluşla ilgili gerilim ve huzursuzluklarımız, temelde, kendi benliğimizi tam olarak kavrama ve onu kalıcı bir temele oturtma güçlüğünden kaynaklanır. Bilmeliyiz ki Yüce Allah, varoluşumuzun, benliğimizin en derininde ve merkezinde yer alır. Bizi O'na doğru sürükleyen, ancak O'na bağlanarak ve O'nu hatırlayarak tatmin olabileceğimiz ve huzur bulabileceğimiz bir tabiata sahibiz (bk. Ra'd suresi, 7. ayet).

Allah'ı (c.c) hatırlamak kendi benliğimizi hatırlamakla, O'nu unutmak ise yine kendimizi unutmakla eşdeğerdir (bk. Haşr suresi, 19. ayet; Tevbe suresi, 67. ayet). Benliğimizin asıl kaynağı olan Yüce Allah, iç dünyamızda ve dışımızdaki kâinatta sayısız işaret, delil, iz, belirti ve rehberlikle bize kendisini hatırlatır ve yansıtır (bk. Fussilet suresi, 53. ayet). Hakikati bulmak isteyen için sayısız imkânlar vardır. Aklını, vicdanını ve diğer insanî yeteneklerini sağlıklı geliştiren ve doğasına uygun kullanan kimseler için din yolu, fitrat ve erdem yoludur. Basiretli ve inançlı bir bakış, tabiatın derin anlamını açığa çıkartır. Sıradan ve sığ bir bakış açısıyla bir sivrisinek, yalnızca bir böcektir; inanan kimseler içinse "Rablerinden gelen bir gerçektir." (Bakara suresi, 26. ayet).

Allah'ı (c.c) sevmek ve bilmek, O'na bağlanmak ve kulluğuna razı olmak, kendini bilen ve bulan kimsenin varacağı son duraktır. Din; bize sonradan öğretilen, dıştan zorlama ve baskıların bir ürünü değildir. Dinin kökü, kaynağı, çekirdeği, yaratılışımızın özündedir. Yüce Allah, kendi mührünü eseri olan her şeye vurmuştur. Allah'ın (c.c) verdiği bu en güzel doğal renge uymak ve O'na kulluk etmek (bk. Bakara suresi 138. ayet.) kurtuluş ve mutluluğun tek yoludur. Allah'ın (c.c) bütün elçileri, insanın kalbindeki bu ilahi mührü açmak, ona kendini tanıtmak için uğraş vermişlerdir. Kendini aldatma tuzağına düşenler, hakikate gözünü kapayanlar, ısrarla sürdürdükleri kötü ve yanlış davranışları sebebiyle kalp gözü kapananlar dışında herkes, bu ilahi mesajda kendisini bulmuş ve kendisini bilmiştir. Değişmez olan fitrat kanunu, kıyamete kadar yürürlüktedir ve değiştirilmesi de mümkün olmayacaktır. Yüce Allah, konuyla ilgili olarak şöyle buyurur:

Kendini, Allah'ın (c.c) birliğine inanan bir kimse olarak dine yönelt! Allah (c.c) insanları bu yaratılış (fitrat) üzerine yaratmıştır. Allah'ın (c.c) yaratmasında da bir değişiklik yoktur. Dosdoğru din de budur fakat insanların çoğu bilmezler (bk. Rûm suresi 30. ayet.).

İnsanın dinî tabiatı, zayıf ya da etkisiz kalabilir, geçici olarak düzeni bozulabilir fakat hiçbir zaman yok edilemez. Din duygusu, öz yaratılışımızda, benliğimizin derinlerinde varlığını sürdürür. Allah'ı (c.c) hatırlama, O'na yönelme ve bağlanma insan hayatının asıl anlam ve amacıdır. Allah'ı (c.c) unutmama ve keyfinin istediği gibi yaşama ise bu anlam ve amacın yok edilmesidir. Allah (c.c) inancı, bir Müslüman'ın hayatının merkezinde, en üstün ve en etkili değer olarak yerini alır. Dinden uzak bir hayat, benliğin parçalanması ve parçalarda boğulmak anlamına gelir. İnsan, korku ve arzularının kendisini kışkırtmasından koruyacak dünya ötesi bir güce ve ilkeye ihtiyaç duyar. Bunun eksikliği durumunda, benliğini, manevî ve ahlaki varlığını geliştirmek için gerçek bir neden bulamaz. Bu dünyada hoşumuza giden, bizi etkileyen ve peşinden sürükleyen pek çok şeyle karşı karşıyayız. Aynı şekilde çeşitli üzüntü, endişe, kaygı ve gerilimlerin, korkuların yakamızı bırakmadığı da bir gerçektir.

Dinî değerlerle hayatını düzene sokamayan kimse için her arzu bir tutku ve tapınmaya dönüşebilir. Her korku, insanı bir başkasına bağımlı ve boyun eğici kılabilir ya da umutsuzluk ve şaşkınlık içinde benliğin çöküşüne yol açabilir. Allah'ın (c.c) kulluğuna razı olmayan kimseler, sonuçta kendi bireysel arzularına ya da içinde yaşadığı toplumun kendini yansıtmaları olan toplumsallaştırılmış arzulara tapınmaya başlar (bk. (Furkân suresi, 43. ayet; Câsiye suresi, 23. ayet; A'râf suresi, 178. ayet). Böylece para, iktidar, şöhret, ideoloji, cinsellik, moda ve gösteriş, tüketim, spor, eğlence, alkol ve uyuşturucu ya da birtakım sapık inanç ve uygulamalar, kişinin hayatını bütünüyle kuşatıcı ve yönetici bir etkinliğe ulaşır. Kendi öz yaratılışına, dinî doğasına yabancılaşmış bir kimsenin gerçek huzur ve mutluluğu yakalaması, imkânsız denecek kadar zordur.

(Hayati Hokelekli, İslam'a Giriş: Gençliğin İslam Bilgisi'nden düzenlenmiştir.)

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM



A

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. İslam âlimlerine göre dinin tanımını yazınız.
.....
.....
2. "...Her doğan çocuk fıtrat üzere doğar..." (Buhari, Cenâiz, 92.) hadisini dinin kaynağı olması açısından açıklayınız.
.....
.....
3. İslam akaidinin ayırıcı özellikleri nelerdir? Yazınız.
.....
.....
4. Akaidin amaçlarını maddeler hâlinde söyleyiniz.
.....
.....
5. Aklın akaiddeki rolünün ne olduğunu belirtiniz.
.....
.....
6. İslam akaidine dair iki eserden kısaca bahsediniz.
.....
.....

B

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Akaid ilminin ana konusunu oluşturan usûl-i selâse aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?
A) Nübüvvete, kitaplara ve ahiret gününe iman
B) Allah'a (c.c), nübüvvete ve ahiret gününe iman
C) Nübüvvete, kitaplara ve kadere iman
D) Allah'a (c.c), meleklerle ve ahiret gününe iman
E) Kitaplara, nübüvvete ve tevhide iman
2. Aşağıdakilerden hangisi akaid ilminin amaçları arasında yer almaz?
A) İnsanın dünya ve ahiret mutluluğunu temin için çaba göstermek
B) İslam inanç esaslarını eleştirilere karşı savunmak
C) Batıl dinlerin doğuş ve gelişimleri hakkında sağlıklı bilgiler vermek
D) İnanç esaslarının ispatını vahiy ve aklın verileriyle yaparak kişinin imanını taklitten kurtarmak
E) İnsanı şüphelerden arındırmak

3. Aşağıdakilerden hangisi akaid ilminin temel konularından biri değildir?

- A) Allah'ın (c.c) varlığı ve sıfatları
- B) Peygamberlerin hayatı
- C) Ahiret inancı
- D) Nübüvvet
- E) Peygamberlerin sıfatları

4. "Yanılıcı psikolojik hâl ve engeller veya dış etkenlerin tesirinden kurtularak doğru biçimde düşünebilen akıl." şeklinde tanımlanan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kalb-i Selim
- B) Havass-ı Selime
- C) Haber-i Sadık
- D) Fıtrat-ı Selime
- E) Akliselim

Akaid ilmi İslam inanç esasları olarak belirlenen altı iman esasını inceler.

5. Yukarıdaki cümlede akaid ilminin hangi yönüne işaret edilmiştir?

- A) Tanım
- B) Yöntem
- C) Konu
- D) Kaynak
- E) Amaç

C

Aşağıdaki boşlukları verilen kelimelerle doldurunuz.

(akliselim - aslû'l usûl - fıtrat - akaid)

1. İnsanın doğuştan sahip olduğu dine yönelme ve Allah'ın (c.c) varlığını bulabilme kabiliyetine denir.
2. Allah'a (c.c) iman esasına iman esaslarının ilki ve temeli olduğu için adı verilir.
3. İman esaslarından, tartışmaya girmeden, sadece Kur'an ve hadislerde yer alan bilgileri aktarmak suretiyle bahseden ilmin adı dir.

D

Aşağıdaki cümleleri doğru (D), yanlış (Y) durumuna göre cevaplayınız.

1. (.....) İslam akaidi insanın gönlüne olduğu kadar aklına da hitap eder ve ikna edici akli delillere dayanır.
2. (.....) Hz. Âdem'den Peygamberimize (s.a.v) kadar gönderilen dinlerin içeriğinde hiçbir konuda farklılık yoktur.
3. (.....) Amelî ve ahlaki hükümler, hiçbir yönüyle akaid ve kelamın konusu değildir.
4. (.....) Ahiret ve meleklerle imanın her ikisi de gayb konusu olduğu ve bunlar hakkında ancak nassa dayanarak bilgi sahibi olunabileceği için bu ikisine sem'iyât denilmiştir.
5. (.....) Peygamber de kendi düşüncesiyle bazı itikadî hükümler koyabilir.

İMAN VE MAHİYETİ

2. ÜNİTE



KAVRAMLAR

- ihlas, iman, ikrar, tasdik, ihsan, mümin, münafık, kâfir, müşrik, fasık, yakın, zarûrât-ı diniyye, salih amel, ikrah, elfâz-ı küfür, ef'âl-i küfür

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

- “Kalp ile tasdik” ve “dil ile ikrar” kavramlarını araştırarak defterinize yazınız.
- Gayb kavramını araştırarak defterinize yazınız.
- İnanmakla ibadet etmek arasında nasıl bir ilişki vardır? Araştırınız.
- İcmali ve tafsili iman nedir? Araştırınız.
- Mümin, münafık, kâfir, müşrik kavramlarını araştırarak defterinize yazınız.

1. İman ve İmanın Mahiyeti

İman sözlükte tasdik etmek, doğrulamak, söylediğini kabullenmek, gönül huzuru ile benimsemek, karşısındakine güven vermek, ikrar etmek, şüpheye yer vermeyecek şekilde kesin olarak, içten ve yürekten inanmak anlamlarına gelir.

İmanın terim anlamı; Hz. Peygamber'in Allahu Teala'dan getirdiği kesin olarak bilinen hükümlere (zarûrât-ı dîniyye)¹ kalben inanmak (tasdik) ve bunu dil ile söylemektir (ikrar). Peygamberimizin (s.a.v) haber verdiği şeyleri tereddütsüz kabul etmek, bu haberlerin gerçek ve doğru olduğuna gönülden inanmak demektir.²

B BİLGİ KUTUSU

Zarûrât-ı dîniyye; "dine ait olup bilinmesi ve inanılması gereken esaslar" anlamına gelir. İmamı Maturidi'ye göre bunları kabul ve tasdik etmek her mümin için farzdır. Bunlardan şüphe etmek müminin imanını zedeler.

Altı iman esasının yanı sıra kesin olarak sabit bulunan birtakım emirler, yasaklar ve uyulması istenen esaslar yani bazı amelî ve ahlaki hükümler de bu kapsama girer. Mesela beş vakit namazın, zekâtın, ramazan orucunun ve imkân olunca hacca gitmenin farz olduğuna inanmak; içki içmenin, haksız yere birini öldürmenin, ana-babaya itaatsizlik etmenin, zinanın, yetim malı ve faiz yemenin ve buna benzer kesin nasslarla sabit olan yasakların haram olduğuna inanmak zarûrât-ı dîniyye-dendir.

İmanın rükünleri, tasdik ve ikrardır. İmanın hakikati ve özü, kalbin tasdikidir. Başka bir deyişle, kalbin tasdiki, imanın değişmeyen aslî rüknüdür. Esasen, imanla bilgi arasında çok yakın bir ilişki söz konusudur. Çünkü bir kişinin iman etmesi için önce iman edeceği hususta bilgi sahibi olması gereklidir. Dolayısıyla her inanan kişi, neye inandığını bilir fakat her bilme inanmayı gerektirmez. İnanılacak esaslarla ilgili bilgiye iman denilebilmesi için kişinin kalbinde özgür iradeye dayalı bir tasdik, teslimiyetin ve boyun eğişin bulunması gerekir.

İmanın temel rüknünün ve dolayısıyla da kişiyi mümin kılan hususun kalbin tasdiki olduğunu Kur'an ve hadisler bize göstermektedir:

"Ey Resul! Kalpleri iman etmediği hâlde ağızlarıyla 'inandık' diyen kimselerden ve Yahudilerden küfür içinde koşuşanlar (ın hâli) seni üzmesin..."³

"Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun kalbini İslam'a açar; kimi de saptırmak isterse göğe çıkıyormuş gibi kalbini iyice daraltır..."⁴

N NOT EDELİM

Tasdikin bulunmadığı salt bilgi, iman değildir. Mümin olmak için sadece bilmek yeterli olsaydı, Yahudi ve Hristiyanların Hz. Peygamber'i şeytanın da Allah'ı bildiği için mümin olmaları gerekcekti. Bu ise Kur'an ayetlerine aykırıdır.

İmanın temeli ve terk edilemeyecek rüknü, inanılacak hususları kalbin tasdik etmesidir. Bir kişi diliyle inandığını söylese bile kalbiyle tasdik etmezse mümin olamaz. Buna karşılık kalbiyle tasdik edip inandığı hâlde, dilsizlik gibi bir özü sebebiyle inancını diliyle açıklayamayan veya tehdit altında olduğu için kâfir ve inançsız olduğunu söyleyen kimse de mümin sayılır. Yani baskı ve zorlama (*ikrah-ı mülci*) altında iken küfür içeren bir sözü söylemek veya fiili yapmak, kişiyi mümin olmaktan çıkarmaktadır.

1. Mahmut Çınar, Zarûrât-ı Dîniyye, TDV İslam Ansiklopedisi, C 44 s. 138 .

2. bk. Mustafa Sinanoğlu, İman, TDV İslam Ansiklopedisi, C 22 s. 212.

3. Mâide suresi, 41. ayet.

4. En'âm suresi, 125. ayet.

İmanın aslî rûknü kalbin tasdiki olmakla birlikte kalpte neyin gizli olduğunu insanlar bilemediği için kalpteki inancın dil ile söylenip açığa vurulması gerekmektedir. Bu sebeple ikrar yani kalpte bulunan inancın dil ile ifade edilmesi, imanın bir parçası değil, ancak onun dünyevi şartıdır. Hatta Hanefî fakihleri ikrarın dünyevi açıdan bu önemli rolü sebebiyle onu da imanın bir rûknü (olmazsa olmaz parçası) olarak değerlendirmiş fakat kalp ile tasdikın asıl rûkun, dil ile ikrarın ise zaid (ikincil derecede) rûkun olduğunu belirtmişlerdir.

B

BİLGİ KUTUSU

Sahabilerden Ammâr b. Yâsir, Kureyş müşriklerinin ağır baskılarına ve ölüm tehditlerine dayanamayarak kalben inanmakla birlikte, diliyle Müslüman olmadığını, Hz. Muhammed'in dininden çıktığını söylemiş (ikrahı mülci) fakat sonradan Allah Teala şu ayeti vahyederek Ammâr'ın mümin bir kimse olduğunu buyurmuştur:

"Gönlü imanla dolu olduğu hâlde zor altında olan kimse müstesna, inandıktan sonra Allah'ı inkâr edip gönlünü kafirliğe açanlara Allah katından bir gazap vardır; büyük azap da onlar içindir."

(Nahl Suresi, 106. ayet.)

Kalplerde neyin gizli olduğunu ancak Allah (c.c) bilir. Bir kimsenin iman ettiği ya kendisinin söylemesiyle veya cemaatle namaz kılmak gibi mümin olduğunu gösteren belli ibadetleri yapmasıyla anlaşılır. O zaman bu kimse mümin olarak tanınır, Müslüman muamelesi görür. Müslüman bir kadınla evlenebilir. Kestiği hayvanın eti yenir, zekât ve öşür gibi dinî vergilerle yükümlü tutulur. Ölünce de cenaze namazı kılınır, Müslüman mezarlığına defnedilir. Eğer bir kimse inancını diliyle ikrar etmezse ona, Müslüman'a özgü bu tür hükümler uygulanmaz. İmanda ikrarın çok önemli olduğunu Peygamber Efendimiz şu hadisleriyle dile getirmişlerdir:

*"Kalbinde zerre kadar iman olduğu hâlde 'Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed (s.a.v) O'nun elçisidir.' diyen kimse cehennemden çıkar."*⁵

Dil ile ikrar bu derece önemli olduğu için genellikle iman, "kalp ile tasdik ve dil ile ikrardır." şeklinde tanımlanmıştır. Fakat imanı bu şekilde tanımlamak, kalbi ile inanmadığı hâlde "İnandım." diyenin mümin olmasını gerektirmez. Nitekim Allah Teala buyurmuştur ki: **"İnsanlardan bazıları da vardır ki inanmadıkları hâlde 'Allah'a ve ahiret gününe inandık.' derler."**⁶

Gönülden inanmadığı hâlde, diliyle inandığını söyleyen kişi – kalpteki inanç ve ikrarı bilemediği için – dünyada Müslüman gibi muamele görür. Fakat imanı bulunmadığı ve münafık olduğu için ahirette kâfir olarak muamele görecektir ve cehennemde ebedî kalacaktır. Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi kalbin tasdiki, imanın rûknü olarak önemli bir temeldir. Dilin ikrarı da bu asıl ve gerçeğin tanınmasını sağlayan bir şarttır.

Çeşitli açılardan imanın tasnifi: İman, mümin olan kişinin inanç esasları hakkındaki bilgi düzeyi ve iman dairesine giriş süreci açısından farklı şekillerde tasnif edilmiştir.

N

NOT EDELİM

"İnsanlardan bazıları da vardır ki inanmadıkları halde 'Allah'a ve ahiret gününe inandık.' derler. Onlar (kendi akıllarınca) güya Allah'ı ve müminleri aldatırlar. Hâlbuki onlar ancak kendilerini aldatırlar ve bunun farkında değildirler. Onların kalblerinde bir hastalık vardır. Allah da onların hastalığını çoğaltmıştır. Söylemekte oldukları yalanlar sebebiyle de onlar için elîm bir azap vardır." (Bakara suresi, 8-10. ayetler)

5. Buhârî, İman, 33; Tirmizi, Cehennem, 9; İbn Mâce, Zühd, 37.

6. Bakara suresi, 8. ayet.

Taklîdî iman - Tahkikî İman: Delillere dayalı olmaksızın, ana-babadan veya çevresindeki insanlardan görerek ve öğrenerek iman etmeye taklîdî iman denir. Böyle bir iman aile başta olmak üzere çevrenin telkiniyle meydana geldiği için aslında İslam toplumunda doğup büyümüş olmanın doğal bir sonucudur. Delillere, bilgiye, araştırma ve kavramaya dayalı imana ise tahkikî iman denir.

Ehl-i sünnet âlimlerinin çoğunluğuna göre taklîdî iman geçerlidir. Ancak kişi imanını akli ve naklî delillerle kuvvetlendirme yönüne gitmediği için sorumlu kabul edilmiştir. Taklîdî iman, inkârcı ve sapık fikirli kişilerin ileri sürcekleri şüphelerle sarsıntıya uğrayabilir. Bunun için imanı; dinî ve akli delillerle kuvvetlendirmek gerekir. Çünkü bu deliller, ileri sürülecek şüphelere karşı imanda direnç sağlar.⁷



Görsel 2.1: "... Allah'tan başka bir yaratıcı var mı?..."
(Fatiha suresi, 3. ayet)

İcmalî İman - Tafsilî İman: Tevhid ve şehadet kelimelerini inanarak söylemek, imanın ilk derecesi ve İslam'ın temel direğidir. Gerçekte Allah'ı (c.c) yegâne ilah tanıyan, Hz. Peygamberi Allah'ın peygamberi olarak kabullenen kişi, diğer iman esaslarını ve Peygamberimizin (s.a.v) getirdiği her şeyi toptan kabullenmiş demektir. Çünkü diğer iman esasları, Hz. Peygamber aracılığıyla bize bildirilmiş, onlara inanmanın gerekli olduğu o yüce peygamber kanalıyla bize ulaşmıştır. Öyleyse Allah Elçisi'ni tasdik, getirdiği şeylerde ona inanmak demektir. Tevhid ve şehadet kelimelerini inanarak söyleyen kimse Hz. Muhammed'in (s.a.v) haber verdiği ve bizlere bildirdiği esasların hepsine birden iman ettiğinden bu imana icmalî (toptan) iman denmektedir.⁸

Mümin sayılabilmek için icmalî iman yeterli olmakla birlikte, kişinin dinin diğer hükümlerini ve inanılması gerekli olan şeylerin her birini teker teker öğrenip onlara da inanması zorunludur.

İnanılacak şeylerin her birini açık ve geniş bir şekilde öğrenip bunlara ayrıntılı olarak inanmaya **tafsilî iman** denir. Tafsilî iman, imanın en geniş şeklidir; bu sebeple üç derecede incelenmektedir:

Birinci derece; Allah'a (c.c), Hz. Muhammed'in (s.a.v) Allah'ın (c.c) peygamberi olduğuna ve ahiret gününe kesin olarak inanmaktır. Tafsilî iman, icmalî imana göre daha açık ve daha geniştir. Çünkü burada ahirete iman da özellikle belirtilmiş ve yer almıştır.

İkinci derece; Allah'a (c.c), Allah'ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, öldükten sonra tekrar dirilmeye, cennet ve cehennemin, mükâfat ve azabın varlığına, kaza ve kadere inanmaktır. Yani tafsilî imanın ikinci derecesi, *âmentüde* ifade edilen prensiplerdir.

N

NOT EDELİM

Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şahadet

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ

Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed O' nun elçisidir.

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

Ben Allah'tan başka ilah olmadığına,
Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim.

7. bk. A.Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş, s. 52.

8. bk. A.Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş, s. 49-51.

Üçüncü derece ise; Hz. Peygamber tarafından bize ulaştırılan, manası açık ayet ve mütevatir hadislerle sabit olan haber ve dinî hükümlere, Allah (c.c) ve Resul'ünün bildirdiği şekilde, ayrıntıları ile tek tek inanmaktır. Mesela namaz, oruç, zekât, hac vb. farzları; helal ve haram olan şeyleri öğrenip bütün bunların farz, helal, haram olduklarını yürekten tasdik etmek tafsilî imanın üçüncü ve en geniş derecesidir.

Müslüman olmak isteyen bir kimse icmalî iman ile İslam'a girmiş olur. Bu iman üzere ölürse neticede cennete girer. Dolayısıyla icmalî imanın, yeni Müslüman olanlar ile akıl ve öğrenme seviyesi bakımından inanılacak hususların ayrıntılarını kavrayamayan kimseler için söz konusu olduğu söylenebilir. İcmalî iman, nihaî kurtuluş için yeterli olsa da tafsilî iman Müslüman'ın imanını yüceltir, olgunlaştırır, sağlam temeller üzerine oturtur. Allah'ı (c.c) ve O'ndan geleni gönülden tasdik ettikten sonra, Hz. Peygamberin açıkladığı tüm buyruk ve yasakları bütünüyle öğrenmesi, kabullenmesi ve uygulaması gerekir. Tafsilî imanın üçüncü derecesi, *zarûrât-ı dîniyye* denilen ve inanılması zorunlu bulunan bütün inanç, ibadet, muamelat ve ahlak hükümlerine inanmayı içermektedir.⁹

İman - İslam ilişkisi: İslam sözlükte, "itaat etmek, boyun eğmek, bağlanmak, bir şeye teslim olmak, esenlikte kılmak" anlamlarına gelir. Terim olarak, "Yüce Allah'a itaat etmek, Hz. Peygamberin din adına bildirmiş olduğu şeylerin hepsini kalp ile tasdik edip dil ile söylemek, inan-dıklarını yaşamak, sözleri ve davranışları ile kabul edip benimsediğini göstermek" demektir.

Kur'an-ı Kerim'de iman ile İslam bazen aynı bazen farklı anlamda kullanılmıştır. İman ile İslam aynı anlamda kullanılırsa da İslam kelimesi, İslam'ın gerekleri olan hükümlerin dinden olduğuna inanmak, İslam'ı bir din olarak benimsemek ve ona boyun eğmek manasına gelir.

İman ile İslam'ın farklı kavramlar olarak ele alınması durumunda her mümin, müslim olmakta fakat her müslim, mümin sayılmamaktadır. Çünkü bu anlamda İslam, kalbin bağlanması ve teslimiyeti değil de dilin ve organların teslimiyeti, belli amellerin işlenmesi demektir. İslam daha genel bir kavram, iman daha özel bir kavram olmaktadır. Mesela münafık, diliyle Müslüman olduğunu söyler, buyrukları yerine getiriyormuş izlenimi verir fakat kalbiyle inanmaz. Münafık gerçekte inana-

O OKUYALIM

ÂMENTÜ

"İnandım" anlamına gelen "âmentü", İslam'ın iman esaslarını ana hatlarıyla ifade eden bir terimdir. Ayet ve hadislerle dayanarak "âmentü" şöyle bir formül hâline getirilmiştir:

أَمَنْتُ بِاللَّهِ وَ مَلَائِكَتِهِ وَ كُتُبِهِ وَ رُسُلِهِ وَ أَلْيَوْمِ
الْآخِرِ وَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَ شَرِّهِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى
وَأَلْبَعَثْتُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ
إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ

"Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayr ve şerrin Allah'tan olduğuna iman ettim. Ölüm-den sonra diriliş gerçektir. Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederim."

N NOT EDELİM

Zarûrât-ı dîniyye, kesinlik arz ettiğinden bunların varlığı ictihadı konu teşkil etmez.

T TARTIŞALIM

Amentüdeki iman şartlarıyla İslam'ın beş şartını göz önünde tutarak mümin ve Müslüman kavramlarının birbiriyle olan ilişkisini tartışınız.

9. Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelama Giriş s. 50.

dığı hâlde, dünyada Müslüman'mış gibi gözükebilir¹⁰. Örneğin Hucurat suresi 14. ayet-i kerimede iman ile İslam ayrı kavramlar olarak zikredilmektedir : **"Bedeviler inandık dediler. De ki: Siz iman etmediniz ama boyun eğdik deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi..."**

İmanın Artması ve Eksilmesi: İmanın artması ve eksilmesi konusuna iki açıdan bakılabilir.

1. İman, inanılması gereken hususlar açısından artmaz ve eksilmez. Çünkü bir kimse inanılacak esasların hepsini kabul etse fakat bir veya birkaçına inanmasa mesela meleklerle veya namazın farz oluşuna yahut adam öldürmenin haramlığına inanmasa iman etmiş sayılmaz. İman edilecek esaslardan birini kabul etmeme durumunda iman gerçekleşmemiştir ki artması veya eksilmesi söz konusu olsun. Herkes aynı şeylere iman etmekle yükümlüdür. İnanılacak esaslar konusunda âlimle cahil, peygamberle peygamber olmayan, kadınla erkek arasında hiçbir fark yoktur. İmam Ebû Hanîfe, bu konuda şu güzel açıklamayı yapar: "İman artmaz eksilmez. Çünkü imanın artması, ancak küfrün eksilmesi ile imanın eksilmesi de ancak küfrün artmasıyla mümkün olabilir. Bir şahsın aynı anda hem mümin hem de kâfir olması ise yanlış bir düşünce şeklidir."¹¹

A ARAŞTIRALIM

"Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği Kitab'a ve daha önce indirdiği kitaba iman ediniz. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse tam manasıyla sapmıştır."

(Nisâ suresi, 136. ayet.)

Yukarıdaki ayetin "Ey iman edenler" ile başlamasını ve sonrasında "iman ediniz." denilmesinin sebebini bir tefsir kitabından araştırınız.

2. İman, nitelik yönünden yani güçlü veya zayıf olma açısından artma ve eksilme gösterir. Kiminin imanı kuvvetli ve olgun, kiminin ki ise zayıftır. İman kişide işitme ve düşünmeye bağlı bilgi ve inanç (ilme'l-yakîn) seviyesinde olabildiği gibi görmeye dayalı bilgi ve inanç (aynel'-yakîn) ve yaşamaya ve iç tecrübeye dayalı bilgi ve inanç (hakka'l-yakîn) seviyesinde de olabilir. İmanda bu çeşit bir farklılığın bulunduğu ayet ve hadislerde de işaret edilir. Mesela Hz. İbrahim ölümleri nasıl dirilttiğini göstermesini Allah'tan (c.c) istemiş, Yüce Allah'ın **"İnanmadın mı?" sorusuna "...Hayır! İnandım fakat kalbimin mutmain olması için (görmek istedim)..."**¹² cevabını vermiştir. Böylece onun Allah'ın (c.c) ölümleri nasıl dirilttiğini gördükten sonraki imanının önceki imanından daha kuvvetli olduğu belirtilmiştir.

N NOT EDELİM

"Mal biriktirme arzusu sizi ölünceye kadar oyaladı. Hayır! Yakında bileceksiniz! Elbette yakında bileceksiniz! Gerçek öyle değil! Kesin bilgi (ilme'l-yakîn) ile bilmiş olsaydınız, (orada) mutlaka cehennem ateşini görürdünüz. Sonra onu ahirette çıplak gözle kesin olarak (aynel'-yakîn) göreceksiniz (ve bileceksiniz). Nihayet o gün (dünyada yararlandığınız) nimetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz."

(Tekasür suresi, 1-8. ayetler.)

Ayette geçen ilme'l-yakin ve aynel'-yakîn ifadelerinden anladıklarınızı defterinize not ediniz.

10. Komisyon, TDV İlimhâli, "İman ve İbadetler", C 1, s. 75.

11. Ebû Hanîfe, "Ebû Hanîfe'nin Vasiyyeti", İmâm-ı Azam'ın Beş Eseri içinde, s. 73.

12. bk. Bakara suresi, 260. ayet.

Kur'an-ı Kerim'deki "...İman edenlere gelince (her inen sure) onların imanlarını arttırır ve onlar sevinirler."¹³; "İmanlarını bir kat daha arttırırlar diye müminlerin kalplerine güven indiren O'dur."¹⁴ ; "Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğunda imanlarını arttıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir."¹⁵ anlamındaki ayetler ile bu konudaki hadisler, imanın kuvvet yönüyle farklı seviyelerde olabileceğini, nitelik yönüyle artma ve eksilme gösterebileceğini ifade etmektedir.



Görsel 2.2: Bilgiyi görerek elde etmek onu daha kalıcı ve inandırıcı hâle getirir.

2. İman ve Amel Arasındaki İlişki

Amel; iradeye dayalı iş, davranış ve eylem demektir. Esasen tasdik ve ikrar da birer ameldir. Ancak amel deyince daha çok kalp ve dil dışında kalan organların ameli anlaşılmaktadır. Bu durumda iman ile amel birbirinden ayrı şeyler olmasına, amel imanın bir parçası olmamasına rağmen, her ikisi arasında çok sıkı bir bağ ve ilişki bulunmaktadır.

Amel imanın ayrılmaz parçası değildir: Ehl-i sünnet âlimlerine göre amel, imanın parçası, rüknü ve olmazsa olmaz rüknü değildir. Bu sebeple bütün dinî esasları kalpten benimsemiş fakat çeşitli sebeplerle buyrukları yerine getirmemiş veya yasakları çiğnemiş olan kimse işlediği günahı helal saymadığı müddetçe mümin sayılır. Çünkü:

1. Kur'an-ı Kerim'de "**iman edenler ve salih amel işleyenler**" ifadesinin geçtiği pek çok ayet vardır.¹⁶ Bu ayetlerde "iman edenler" ile "salih amel işleyenler" ayrı ayrı zikredilmiştir. Eğer amel imanın bir parçası olsaydı, "iman edenler" denilince ayrıca "salih amel işleyenler" demeye gerek kalmazdı. Çünkü bir şeyin bütünü ifade edildiğinde, bütünüle birlikte onun parçalarının da tek tek sayılması gerekmez. Mesela "Ali geldi." dendiğinde, Ali'nin birer parçası olan organları da sayılarak "Ali ve ayakları, elleri ve başı geldi." denmez.

T TARTIŞALIM

"Asra yemin ederim ki insan gerçekten zıyan içindedir. Bundan ancak iman edip salih amel işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır."

(Asr suresi, 1-3. ayetler.)

Yukarıdaki sureyi iman amel ilişkisi açısından tartışınız.

N NOT EDELİM

"İşte onlar, Rablerinin ayetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr eden, bu yüzden amelleri boşa giden kimselerdir ki biz onlar için kıyamet gününde tartıya gerek duymayacağız."

(Kehf suresi, 105. ayet.)

13. Tevbe suresi, 124. ayet.

14. Fetih suresi, 4. ayet.

15. Enfâl suresi, 2. ayet.

16. bk. Bakara suresi, 277. ayet; Yunus Suresi, 9. ayet; Hüd suresi, 23. ayet.

2. Bazı ayetlerde iman, amel için bir ön şart olarak konmuş, iman olmadan amelin geçerli olmayacağı bildirilmiştir. Örneğin **“Rablerini inkâr edenlerin durumu şudur: Onların salih amelleri, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer. (Dünyada) kazandıkları hiçbir şeyin (ahirette) yararını görmezler. İşte asıl kayıp, asıl sapıklık budur.”**¹⁷ ayetinde verilen örnekle iyi işlerin, iman olmadıkça Allah (c.c) katında değer kazanamayacağı bildirilmiştir. **“Her kim mümin olarak salih amel işlerse artık o ne zulümden ne de hakkının çiğnenmesinden korkar.”**¹⁸ ayetinde de görüldüğü üzere eğer iman ile amel aynı şey olsaydı, o zaman ayrı ayrı zikredilmezdi.

İman amel ilişkisi bağlamında büyük günah: Bazı ayetlerde büyük günahın imanla birlikte bulunabileceği ifade edilmiştir. Örneğin **“Eğer müminlerden iki grup bir birleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin ...”**¹⁹ ayetinde adam öldürerek büyük günah işlemiş kişilerden “müminler” diye söz edilmiştir. Eğer amel imanın parçası olsaydı, bu kişiler “mümin” olarak anılmazlardı.

B

BİLGİ KUTUSU

Ayet ve hadislerde büyük günah olduğu belirtilen, işleyenleri hakkında tehdit ifadeleri kullanılan veya dünya ya da ahiretteki ceza hükümleri gösterilen fiiller ile ayet ve hadislerde açıkça belirtilmediği hâlde aynı kötülükleri içeren benzer davranışlara büyük günah (kebîre) denir.

Kur'an-ı Kerim'de büyük günahlara ilişkin farklı ayetlerde beyanlar bulunduğu gibi ayetlerde bunların bazıları bir arada zikredilmiştir. Örneğin En'am suresi 151-153. ayetlerde şu şekilde geçmektedir: **“Ey Muhammed!) De ki: Gelin, Rabb'inizin size haram kıldığı şeyleri okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya babaya iyi davranın. Fakirlik endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Sizi de onları da biz rızıklandırırız. (Zina ve benzeri) çirkinliklere, bunların açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Meşrû bir hak karşılığı olmadıkça, Allah'ın haram (dokunulmaz) kıldığı canı öldürmeyin. İşte size Allah bunu emretti ki aklınızı kullanasınız. Rüştüne erişinceye kadar yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın. Ölçüyü ve tartıyı adaletle tam yapın. Biz herkesi ancak gücünün yettiği kadarıyla sorumlu tutarız. (Birisi hakkında) konuştuğunuz zaman yakınınız bile olsa âdil olun. Allah'a verdiğiniz sözü tutun. İşte bunları Allah size öğüt alsınız diye emretti. İşte bu, benim dosdoğru yolum. Artık ona uyun. Başka yollara uymayın. Yoksa o yollar sizi parça parça edip O'nun yolundan ayırır. İşte size bunları Allah sakınsınız diye emretti.”**

Büyük günahların neler olduğu konusunda hadislerde de çeşitli bilgiler vardır. Peygamberimiz (s.a.v) bir hadisinde **“Size büyük günahların en büyüklerinden haber verreyim mi? Onlar, Allah'a ortak koşmak, ana-babaya itaatsizlik ve yalancı şahitlikler.”** (Buhârî, Edeb, 6; Müslim, İman, 38; Tirmizi, Tefsir, 5.) buyurmuştur. Bir başka hadislerinde **“Mahveden/helak eden yedi gûnahtan sakının. Onlar, Allah'a ortak koşmak (şirk), sihir yapmak, haksız yere Allah'ın haram kıldığı cana kıymak, yetim malı yemek, faiz yemek, savaş meydanından kaçmak ve bir şeyden habersiz namuslu mümin kadınlara zina iftirasında bulunmaktır.”** (Buhârî, Vesâyâ, 23; Müslim, İman, 38; Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 10.) diyerek büyük günahların yedi tanesini zikretmiştir. Bir başka hadiste büyük günahların sayısı dokuz olarak belirtilmiş, ana-babaya itaatsizlik ve Mescid-i Haram'da günah işlemek de bunlara eklenmiştir (Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 10).

17. İbrahim suresi, 18. ayet.

18. Tâhâ suresi, 112. ayet.

19. Hucurât suresi, 9. ayet.

Peygamber Efendimiz döneminden itibaren ehl-i sünnet âlimleri, kalbinde imanı bulunduğu ve bunu diliyle söylediği hâlde dinin emrettiği amelleri işlemeyen veya bazı yasakları çiğneyen kimseleri – yaptıklarını helal ve meşru görmedikleri sürece – mümin saymışlar, Müslüman’a mahsus haklardan istifade ederek hayat sürmelerine karşı çıkmamışlardır. Bu kimselerin günahkâr “mümin” oldukları konusunda fikir birliği (icmâ) etmişlerdir.

B BİLGİ KUTUSU

Kalbinde iman bulunup inancını diliyle söyleyen fakat çeşitli sebeplerle amelî terk eden, şîrk dışındaki büyük günahlardan birini işleyen kimse işlediği günahı helal saymıyorsa mümindir, kâfir değildir. Fakat büyük günah işlediği için ceza görecektir. Ancak bu kimse için tövbe kapısı açıktır. Yüce Allah böyle bir kimseyi ahirette dilerse affeder, dilerse affetmez, cezalandırır.

Amelin Gerekliliği ve İmanla Olan İlgisi

İman ile amel birbirlerinden farklı olmakla birlikte, âdetle etle tırnak, ruh ile beden birbirleriyle irtibatı gibi bağlantılıdır. Çeşitli sebeplerle ibadet ve ahlaki davranışlardan birisini yerine getirmeme ya da haram olan bir fiili yapma sebebiyle amelde kusur, mümini dinden çıkarmaz. Ancak imanını olgunlaştırmak imanı üstün bir dereceye yükseltmek ve böyle iman sahiplerine Allah’ın (c.c) vaat ettiği nimetlere kavuşmak için ibadet ve amel gereklidir.



Görsel 2.3: Amelsiz iman, meyvesiz bir ağaca benzer.

İman ile amel arasında iki yönlü bir ilişkiden söz edilebilir. İmanın amele etkisi bakımından düşünüldüğünde, gerçek bir imanın, kişiyi doğru amelde bulunmaya sevk etmemesi mümkün değildir. Kalpte gizli kalmış fakat kişinin davranışları üzerinde etkisi görülmeyen, hayata yansımamış bir iman ne kadar sağlıklı bir iman olduğu şüphelidir. Böyle bir iman, meyvesiz ağaca benzer.

Amelin imana bakan yönü açısından düşünüldüğünde ise kalpte bulunan iman varlığını devam ettirmesi, sağlamlaşması, gücünü artırması ve çevreye yansımaları için de ibadet, amel ve ahlakın gerekli olduğu âşikardır. İnsan sadece inançla yetinir, Allah’ın (c.c) emirlerini yerine getirmeyen ve yasaklarını çiğnerse Allah’a (c.c) olan bağlılığı yavaş yavaş zayıflar; en sonunda yok olma noktasına gelir. Bu sebeple ibadet, amel ve ahlak hem imanı korur ve kuvvetlendirir hem de mümini iki dünyada da mutlu kılar.

Bir kişi, namaz, oruç gibi ibadetlerin farz olduğunu; içki içme, adam öldürme gibi yasaklanan fiillerin haram olduğunu kesinlikle kabul ettiği hâlde farzları yerine getirmeyen, yasaklardan kaçınmazsa imandan çıkmaz ama imanının olgunluğunu yitirmiş ve onu tehlikeye düşürmüş olur. Yaprakları, dalları ve budakları yok edilen bir ağaç, yine ağaçtır ama bu hâliyle her an kuruma tehlikesiyle karşı karşıyadır. İşte amelsiz imanın durumu da buna benzer. Bu sebeple “İmanı korumak, kazanmaktan zordur.” sözü meşhur olmuştur.

T TARTIŞALIM

"Biz, İsrailoğullarını denizden geçirdik. Ama Firavun ve askerleri zulmetmek ve saldırmak üzere onları takip etti. Nihayet (denizde) boğulma hâline gelince (Firavun) "Gerçekten, İsrailoğullarının inandığı İlah'tan başka ilah olmadığına ben de iman ettim. Ben de Müslümanlardanım!" dedi."

(Yunus suresi, 90. ayet)

Yukarıdaki ayeti imanın geçerli olması için gerekli şartlar açısından tartışınız.

3. İmanın Geçerli Olmasının Şartları

İmanın geçerli olabilmesi ve sahibini ahirette ebedî kurtuluşa erdirebilmesi için şu şartları taşıması gerekir:

1. İmanın dünyada hür iradeye dayalı bir tercih olması, baskı ve tehdit neticesinde veya dünya hayatından ümit kesildiği bir zamanda (ye's) yapılmaması gerekir. Daha önce mümin olmayan bir kimsenin, hayattan ümidini kestiği son nefesinde uğrayacağı azabı fark edip "İman ettim." demesi hâlinde, onun bu imanı geçerli olmaz. Çünkü imanda esas olan gayba imandır. Son nefes anında kişi azabı gördüğünde, artık gayba imandan söz edilemez. Nitekim bir ayette **"Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman 'Allah'a inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkâr ettik.' derler. Fakat azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine bir fayda vermeyecektir. Allah'ın kulları hakkında değişmeyen âdeti budur. İşte o zaman kâfirler hüsrana uğrayacaklardır."**²⁰ buyrulmuştur.

2. Mümin, iman esaslarından birini inkâr anlamına gelen tutum ve davranışlardan kaçınmalıdır. Mesela Allah Teala'yı tasdik edip de Hz. Muhammed'in (s.a.v) peygamberliğine inanmayan mümin olamaz. Aynı şekilde farz veya haram olduğu kesin olarak bilinen bir hükmü kendi iradesiyle inkâr eden veya bunları alaya alan; puta, haça vb. şeylere tapan bir kimseye de mümin denemez. Yani aslında zarûrât-ı dîniyyeden birini inkâr ile dinin tamamını inkâr arasında bir fark yoktur. Nitekim Allah Teala **"Şüphesiz, Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler, Allah'a inanıp peygamberlerine inanmayarak ayırım yapmak isteyenler, '(Peygamberlerin) kimine inanırsınız, kimini inkâr ederiz' diyenler ve böylece bu ikisinin (imanla küfrün) arasında bir yol tutmak isteyenler var ya; işte onlar gerçekten kâfirlerdir. Biz de kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır."**²¹ buyurmaktadır.

3. Mümin ne Allah'ın (c.c) rahmetinden ümidini kesmeli ne de ondan emin olmalıdır. Korku ile ümit arasında bulunmalıdır. Müminin "Nasıl olsa imanım var, o hâlde muhakkak cennete giderim." düşüncesiyle kendinden emin olması veya "Çok günah işledim, ben muhakkak cehennemliğim." diye Allah'ın (c.c) rahmetinden ümit kesmesi imanını kaybetmesine sebep olabilir. Bu konuda Kur'an'da şöyle buyrulur. **"Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez..."**²²; **"Allah'ın azabından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın (böyle) mühlet vermesinden (azabının olmayacağından) emin olamaz."**²³

20. Mümin suresi, 84-85. ayetler.

21. Nisâ suresi, 150-151. ayetler.

22. Yusuf suresi, 87. ayet.

23. A'râf suresi, 99. ayet.

A ARAŞTIRALIM

Kur'an-ı Kerim mealinden müminlerin özelliklerini bularak aşağıya yazınız.

✓

✓

✓

✓

4. İnanç Bakımından İnsanlar

İman (tasdik) ve inkâr açısından insanlar, inanan ve inanmayan şeklinde iki gruba ayrılmakla birlikte şöyle tasnif edilebilir: mümin, münafık, kâfir.



4.1. Mümin

Allah'a (c.c), Hz. Peygambere ve onun haber verdiği şeylere yürekten inanıp bunları kabul ve tasdik eden kimseye mümin denir. Hakiki mümin, Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in emirlerini yerine getiren kimsedir. Müminlerin özelliklerini belirten pek çok ayet ve hadis vardır. Örneğin; **"Müminler, gerçekten kurtuluşa ermişlerdir. Onlar ki namazlarında derin saygı içindedirler. Onlar ki faydasız işlerden ve boş sözlerden yüz çevirirler. Onlar ki zekâtı öderler. Onlar ki ırzlarını korurlar. Ancak eşleri ve ellerinin altında bulunan cariyeleri bunun dışındadır. Onlarla ilişkilerinden dolayı kınanmazlar. Kim bunun ötesine geçmek isterse işte onlar haddi aşanlardır. Yine onlar ki emanetlerine ve verdikleri sözlere riâyet ederler. Namazlarını titizlikle eda ederler. İşte vâris olacaklar bunlardır; Firdevs cennetine vâris olacaklar ve orada onlar ebedî kalacaklardır."**²⁴, **"Gerçek müminler ancak o müminlerdir ki Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, âyetleri okunduğu zaman imanlarını arttırır. Ve bunlar yalnızca Rablerine tevekkül ederler."**²⁵

Hz. Peygamber, müminlerin özelliklerini şöyle açıklamıştır: **"Müminlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlak bakımından en güzel olanıdır."**²⁶ **"Sizden biriniz kendisi için sevip arzu ettiği şeyi din kardeşi için de sevip arzu etmedikçe gerçek anlamda iman etmiş olmaz."**²⁷

Başkasına iyilik yapmak ve yaptığı işi güzel yapmak şeklinde kısmen farklı iki anlamda kullanılan ihsan Kur'an-ı Kerim'de hem Allah'a²⁸ hem de insanlara²⁹ nisbet edilerek yetmiş aşkın ayette masdar, fiil ve isim şeklinde geçmektedir. Bu ayetlerin bir kısmında "başkasına iyilik etmek", bir kısmında "yaptığı işi güzel yapmak" manasında, çoğunda ise herhangi bir belirlemeye gidilmeden mutlak anlamda kullanılmıştır.

Müminler iman üzere ölürlerse ahirette cennete girecekler, orada pek çok nimete kavuşacaklardır. Bazı müminler dünyada günah işlemişlerse Yüce Allah dilerse bu kişilerin günahını bağışlayabilir dilerse de işledikleri günah ölçüsünde cehennemde cezalandırdıktan sonra cennete koyabilir. Hiçbir mümin cehennemde ebedî kalmayacaktır. Müminlerin ebedî cennetlik olacağına dair Kur'an'da pek çok ayet vardır. Bu ayetlerden birinde şöyle buyrulur. **"İman edip salih ameller işleyenlere gelince, halkın en hayırlısı da onlardır. Onların Rableri katındaki mükâfatları, zemininden ırmaklar akan, içinde devamlı olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah kendilerinden hoşnut olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. Bu söylenenler hep Rabb'inden korkan (O'na saygı gösterenler) içindir."**³⁰

24. Muminun suresi, 1-11. ayetler.

25. Enfal suresi, 2. ayet; Ayrıca bk. Teğabün suresi, 16. ayet; Mearic suresi, 27. ayet; Bakara suresi, 265. ayet.

26. Ebû Dâvûd, Sünnet, 15.

27. Buhârî, İmân 7; Ayrıca bk. Buhârî, Edeb, 27.; Buhârî, Salat, 88.

28. bk. Secde suresi, 7. ayet; Teğabün suresi, 3. ayet; Kasas suresi, 77. ayet; Talak suresi, 11. ayet.

29. bk. Yusuf suresi, 90. ayet; Nisa suresi, 128. ayet; Nahl suresi 128. ayet.

30. Beyyine suresi, 7-8. ayetler.

4.2. Münafık

Allah'ın (c.c) birliğini, Hz. Muhammed'in (s.a.v) peygamberliğini ve onun Allah'tan (c.c) getirdiklerini kabul ettiğini söyleyerek görünürde Müslümanlar gibi yaşadığı hâlde, kalpten inanmama durumuna **nifak**, böyle kimselere de **münafık** denir. Münafıkların içi başka dışı başkadır. Sözü özüne uygun değildir. Bir ayette şöyle buyrulur. **"İnsanlardan bazıları da vardır ki inanmadıkları hâlde 'Allah'a ve ahiret gününe inandık.' derler."**³¹ Münafıkların gerçekte kâfir oldukları bir başka ayette şöyle ifade edilir: **"Onların Allah yolundan sapmalarının sebebi, önce iman edip sonra inkâr etmeleridir. Bu yüzden kalpleri mühürlenmiştir. Artık onlar hiç anlamazlar."**³² Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayette münafıkların özelliklerinden bahsedilmektedir.³³

Münafıklar İslam toplumu için küfrünü açıkça söyleyen kafirlerden daha tehlikelidirler. Çünkü onlar dıştan Müslüman gibi göründüklerinden tanınmaları mümkün değildir. Münafıklar içten içe Müslüman toplumun huzur ve düzenini bozmak isterler. Onlar gerçekte inanmadıkları için kâfirdirler ve cehennemliklerdir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur. **"Allah erkek münafıklara da kadın münafıklara da kâfirlere de içinde ebedî kalacakları cehennem ateşini vaat etti. O, onlara yeter. Allah onlara lânet etmiştir! Onlar için devamlı bir azap vardır."**³⁴ Hatta bir ayette açıklandığı üzere cehennemin en alt tabakasında münafıklar bulunacaktır: **"Şüphe yok ki münafıklar cehennemin en alt katındadırlar. Artık onlara asla bir yardımcı bulamazsın."**³⁵

4.3. Kâfir

Kâfir, sözlükte "örten" anlamına gelmektedir. Terim olarak ise İslam'ın temel prensiplerine inanmayan, Hz. Peygamber'in Yüce Allah'tan getirdiği kesin olan ve tevatür yoluyla bize kadar ulaşmış bulunan esaslardan (*zarûrât-ı dîniyye*) bir veya birkaçını yahut da tamamını inkâr eden kimseye denir. Mesela namaz ve tesettürün farz olduğunu inkâr eden; içki, faiz ve rüşveti helal sayan; meleklerin ve cinlerin varlığını kabul etmeyen kimse kâfirdir.

Bir insan kafir olarak ölürse ahiretteki yeri ebedî cehennemdir. Bu konudaki ayetlerde şöyle buyrulmuştur. **"(Ayetlerimizi) inkâr etmiş ve kâfir olarak ölmüşlere gelince, işte Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların lâneti onların üzerinedir. Onlar ebediyen lânet içinde kalırlar. Artık ne azapları hafifletilir ne de onların yüzlerine bakılır."**³⁶ **"Ayetlerimizi yalanlayanlara ve onlara uymayı kibirlerine yediremeyenlere göklerin kapıları açılmaz. Onlar deve iğne deliğinden geçinceye kadar cennete giremezler. Biz suçluları işte böyle cezalandırırız."**³⁷

B

BİLGİ KUTUSU

KÜFÜR ÇEŞİTLERİ

- ✓ Küfr-i inkârî: Allah'ı, peygamberleri ve onların Allah'tan alıp getirdikleri esasları kişinin kalbiyle tasdik, diliyle ikrar etmemesidir.
- ✓ Küfr-i cühûd: Kişinin bildiği hâlde iman etmemesi, inkârı tercih etmesidir.
- ✓ Küfr-i inâdî: Kişinin kalben Allah'ı bilip bazen diliyle de ikrar ettiği hâlde haset, şöhret ve makam düşkünlüğü, kavmiyetçilik gibi sebeplerle İslam'ı bir din olarak kabullenmemesidir.
- ✓ Küfr-i nifâk: Kişinin inanılması gereken hususları diliyle ikrar ettiği hâlde kalben tasdik etmemesidir.

(Mustafa Sinanoğlu, "Küfür" TDV İslam Ansiklopedisi, C 26, s. 536.)

31. Bakara suresi, 8. ayet.

32. Münafıkûn suresi, 3. ayet.

33. bk. Nisa suresi, 61, 142. ayet; Enfal suresi, 49. ayet; Tevbe suresi, 67. ayet; Bakara suresi, 8-20. ayetler; Maide suresi, 41, 50, 52-53. ayetler.

34. Tevbe suresi, 68. ayet.

35. Nisâ suresi, 145. ayet.

36. Bakara suresi, 161-162. ayetler.

37. A'râf suresi, 40. ayet

Allah Teala'nın ilahlılığında, isim, sıfat ve fiillerinde, eşi, dengi ve ortağı bulunduğunu kabul eden; O'na *şirk* koşan kimse yani *müşrik* de kâfirin bir türüdür. Müşrikler Allah'ın (c.c) varlığını inkâr etmezler. O'ndan başka ilah olduğunu kabul ederler. Allah'a (c.c) isimleri, sıfatları, mutlak irade ve otoritesi, yarattığını yönetip idare etmesi gibi hususlarda ortak koşarlar.

Şirk ile küfür birbirine yakın iki kavramdır. Aralarındaki fark, küfrün daha genel, şirkin ise daha özel olmasıdır. Bu anlamda her şirk küfürdür fakat her küfür şirk değildir. Her müşrik kâfirdir fakat her kâfir müşrik değildir. Çünkü şirk sadece Allah'a (c.c), zât, isim ve sıfatlarına ortak tanıma sonucu meydana gelir. Küfürse küfür olduğu bilinen birtakım inançların kabulü ile gerçekleşir. Küfür olan inançlardan biri de Allah'a (c.c) ortak tanımadır. Mesela Mecusilikte olduğu gibi iki ilahın varlığını kabul etmek şirk olduğu gibi aynı zamanda küfürdür. Hâlbuki ahiret gününe inanmamak küfürdür ama şirk değildir.

Kur'an-ı Kerim, şirki sadece Allah'ın (c.c) yanında başka ilahlar tanımakla sınırlı görmemiştir. İlah olarak kabul edilmese de başka bir varlığı Allah'a (c.c) denk görmek ve O'na eşit tutmak şirkin bir türüdür. Nitekim Allah Teala, Allah'ı (c.c) bırakıp da başkasına tapan azgınlığın ve İblis'in ordularının, cehennemde birbirleriyle tartışıp çekişirken **"Vallahi, biz gerçekten apaçık bir sapıklık içindeymişiz. Çünkü biz sizi âlemlerin Rabb'i ile eşit tutuyorduk."**³⁸ diyeceklerini buyurur.

İman konusu içinde bilinmesi gereken konulardan birisi de tekfir konusudur. Müslüman olduğu bilinen bir kişiyi, inkâr veya şirk özelliği taşıyan inanç, söz veya davranışından ötürü kâfir saymaya tekfir adı verilir. Yani tekfir, başkaları tarafından bir şahsın küfrüne hükmedilmesi anlamına gelir.³⁹

Bir Müslümanın kâfir olduğuna hükmedilmesi onu pek ağır dünyevi sonuçlara, müeyyide ve mahrumiyetlere mahkûm etmek anlamına geldiğinden, tekfir konusunda çok titiz davranmak gerektiği açıktır. Müslüman olduğunu söyleyen bir kimsenin, bu dünyada mümin kabul edilerek İslam toplumundan dışlanmaması gerekir. Çünkü dünyada insanlar söz ve davranışlarına göre değerlendirilir. İçten inanıp inanmadığını tespit ise Allah'a (c.c) mahsus olup ahirete ilişkin bir meseledir: **"... Size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek 'Sen mümin değilsin.' demeyin..."**⁴⁰ buyrulur bu duruma işaret edilir.

N NOT EDELİM

Mümin veya Müslüman olan bir kimsenin sonradan inkâra sapması, dinden çıkması, kendi irade ve ifadesiyle İslam'dan ayrılmasına "irtidad" veya "ridde", irtidad eden kimseye de "mürted" denir. Bu kimse İslam dışında herhangi bir dine girebileceği gibi hiçbir dine bağlanmayıp tamamen tanrıtanımaz (ateist) da olabilir. Her hâlükârda kâfir olma durumu değişmez.



Görsel 2.4: "Ehl-i kible tekfir edilemez." ilkesi ehl-i sünnetin temel prensipleri arasında zikredilmiştir.

38. Şuarâ suresi, 97-98. ayetler.

39. bk. Komisyon, TDV İlmihâli, "İman ve İbadetler", C 1, s. 79-80.

40. Nisâ suresi, 94. ayet.

İslam âlimleri, kişiyi küfre düşürecek tüm sözleri ifade etmek üzere elfâz-ı küfür (küfür ibareleri/lafızları) tabirini kullanmışlardır. Kur'an-ı Kerim'de doğrudan doğruya küfür ifadeleri olarak, "...Meryem oğlu Mesîh Allah'tır..."⁴¹ "...Allah için üçüncüsüdür."⁴² "Bu peygamber yalancı bir sihirbazdır..."⁴³ "Hayat ancak bu dünya hayatıdır, ölürüz ve yaşarız, bizi ancak zaman helak eder..."⁴⁴ "...Bu çürümüş kemikleri kim diriltir?"⁴⁵ "Kıyametin kopacağını sanmıyorum..."⁴⁶ gibi sayılı örnekler yer alır. Ancak bunların yanında Allah'a (c.c), meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe inanmayanlar, Allah'ın (c.c) gönderdiği hükümleri uygulamayanlar, Allah'ın (c.c) ayetlerini yani Kur'an'ı inkâr edenler kâfir olarak adlandırılmıştır.⁴⁷ Hz. Peygamber de Allah'tan (c.c) başkasının adına ant içenleri,⁴⁸ kâhinlere gidip verdikleri haberleri tasdik edenleri⁴⁹ ve küfre rıza gösterenleri⁵⁰ kâfir olarak nitelemiştir.

B

BİLGİ KUTUSU

İslam âlimleri insanları küfre götürecek fiilleri ve davranışları ifade etmek üzere "ef'al-ı küfür" tabirini kullanmışlardır. Bu türden fiillere örnek olarak puta tapmak, tapınmak amacıyla güneşe, aya, yıldızlara, ateşe veya herhangi bir şahsa secde etmek, haç takınmak, gayri müslimlerin kendilerine mahsus dinî kıyafetlerini giyinmek ve iman esaslarından birinin inkârını gerektirecek tarzda sihir yapmak, kehanette bulunmak fiillerini sıralamışlardır.

(Ahmet Saim Kılavuz, "Elfâz-ı Küfür", TDV İslam Ansiklopedisi, C 11, s. 26-27.)

Dinen mükellef, akli başında, bülûğ çağına ermiş biri; akli başındayken, tehdit ve zorlama olmadan, isteyerek küfrederse imandan çıkar. Ayrıca zarûrât-ı dîniyye kapsamına giren herhangi bir hususla alay etmek, hafife almak, küçümsemek... kişiyi küfre düşürür. Allah Teala; kendisini, Hz. Muhammed'i (s.a.v), geçmiş peygamberleri, Kur'an'la alay edenleri ve küçümseyenleri, münafıkların bu tavırlarını kınamıştır. Müminlere dinî değerleri alaya alanlardan uzak durmalarını emretmiştir. Böylelikle bu tür davranışların küfre götürdüğüne işaret etmiştir.⁵¹

Örneğin "Allah şunu bilmez." demek, Hz. Peygamber'in sözlerinin anlamsız ve yalan olduğunu iddia etmek, Kur'an'ın sadece geri kalmış bir topluma indirildiğini öne sürmek, ibadet olduğunu bile bile Kabe'yi tavaf eden Müslümanlar için "Bu taş ne diye tapıyorlar ki!" demek gibi söz ve davranışlar elfâz-ı küfür kapsamındadır. Çünkü bunların tamamı ya doğrudan doğruya iman esasları olan bir hususu inkâr etme ya da şairi dîniyye kavramıyla ifade edilen ve dinen kutsal olan ilkeler, mekânlar, şahıslar, ibadetler gibi hususları hafife alma veya onlarla istihza etme anlamına gelmektedir.

A

ARAŞTIRALIM

İslam âlimleri, kişiyi küfre düşürecek tüm söz ve ifadeler için elfâz-ı küfür (küfür ibareleri/lafızları) tabirini kullanmışlardır.

Siz de çevrenizde buna örnek teşkil edecek kullanımlarla ilgili araştırma yapınız.

41. Mâide suresi, 17. ayet.

42. Mâide suresi, 73. ayet.

43. Sâd suresi, 4. ayet.

44. Câsiye suresi, 24. ayet.

45. Yâsîn suresi, 78. ayet.

46. Kehf suresi, 36. ayet.

47. bk. Nisâ suresi, 136, 150-151. ayetler; Mâide suresi, 44. ayet; Ankebut suresi, 47. ayet.

48. Buhârî, İman, 112.

49. İbn Mâce, Tahâret, 122.

50. Müslim, Fezâilü's-sahâbe, 161.

51. bk. Mâide suresi, 57. ayet; Tevbe suresi, 65-66. ayetler; En'âm suresi, 10. ayet; Enbiyâ suresi, 41. ayet.

OKUMA PARÇASI

İMAN, İSLAM ve İHSAN

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ، إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ، شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ، لَا يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ، وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ، حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ، وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَخْذَيْهِ، وَقَالَ: "يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ"، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ، وَتَحِجَّ الْبَيْتَ إِنْ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا"، قَالَ: "صَدَقْتَ"، قَالَ: "فَعَجِبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ"، قَالَ: "فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ"، قَالَ: "أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ"، قَالَ: "صَدَقْتَ"، قَالَ: "فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ"، قَالَ: "أَنْ تُعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ"، قَالَ: "فَأَخْبِرْنِي عَنِ السَّاعَةِ"، قَالَ: "مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ"، قَالَ: "فَأَخْبِرْنِي عَنْ أَمَارَتِهَا"، قَالَ: "أَنْ تَلِدَ الْأَمَةُ رَبَّتَهَا، وَأَنْ تَرَى الْخُفَاءَ الْعُرَاءَ الْعَالَةَ رِعَاءَ الشَّاءِ يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبُنْيَانِ"، قَالَ: "ثُمَّ انْطَلَقَ فَلَبِثْتُ مَلِيًّا، ثُمَّ قَالَ لِي: "يَا عُمَرُ أَتَدْرِي مِنَ السَّائِلِ؟" قُلْتُ: "اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ"، قَالَ: "فَإِنَّهُ جِبْرِيلُ أَتَاكُمْ يُعَلِّمُكُمْ دِينَكُمْ"

Abdullah b. Ömer anlatıyor:

Bana babam Ömer ibnül-Hattâb rivayet etti. Dedi ki:

Bir gün Resulullah'ın yanında bulunduğumuz bir sırada aniden yanıma, elbisesi bembeyaz, saçları siyah bir zât çıkageldi. Üzerinde yolculuk eseri görülüyor; bizden de kendisini kimse tanııyordu. Doğruca Hz. Peygamber'in yanına oturdu ve dizlerini onun dizlerine dayadı. Ellerini de uylukları üzerine koydu ve:

"Yâ Muhammed! Bana İslam'ın ne olduğunu haber ver!" dedi. Resulullah:

"İslam, Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın Resul'ü olduğuna şehadet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, ramazan orucunu tutman ve yol (kül-fetini) karşılamaya gücün yeterse Beyt'i hacetmendir." buyurdu. O zât:

"Doğru söyledin." dedi. Babam dedi ki:

"Biz buna hayret ettik. (Zira) hem soruyor hem de tasdik ediyordu."

Sonra "Bana imandan haber ver!" dedi. Resulullah:

"Allah'a, Allah'ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe inanman, bir de kadere, hayrına şerrine inanmandır." buyurdu.

O zât (yine):

"Doğru söyledin." dedi. (Bu sefer):

"Bana ihsandan haber ver!" dedi. Resulullah:

"Allah'a, O'nu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Çünkü her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da O seni muhakkak görür." buyurdu.

O zât:

"Bana kıyametten haber ver!" dedi. Resulullah:

"Bu konuda sorulan sorandan daha bilgili değildir." buyurdular.

"O hâlde, bari bana onun alametlerinden haber ver!" dedi. Peygamber:

"Cariyenin kendi sahibesini doğurması ve yalın ayak, çıplak, yoksul koyun çobanlarının bina yapmakta birbirleriyle yarış ettiklerini görmendir. Kıyametin vakti, Allah'tan başka kimsenin bilmediği şeylerden biridir." buyurdu. Babam dedi ki:

— Bundan sonra o zât gitti. Ben hayli bir müddet (bekledim) durdum. Nihayet Resulullah bana:

"Yâ Ömer! O sual soran zâtın kim olduğunu biliyor musun?" dedi.

"Allah ve Resul'ü bilir." dedim.

"Gerçekten o Cibrîl'di. Size dininizi öğretmeğe gelmiş." buyurdular.

(Hadisin çeşitli rivayetleri için bk. Buhârî, İman, 37; Müslim, İman, 1; Tirmizi, İman, 4; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16.)

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM



A Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Tasdik ve ikrar ne demektir? Yazınız.

.....

.....

.....

2. İman ile amel arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

3. İmanda artma ve eksilme olur mu? Sebepleriyle belirtiniz.

.....

.....

.....

4. Tekfirin doğuracağı olumsuz sonuçlar neler olabilir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

B Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Allah Teala'nın ilahlığında, isim, sıfat, fiil ve hükümlerinde eş, dengi ve ortağı bulunduğunu kabul etmeye ne ad verilir?

- A) Küfür
- B) İrtidat
- C) Şirk
- D) Fasıklık
- E) Tekfir

“İman etmiş olduğu hâlde tembellikten, birtakım arzularından, sosyal şartlardan dolayı ibadet ve amellerinde eksiklik bulunan kimse dinden çıkmaz. Günahkâr olur.”

2. Bu paragrafta hangi kelimî konu dile getirilmektedir?

- A) Tasdik ve ikrar
- B) İmanda artma ve eksilme
- C) İman ve bilim ilişkisi
- D) İman - amel ve büyük günah ilişkisi
- E) İman-ahiret ilişkisi

3. Aşağıdakilerden hangisi iman ile ilgili olarak söylenemez?

- A) İmanın lügat manası, sözü onaylamak, güven vermek, güvende olmaktır.
- B) İman, Peygamber'imizin (s.a.v) Allah'tan (c.c) getirdiklerini kalple tasdik, dille ikrardan ibarettir.
- C) İman için kalbin tasdiki olmaksızın sadece dilin ikrarı yeterlidir.
- D) Taklidî imana sahip mümin, dinî ve akli delillerle imanını güçlendirmekle yükümlüdür.
- E) İman ile amel arasında sıkı bir ilişki vardır.

4. Aşağıdakilerden hangisi şirke örnek oluşturmaz?

- A) Allah'a inanmakla birlikte, ona yakınlaşmak için insan ya da başka varlıkları aracı kılmak
- B) Allah dışında, güneş, yıldız, dağ vb. varlıklara tapınmak
- C) İlahın olmadığını ve evrenin yaratılmadığını savunmak
- D) Allah'tan başka ilahların da olduğunu kabul etmek
- E) Putları Allah'la arasında aracı kabul etmek

5. Kişiyi küfre düşürecek söz ve ifadelere İslam âlimleri tarafından verilen isim aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Şirk
- B) Nifak
- C) Ef'al-i Küfür
- D) Fısk
- E) Elfaz-ı Küfür



Aşağıdaki boşlukları verilen kelimelerle doldurunuz.

nifak - müşrik - iman - kebîre - münafıklar - tafsilî

1. büyük günah anlamına gelir.
2. Peygamberimizin (s.a.v.) Allah'tan getirdiği bütün inanç, ibadet, Muamelat ve ahlak ilke-lerini tasdik etmeye iman denir.
3. Amel ın parçası değildir. Ancak onu güçlendiren bir rükündür.
4. Allah'ın zât, sıfat, fiil ve isimlerinde ona eş isnat eden kimsedir.
5. İslam toplumu için küfrünü açıkça söyleyen kafirlerden daha tehlikelidirler.

D

Aşağıdaki cümleleri doğru (D), yanlış (Y) durumuna göre cevaplayınız.

1. (....) Münafık, kalbi inkâr ettiği hâlde diliyle Müslüman olduğunu söyleyen kimsedir.
2. (....) İmanı diliyle ikrar etmeyen kimse kâfirdir.
3. (....) Taklidî iman kişinin nihai kurtuluşu için yeterlidir.
4. (....) İcmalî imanın ikinci derecesi, kelime-i tevhid ve kelime-i şهادette dile getirilen hususlara inanmaktır.
5. (....) Allah'a iman etmeyen herkes müşriktir.

ALLAH'A İMAN

3. ÜNİTE



Dijital içerik



Ünite PDF'si

KAVRAMLAR

- ihlas, Esmâ-i Hüsnâ, ihsan, takva, fıtrat, tevhid, marifetullah, münacat

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Allah'a (c.c) imanın İslam inanç esasları arasındaki yerini araştırarak defterinize yazınız?
2. Bir toplumun inançsız bir şekilde hayatını sürdürmesi mümkün müdür? Araştırınız.
3. Allah'ın (c.c) varlığı ve birliğine dair sizden bilgi isteyen birine neler söylersiniz? Birkaç madde ile defterinize yazınız.
4. Kur'an-ı Kerim'de ayet sonlarında yer alan Allah'a (c.c) ait sıfatlardan beş tanesini bularak defterinize yazınız.
5. Çevrenizdeki örnek insanların davranışlarını gözlemleyiniz ve bunun inançla ilişkisini arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. Allah'a İman ve İslam Akaidindeki Yeri

İlk insan ve Peygamber Hz. Âdem'den itibaren tüm peygamberler insanlara Allah'ı (c.c) anlatmışlardır. Allah'ı (c.c.) tanıyıp O'na iman etmelerini istemişlerdir. İnsanoğlu zaman zaman bu doğru anlayıştan sapmıştır. Kendisine göre farklı varlıklara inanmıştır. Fakat ne olursa olsun bir ilah fikrinden vazgeçememiştir. Bir yüce varlık inancı insan için olmazsa olmazdır. Allah (c.c) inancı insanın hayatını anlamlandırır. Zorluklar karşısında onu diri tutar. Onu manasızlığa ve hiçliğe düşmekten kurtarır.



Görsel 3.1: Allah inancı insanın hayatını anlamlandırır.

Uzak Doğu ve eski Türk inanışlarında; Yahudilik, Hristiyanlık gibi dinlerde Yaradan'ın varlığı hep bilinmiştir. İslam'da dinin temelini Allah'ın (c.c) varlığı ve birliğine iman oluşturur. Bu sebeple İslam yanlış ilah anlayışlarını reddetmiştir. Doğru Allah (c.c) inancını açıklayarak insanları imana davet etmiştir. Nitekim İslam'ın ilk mesajı da yine bu amaca yöneliktir:

إِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ

“Yaratan Rabb'inin adıyla oku! O, insanı aşılansmış bir yumurtadan yarattı.”¹

Yüce Allah bu ayetle insanları kendi yaratılışlarını tefekkür etmeye ve böylece yaratıcının varlığını ve kudretini anlamaya davet etmektedir. Bu manada Peygamberimize ilk inen ayetin ana vurgusunun Allah (c.c) inancı olduğu söylenebilir.

Allah'a (c.c) iman, İslam inancının temelini oluşturur. Öyle ki Peygamber Efendimiz'in risaleti süresince inen ayetlere baktığımızda bunların yaklaşık üçte birinin Allah (c.c) inancıyla ilgili olduğunu görürüz. Hz. Peygamber İhlas suresinin faziletiyle ilgili bir hadisinde “İhlas suresi, Kur'an'ın üçte birine denktir.”² buyurmaktadır. Bu surenin konusu Allah'a (c.c) imandır.

N

NOT EDELİM

İHLAS SURESİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۝ ۱ اللَّهُ الصَّمَدُ ۝ ۲ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝ ۳ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ۝ ۴

De ki: O, Allah birdir. Allah samed'dir (Her şey O'na muhtaçtır; O, hiçbir şeye muhtaç değildir.). O, doğurmamış ve doğmamıştır. O'nun hiçbir dengi yoktur.

(İhlas suresi, 1-4. ayetler.)

1. Alak suresi, 1-2. ayetler.

2. Tirmizi, Fedâilü'l-Kur'an, 10.

İhlas suresinde Allah'ın (c.c.) oğulları ve kızları olduğunu iddia eden ehl-i kitabın hatta O'na ortaklar isnat eden müşriklerin yanlış inancı ortaya konmuştur. Allah'ın (c.c.) birliği ve O'nun hiçbir şeye ihtiyacı olmadığı vurgulanarak doğru Allah (c.c) inancı açıklanmıştır.

Allah Teala Kur'an-ı Kerim'de: **(Ey Muhammed!) De ki: "Ey insanlar! Şüphesiz ben, yer ve göklerin hükümrânlığı kendisine ait olan Allah'ın hepinize gönderdiği peygamberiyim. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. O, diriltir ve öldürür. O hâlde, Allah'a ve O'nun sözlerine inanan Resul'üne, o ümmi peygambere iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız.**³ buyurmaktadır.

İslam, doğru Allah (c.c) inancı üzerinde çokça durmuştur. Yaklaşık on üç yıllık Mekke Dönemi'nde İslam'ın tebliğinin temel konusu, Allah (c.c) inancını yanlışlardan arındırmak ve O'nun birliğini insanlara anlatmaktır. Çünkü doğru ve sağlam bir Allah (c.c) inancı olmadan kişiye diğer inanç esaslarını benimsetmek, ibadet hayatını gerçekleştirmek ve hepsini kuşatacak ahlaki prensipleri kazandırmak mümkün değildir. Doğru bir Allah (c.c) inancı, tüm dinî hayatı kuşatan, onu meşru hâle getiren en temel ilkedir.



Görsel 3.2: Kelime-i Tevhid: Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed Allah'ın resulüdür.

İslam inancının temeli ayette vurgulandığı gibi Allah'ın (c.c) varlığını ve birliğini kabul etmek, Hz. Peygamber'in O'nun kulu ve resulü olduğuna inanmaktır. Bu İslam literatüründe kelime-i şehadetle dile getirilen hakikattir. Peygamber Efendimiz, İslam'ın ilk şartının bu sözü inarak söylemek olduğunu bildirmiştir.⁴ Müslüman olmak isteyen bir kimse İslam'a ilk adımını bu söz ile atar.

2. Allah İnancının Fitriliği

İnsanın fıtratı doğduğunda tertemiz bir sayfa gibidir. Üzerinde olumsuz hiçbir leke ve iz yoktur. Ayrıca ona dünyada geçireceği güzel bir hayat için bazı donanımlar, bazı duygular potansiyel olarak yüklenmiştir.

İlah anlayışı ilkel dinlerde ve diğer inanç sistemlerinin hemen hepsinde vardır. Her insan Allah'ın (c.c) varlığını içinde hisseder. İnkârın doruk noktasına ulaşmış kişinin bile büyük bir felâketle karşılaştığı zaman taş, toprağa veya ağaca sığındığı görülmemiştir.⁵ En modern toplumlardan en ilkel kabilelere varıncaya kadar her seviyeden insanın bir yüce varlığa inanma ihtiyacı hissetmesi, bu inancın insanın doğasında var olduğunun en bariz örneklerindendir.

Allah (c.c) inancı, bir yüce varlığa ibadet etme ihtiyacı ve bir dinî inanca eğilim insanda daima var olmuştur. Batılı düşünürlerin birçoğuna göre bu duygunun var oluşu psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve coğrafi vb. çeşitli sebeplere bağlanmış ise de Müslüman âlimlerin genel kabulüne göre Allah (c.c) inancı insanın doğasında vardır.

NOT EDELİM

"Ant olsun ki onlara: 'Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı buyruğu altında tutan kimdir?' diye sorsan mutlaka 'Allah' derler. O hâlde nasıl (haktan) çevrilip döndürülüyorlar? "

(Ankebut suresi, 61. ayet.)

3. A'râf suresi, 158. ayet.

4. bk. Buhârî, İman, 1; Müslim, İman, 22.

5. Bekir Topaloğlu, "Allah", TDV İslam Ansiklopedisi, C 2, s. 471.



Görsel 3.3: Allah'a inanma duygusu her insanda doğuştan vardır.

Nitekim ilk insan olan Âdem'in (a.s)* yaratılışından önce Allah (c.c) ile melekler arasında geçen konuşmada⁶ Âdem'in (insanın) Allah'ın (c.c) halifesi olarak yaratılacağı bildirilmektedir. Böyle ulvi bir görev üstlenen insanın buna uygun donanım ile yaratılması tabiidir.

Hz. Peygamber'in *"Her doğan insan, (İslam) fıtratı üzere doğar, onu Mecusi, Hristiyan veya Yahudi yapan ana ve babasıdır."* hadisi ve *"Sizi karada ve denizde yürüten O'dur. Gemide olduğunuz zaman (ı düşünün): Gemiler içinde bulunanları hoş bir rüzgârla alıp götürdüğü ve (onlar) bununla sevindikleri sırada, birden gemiye, şiddetli bir kasırga gelip de her yerden gelen dalgalar onları sardığı ve artık kendilerinin tamamen kuşatıldıklarını, (bir daha kurtulamayacaklarını) sandıkları zaman, dini yalnız Allah'a halis kılarak O'na yalvarmaya başlarlar. Ant olsun eğer bizi bu (felâket)ten kurtarırsan, şükredenlerden olacağız (derler)."*⁸ ayeti de keza Allah inancının -her ne suretle ortaya çıkarsa çıksın- insan ruhunun derinliklerinde var olduğunu ispat etmektedir.⁹

Çevremizdeki insanları gözlemlediğimizde özellikle küçük yaşlardaki çocukların kendilerine anlatıldığı takdirde Allah inancını doğal olarak kabul ettiklerini görebiliriz. Buna karşı bu inancı benimsemeyenlerin daha ileri yaş insanlar olduğunu da tespit edebiliriz. Onların bu inkârlarının temelinde ya bir ideolojik saplantının veya aldıkları eğitimlerin kısacası dış bir tesirin olduğunu biraz inceleyince fark etmemiz mümkündür. Bunun sebebi Allah inancının fıtrat diye isimlendirilen insanın doğal yaratılış özelliklerine uygun olmasından kaynaklanmaktadır.



Görsel 3.4: Felaket anlarında çaresiz kalan insan Allah'a sığınır.

Kendisini inançsız olarak tanıtan bazı kimselerin kaza, doğal felaket, büyük acı ve travmalar karşısında "Allah Allah" diye yalvardıkları, "Allah korusun." şeklinde dua ederek Allah'a

6. bk. Bakara suresi, 30. ayet.

7. Müslim, Kader, 25; Buhârî, Cenâiz, 92; Ebû Dâvûd, Sünnet, 17.

8. Yunus suresi, 22. ayet.

9. Cengiz Yağcı, "Allah", Şamil İslam Ansiklopedisi, C 1, s. 112.

sığındıkları sıkça görülen bir durumdur.

Özetle diyebiliriz ki Allah'a inanma duygusu her insanda doğuştan vardır. Her insan çevresinde gördüklerinin bir sahibi olduğuna, tüm bunları var eden bir yüce yaratıcı olduğu inancına eğilimli doğar. Ancak insan doğru bir yaratıcı anlayışına ulaşamazsa bu ihtiyacını farklı şekillerde gidermeye çalışmakta ve kendisinden daha düşük varlıklara ilah diye tapabilmektedir. Dinler tarihi bunun sayısız örnekleriyle doludur. Bu yüzden müminler üzerine bir sorumluluk yüklenmiş ve doğru inancın tüm insanlığa ulaştırılması anlamındaki tebliğ tüm inananlara farz kılınmıştır.

D

DÜŞÜNELİM

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَاقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾

(Resul'üm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler.

(Rum suresi; 29. ayet)

İnsanın yaratılıştaki temizlik ile inanma ihtiyacı arasında ilişki olup olmadığını yukarıdaki ayet bağlamında düşünelim.

3. Allah'ın Varlığı ve Birliği

Allah'ın varlığı hemen her toplumda kabul edilen bir hakikattir. Allah'ı inkâr eden çok az sayıda toplum vardır. Bu sebeple Kur'an, Allah'ın varlığından çok birliği yani *tevhid* inancı üzerinde durur. İslam inancı "Allah'ın birliği, eşi ve benzeri bulunmadığı" temel ilkesine dayanır. *Kelime-i tevhid* yani "Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed (s.a.v) onun kulu ve elçisidir." cümlesi bu tevhid inancının özet ifadesidir.

Tevhidin zıttı şirkir. Şirk Allah'tan başka ilahlar bulunduğuna inanmaktır. Allah'ı kabul etmekle beraber başka ilahların da var olduğunu kabul etmektir. Allah'ın fiil ve sıfatlarından herhangi birine başka varlıkların da sahip olduğunu düşünmek ve buna inanmak insanı müşrik yapar. İslam inancı şirki kesin olarak reddeder. İnsanın Allah'a ait sıfatları başka varlıklara da vermesini Lokman (a.s) diliyle en büyük zulüm olarak ilan eder:

يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ

"Yavrum! Allah'a ortak koşma! Çünkü ortak koşmak elbette büyük bir zulümdür."¹⁰

Allah'ın varlığının ve birliğinin delillerini Kur'an birçok kez zikreder. İslam âlimleri de bu konuda birçok akli delil ortaya koymuşlardır. Bu delillerin ortaya konmasının temel amacı ortaya çıkacak şüphelere karşı mümini imanında ispat, münkiri inkârında iskat etmek (yani mümini imanında sabit kılmak, inkâr edeni inkârında susturmak), doğabilecek şüpheleri gidermek, böylece insanın dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamaktır.

10. Lokman suresi, 13. ayet.

N NOT EDELİM

Allah'ın varlığı ve birliği konusundaki delillerin amacı:

- ✓ Müminin imanını sağlamlaştırmak (ispat),
- ✓ Münkiri inkârında aciz bırakmak (iskat),
- ✓ Doğabilecek şüpheleri gidermek,
- ✓ İnsanın dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamak.

Allah'ın varlığı ve birliğini ispat için birçok delil ileri sürülmüştür. Bu delilleri akli ve naklî olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

Akli Deliller: Aklın prensiplerini ve zorunlu olarak benimsediği esasları kullanarak temellen-dirilen delillere denir. Bu delilleri başlıca şu şekilde sıralayabiliriz:

a. Hudûs delili: *Hudûs*, sonradan meydana gelmek demektir. Önceleri olmayıp sonradan meydana gelen varlıklara da *hâdis* denir. Hudûs delili, âlemin sonradan yaratıldığı gerçeğinden yola çıkılarak elde edilen delile denir.

Evrenin yaratılmışlığı ve her yaratılmışın bir yaratıcısının olacağı esasına dayanan hudûs delili, Kur'an'ın bir çok ayetinde yer almaktadır. **"İnsan düşünmez mi ki daha önce o hiçbir şey olmadığı hâlde biz kendisini yaratmışızdır?"**¹¹ ayeti hudûs delilinin Kur'an'daki en önemli dayanaklarından. Çünkü ayet, insanın henüz mevcut değilken yani yokken Allah tarafından yaratıldığını, öncesinde bir yokluğun var olduğu, kendisini yokluktan varlığa Allah'ın çıkardığını ifade etmektedir.¹²

N NOT EDELİM

- ✓ **1.Öncül:** Âlem hâdistir. (Değişkendir ve sonradan var olmuştur.)
- ✓ **2.Öncül:** Her hâdisin bir muhdisi (var eden) vardır.
- ✓ **3.Öncül:** O hâlde âlemin de bir muhdisi vardır ki O da Yüce Allah'tır.

Buna göre gözle görülen ve ayrıca varlığı kabul edilen canlı cansız bütün kâinatın kendi kendine var olamayacağı ve mevcudiyetini sürdüremeyeceği gerçeğinden yola çıkarak onu varlık âlemine getiren bir Allah'ın mevcut olduğu sonucuna ulaşılabilir.¹³

Örneğin bir kaya parçası durup dururken çatlayıp ufalanmaz. Onun ufalanmasına sebep olan birtakım coğrafi şartlar ve etkiler vardır. Su herhangi bir etken olmadan kaynamaz. Onun kaynamasına sebep olan ve onda bu değişikliği meydana getiren bir sıcaklık etkisi vardır. Peynir kendiliğinden küflenmez. Onda bu değişikliği yapan birtakım bakteriler vardır. Ağaç kendi kendine mobilya olmaz. Onu yapan bir marangoz vardır. Boyalar bir araya gelerek resim oluşturmaz. Onu meydana getiren bir sanatkâr vardır.

Öyle ise bizzat kâinatın kendisi yokken var olduğuna göre onu da meydana getiren bir kuvvet elbette vardır ki bu da ilmi ve kudreti sonsuz olan Cenab-ı Allah'tır. Akıl bunu kabul etmeye mecburdur. Her şeyin bir ustası varken kâinatın bir ustasının olmaması; ilme, akla ve hakikate aykırı bir durumdur. Hiçbir şekilde mantıklı bir izahı da yoktur.

11. Meryem suresi, 67. ayet.

12. bk. Ahmet Saim Kılavuz, *Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş*, s. 86.

13. bk. Bekir Topaloğlu, "Allah" TDV İslam Ansiklopedisi, C 2, s. 475.

b. İmkân delili: Âlemin varlığının zorunlu değil mümkün olduğu fikrinden yola çıkılarak ortaya konan delile denir.

Âlem mümkün varlıktır yani onun varlığı ile yokluğu eşittir, o hâlde onun varlığını yokluğuna tercih eden bir kuvvet ve irade olmalıdır. O da Yüce Allah'tır.

Bu, iki kefesine de eşit bir teraziye benzer. Herhangi bir kefesine bir ağırlık konmadığı müddetçe eşitlik bozulmaz. Eşitlik bozulup bir tarafı ağır bastıysa o kefesine bir kuvvet uygulandı demektir. Bu kefelere biri varlık öbürü yokluk olsun. Eşitlik bozulup da bir şey varlık âlemine geldiyse onun varlığını yokluğuna tercih eden bir iradenin var olduğu ortaya çıkmış olur.

Kısacası, Allah'ın varlığının en büyük delili bizzat varlığın kendisidir. Allah'ın varlığına delil arayan kimsenin kendi varlığı da en büyük delillerdendir.

c. Gaye ve nizam delili: Âlemde var olan gaye ve düzenden yola çıkarak Allah'ın varlığını ispat eden delildir. Âlemde bir düzenin var olduğu aşîkârdır. Kâinat belli kurallara göre hareket etmektedir. Dikkatle bakıldığında her bir varlığın bir amaç için var olduğu görülür. Hiçbir varlık anlamsız ve amaçsız değildir. O hâlde bu harika düzen kendiliğinden olmayacağına göre bu düzeni kim kurmuştur? Her bir canlının varlığının amacını kim belirlemiştir?

Konuyu daha iyi anlamak için kalabalık şehirlerde trafik ışıkları ve kuralları olmadan binlerce aracın seyrettiğini düşünelim. O şehirdeki trafikte kargaşa olmaz mı? Orada düzenli bir trafikten bahsedilebilir mi? Elbette hayır! O hâlde milyonlarca yıldızın kendi yörüngesinde seyrettiği uzay boşluğunda herhangi bir kural olmadan ve düzen koyucu bulunmadan başta Güneş ve Güneş sistemi olmak üzere bunca gök cismi nasıl hareket etmektedir?

İnsan vücudundaki organlar ve milyonlarca hücre nasıl da birbiriyle bağlantılı, ahenkli ve bir düzen içinde, kendilerine verilen görevi aksatmadan çalışmaktadır. Onların bu şekilde çalışmasını organize eden bir kudret olmasaydı bu organlarımız kendiliğinden bunu sağlayabilirler miydi?

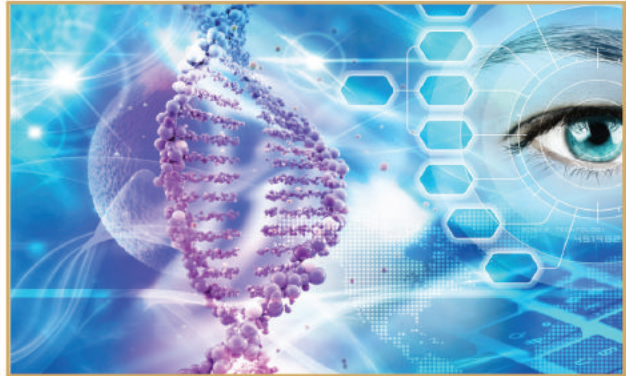
Bir kitaba baktığımızda, harflerin anlamlı kelimeleri, kelimelerin anlamlı cümleleri, cümlelerin kitabı meydana getirdiğine şahit oluruz. Bütün bunları yapanın akıllı ve irade sahibi bir varlık olduğunu hemen anlarız. Kitabın kendiliğinden ve tesadüfen olduğunu söylemek akla aykırı bir iddia olur. O hâlde tüm âlemdeki gaye ve düzenin kendiliğinden olduğu nasıl söylenebilir?

N > NOT EDELİM

- ✓ **1. Öncül:** Âlem mümkündür.
- ✓ **2. Öncül:** Her mümkün için bir mürecih (varlığını yokluğuna tercih eden irade) vardır.
- ✓ **3. Öncül:** O hâlde âlemin de bir mürecihi vardır ki o da Yüce Allah'tır.



GörSEL 3.5: Kâinata var olan her şey var olmak için bir sebebe muhtaçtır.



GörSEL 3.6: Vücudumuzdaki milyonlarca hücre ve sayısız organımız bir düzen içerisinde çalışmaktadır.

Aksine kâinatta var olan tüm bu düzen ve nizam, o düzeni koyan bir yüce kudretin varlığını ispat eden en kuvvetli delillerdendir.

Gaye ve nizam delili, Allah'ın varlığının yanında O'nun birliğini de ispat eder. Çünkü âlemdeki düzen aynı zamanda o düzeni koyan ve devam ettiren iradenin bir olduğunu gösterir. Eğer birden fazla ilah olsaydı kâinatta düzen ve intizam olmazdı. Aksine kaos ve anarşi meydana gelirdi.

Bir okulun eşit yetkilere sahip iki müdürü olsa orada düzensizlik meydana gelir. Bir şehrin iki valisi olsa o memlekette huzur ve düzen ortadan kalkar. Bir askerî birliğin aynı rütbede iki komutanı, bir spor karşılaşmasının eşit yetkide iki hakemi olsa orada sürekli ve düzenli bir yönetim sergilenemez. Yetki karmaşası ortaya çıkar.

Aynı şekilde kâinatta var olan düzen ve ahenk, hiç şaşmadan işleyen evrensel sistem, bu âlemi var eden ve yöneten kudretin bir ve benzersiz olduğunu ispat eder. Bunun dışın-da da Allah'ın var ve bir olduğunu ispat eden birçok delil vardır. Hiç kimsenin olumsuz tesiri altında kalmadan akliselim ile düşünen herkes bu delillerden yola çıkarak Allah'ın varlığını ve birliğini kavrayabilir.

N NOT EDELİM

- ✓ **1.Öncül:** Âlemin içindeki her bir varlığın bir amacı ve düzeni vardır.
- ✓ **2.Öncül:** Her düzen, bir düzenleyiciye ihtiyaç duyar.
- ✓ **3.Öncül:** O hâlde âlemin de bir düzenleyicisi vardır ki O da bir olan Yüce Allah'tır.



Görsel 3.7: Kâinattaki düzen yüce bir varlığın eseridir.

Naklî deliller: Naklî deliller, Allah'ın varlığını dile getiren ve üzerinde düşünmemiz istenen Kur'an ayetleridir. Sayıca hayli çok olan bu ayetlerden birkaç tanesini zikredeceğiz:

قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِى اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ...

“Peygamberleri dedi ki; yer ve gökleri yaratan Allah Teala'nın varlığında şüphe edilir mi...?”¹⁴

14. İbrahim suresi, 10. ayet.

Y YORUMLAYALIM

"Biz yeryüzünü bir beşik, dağları da onun için birer kazık kılmadık mı? Sizi çift çift yarattık, uykunuzu dinlenme vakti kıldık, geceyi bir örtü yaptık, gündüzü geçimi sağlama vakti kıldık, üstünüze yedi kat sağlam gök bina ettik, parlak ışık veren güneşi var ettik; taneler, bitkiler ve ağaçları sarmaş dolaş bahçeler yetiştirmek için yoğunlaşmış bulutlardan bol yağmur indirdik."

(Nebe suresi, 6-16. ayetler.)

"Görmedin mi ki Allah, geceyi gündüzün içine ve gündüzü de gecenin içine sokuyor. Güneşi ve ayı da koyduğu kanunlara boyun eğdirmiştir. Her biri (kendi yörüngesinde) belli bir zamana kadar akar gider. Şüphesiz Allah, işlediklerinizden hakkıyla haberdardır."

(Lokman suresi, 29. ayet.)

Yukarıdaki ayetleri Allah'ın varlığı ve birliğinin delilleri bağlamında yorumlayınız.

وَلَيْسَ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

"Ant olsun ki onlara 'Gökleri ve yeri kim yarattı?' diye sorsan, mutlaka 'Allah' derler. De ki: (Öyleyse) övgü de yalnız Allah'a mahsustur ama onların çoğu bilmezler."¹⁵

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ

'De ki: "Sizi gökten ve yerden kim rızıklandırıyor? Ya da işitme ve görme yetisi üzerinde kim mutlak hâkimdir? Ölüden diriye, diriden ölüyü kim çıkarıyor? İşleri kim yürütüyor?" "Allah" diyecekler. De ki: "O hâlde, Allah'a karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?"¹⁶

وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ

"Güneş de kendi yörüngesinde akıp gitmektedir. Bu mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen Allah'ın takdiri (düzenlemesi) dir."¹⁷

وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

"Gece, gündüz, Güneş ve Ay, Allah'ın varlığının delillerindendir. Güneşe ve aya secde etmeyin. Eğer gerçekten Allah'a kulluk ediyorsanız onları yaratan Allah'a secde edin."¹⁸

15. Lokman suresi, 25. ayet.

16. Yunus suresi, 31. ayet.

17. Yâsîn suresi, 38. ayet.

18. Fussilet suresi, 37. ayet. (secde ayetidir.)

Görsel 3.8: Yağmur, rahmettir ve bereketin kaynağıdır.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْتَ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتِ إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

"Allah'ın varlığının delillerinden biri de şudur: Sen yeryüzünü boynu bükük (kupkuru) görürsün. Onun üzerine yağmuru indirdiğimiz zaman kıpırdar kabarr. Şüphesiz ki onu diriltten, elbette ölüleri de diriltir. Şüphesiz O, her şeye gücü yetendir."¹⁹

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا مِنْ دَابَّةٍ وَهُوَ عَلَى جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ

"Gökleri, yeri ve bu ikisi içinde yaydığı canlıları yaratması, O'nun varlığının delillerindendir. O, dilediği zaman, onları bir araya getirmeye de gücü yetendir."²⁰

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿۱﴾ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿۲﴾ وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿۳﴾ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿۴﴾ فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿۵﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيِّرٍ ﴿۶﴾

"Deveye bakmıyorlar mı, nasıl yaratılmıştır! Göğe bakmıyorlar mı, nasıl yükseltilmiştir! Dağlara bakmıyorlar mı, nasıl dikilmişlerdir! Yeryüzüne bakmıyorlar mı, nasıl yayılmıştır! Artık sen öğüt ver! Sen ancak bir öğüt vericisin. Sen, onlar üzerinde bir zorba değilsin."²¹

Bütün bu ayetlerde Allah Teala, kâinatta var olan, bizim de çevremizde görüp durduğumuz bir takım olağanüstü hadiselerle dikkat kesilmemizi istemektedir. Âlemde mevcut olaylar ve yaratılmış her şey Allah'ın (c.c) varlığına, birliğine ve kudretine açık birer delildir. Burada eserden müessire (eserin yaratıcısına) gidiş metodu ile hüküm verilmektedir. Her ne kadar ayetleri biz naklî delil olarak sınıflandırsak da aslında ayetlerin bize, akıl yoluyla Allah'ı (c.c) nasıl idrak edebileceğimizi gösterdiğini, akli metotları kullanmamızı önerdiğini görmekteyiz.

19. Fussilet suresi, 39. ayet.

20. Şûra suresi, 29. ayet.

21. Gaşiye suresi, 17-22. ayetler.



Görsel 3.9: Çevresine dikkatli bir nazarla bakan kimseler ilahi kudretin tezahürünü her yerde görebilir.

Yukarıda zikredilen akli ve naklî deliller Yüce Allah'ın varlığını ve birliğini gösterir. O'nun varlığında ve birliğinde şüphe yoktur. İslam inancının temelini oluşturan tevhid akidesinde Allah'ın (c.c) varlığı ve birliği bazı özel kavramlarla ifade edilir. Allah'ın (c.c) birlenmesi sadece yaratıcı varlık olarak değil O'nun isimlerinde, sıfatlarında, fiillerinde, uluhiyyet ve rububiyetinde, emretmesinde, hüküm koymasında, tek ve mutlak otorite olmasında da eşi ve benzeri olmaması demektir.

Yüce Allah, kâinatı yaratmasının yanında aynı zamanda bütün varlıkları sevk ve idare edendir. Muhî ismiyle hayat veren, Mümit ismiyle öldürenidir. Bütün varlıkların rızıklarını O verir. Âlemlerin Rabb'i olarak tüm canlıları besleyip büyüten; kâinata koyduğu gaye ve düzenle evreni yöneten O'dur. Allah (c.c); gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri yarattıktan sonra onları kendi hâline bırakmamış, gönderdiği kitaplarla ve görevlendirdiği peygamberlerle insanlara yol göstermiştir.

İslam âlimleri tevhid inancını tevhid-i rububiyet, tevhid-i uluhiyyet, tevhid-i ef'al, tevhid-i esma ve sıfat gibi başlıklar altında değerlendirmişlerdir. Bu ifadelerde vurguladıkları husus; tam ve mükemmel bir tevhid için Allah'ı (c.c) bütün isim, sıfat ve fiillerinde şanına yakışır bir şekilde bilmek, tanımak ve yüceltmektir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'in yüzlerce ayeti bizlere Allah'ı (c.c) tanıtmakta, Allah'ı (c.c) hakkıyla takdir etmenin gerektiğini belirtmekte ve Allah'ın (c.c) rızasını kazandıracak kulluğun ancak bu şekilde bir tevhid inancıyla mümkün olacağını bildirmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın (c.c) yaratma, yaşatma, yönetme, rızık verme, emretme, hükmetme gibi konularda tek ve benzersiz olduğunu, haber veren ayetlerden bazıları şunlardır:

"O, gökte de ilah olandır; yerde de ilah olandır. O, hüküm ve hikmet sahibidir; hakkıyla bilendir." ²²

"Rabb'iniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan ve sonra arşa hükmeden, gündüzü durmadan kovalayan gece ile bürüyen; Güneş'i, Ay'ı, yıldızları, hepsini buyruğuna baş eğdirerek var eden Allah'tır. Bilin ki yaratma da emir de O'nun hakkıdır. Âlemlerin Rabb'i olan Allah Yüce'dir." ²³

"Şüphesiz Allah; rızık verendir, güçlüdür, çok kuvvetlidir." ²⁴

"Hamd; göklerin Rabb'i ve yerin Rabb'i, âlemlerin Rabb'i olan Allah'a mahsustur." ²⁵

4. Allah'ın İsimleri

Yüce yaratıcının birçok ismi vardır. En güzel isimler onundur, zira tüm güzellikleri yaratan da O'dur. Mümin kimse âlemindeki güzelliklere bakıp orada Allah'ın (c.c) kudretini tefekkür edebilir.

22. Zuhuruf suresi, 84. ayet.

23. A'râf suresi, 54. ayet.

24. Zariyat suresi, 58. ayet.

25. Casiye suresi, 36. ayet.



Görset 3.10: Kâinattaki her bir varlık ve her bir güzellik Allah'ı anlatmaktadır.

هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ
مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

Nitekim bir ayet-i kerimede; “O Allah ki her şeyin yaratıcısıdır; Hâlık’tır, yoktan var edendir; Bâri’dir ve her varlığa en uygun şekil ve özellikleri verendir; Musavvir’dir. En güzel isimler hep O’nundur. Göklerde ve yerde bulunan bütün varlıklar, daima Allah’ın sınırsız kudret ve azametini övgüyle anarak yüceltmektedir. O, sonsuz kudret ve hikmet sahibidir.”²⁶ buyrulmaktadır.

Allah’ın (c.c) isimlerine ayette geçen ifadesiyle *Es-mâ-i Hüsnâ* (en güzel isimler) denilmektedir. Bu isimleri Kur’an-ı Kerim’den ve Peygamber Efendimiz’in hadislerinden öğrenmekteyiz. Allah’ın isimlerinden bazıları ayetlerde şöyle yer almaktadır:

“Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.”²⁷

“Kim (bu) haksız davranışından sonra tövbe eder ve durumunu düzeltirse şüphesiz Allah onun tövbesini kabul eder. Allah ğafûr (çok bağışlayıcı) ve rahîmdir (esirgeyici).”²⁸

“Ey Rabb’imiz! Bizi, inkâr edenlerin zulmüne uğratma. Bizi bağışla. Ey Rabb’imiz! Şüphesiz sen azizsin (mutlak güç sahibi), hâkimsin (hüküm ve hikmet sahibi).”²⁹

“Onlar cimrilik edip insanlara da cimriliği emrederler. Kim yüz çevirirse şüphesiz ki Allah; gani (zengin)dir, hamîd (hamde layık)tır.”³⁰

B BULALIM

Aşağıdaki ayetlerden Allah’ın isimlerini bularak bu isimlerin altını çizelim.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ، هُوَ اللَّهُ الَّذِي
لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ
اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ، هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

O, öyle Allah’tır ki O’ndan başka ilah yoktur. Görülmeyeni ve görüleni bilendir. O, Rahman’dır, Rahim’dir. O, öyle Allah’tır ki kendisinden başka hiçbir ilah yoktur. O; mülkün sahibidir, eksiklikten münezzehtir, selâmet verendir, emniyete kavuşturandır, gözetip koruyandır, üstündür, istediğini zorla yaptıran, büyüklükte eşi olmayandır. Allah, müşriklerin ortak koştukları şeylerden münezzehtir. O; yaratan, var eden, şekil veren Allah’tır. En güzel isimler O’nundur. Göklerdeki ve yerdeki her şey O’nu tesbih eder. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.

(Haşr suresi; 22-24. ayetler.)

26. Haşr suresi, 24. ayet. Ayrıca bk. İsrâ suresi, 110. ayet, Tâhâ suresi, 8. ayet.

27. Fatiha suresi, 1. ayet.

28. Mâide suresi, 39. ayet.

29. Mümtahine suresi, 5. ayet.

30. Hadid suresi, 24. ayet.

A ARAŞTIRALIM

Siz de Kur'an mealinden Allah'ın isimlerini bulmaya çalışınız. Bulduğunuz isimleri aşağıya yazınız ve bunları arkadaşlarınızla paylaşınız.

- ✓
- ✓
- ✓
- ✓

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Her bir isim, bizi ve kâinatı yoktan var eden ve kendisine inanıp ibadet ettiğimiz Allah'ı (c.c) bir yönüyle bize tanıtmaktadır. Allah'ı (c.c) bilmek ve onu tanımak yani *marifetullah* her kul için çok önemlidir. Çünkü bilen tanır, tanıyan sever, seven ise ona yaklaşır. Zaten kulluk da bu değil midir? Kur'an-ı Kerim, Allah'ı (c.c) hakkıyla tanıyamamanın bir insan için en büyük felaket olduğunu haber vermekte ve bizi Rabb'imizi tanımaya davet etmektedir.

مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ

"Allah'ın kadrini gereği gibi bilemediler. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir." ³¹

Yüce Mevla'mızın tüm bu isimlerinin yanında başka hiçbir varlıkta bulunmayan, başka hiçbir varlık için kullanılmayan, sadece O'na has bir ismi vardır ki o da **Allah (c.c)** lafzıdır. Bu isim diğer tüm isimleri kendi içinde barındırır ve onların ifade ettikleri tüm anlamları kapsar. Bu sebeple bazı İslam âlimlerince Allah (c.c) ismi *ism-i âzam* kabul edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de "**Hamd (övme ve övülme), âlemlerin Rabb'i Allah'a mahsustur.**" ³² buyrulmaktadır. Allah (c.c), hak olarak ibadet edilen yegâne varlıktır. Başka dillerde Allah (c.c) ismini anlam yönünden karşılayacak bir kelime olmadığından diğer dillere tercümesi yapılamaz. Bu ismin çoğulu ve farklı yapılarda türetilmiş şekli de bulunmamaktadır. İslam âlimlerine göre Allah'ın (c.c) zatı kavranamaz. O ancak isimleri, sıfatları, fiilleri ve eserleriyle bilinebilir.

N NOT EDELİM

İsm-i Âzam

Allah'ın bütün isimlerinin anlamlarını içinde bulunduran en önemli ve en büyük ismidir. İsm-i âzamla ilgili bilgiler, Hz. Peygamber'in hadisleri ve kelam kaynakları aracılığıyla gelmiştir.

İsm-i âzamin ne olduğuna dair onlarca görüş ileri sürülmüştür. En meşhur olanları şunlardır: "Allah lafzı, el-Hayyü'l-Kayyûm, Zül-celâli ve'l-ikrâm".

Âlimler ism-i âzamla yapılan duaların kabul edileceğini söylemişlerdir. Bir hadiste, "Her kim ism-i âzamla dua ederse Allah onun duasını kabul eder ve dilediğini yerine getirir." buyrulmuştur.

(Dini Terimler Sözlüğü, s.177.)

وَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ...

"Allah ile birlikte başka bir ilaha tapıp yalvarma! O'ndan başka ilah yoktur..." ³³ buyrulmaktadır. Peygamber Efendimiz de Rabb'imizin isimlerinden bahsetmiş, dualarında o isimlerle münacatta bulunmuştur. O, bir hadis-i şerifte şöyle buyurmuştur:

إِنَّ لِلَّهِ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ إِسْمًا مِائَةً إِلَّا وَاحِدًا مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ

"Allah Teala'nın doksan dokuz ismi vardır. Kim bu isimleri sayarsa (öğrenip gereğiyle amel ederek) cennete girer." ³⁴

31. Hac suresi, 74. ayet.

32. Fatiha suresi, 1. ayet.

33. Kasas suresi, 88. ayet.

34. Buhârî, Şürût, 18.

N NOT EDELİM

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ ادْعُوا اللَّهَ أَوْ ادْعُوا الرَّحْمَنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى وَلَا تَجْهَرُ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافُتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا

De ki: "(Rabb'inizi) ister Allah diye çağırın, ister Rahman diye çağırın. Hangisiyle çağırırsanız çağırın, nihayet en güzel isimler O'nundur." Namazında sesini pek yükseltme, çok da kısma. İkisi ortası bir yol tut.

(İsrâ suresi, 110. ayet.)

Allah Teala'nın isimleri elbette sadece doksan dokuz tane değildir. Ayet ve hadislerde bu sayılardan ayrı olarak geçen daha başka isimler de vardır. Ancak bu doksan dokuzun özelliği, hepsinin bir arada sayılmasının, insanı cennete sevk eden bir amel olmasıdır.³⁵ Ancak unutulmamalıdır ki Allah'ın isimleri tevkiî'dir. Nassların bildirmesine bağlıdır ve değiştirilmesi câiz değildir. Bu yüzden Allah hakkında sadece Kur'an ve hadiste geçen isimler kullanılabilir.

Allah'ın (c.c) isimlerinin sadece ezberden sayılması yerine asıl olan O'nun isimlerinin anlamlarının tefekkür edilmesi, o isimlerin kâinattaki tecellilerinin üzerinde düşünülmesidir. Bu amel kişiyi Rabb'ine daha çok yaklaştıracak, O'nunla ilişkisini daha fazla kuvvetlendirecektir. Allah (c.c) kendisini kullarına bu isimlerle tanıtmaktadır. İnsan Rabb'ini tanımalı ve neye inandığını bilmelidir. Çünkü Allah'ı (c.c) hakkıyla idrak edemeyen insanın O'na karşı kulluğunu da hakkıyla yapması düşünülemez.

Dua yaparken Allah'ın (c.c) isimlerinin zikredilmesini Kur'an-ı Kerim'de bizzat Rabb'imiz bizden istemektedir: **"Allah'ın kadrini gereği gibi bilemediler. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir."**³⁶

Hastalıktan kurtulmak isteyen **Şâfi** ismiyle rızık endişesi taşıyan **Rezzâk** ismiyle, günahlarına tevbe etmek isteyen **Ğaffâr**, **Settâr**, **Tevvâb** ism-i şerifleriyle, Allah'tan (c.c) nimet isteyen **Vehhâb**, **Kerîm** gibi ism-i şerifleriyle dua etmesi buna örnek olarak verilebilir.

B BULALIM

Farklı dillerde "ilah" anlamına gelen kelimeleri araştırarak aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

Görsel 3.11: Zü'l-Celâli ve'l-İkrâm: Celal ve ikram sahibi, anlamındaki Allah'ın ismidir.

35. Ahmet Lütfi Kazancı, İslam Akaidi, s. 80.

36. Araf suresi, 180. ayet.

Allah'ın (c.c) isimlerini bilen bir kul, onları hayatına aktarmaya da gayret etmeli, bu manada Allah'ın (c.c) ahlakıyla ahlaklanmaya özen göstermelidir.

Örneğin **Hâfız** isminin bizim hayatımızdaki karşılığı olarak elimizdeki maddi ve manevi emanetleri muhafaza etmeli, onlara ihanet etmemeliyiz. **Afüvv** isminin tecellisi olarak insanların kusurlarını affedebilmeli; **Settâr** ismine mazhar olmanın bir yansıması olarak insanların gizli hâllerine ve mahremiyet sınırlarına dikkat etmeliyiz, onları ifşa etmemeliyiz. Başımıza gelen bela ve musibetleri **Sabûr** ve **Metîn** isimleri kapsamında sabırla ve metanetle karşılamalıyız. **Rahîm** ismine mazhar olabilmek için bütün varlıklara merhametle ve şefkatle yaklaşmalıyız. Allah'ın (c.c) **Kerîm** ismini de kendi hayatımıza cömertlik ve ikramla taşımalıyız. Bu şekilde Allah'ın (c.c) isimlerini kendisine örnek alan ve bu isimlerin tecellileriyle hayatına yön veren insanlar olmaya çalışmalıyız.

5. Allah'ın Sıfatları

İslam'da iman esaslarının birincisi ve en önemlisi Allah'a (c.c) imandır. Allah'a (c.c) iman demek, yalnız Allah'ın (c.c) varlığına inanmakla kalmayıp, aynı zamanda O yüce varlıkta bulunması zorunlu sıfatların varlığına ve O'nun zâtına yakışmayan noksan sıfatlardan münezze (uzak, yüce) olduğuna da inanmaktır. Zatî ve subûî sıfatlar olarak iki bölümde ele alınan bu sıfatlar sırasıyla şunlardır:

5.1. Zatî Sıfatlar

Allah'ın (c.c) zatına mahsus olup O'ndan başkasına verilemeyen sıfatlara *zatî sıfatlar* denir. Bu sıfatlara, Allah Teala'yı noksan sıfatlardan münezze kıldıkları için *tenzihî sıfatlar*, Allah Teala'nın ne olmadığını bildirdiklerinden dolayı da *selbî sıfatlar* adı da verilir. Örneğin Allah (c.c) cisim değildir, sınırlı değildir, onun için mekân söz konusu değildir. Selbî sıfatlar için bir sayı sınırlaması olmasa da bunları şu başlıklar altında inceleyebiliriz:³⁷

Vücûd: Allah'ın (c.c) var olması demektir. Allah (c.c) vardır. O'nun yokluğu (*adem*) düşünülemez. Bu manada O'na **Vâcibü'l-vücûd** (varlığı zorunlu) denir. O sonradan olmamıştır. Allah Teala var olmak için başka bir kuvvete muhtaç değildir. Kur'an-ı Kerim'de bir ayette şöyle buyrulmaktadır.:

﴿۲۵۵﴾... لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ... ﴿۲۵۵﴾

"Allah ki O'ndan başka ilah yoktur; O diridir, Kayyum'dur. Kendisine ne uyku gelir ne de uykulama. Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur..."³⁸

Kıdem: Ezelî olmak, başlangıcı bulunmamak demektir. Allah Teala'nın varlığının bir başlangıcı yoktur. Ne kadar geriye gidersek gidelim, O'nun var olmadığı bir zamanı düşüneyiz. Allah (c.c) sonradan meydana gelmiş (hâdis) bir varlık değil, kadîm (ezeli) bir varlıktır. Eğer hâdis bir varlık olsaydı bir muhdise (yaratıcıya) muhtaç olurdu. Var olmak için bir muhdise muhtaç olan da vâcibü'l-vücûd olamaz.



Görsel 3.12: Tüm âlem fânidir, bir gün son bulacaktır.

37. bk. Şerafettin Gölçük, Süleyman Toprak; Kelam, s. 182-197.

38. Bakara suresi, 255. ayet.

Kıdem sıfatının zıddı olan hudûs (sonradan meydana gelmiş olmak) Allah Teala hakkında imkânsız (muhal) olan bir sıfattır.³⁹

Bekâ: Varlığının sonu olmamak, ebedî olmak demektir. Allah'ın (c.c) varlığının başlangıcı olmadığı gibi sonu da yoktur. Nitekim bir ayet-i kerime-de Allah Teala:

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

"O ilktir, sondur, zâhirdir, bâttır. O, her şeyi bilendir."⁴⁰ buyurmaktadır.⁴¹ Allah (c.c) daima vardır. Başka ayetlerde de bu konuda şöyle buyrulmaktadır.

... كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

"...O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz."⁴²



Görsel 3.13: "el-Bâkî; Bâki olan yalnız Allah'tır."

"Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabb'inin zâtı bâkî kalacak."⁴³ Varlığı sonsuz olan Allah (c.c) Bâkîdir. O'nun dışındaki tüm âlem ise fânîdir, bir gün son bulacaktır.

Vahdaniyet: Allah'ın (c.c) bir olması demektir. Allah Teala zâtı, sıfatları ve filleri açısından tektir, eşsizdir. Aynı sıfatlara sahip ikinci bir varlık yoktur. Kur'an-ı Kerim'de hepimizin bildiği ihlas suresinde bu hususta Allah Teala şöyle buyurmaktadır:

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

"De ki: O, Allah birdir. Allah sameddir. O, doğurmamış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi yoktur."⁴⁴ Başka bir ayette ise "Allah evlat edinmemiştir; O'nunla beraber hiçbir ilah da yoktur. Aksi takdirde her ilah kendi yarattığını sevk ve idare eder ve mutlaka onlardan biri diğerine galebe çalardı. Allah, onların (müşriklerin) yakıştırdıkları şeylerden münezzehtir."⁴⁵

Âlemde birden fazla ilah olması düşünülemez. Allah'tan başka ilahlar olmadığının delili Kur'an'daki şu ayet-i kerimedir:

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ

Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilahlar bulunsaydı yer ve gök, (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki Arş'ın Rabb'i olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir."⁴⁶ Bu ayette, âlemde var olan düzen ve intizamın bu âlemi yaratan ve onu yöneten varlığın bir ve tek olduğuna en büyük delil olduğu vurgulanmaktadır.

Muhalefetün li'l-havâdis: Sonradan yaratılmışlara benzememek demektir. Allah (c.c), kendi yarattığı varlıklara hiçbir surette benzemez. Kâinattaki varlıkların hiçbirisi de O'na hiçbir yönden benzemez. Bu durum Kur'an-ı Kerim'de bir ayette şöyle ifade edilmektedir:

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

39. bk. Ahmet Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş, s. 119.

40. Hadid suresi, 3. ayet.

41. Ahmet Lütü Kazancı, İslam Akaidi, s. 71.

42. Kasas suresi, 88. ayet.

43. Rahman suresi, 26-27. ayetler.

44. İhlas suresi, 1-4. ayetler.

45. Müminün suresi, 91. ayet.

46. Enbiyâ suresi, 22. ayet.

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O; işitendir, görendir."⁴⁷

Allah (c.c), kendisi hakkında hatıra getirdiklerimizin de ötesinde bir varlıktır. Sonradan olanlara benzemek Allah (c.c) hakkında imkânsızdır.⁴⁸ İnsanoğlu soyutu kavramakta çoğu kere güçlük çeker. Bu yüzden her duyduğu yeni şeyi zihninde somutlaştırmak ister. Onun mahiyetini kavramak için daha önce gördüğü, bildiği, yaratılmış ve kâinatta mevcut olan bir varlıkla onu kıyas eder, ona benzetmeye çalışır. Allah'ın (c.c) zâtını düşünen insan da onu bir şeylere benzetmeye çalışmıştır. İnsanoğlunun ilah zannedip somutlaştırdığı her sahte ilahın insanın bildiği bir nesneye benzetilmesi bu yüzdendir. Oysa Allah'ın (c.c) eşi benzeri olmadığından Allah (c.c) hakkında hatırmıza ne gelirse gelsin o yanlıştır. Bu sebeple Allah'ın (c.c) zâtının düşünülmesi yasaklanmış, O'nun eserleri üzerinde tefekkür edilmesi ise tavsiye ve teşvik edilmiştir.



Görsel 3.14: "Onun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir." (Şura suresi, 11. ayet.)

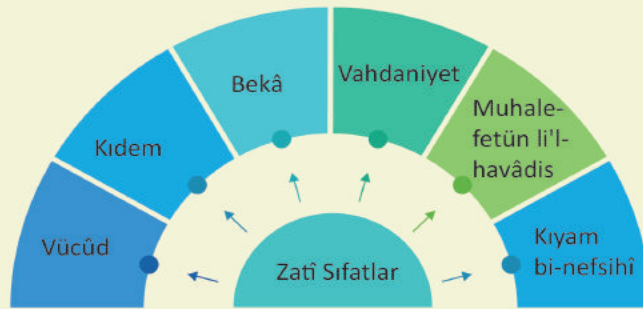
Kıyam bi-nefsihi: Var olmak için hiçbir şeye ihtiyaç duymamak demektir. Allah (c.c) var olmak ve varlığını devam ettirmek için hiçbir varlığa, yere, zamana, sebebe muhtaç değildir. Aksine her şey O'na muhtaçtır. Bu mevzuda Kur'an-ı Kerim şöyle buyurmaktadır: "Allah Samed'dir. (Her şey O'na muhtaçtır; O, hiçbir şeye muhtaç değildir)."⁴⁹

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

"Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan sizsiniz. Zengin ve övülmeye layık olan ancak O'dur."⁵⁰

N > NOT EDELİM

Allah'ın (c.c) Zatî Sıfatları



5.2. Subûtî Sıfatlar

Varlığı zorunlu olan Allah Teala'nın vacip olan sıfatlarına **subûtî sıfatlar** denir. Subûtî sıfatların bir diğer özelliği de Yüce Allah'ın bunlarla kâinatta tasarruf etmesi, evren ve oradaki varlıklarla iletişim kurması, sahip olduğu vasıfların etki ve sonuçlarının kâinata yansımalarıdır.

47. Şura suresi, 11. ayet.

48. Ahmet Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelama Giriş, s. 120.

49. İhlas suresi, 2. ayet.

50. Fâtır suresi, 15. ayet.

Dolayısıyla Allah (c.c) bu sıfatlarıyla kâinata tecelli eder, tasarrufunun eserleri kâinata gözlemlenebilir. Subûti sıfatlar şunlardır:

Hayat: Diri olmak demektir. Allah (c.c) diridir, hayydir. Hayatın sebebi ve kaynağı odur. Kur'an-ı Kerim'de,

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ

“Allah, O’ndan başka ilah yoktur; O, hayydir, kayyûmdur.”⁵¹

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَى بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا

“Sen, o ölümsüz ve daima diri olana (Allah’a) tevekkül et. O’nu her türlü övgüyle yücelterek tesbih et. Kullarının günahlarından hakkıyla haberdar olarak O yeter!”⁵² buyrulmaktadır.

Mevsimleri insanın hayatına benzetirsek, ilkbahar, insanın doğumunu; yaz mevsimi, gençliğini; sonbahar, yaşlılığını; kış ise ölümünü sembolize eder. Her kış, kâinat ölür ve her bahar, yeniden diriltir. Böylece Allah (c.c), ölümlere nasıl hayat verdiğini ve ölümden sonra yeniden dirilişin nasıl olacağını kâinat örneği üzerinden bizlere göstermektedir.

Tohumlar toprağa konduğunda o tohumda hayat belirtisi gözükmez, adeta ölü gibidir. Ama zamanı gelince tohum yarılır ve filiz verir. Tohum can bulur. Allah’ın (c.c) hayat sıfatı kâinata her daim tecelli eder.

Allah (c.c) hem hayatın sahibidir hem de hayatın devam edebilmesinin sebebidir. O’nun izni olmadan başta insan olmak üzere hiçbir canlı hayatini sürdürmez. Her nefeste biz O’na muhtacız. Çünkü hayatın devamını sağlayan her şeyi biz ona borçluyuz.



Görsel 3.15: Dört mevsim, insanın dört evresi; ilkbahar insanın doğumu, yaz insanın gençliği, sonbahar insanın yaşlılığı ve kış insanın ölümü.

İlim: Allah (c.c) ilim sahibidir. Olmuş olanları da olacak olanları da bilir. Allah’ın (c.c) ilmi her bir varlığı kuşatmıştır. O’nun bilmediği herhangi bir şeyin olması asla düşünülemez. Allah’ın (c.c) bilmesi bizim bilmemiz gibi değildir. Biz bir şeyi öğrenerek, görerek, okuyarak bir vasıta ile biliriz. Oysa Allah Teala bir şeyi bilmek için herhangi bir şeye muhtaç değildir. Kur'an-ı Kerim'de, Allah Teala'nın ilim sıfatıyla ilgili pek çok ayet vardır. Örneğin:

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ

“Yaratan bilmez mi? O, en gizli şeyleri bilir, (her şeyden) hakkıyla haberdardır.”⁵³

51. Bakara suresi, 255. ayet.

52. Furkân suresi, 58. ayet.

53. Mülk suresi, 14. ayet.

إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Şüphesiz ki Allah, her şeyi bilendir.”⁵⁴

“Göklerde ve yerde olanları Allah'ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur. Beş kişinin gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O'dur. Bunlardan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka O, onlarla beraberdir. Sonra kıyamet günü onlara yaptıklarını haber verecektir. Doğrusu Allah, her şeyi bilendir.”⁵⁵

“...Göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey, O'nun bilgisi dışında kalmaz. Bundan daha küçük veya daha büyük hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta kayıtlı olmasın.”⁵⁶

“O, görüleni de görilmeyeni de bilir; çok büyüktür, yücedir. Sizden, sözü gizleyenle onu açığa vuran, geceleyin gizlenenle gündüzün yürüyen (O'nun ilminde) eşittir.”⁵⁷

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفَذَ
الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تُنْفَذَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا
بِمِثْلِهِ مَدَدًا

“De ki: Rabb'imın sözleri için der-
ya mürekkep olsa ve bir o kadar da ilâ-
ve getirsek dahi, Rabb'imın sözleri bitmeden önce deniz tükenecektir.”⁵⁸

Semi: İştirmek demektir. Allah (c.c) her şeyi işitir. O'nun işitmesi diğer varlıklarinkine benze-
mez. O'nun işitmek için bir organa veya herhangi bir vasıtaya ihtiyacı yoktur. Herhangi bir kuvvet
veya sebep onun işitmesine engel olamaz.

... فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

“... Onlara karşı Allah sana yeter. O işitendir, bilendir.”⁵⁹

N NOT EDELİM

“(Lokman, öğütlerine devamla şöyle demişti:) Yavrucuğum! Yaptığın iş (iyilik veya kötülük), bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa ve bu, bir kayanın içinde veya gök-
lerde yahut yerin derinliklerinde bulunsun, yine de Allah, onu (senin karşına) getirir.
Doğrusu Allah, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.”

(Lokman suresi, 16. ayet.)

قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

“Peygamber, onlara dedi ki: Rabb'im yerdeki ve gökteki her sözü bilir. O, hakkıyla işitendir,
hakkıyla bilendir.”⁶⁰

54. Enfâl suresi, 75. ayet.

55. Mücâdile suresi, 7. ayet.

56. Sebe suresi, 3. ayet.

57. Ra'd suresi, 9-10. ayetler.

58. Kehf suresi, 109. ayet.

59. Bakara suresi, 137. ayet.

60. Enbiyâ suresi, 4. ayet.

Basar: Görmek demektir. Allah Teala her varlığı görür. O'nun bir varlığı görmemesi imkânsızdır. O'nun görmesi diğer varlıklara benzemez. Görmek için göze veya herhangi bir vasıtaya ihtiyacı yoktur. O, gizli açık, uzak yakın, aydınlık karanlık, büyük küçük her şeyi aynı derecede görür. O'nun görmesinin bir sınırı yoktur. Hiçbir şey onun görmesine engel değildir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır.

إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı görür.”⁶¹

Y

YORUMLAYALIM

“Kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.”

(İsrâ suresi, 1. ayet.)

Yukarıdaki ayeti Allah'ın basar sıfatı ile birlikte değerlendiriniz.

İrade: Dilemek demektir. Mümkün olan her şeyin olması veya olmaması yönünde tercihte bulunmak, karar vermek demektir. Allah Teala mürîddir. İradesi vardır. Bir şeyin var olmasını dilerse var eder, dilemediğini de var etmez. O'nun iradesi önünde hiçbir engel yoktur. Nitekim Allah (c.c), Kur'an-ı Kerim'de;

كَذَلِكَ اللَّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

“...İşte böyledir, Allah dilediğini yaratır. Bir işe hükmedince ona sadece ‘Ol!’ der; o da olur.”⁶² buyrulmaktadır.

Allah'ın (c.c) iradesi var olan ve henüz varlık âlemine çıkmamış tüm varlıklarda gerçekleşir. Allah'ın (c.c) iradesi sınırsızdır. Nitekim yaşlı ve çocuğu olması mümkün görülme-yen Hz. Zekeriya'nın ilerleyen yaşına rağmen çocuğu olmuş⁶³; Hz. İsa da babasız dünyaya gelmiştir.⁶⁴ Burada iki türlü iradeden bahsetmek mümkündür. Allah'ın (c.c) iradesine külli irade, insanın iradesine cüz'i irade denir. Allah'ın (c.c) takdiri ve külli iradesi, insanın cüz'i iradesiyle birlikte değerlendiril-melidir. Allahın mutlak iradesi, insanın iradesini ve sorumluluğunu ortadan kaldıran bir etken olarak anlaşılmamalıdır.

A

ARAŞTIRALIM

“Âlemlerin Rabb'i Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.”

(Tekvir suresi, 29. ayet)

Yukarıdaki ayeti bir tefsir eserinden araştırınız.

Kudret: Güç ve takdir sahibi olmaktır. Allah'ın (c.c) dilediği şeyi bizzat yerine getirebilecek güce sahip olmasıdır. Allahu Teala neyin var olmasını dilerse onu bizzat kudret sıfatıyla yaratır. Bu, iradesiyle veya irade sıfatıyla gerçekleşir. Allah'ın (c.c) kudretinin önünde hiçbir engel yoktur. Allah Teala acizlikten ve güçsüzlükten uzaktır. Nitekim Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur:

إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Şüphesiz Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.”⁶⁵

61. Bakara suresi, 110. ayet.

62. Al-i İmran suresi, 47. ayet.

63. bk. Al-i İmran suresi 39. ayet; Meryem suresi 7. ayet.

64. Al-i İmran suresi 45-48. ayetler.

65. Nahl suresi, 77. ayet.

Kelam: Konuşmak demektir. Allah (c.c) konuşan bir varlıktır. Allah (c.c) bu sıfatı ile peygamberlerine kitaplar indirmiş, bazı peygamberleri ile de konuşmuştur. Kelam sıfatı Allah'ın (c.c) zatı ile kaim ve ezelidir. Bu sıfat bir kemal sıfatı olduğu için Allah Teala'nın onunla nitelenmesi vacip ve zorunludur. Kelamın zıddı olan konuşmama özelliği O'nun için söz konusu değildir. Cenab-ı Hakk'ın kelam sıfatının mahiyeti bizce bilinemez. Ses ve harflerden meydana gelmemiştir.

Allah Teala ezelden ebede bu kelam sıfatı ile emreder, yasaklar ve haber verir. Tevrat, Zebur, İncil, Kur'an ve sahifeler bu bir tek kelamın alameti ve göstergesidir.⁶⁶

Allah Teala'nın peygamberlerine vahiy göndermesi, onlara kitaplar indirmesi kelam sıfatının sonucudur.

وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا

“Allah, Mûsa ile de doğrudan konuştu.”⁶⁷

Allah'ın (c.c) kelamı kendi zâtına hastır. Ancak göndereceği peygamber ve vahye muhatap olan halk hangi dili konuşuyorsa indirdiği kitap da o dil ile olur. Nitekim Kur'an'ın ilk muhatapları Araplar olduğundan Kur'an da Arapça indirilmiştir:

وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

“Apaçık Kitab'a ant olsun ki iyice anlayasınız diye biz, onu Arapça bir Kur'an yaptık.”⁶⁸

Tekvin: Yaratmak demektir. Allah Teala var etmek istediğini kudret ve tekvin sıfatıyla yaratır. Var etmek, var ettiğini beslemek, büyütmek ve varlığını devam ettirmek hep bu tekvin sıfatının neticesidir. Allah Teala bir ayet-i kerime şöyle buyurmaktadır:

يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ

“Göklerde ve yerde bulunan herkes, O'ndan ister. O, her an yaratma hâlinde dir.”⁶⁹

Allah'ın (c.c) zatî ve subûti sıfatları yanında fiili sıfatları da vardır. Bu sıfatlardan bazıları şunlardır:

66. Ahmet Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş, s. 135.

67. Nisâ suresi, 164. ayet.

68. Zuhuruf suresi, 2-3. ayetler.

69. Rahmân suresi, 29. ayet.



Görsel 3.16: Kelam sıfatının bir tecellisi olarak Allah, kitaplar göndermiş ve bu şekilde kullarına mesajını iletmıştır.

Halk:	Hâlik ismi, halketme (yaratma) fiili-ne işaret eder.
İbda':	Mübdî' ismi Allah'ın (c.c) benzersiz bir şekilde yaratmasını ifade eder.
İhya:	Muhyî ismi ihya etme (can verme) fiilini gösterir.
İmate:	Mumît ismi hayata ve canlılığa son verenin de Allah(c.c) olduğunu gösteren fiildir.
Terzik:	Rezzak ismi Allah'ın (c.c) rızık vericiliğini bildirir.



Allah'a iman, insanı maddeye ve kula kulluktan kurtarır.

6. Allah'a İmanın İnsana Kazandırdıkları

Allah'a (c.c) inanmanın insanın pratik hayatında büyük bir değeri, kişiliğine ve mutluluğuna çok önemli ve olumlu katkıları vardır. Bunların bir kısmını şöyle sıralamak mümkündür:

1. Allah'a (c.c) inanma, insanı güzel ameller işlemeye ve doğru yola yöneltir. Nitekim bir ayet-i kerimede Rabb'imiz şöyle buyurur:

... وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ اللَّهُ قَلْبَهُ ...

"... Kim Allah'a inanırsa Allah onun kalbini doğruya götürür ..."70

Allah'a (c.c) inanan kimse O'nun razı olacağı işler ve davranışlar yapmaya gayret eder. Çünkü iyi bir kul olmak, aynı zamanda hem Rabb'ine hem çevresine hem de kendisine karşı sorumluluklarını yerine getirmeye bağlıdır. Din, "insanı kendi iradesiyle iyi ve doğru davranışlara sevk eden ilahi kanun" diye tarif edilmiştir. Nitekim birçok ayet ve hadis, ayrıca peygamberlerin örnek hayatı insanı bu hedefe yönlendirmek için kaynaklık teşkil eder. Bunun bir sonucu olarak Allah'a (c.c) samimiyetle inanan ve inandığı dinin gereklerini yerine getirmeye çalışan insanların, toplumda genel olarak "iyi insan" olduklarını görürüz.

2. Allah'a (c.c) inanan bir kimse her şeyi bilen, her şeyi gören ve gözeten bir varlığın bulunduğunu ve yaptıklarının her birinden bir gün hesap vereceğini düşünerek kötülüklerden uzaklaşır. Allah'ın (c.c) buyruklarına ve hükmüne boyun eğer.

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

"Nerede olursanız, O sizinle beraberdir. Allah, bütün yaptıklarınızı hakkıyla görendir."71

Her yerde ve her zaman kontrol altında bulunduğu inanan insan kolay kolay suç işleyemez. Yaptığı kabahatin mutlaka hesabı sorulacağını bilen insan kurallara uyar, doğru ve istenen davranışları sergilemeye gayret eder. Nitekim trafikte Elektronik Denetleme Sistemi (otomatik kamera) olan yollarda sürücülerin trafik kurallarına daha fazla uyduğu, güvenlik kamerası olan iş yerlerinde hırsızlık olaylarının daha az olduğu bir vakıadır. İslam, o kamerayı Allah (c.c) inancı sayesinde kişinin kalbine koyar. Bu ilahi denetim ile kul; "Rabb'im beni her an görüyor, yaptıklarımı biliyor." düşüncesiyle günah işlemekten azami derecede uzak durur.

70. Teğâbûn suresi, 11. ayet.

71. Hadid suresi, 4. ayet.

3. Allah'a (c.c) inanan kişi; başkalarını putlaştırmaktan, mal, mevki ve şöhrete tapmaktan, Allah (c.c) ile insan arasına bir aracı koymaktan kaçınır. Kur'an-ı Kerim insanı Allah (c.c) dışında başka varlıklara kulluk yapmaması için uyarır, bu konudaki yanlış inanışlar dikkatimizi çeker:

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ

"(Yahudiler) Allah'ı bırakıp hahamlarını; (Hristiyanlar ise) rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i rab edindiler. Oysa bunlar da ancak, bir olan Allah'a ibadet etmekle emrolunmuşlardır. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. O, onların ortak koştukları her şeyden uzaktır."⁷²

İnsanlık tarihinde pek çok inanış biçimi görülmüştür. İnsanoğlu zaman zaman ay, güneş, yıldızlar gibi gök cisimlerine, inek, tavus kuşu gibi kutsal kabul ettiği hayvanlara,⁷³ kendi elleriyle yonttuğu heykellere, nehir, dağ, ateş gibi doğa olaylarına tapınmıştır. Bazen de birtakım dinî, siyasi önderleri kendisine ilah edinmiştir. Allah'a (c.c) tevhidi bir iman yalnız ona kulluk etmek insanı bu gibi yanlışlardan, basitliklerden, sapkınlıklardan uzaklaştırır. Kainatın en şerefli varlığı olan insanı kula kulluktan, maddenin esiri ve kölesi olmaktan kurtarır. Layık olduğu şerefini ona iade eder. Onu özgürleştirir.

4. Allah'a (c.c) inanan, yegâne rızık verenin Allah (c.c) olduğunu bilir. O sebeple cimrilik, hırs, aç gözlülük ve tahmah gibi çirkin davranışlardan uzaklaşır. Cömertlik, bağışlama, eli açık olma gibi güzel davranışlara yönelir. Çünkü onun ahlakını Kur'an inşa eder.

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ



Görsel 3.17: "Size gelen her nimet Allah'tandır."
(Nahl suresi, 53. ayet.)

"Onlar gaybe inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden de Allah yolunda harcarlar."⁷⁴

Allah'a (c.c) iman eden kimse sahip olduğu dünya nimetlerinin gerçek sahibinin Allah (c.c) olduğunun farkındadır. Bu yüzden maddi zenginliği ile şırmamaz. Onun kendisini esir almasına müsaade etmez. Sahip olduğu şeylerin bir kısmını ihtiyaç sahipleriyle paylaşarak mutlu olacağını bilir. Böylece ait olduğu topluma karşı sorumluluklarını gözetir.

5. Allah (c.c) inancı kişide yiğitlik, cesurluk, ölümden korkmama, hak ve doğruluk için şehit olma arzusunu uyandırır.

Allah'a (c.c) iman eden kimseler yüce değerler için göz kırpmadan canlarını bile feda edebilecek yüksek bir karaktere sahiptirler. Şehitlik ve gaziliğin Allah (c.c) katındaki derecesini bilirler ve onu arzularlar.

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ

"Şüphesiz Allah, müminlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır..."⁷⁵

72. Tevbe suresi, 31. ayet.

73. İslam Ansiklopedisi, "Hayvan", C 17, s. 85.

74. Bakara suresi, 3. ayet.

75. Tevbe Suresi, 111. ayet.



Görsel 3.18: Allah'a iman eden kimseler yüce değerler için canlarını feda ederek şehitlik mertebesine ulaşmışlardır.

6. Allah'a (c.c) iman, kişide yaratılıştan var olan din duygusunu, mutlak ve üstün kudrete inanma hissini tatmin eder, kalp ve gönül huzuru sağlar. Huzura kavuşan kişi de zorlaşan problemlere kolayca çözümler bulur. Bulamazsa sabretmesini bilir, ümitsizliğe ve ruh çöküntüsüne düşmez. **"Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa Allah ona işinde bir kolaylık verir."**⁷⁶

Allah'a (c.c) iman eden kimse hayatın bir imtihan olduğuna da inanır. Nimete kavuşunca şükreder, bir musibetle karşı karşıya geldiğinde ise sabreder. Kul olarak sıkıntılara göğüs germesi gerektiğinin farkındadır. Ne tür bir sorunla karşılaşsa karşılaşsın bunalıma sürüklenmez. Üzerine düşen sorumluluğu yerine getirip neticesinde Rabb'ine iltica eder. Gönülü rahatlar. Huzur bulur.

7. Allah'a (c.c) inanan insan ihlas, ihsan ve takva gibi Kur'an-ı Kerim'in temel kavramları ve üstün ahlaki özellikler olarak bildirilen ilkeler doğrultusunda yaşamaya özen gösterir. Öncelikle sırf Allah (c.c) rızasını gözeterek ve dini Allah'a (c.c) has kılarak ihlaslı ve samimi bir kul olmaya çalışır. Allah'ın (c.c) Kur'an-ı Kerim'de övdüğü muhsin kullardan olmak için çaba sarf eder. Peygamber Efendimiz'in (s.a.v) açıkladığı şekliyle Allah'ı (c.c) görüyormuşçasına ibadet ederek kulluk sorumluluğunu yerine getirir. İslam'ı tam

bir sorumluluk bilinci içinde yaşamaya, takva sahibi bir kul olarak günahlardan sakınmaya özen gösterir.

Allah'ı (c.c) bilmek, O'na güvenmek ve teslim olmak kişiyi huzurlu kılar. Bu insan sorumluluk bilincine ve güven duygusuna sahip, dürüst, cesur, dirayetli, başkalarına zarar vermeyen ve insani ilişkileri kuvvetli bir kimsedir. Allah'a (c.c) inanan insan kendisi için istediğini başkaları için de ister.⁷⁷

B > BULALIM

Çevrenizi gözlemleyerek Allah'a inanmış insanlardaki olumlu özelliklerden birkaç tanesini aşağıya yazınız.

1.
2.
3.
4.

76. Talâk suresi, 4. ayet.

77. Ahmet Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş, s. 149.

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM



A Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. İslam inanç sisteminin temeli nedir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

2. Allah'ın (c.c) varlığına dair akli deliller hakkında bilgi veriniz.

.....

.....

.....

3. Âlemdaki düzenin Allah'ın (c.c) varlığı ve birliği ile irtibatını açıklayınız.

.....

.....

.....

4. Allah'ın (c.c) sıfatları kaç'a ayrılır? Kısaca açıklayınız.

.....

.....

.....

5. Allah'a (c.c) inanmanın insana kazandırdığı özellikler hakkında bilgi veriniz.

.....

.....

.....

B Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Allah Teala'nın zatında, fiil ve sıfatlarında bir ve benzersiz olmasına ne ad verilir?

- A) İhlas B) Tevhid C) Teslimiyet D) İman E) İslam

2. Aşağıdakilerden hangisi Allah'ın varlığı ve birliği konusundaki delillerin amaçlarından biri değildir?

- A) Müminin imanını sağlamlaştırmak
B) Münkiri inkârında aciz bırakmak
C) Doğabilecek şüpheleri gidermek
D) İnsanın dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamak
E) Toplumda alimlerin sayısını çoğaltmak

3. Subûâtî sıfatlar Allah'ın (c.c) ne olduğu ve nasıl bir zatı olduğunu bildirir. Aşağıdakilerden hangisi subûâtî sıfatlardan değildir?

- A) İlim B) Bekâ C) İrade D) Semi E) Kudret

- I. Allah'ın (c.c) yeryüzündeki her şeyi gördüğü anlamına gelir.
 II. Yok olan bir şeyi yokluktan varlığa çıkarmak ve var etmek demektir.
 III. Allah'ın (c.c) her şeyi bilmesi demektir.

4. Yukarıda numaralanmış subûât sıfatlar aşağıdakilerden hangisinde doğru sıralanmıştır?

	I	II	III
A)	Tekvin	Basar	Kudret
B)	İrade	Tekvin	Semi
C)	Basar	Semi	Kudret
D)	Basar	Tekvin	İlim
E)	Hayat	Basar	Tekvin

5. Selbî sıfatlar, Allah'ın (c.c) yaratılmış diğer varlıklar gibi olmadığını ifade eden sıfatlardır. Aşağıdakilerden hangisi selbî sıfatlardan değildir?

- A) Kıdem
 B) Vahdaniyet
 C) Kudret
 D) Kıyam bi nefsihi
 E) Vücut

C

Aşağıdaki boşlukları verilen kelimelerle doldurunuz.

vücut - Allah - Esmâ-i Hüsnâ - akli deliller- kıdem - vacip

- Aklın prensiplerini ve zorunlu olarak benimsediği esasları kullanarak temellendirilen delillere denir.
- Varlığı zorunlu olan, yokluğu aklen imkânsız varlığa denir.
- "Ant olsun onlara: 'Gökleri ve yeri kim yarattı?' diye sorsan mutlaka ' derler.'" (Ankebut suresi, 61.ayet)
- Allah'ın (c.c) isimlerine ayette geçen ifadeyle en güzel isimler anlamında denir.
- ezeli olmak, başlangıcı bulunmamak demektir.

D

Aşağıdaki cümleleri doğru (D), yanlış (Y) durumuna göre cevaplayınız.

- (....) Tekvin: Söylemek, konuşmak demektir.
- (....) Ehl-i kitap, genel olarak Yahudi ve Hristiyanlara verilen isimdir.
- (....) İnanma duygusu fitridir.
- (....) Semi' sıfatı, zatî sıfatlardandır.
- (....) İlah anlayışı tüm dinlerin en belirgin özelliğidir.

MELEKLERE İMAN

4. ÜNİTE



Dijital içerik



Ünite PDF'si

KAVRAMLAR

- melek, cin, iblis, şeytan, satanizm

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Görmediğimiz hâlde varlıklarını kabullendiğimiz veya etkilerini hissettiğimiz varlıklar var mıdır? Araştırınız.
2. Kur'an-ı Kerim'de meleklerden bahseden ayetleri bularak okuyunuz.
3. Çevrenizde görünmeyen varlıklarla ilgili yaygın batıl inanışlar nelerdir? Araştırınız.
4. Kur'an'dan Cin suresinin mealini okuyarak cinler hakkında bilgi edininiz.
5. Şeytan ve insan arasındaki ilişkiden bahseden iki ayet bularak sınıfta okuyunuz.
6. Meleklerle imanın hayatımıza etkisi neler olabilir?

1. Meleklerin Varlığı ve Mahiyeti

Sözlükte “elçi, haberci, kuvvet” anlamlarına gelen melek, duyularla algılanamayan, nurani ve ruhani varlıktır. Çoğulu “melâike”dir. Dinî hükümler, peygamberlere melek aracılığıyla gönderilmiştir. Bu sebeple meleklerle iman, Allah’a (c.c) imandan sonra ikinci sırada gelir. Melekleri inkâr eden kimse dolaylı olarak vahyi, peygamberi, peygambere indirilen kitabı ve tebliğ ettiği dini de inkâr etmiş olur. Kur’an’da birçok yerde meleklerle iman, iman esasları arasında yer alır.

أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ...

“Peygamber, Rabb’i tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler ...”¹

“... Asıl erdemli kişi Allah’a, ahiret gününe, meleklerle, kitaba ve peygamberlere iman edenidir ...”²

Allah (c.c), “Kim Allah’a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail’e ve Mikâil’e düşman olursa bilsin ki Allah da inkârcı kâfirlerin düşmanıdır.”³ buyurarak meleklerle düşman olanları kâfir diye nitelendirmiş ve böyle kimselerin Allah (c.c) düşmanı olduğunu belirtmiştir. Meleklerin varlığını Kur’an haber verdiğine göre bizler de meleklerle inanır ve onların varlıklarını kabul ederiz ki mümin olmanın gereği de budur.

D

DÜŞÜNELİM

Meleklerle iman ile peygamberlere iman arasında ne tür bir ilişki olabileceğini düşününüz.

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

“Onlar ki gayba inanırlar; namazı dosdoğru kılar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden de infak ederler.”⁴

Meleklerin gözle görülmez, duyu organlarıyla algılanamaz varlıklar oluşu, inkâr edilmeleri için bir gerekçe olamaz. Gerek akla gerekse pozitif bilimlere dayanılarak meleklerin yok olduklarına dair kesin deliller ileri sürülemez. Hiçbir etki altında kalmadan düşünebilen insan aklı (akliselim) da meleklerin varlığını kabullenir, caiz görür, imkânsız görmez.⁵

Melekler, Allah’ın (c.c) emriyle kendilerine verilen görevleri yerine getiren, günah işlemeyen, son derece güçlü, hızlı ve gözle görülemeyen, ruhani varlıklardır. Meleklerin gerçek nitelikleri ve yaratılışları ancak Allah (c.c) tarafından bilinir. Meleklerin görünmeyen varlıklar olması sebebiyle onlar hakkındaki bilgimiz Kur’an ve sahih hadislerle sınırlıdır.



Görsel 4.1: Mümin gayba iman eder.

1. Bakara suresi, 285. ayet.

2. Bakara suresi, 177. ayet.

3. Bakara suresi, 98. ayet.

4. Bakara suresi, 3. ayet.

5. A.Saim Kılavuz, İslam Akaidi ve Kelama Giriş, s. 300-301.

L LİSTELEYELİM

Toplumda melekler hakkında yaygın olan görüşler nelerdir? Listeleyiniz.

- ✓
- ✓
- ✓
- ✓
- ✓

Kur'an-ı Kerim Cahiliye Dönemi müşriklerinin yanlış melek anlayışını, tevhid akidesi çerçevesinde tashih etmiştir. Bu anlamda, müşriklerin melekleri dışı varlıklar olarak niteleyip isimler vermeleri,⁶ onları Allah'ın (c.c) kızları olarak vasıflandırıp onlara ibadet etmeleri⁷ gibi batıl ve sapkın inançlarını reddederek onların da Allah'ın (c.c) kulları olduklarını belirtmiştir:

وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنَاثًا أَشْهَدُوا خَلْقَهُمْ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ

“Onlar, Rahmân'ın kulları olan melekleri de dışı saydılar. Acaba meleklerin yaratılışını gördüler mi? Onların bu şahitlikleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir.”⁸

“O gün Allah, onların hepsini mahşere toplayacak, sonra meleklerle: ‘Bunlar size mi tapıyorlardı?’ diyecek. (Melekler de) ‘Sen yücesin, bizim velimiz (koruyucumuz) onlar değil, sensin. Belki onlar cinlere (şeytanlara) tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmıştı.’ diyecekler.”⁹

N NOT EDELİM

Hız. Aışe'den rivayet edildiğine göre Resulullah şöyle buyurmuştur:

“Melekler nurdan yaratılmıştır. Cinler, alevli bir ateşten yaratılmıştır. Âdem ise size anlatılan şeyden (toprakten) yaratılmıştır.”

(Müslim, Zühd, 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 4, s. 153, 168.)

Kur'an-ı Kerim ve hadislerde meleklerin özellikleri hakkında verilen bazı bilgileri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Melekler insanlardan önce yaratılmışlardır.¹⁰
- Melekler nurdan yaratılmış varlıklardır.¹¹
- Melekler iradesiz varlıklardır. Allah'ın (c.c) kendilerine emrettiği işleri eksiksiz yaparlar. Asla günah işlemez ve Allah'a (c.c) isyan etmezler. Allah'a (c.c) itaat ve ibadetle meşgul olurlar.¹²
- Gözle görülmezler, erkeklik ve dişilikleri yoktur. Yeme, içme, uyuma, yorulma, gençlik, ihtiyarlık, evlenme ve çoğalma gibi insani hâllerden uzaktırlar.¹³

6. bk. Zührûf suresi, 19. ayet; Necm suresi, 27-28. ayetler.

7. bk. Sebe suresi, 40-41. ayetler.

8. Zührûf suresi, 19. ayet.

9. Sebe suresi, 40-41. ayetler.

10. bk. Hicr suresi, 28-29. ayetler; Bakara suresi, 30-34. ayetler.

11. bk. Müslim, Zühd, 10; Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 4, 153, 168.

12. bk. Zümer suresi, 75. ayet; Enbiyâ suresi, 19-20. ayetler; Nahl suresi, 49- 50. ayetler.

13. bk. Fâtır suresi, 1. ayet; Sâffât suresi, 149. ayet.

- Melekler gaybı bilemezler. “Melekler: Ya Rab! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, senin bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur...”¹⁴ ayetinde belirtildiği gibi sadece Allah’ın (c.c) kendilerine bildirdiği kadarını bilebilirler.
- Melekler farklı suretlere bürünebilirler. Cebrail’in, Hz. Peygamber’e iki defa melek suretinde çoğunlukla da insan kılığında geldiği bilinmektedir.¹⁵ Yine aynı şekilde Hz. İbrahim’e meleklerin,¹⁶ Hz. Meryem’e ise Cebrail’in¹⁷ insan şeklinde geldiğini Kur’an’dan öğrenmekteyiz.
- Birden çok kanatları olan melekler,¹⁸ çok kısa zamanda uzak mesafelere gidebilirler.¹⁹ Meleklerin kanatlarının, vazifelerini yaparken süratlerini, derecelerini, güç ve kuvvetlerini temsil ettiği de düşünülmüştür, ancak onların kanatlarının gerçek mahiyetini sadece Allah (c.c) bilir.

Y

YORUMLAYALIM

Meleklerin varlığı, âlemin sadece görünenden ibaret olmadığının ve Allah’ın yaratıcı olarak sonsuz kudret sahibi olduğunun bir delilidir.

Türlerini ve sayılarını Allah’tan başka kimsenin bilemeyeceği belirtilen meleklerin yaratılışında Allah-tabiat ve Allah-insan münasebetleri açısından çeşitli hikmetlerin olduğu anlaşılmaktadır.

Allah’a teslimiyetin sembolü olan melekler fiziki âlemle, zaman ve mekân sınırları içerisinde yer almayan ilahlık makamı arasında köprü vazifesi görür. Kur’an’da yerde ve gökte Allah’ın ordularının bulunduğu ve melekler vasıtasıyla tabiatın yönetiminin Cenab-ı Hakk’ın kontrolü altında olduğuna işaret edilmektedir. Bu sebeple melekler Allah’ın birliğinin şahitleri sayıldığı gibi O’nun mesajlarının peygamberlere ve dolayısıyla insanlara iletilmesinin de ilk elden gözlemcileridir.

(M. Sait Özervanlı, “Melek”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 29, s. 40.)

Yukarıdaki metni okuyarak meleklerin yaratılışındaki hikmet ve gayeleri arkadaşlarınızla tartışınız.

2. Meleklerin Görevleri

Allah’ın (c.c) hiçbir şeyi sebepsiz ve gayesiz yaratmadığı Kur’an’da ifade edilmiştir.²⁰ Meleklerin yaratılışındaki hikmeti gerçek manada ancak Allah (c.c) bilir. Bununla birlikte ayet ve sahih hadislerden elde ettiğimiz bilgilere göre meleklerin asıl vazifeleri Allah’a (c.c) kulluk edip O’nun emirlerini eksiksiz yerine getirmektir. Bu hususta Kur’an’da şöyle buyrulmaktadır:

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ
يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْترُونَ

“Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O’nundur. O’nun katındakiler O’na ibadet etmekte kibir göstermezler ve yorulmazlar. Gece ve gündüz durmadan O’nu tesbih ederler.”²¹

14. Bakara suresi, 32. ayet.

15. bk. Müslim, İman, 1; Buhârî, İman, 37.

16. bk. Hûd suresi, 69-70. ayetler.

17. bk. Meryem suresi, 16-17. ayetler.

18. bk. Meâric suresi, 4. ayet.

19. bk. Fâtır suresi, 1. ayet.

20. bk. Al-i İmrân suresi, 191. ayet.

21. Enbiyâ suresi, 19-20. ayetler.

N NOT EDELİM

"Hatırlayın ki siz Rabb'inizden yardım istiyordunuz. O da 'Ben peş peşe gelen bin melek size yardım edeceğim.' diyerek duanızı kabul buyurdu."

(Enfal suresi, 9. ayet.)

Yukarıdaki ayette bahsedilen meleklerin yardımının nasıl olduğunu yorumlayınız.

Meleklerin Allah'ın (c.c) izniyle müminlerden zor durumda kalanlara görünmeden destek verdikleri, müminler için dua ve istiğfarda bulundukları da Kur'an'da haber verilmektedir:

...وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ...

"... Melekler de Rablerini hamd ile tesbih ediyorlar ve yerdekiler için mağfiret diliyorlar..."²²

Kur'an-ı Kerim'de bir kısım melekler isimleriyle bir kısmı da vazifeleriyle geçmektedir. Bu bilgilere göre "büyük melekler" olarak tanınan dört melek vardır ki bunlar; Cebrail, Azrail, İsrail ve Mikail'dir.

Cebrail: Allah (c.c) ile peygamberler arasında elçilik yapmakla görevli olan vahiy meleğidir. Kur'an'da kendisinden **Cibrîl, Rûhu'l-Kudûs, er-Rûhu'l-Emîn, Rûh** ve **Resul** (elçi) gibi isimlerle birçok yerde bahsedilir.²³ Kur'an'a göre Cebrail; değerli, güçlü ve Arş'ın sahibi katında itibarlı, meleklerin kendisine itaat ettikleri güvenilir bir elçidir.²⁴ Ayrıca Kur'an'da peygamberlerin²⁵ ve müminlerin destekleyicisi olarak ifade edilen Cebrail,²⁶ **"Ant olsun onu, Sidretü'l-müntehâ'nın yanında önceden bir defa daha görmüştü."**²⁷ ayetinde haber verildiği gibi Peygamberimize (s.a.v) iki defa kendi asli suretinde yani melek şekliyle görünmüştür. Bunun dışında çeşitli şekil ve suretlerde bazen de insan kılığında görünmüştür.²⁸

Mikail: Tabiat olaylarını idare eden ve canlıların rızıklarını dağıtmakla görevli melektir.²⁹ Kur'an'da hakkında şöyle bahsedilmektedir: **"Kim; Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikail'e düşman olursa bilsin ki Allah da inkârcı kâfirlerin düşmanıdır."**³⁰



Görsel 4.2: Cebrail, ilahi vahyi taşımakla görevli melektir.



Görsel 4.3: Tabiat işlerinden sorumlu meleğin adı Mikail'dir.

22. Şûra suresi, 5. ayet.

23. bk. Şuarâ suresi, 193. ayet; Nahl suresi, 102. ayet; Tahrîm suresi, 4. ayet.

24. bk. Tekvîr suresi, 19-21. ayetler.

25. bk. Bakara suresi, 87. ayet.

26. bk. Tahrîm suresi, 4. ayet.

27. Necm suresi, 13-14. ayetler; bk. Tekvîr suresi, 23. ayet.

28. bk. Müslim, İman, 1, 5; Buhârî, İman, 37; Tirmizî, İman, 4; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16.

29. Müslim, Fedail, 157; İbn Ebi Şeybe, Musannef, Zühât, 47.

30. Bakara suresi, 98. ayet.

İsrafil: Sûr'a üflemeyle vazifeli melektir. İsrafil ismi Kur'an'da geçmemektedir. Hadislerde Sûr'a üflemeyle vazifeli bu meleğin adı İsrâfîl olarak geçmektedir. Ancak Kur'an'da ismi zikredilmese de birçok ayette kıyametin kopması ve yeniden dirilişi haber veren bir "çağırıcıdan" bahsedilmiştir.³¹ "Sûr'a üflenince Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince bir de ne göresin, onlar ayağa kalkmış, bakıyorlar!"³² ayetinde yer alan "üfleme" görevini ifa edecek olan meleğin İsrafil olduğu hususunda İslam âlimleri görüş birliği içindedir.³³

Azrail: Allah'ın (c.c) emriyle eceli gelenlerin ruhlarını almakla görevli olan ölüm meleğidir. Azrâil diye bilinen meleğin adı Kur'an ve sahih hadislerde *melekü'l-mevt* yani ölüm meleği olarak geçer. Kur'an-ı Kerimde, "De ki: Sizin için görevlendirilen ölüm meleği canınızı alacak, sonra Rabb'i-nize döndürüleceksiniz."³⁴ buyrulurken can almakla görevli melekten "ölüm meleği" şeklinde tekil olarak bahsedildiği halde diğer ayetlerde³⁵ "elçiler" ve "melekler" şeklinde çoğul olarak bahsedilir. Bu sebeple Azrail'in ruhları almakla görevli melekler topluluğunun reisi olduğunu veya meleklerden yardımcıları bulunduğunu söylemek mümkündür.³⁶

B BULALIM

Aşağıdaki etkinlikte dört büyük meleğin isimlerini ilgili boşluklara yazınız.

	Kâinattaki doğa olaylarını idare etmekle ve rızıkları dağıtmakla görevlidir.
	Eceli gelenlerin ruhlarını almakla görevli olan ölüm meleğidir.
	Sûra üflemeyle vazifeli melektir.
	Allah ile peygamberler arasında elçilik görevi olan melektir.

Diğer Melekler

Kirâmen Kâtibîn: "Değerli yazıcılar" anlamına gelen **Kirâmen Kâtibîn** tabiri Kur'an'da bir yerde geçer:

وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ كِرَامًا كَاتِبِينَ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ

"Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler, değerli yazıcılar vardır; onlar, yapmakta olduklarınızı bilir."³⁷

İnsanın sağında ve solunda bulunan bu meleklerin, onun bütün söz ve davranışlarını kaydettikleri Kur'an'da şöyle ifade edilir:

"İki melek (insanın) sağında ve solunda oturarak yaptıklarınızı yazmaktadırlar. İnsan hiçbir söz söylemez ki yanında onu gözetleyen yazmaya hazır bir melek bulunmasın."³⁸

31. bk. Kâf suresi, 41. ayet; Kamer suresi, 6-8. ayetler.

32. Zümer suresi, 68. ayet.

33. Lutfullah Cebeci, "İsrafil", TDV İslam Ansiklopedisi, C 23, s. 181.

34. Secde suresi, 11. ayet.

35. bk. En'âm suresi, 61. ayet; Enfâl suresi, 50. ayet; Muhammed suresi, 27. ayet; Nahl suresi, 32-33. ayetler.

36. A. Saim Kılavuz, "Azrâil", TDV İslam Ansiklopedisi, C 4, s. 351.

37. İnfitâr suresi, 10-12. ayetler.

38. Kâf suresi, 17-18. ayetler.

L LİSTELEYELİM

Yazıcı meleklerin varlığının insan davranışlarını nasıl etkiler? Listeleyiniz.

- ✓
- ✓
- ✓
- ✓
- ✓

Hafaza melekleri olarak da adlandırılan bu melekler, Allah'ın (c.c) emriyle insanı önünden ve ardından takip ederek korurlar.³⁹

Münker ve Nekir: Ölen her insana kabirde sual sormakla görevli iki melektir. Hadislerde bu meleklerden şöyle bahsedilmektedir:

“Ölü defnedildiğinde, iki melek gelir. Bunlardan birine Münker, diğerrine de Nekir denir. Ölüye ‘Bu adam (Resulullah) hakkında ne diyorsun?’ diye sorarlar. O da hayatta iken söylemekte olduğu ‘O, Allah’ın kulu ve Resul’üdür. Allah’tan başka ilah olmadığına, Muhammed’in (s.a.v) O’nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederim.’ sözlerini söyler. Melekler ‘Biz de bunu söylediğini biliyorduk zaten.’ derler. Sonra kabri yetmiş çarpyetmiş zira’ (arşın)⁴⁰ kadar genişletilir ve aydınlatılır. Sonra ona ‘Yat!’ denir. ‘Aileme dönüp onlara haber versem mi?’ diye sorar. Onlar da akrabalarından en çok sevdiği kimseden başkası kendisini uyandırmayan damat uyuması gibi uyul’ derler. Böylece, yattığı yerden, Cenab-ı Allah onu tekrar diriltinceye kadar uyur.



Görsel 4.4: Münker ve Nekir kabirde sorgu sual melekleridir.

Eğer münafık ise ‘İnsanların söylediklerini duyup aynısını söyledim, bilmiyorum’ der. Melekler de ‘Böyle söylediğini zaten biliyorduk.’ derler. Sonra yere ‘Onu sıkıştır.’ denir. Yer onu sıkıştırır da kaburga kemikleri birbirine geçer. Allah onu yattığı bu yerden tekrar diriltinceye kadar kendisine azap edilir.’⁴¹

Hazene-i Cennet ve Cehennem: Cennet ve cehennemdeki işleri yürütmekle görevli meleklerdir. Cennet melekleri müminleri selamla karşılayarak onlara hizmet edip arkadaşlık yaparlar:

“En büyük korku bile onları tasalandırmaz ve melekler onları, ‘İşte bu, size vad edilmiş olan (mutlu) gününüzdür.’ diyerek karşılarlar...”⁴² Bir başka ayette de cehennemde görevli meleklerden şöyle bahsedilir: “Üzerinde on dokuz (görevli melek) vardır. Biz, cehennemın görevlilerini ancak meleklerden kıldık. Onların sayısını, inkâr edenler için bir imtihan vesilesi yaptık.”⁴³

39. bk. Ra'd suresi, 10-11. ayetler.

40. Dirsekten orta parmak ucuna kadar olan ve 75-90 cm arasında değişen bir uzunluk ölçüsü.

41. Tirmizi, Cenâiz, 70.

42. Enbiyâ suresi, 103. ayet; Zümer suresi, 73. ayet.

43. Müddessir suresi, 30-31. ayetler.

Hamele-i Arş (Arş'ı taşıyan melekler): Bunlar gök meleklerinin üstünde, arşı taşımakla görevlendirilmiş meleklerdir: “**Melekler onun (göğün) etrafındadır. O gün Rabb’inin arşını, bunların da üstünde sekiz (melek) yüklenir.**”⁴⁴

Mukarrebûn melekler: Allah’a (c.c) çok yakın ve şerefli bir makamda bulunup sürekli Allah’ı (c.c) tesbih etmekle (O’nu anıp yüceltmekle) görevlidirler.⁴⁵Bunların dışında kendilerine farklı görevler verilmiş birçok melek hadis kaynaklarında geçmektedir.



3. Meleklerle İmanın İnsana Kazandırdıkları

Mümine düşen öncelikli görev, meleklerin varlığına inanmak ve bu iman gereğini davranışlarına yansıtmaktır. Şüphe yok ki iman amelle değer kazanır. İman esasları, aynı zamanda insanın hayatında kendisine rehber edineceği ve daima hareketlerini ona uyduracağı prensipler bütünüdür. Bu anlamda iman edilen her inanç esası gibi meleklerle iman da müminin duygu, düşünce ve davranış dünyasına etki edip onu ahlaki olgunluğa erdirtir. Buradan hareketle meleklerle iman insan hayatındaki önemini şöylece özetleyebiliriz:

- Meleklerle inanan kimse öncelikle âlemin görünen ve yaşadığımız dünyadan ibaret olmadığını bilir. Böylece Yüce Allah’ın (c.c) yaratmadaki sonsuz kudretinin bilincine varır.
- Meleklerle inanan bir Müslüman; meleklerin kendisini takip ettiğini, gözetlediğini bilir. İyilik ve kötülüklerinin her an kayıt altına alındığı bilinciyle devamlı dengeli hareket eder.
- Mümin kişinin her an Allah’ın (c.c) denetim ve gözetimi altında olduğunu bilerek iyiye ve güzele yönelmesi kullukta sorumluluk bilincinin yerleşmesine vesile olur.
- İnsan zayıf olarak yaratılmış bir varlıktır. Bu nedenle iki ezeli düşmanı şeytan ve nefisle olan mücadelesinde onlardan gelebilecek telkin ve yönlendirmelere karşı Allah’ın (c.c) görünmez güçleri tarafından desteklenip hayır işlemeye yönlendirildiğine inanır. Peygamberimiz (s.a.v) bir hadislerinde: “*Şeytan da melek de insanoğluna sokularak onun kalbine birtakım şeyler atarlar. Şeytanın işi kötülüğe çağırmak, sonu fena ve zararlı olan şeylere teşvik etmek ve hakkı yalanlamak, haktan uzaklaştırmaktır. Meleğin işi hayra, iyiliğe çağırmak ve kötülükten uzaklaştırmaktır.*”⁴⁶ buyurmuştur.
- Allah’ın (c.c) mümin kullarını melekleri vasıtasıyla her zaman ve her yerde koruyup kolladığının bilincinde olan mümin, en olumsuz koşullarda bile ümidini kaybetmez.
- Devamlı bizimle beraber olan ve bizi koruyan meleklerin olduğuna inanmak, insana tek başına kaldığı zaman bile yalnız olmadığı duygusunu verir.

44. Hâkka suresi, 17. ayet; Mümin suresi, 7. ayet.

45. bk.Nisâ suresi, 172. ayet.

46. Tirmizi, Tefsir, 3.

B BULALIM

Meleklerin görevleri nelerdir ?

✓ Allah'ı tesbih ederek O'na daima itaat etmek

✓ Peygamberlere vahiy getirmek

✓

✓

✓

✓

4. Kur'an-ı Kerim'e Göre Cinler

Cin kelimesi sözlükte, “gizli ve örtülü varlık, görülmeyen şey” anlamına gelir. Terim olarak duyu organlarıyla idrak edilemeyen, irade sahibi, ateşten yaratılmış, ruhani varlıklara verilen bir addır.

Cinlerin varlığı Kur'an-ı Kerim ve sahih hadislerle sabit olup onlar hakkında tek bilgi kaynağımız vahiydir. Akıl da diğer görünmeyen varlıklar gibi cinlerin varlığını imkânsız görmeyip caiz ve mümkün görür. İnsanların cinleri göremeyişi, gözlerinin cinleri görecektir yetenekte yaratılmamış olmasındandır.⁴⁷

İrade ve sorumluluk açısından varlıklar; insan, cin ve melekler olmak üzere üç grupta incelenir. İnsanlar ve cinler akıllı ve iradeli varlıklar olup bundan dolayı sorumluluk sahibidirler.

Melekler iradesiz varlıklardır. Bu sebeple kötülüğü işleme imkânları bulunmadığı için de yaptıklarından sorumlu değildirler.

Melekler ve cinler hem özellik hem de yaratılış bakımından farklı varlıklardır. İslam âlimleri meleklerin cinlerden ayrı bir varlık türü olduğunu belirterek cin kelimesinin insan ve melek dışındaki üçüncü bir varlık türünün adı olarak kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Kur'an'da buyrulduğuna göre Allah Teala, insanı topraktan cinleri ise yalın ateşten ve insan türünden önce yaratmıştır.

وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَّارِجٍ مِنْ نَارٍ

“Cinleri öz ateşten yarattı.”⁴⁸

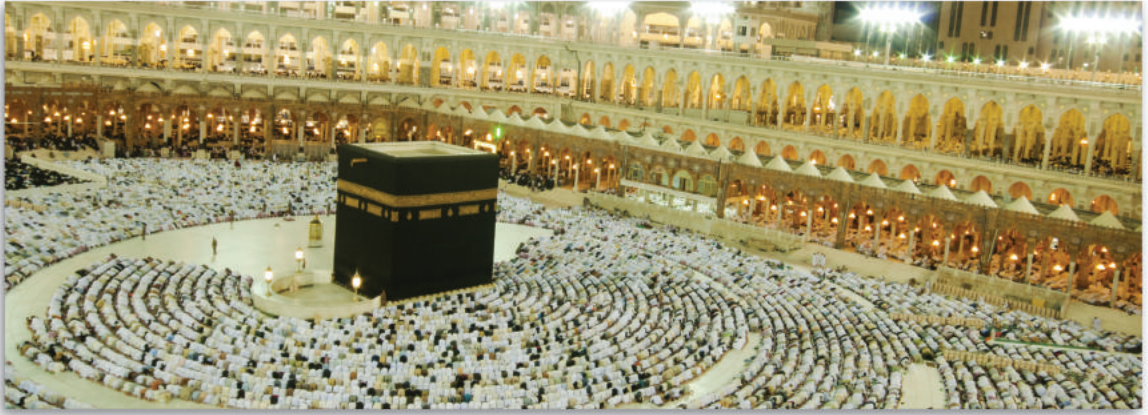
وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿١﴾
وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ ﴿٢﴾

“Ant olsun biz insanı, kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattık. Cinleri de daha önce kavurucu ateşten yarattık.”⁴⁹

47. A. Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş, s. 316-317.

48. Rahman suresi, 15. ayet.

49. Hicr suresi, 26-27. ayet.



Görsel 4.5: İnsanlar ve cinlerin yaratılış gayesi Allah'a kulluktur.

Cinler de insanlar gibi irade sahibi varlıklar olup Allah'a (c.c) kulluk için yaratılmışlardır. Bunun için de hesaba çekileceklerdir. Kur'an-ı Kerimde:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

“Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”⁵⁰ buyrulur cinlerin kullukla yükümlü oldukları belirtilmektedir. Diğer bir ayette ise onlara da peygamberler gönderildiği Kur'an'da şöyle ifade edilmektedir: **“Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden size ayetlerimi anlatan ve bu gününüzün gelip çatacağı hakkında sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?...”**⁵¹

Peygamberimiz (s.a.v) İslam'ı cinlere de tebliğ etmiştir. Cinlerden bir grubun, Peygamberimizi (s.a.v) Kur'an okurken dinledikleri, sonra da kendi topluluklarına dönerek bu olayı anlatıp onları Hz. Peygamber'in davetine uymaya çağırdıkları ve bir kısmının iman edip Müslüman olduğu bir kısmının ise inkâr edip kâfir olduğu Kur'an'da haber verilmiştir. Bu sebeple tıpkı insanlar gibi içlerinden Müslüman olanları cennetle ödüllendirilecek, inanmayanları ise cehennemde cezaya çarptırılacaktır.⁵²

Cinler kısa sürede uzun mesafeleri kat edebilir ve çeşitli şekillere girebilirler. Hz. Süleyman Belkıs'ın tahtını Yemen'den getirmek isteyince **“Cinlerden bir ifrit, sen yerinden kalkmadan ben onu sana getiririm ve şüphesiz ben buna güç yetirecek güvenilir biriyim.”**⁵³ demiştir.

50. Zâriyât suresi, 56. ayet.

51. En'âm suresi, 130. ayet.

52. bk. Cin suresi, 11-15. ayetler.

53. Neml suresi, 39. ayet.

A ARAŞTIRALIM

Kur'an'da cinlerden bahseden müstakil bir sure vardır. Mekke'de inmiş olan Cin suresi 28 ayetten oluşmaktadır.

Siz de bu sureyi mealden okuyarak edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

D DÜŞÜNELİM

Rabb'imiz izin vermediği müddetçe hiç kimsenin ne kendisine ne de başkasına fayda veya zarar vermeye gücü yeter. Nitekim Yüce Allah buyurur ki:

“De ki: Allah'ın dilediğinin dışında kendi nefsim için bir fayda ya da zarara gücüm yetmez.”

(A'râf suresi, 188. ayet.)

“Allah'ın izni olmadan, onlar bir kimseye zarar verecek değillerdir.”

(Bakara suresi, 102. ayet.)

Cinler gaybı asla bilemezler. Zira Kur'an'da cinlerden bahseden ayetlerde en fazla öne çıkan husus, onların gaybı bilemeyecekleridir: **"... Eğer gaybı bilmiş olsalardı aşağılayıcı azap içinde kalmamış olacaktı."**⁵⁴

İnsan yaratılışının gereği bilinmeyen ve görünmeyene, esrarengiz olana karşı daima ilgi duymuş ve bu durum çeşitli çevrelerin istismarına konu olmuştur. İlk devirlerden itibaren cinlerle ya da ölmüş insanların ruhlarıyla irtibat hâlinde olduğunu iddia eden hatta ruh çağırma seansları düzenleyerek ölmüş kişilerin ruhlarıyla görüşüp onlardan bilgi aldıklarını söyleyerek insanların ilgisini çeken ve bu yolla itibar ve servet kazanan kâhin, büyücü, falcı, medyum gibi şahıslar her daim var olmuştur. Ancak Kur'an ve hadisler göre mutlak gaybın bilgisi sadece Allah'a (c.c) aittir. Bu sebeple gaybı bilme iddiası dinen doğru olmadığı gibi buna inanılması ve bu tür kişilerden yardım umulması da dinen caiz değildir. Bu sebeple insanların zaaflarından faydalanıp onların saf ve temiz dini duygularını kullanarak buradan menfaat elde etmeye çalışan sapkın kişilere asla itibar edilmemeli ve onlara fırsat verilmemelidir.

Müslüman bir kimsenin cinlerden korkmaması ve Allah'ın (c.c) izni olmadan bir varlığın başka bir varlığa zarar veremeyeceğine gönülden inanması gerekir. Diğer varlıklardan gelebilecek zararlara karşı Allah'a (c.c) sığınmak gerektiği gibi cinlerden gelebilecek zararlar hususunda da aynı tutum sergilenmelidir. Nitekim Hz. Peygamber'in de cinlerin insanları etkilemesine karşı Ayetü'l Kürsî'yi, Felak ve Nas surelerini okuduğu bilinmektedir.⁵⁵ Müslümanlar, cinlerden zarar gördüklerini sandıkları durumlarda Hz. Peygamber'den öğrendiği tedbirlerle yetinmeli, cahil cinci ve üfürükçülerin tuzağına düşmekten sakınmalıdır.⁵⁶

Cin

- Ateşten yaratılmış
- İrade sahibi
- Sorumlu
- Görünmez

Melek

- Nurdan yaratılmış
- İrade sahibi değil
- Sorumlu değil
- Görünmez

İnsan

- Topraktan yaratılmış
- İrade sahibi
- Sorumlu
- Görünür

B

BİLGİ KUTUSU

Cinler Hakkında Neler Öğrendik?

- Cinler, melekler gibi gözle görülmeyen varlıklardır.
- Cinler, ateşten yaratılmışlardır.
- Cinler, insanlar gibi iradeli varlıklardır.
- Cinlere de peygamberler gönderilmiştir.
- Cinler, Peygamberimizden (s.a.v) Kur'an dinlemişlerdir.
- Cinlerin de inanan ve inanmayanları vardır.
- Cinlerin Müslüman olanları cennetlik, kâfir olanları cehennemliktir.
- Cinler, gaybı bilemezler.
- Cinler çeşitli şekillere girip zor işleri yapabilirler.

54. Sebe suresi, 14. ayet.

55. bk. Buharî, Vekâle, 10; Fezâilü'l-Kur'an, 10; Tirmizî, Tıb, 16.

56. bk. Komisyon, TDV İlimihâli, "İman ve İbadetler" C 1, s. 97.

N> NOT EDELİM

"De ki: İnsanların kalplerine vesvese sokan, (insan Allah'ı andığında) pusuya çekilen cin ve insan şeytanının şerrinden insanların Rabb'ine, insanların melikine (mutlak sahip ve hâkimine) insanların ilahına sığınırım!"

(Nas suresi, 1-6. ayetler.)

5. Kur'an-ı Kerim'e Göre Şeytanlar

Sözlükte "uzaklaşmak, haktan ve hayırdan ayrılmak," anlamındaki " ش ط ن " veya "öfkeden yanıp tutuşmak" manasındaki " ش ي ن " kökünden türediği ileri sürülen şeytan kelimesi "hayırdan ve rahmetten uzaklaşmış yaratık; yanıp helâke maruz kalmış varlık" demektir.⁵⁷ Şeytanı ifade etmek için kullanılan iblis ise " أَبْلَسَ " kökünden türemiş bir kelime olup sözlükte "hayırsız olmak, hüsrana uğramak, şaşkınlığa düşmek, ümitsiz olmak" anlamlarına gelmektedir. Kelimenin türediği fiil kökünün şeytanın özelliklerini nitelemesinden dolayı İblis şeytanın özel ismi olmuştur. "...İblis ise cinlerdendi de Rabb'inin emri dışına çıktı..."⁵⁸ ayetinde işaret edildiği gibi cin taifesinden olan iblis, onlar gibi ateşten yaratılmıştır.⁵⁹

Hz. Âdem'in yaratılmasından sonra Allah (c.c), melekleri ve cinleri ona saygıya ve üstünlüğünü kabule çağırmıştır. Fakat İblis, Âdem'e secde etmeyi reddederek Allah'a (c.c) ilk isyan eden varlık olmuştur. İblis, bu anlamda şeytanların öncüsü ve atasıdır.

Şeytan kelimesiyle özel anlamda İblis, genel anlamda ise onun temsil ettiği kibir, isyan, azgınlık gibi birtakım kötü nitelikleri kendinde taşıyan insan ve cin türünden birçok varlık ya da vasıf kastedilir ki bunlar da şeytan olarak sembolize edilir.

Bu açıdan İblis tek olduğu hâlde Kur'an'da birçok yerde şeytanlar şeklinde ifade edilmektedir.⁶⁰ Şeytanın varlığı Kur'an ve hadislerle kesin olarak sabittir.

T> TARTIŞALIM

"Şeytanın hâkimiyeti ancak onu dost edinenlere ve onu Allah'a ortak koşanlar üzerindedir."

(Naht suresi, 100. ayet)

Yukarıdaki ayet dikkate alındığında şeytanın insan üzerindeki etkisinin neler olabileceğini tartışınız.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ

"Hani biz meleklerle (ve cinlere) 'Âdem'e secde edin.' demiştik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O, yüz çevirdi ve büyüklük tasladı; böylece kâfirlerden oldu."⁶¹

İblis ayetten de anlaşıldığı üzere Allah'a (c.c) itaat eder. Meleklerin arasına katılır. ibadetlerini yerine getirir. Asabiyet duygusuyla hareket eder. Kendisinin ateşten, Âdem'in (a.s.) ise topraktan yaratıldığını ileri sürer. Böylece Allah'ın (c.c) emrine karşı gelir. Gurur ve kibre kapılır, kâfirlerden olur. Hatasını anlayıp tövbe etmez, suçunu affettirme yoluna gitmez. İtaatsizliği ve kibri nedeniyle kovulur.

B> BULALIM

A'râf suresinin 11-18. ayetlerinin meallerini seçtiğiniz bir tefsirden okuyunuz. İblis'in hangi gerekçelerle şeytanlaşma sürecine girdiğini öğreniniz. Bilgilerinizden çıkaracağınız sonuçları sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

57. İlyas Çelebi, "Şeytan", TDV İslam Ansiklopedisi, C 9, s. 99-101.

58. Kehf suresi, 50. ayet

59. bk.Rahman suresi, 15. ayet.

60. bk.En'âm suresi, 112. ayet.

61. Bakara suresi, 34. ayet.

قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْذُورًا مَذْذُورًا لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ أَجْمَعِينَ

“Allah buyurdu ki: Haydi, yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan çık! Ant olsun ki onlardan kim sana uyarırsa sizin hepinizi cehenneme dolduracağım!”⁶²

D

DEĞERLENDİRELİM

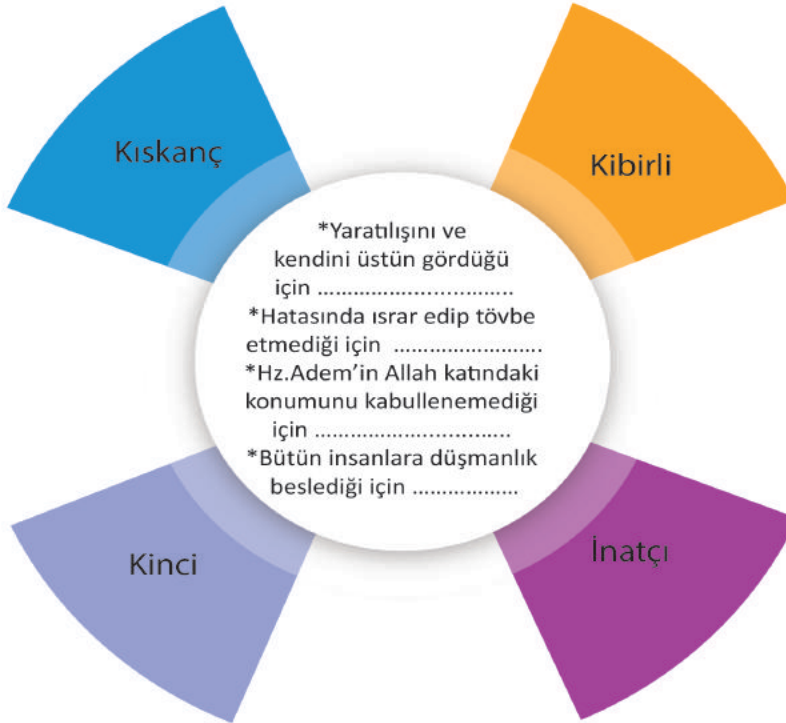
Şeytan kelimesi, sadece İblis'e özel bir isim değildir. Azgınlık, kibir ve Allah'ın rahmetinden kovulmak şeytanın temel vasfıdır. Bu vasıflar İblis'te karakter hâline gelmiştir. İnsanlardan ve cinlerden aynı vasıfları taşıyanlar da Kur'an'da şeytan olarak adlandırılır.

Siz de aşağıdaki ayeti okuyarak arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

“Böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. (Bunlar), aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar. Rabb'in dileseydi onu da yapamazlardı. Artık onları uydurdukları şeylerle baş başa bırak.”

(En'âm suresi,112. ayet)

Allah'ın (c.c) huzurundan kovulan İblis, kıskançlık ve bencilliğin verdiği düşmanlıkla insanoğluna karşı kıyamete kadar sürecek mücadelesi için Allah'tan (c.c) süre istemiştir. Cezası kıyamete kadar ertelenmiştir. Öyle ki “**Yemin ederim ki eğer beni kıyamete kadar yaşatırsan, pek azı dışında, onun neslini kendime bağlayacağım!**”⁶³ ayetinde de belirtildiği gibi insanları doğru yoldan saptırıp kendi yoluna döndüreceğine dair yemin etmiştir. Bu mücadelesinde ilk olarak Hz. Âdem ve Havva Valide'mizi yanıltarak hata işlemelerine sebep olmuştur.



Yukarıdaki kavram haritasında bulunan boşluklara, şeytanın özellikleriyle ilgili uygun kelimeleri yazınız.

62. A'râf suresi, 18. ayet.

63. İsrâ suresi, 62. ayet.

Şeytanın, insanın baş düşmanı olduğu Kur'an'da birçok ayette belirtilmiştir:

**“Allah'ın size rızık olarak verdiğiinden yi-
yin de şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o,
sizin için apaçık bir düşmandır.”**⁶⁴ Onun için de
insanları aldatmak, şüpheye düşürmek, kötü
işleri güzel göstermek; içki, kumar ve fuhuş
gibi eylemleri sevdirmek gibi birtakım hile ve
tuzaklara başvurur.⁶⁵ Allah (c.c), Kur'an'da birçok yerde şeytanın bu hile, tuzak ve vesveseleri-
ne karşı müminleri uyarmıştır. Yüce Allah **“Şeytanın hâkimiyeti, sadece onu dost edinenler ve
Allah'a ortak koşanlar üzerindedir.”**⁶⁶ buyurarak iman edip Allah'a (c.c) sığınan ve ona tevekkül
eden müminler üzerinde onun bir etkisinin olamayacağını şu şekilde haber vermiştir: **“Gerçek şu
ki şeytanın, inanan ve yalnız Rablerine tevekkül eden kimseler üzerinde bir hâkimiyeti yoktur.”**⁶⁷

N NOT EDELİM

“Ey Âdemoğulları! Ben, size şeytana
kulluk etmeyin. Çünkü o, sizin için apaçık
bir düşmandır. Bana kulluk edin. İşte bu
dosdoğru yoldur, diye emretmedim mi?”

(Yâsîn suresi, 60. ayet.)

Y YORUMLAYALIM

“İş bitirilince şeytan da diyecek ki: Şüphesiz Allah, size gerçek olanı söz verdi. Ben
de size söz verdim ama yalancı çıktım. Zaten benim sizi zorlayacak bir gücüm yoktu.
Ben sadece sizi çağırdım, siz de hemen bana geliverdiniz. O hâlde beni kınamayın,
kendinizi kınayın. Artık ben sizi kurtaramam, siz de beni kurtaramazsınız. Şüphesiz
ben, daha önce sizin beni Allah'a ortak koşmanızı kabul etmemiştim. Şüphesiz, za-
limlere elem dolu bir azap vardır.”

(İbrahim suresi, 22. ayet.)

Siz de yukarıdaki ayetten hareketle insanların şeytanla imtihanını ve şeytanın
insanlar üzerindeki etkisini irade ve sorumluluk kavramları çerçevesinde arkadaş-
larınızla birlikte yorumlayınız.

**“Şüphe yok ki Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, kendilerine şeytandan bir vesvese do-
kunduğu zaman iyice düşünürler (derhâl Allah'ı hatırlarlar da) sonra hemen gözlerini açarlar.”**⁶⁸

Kur'an onun soyundan olsun insan cinsinden olsun onunla aynı rolü üstlenenleri de “şeytan”
olarak nitelemektedir: **“De ki: İnsanların kalplerine vesvese sokan, (insan Allah'ı andığında) pu-
suya çekilen cin ve insan şeytanının şerrinden insanların Rabb'ine, insanların Meliki'ne (mutlak
sahip ve hâkimine) insanların ilahına sığınırım!”**⁶⁹

Şeytanın gücü insanın irade ve ahlaki zayıflığıyla doğru orantılıdır. Şeytan, insanın zaafırlan-
dan ve nefsanî arzularından faydalanıp onu etkilemeye çalışır. Bunun için de önce ona Allah'ı (c.c)
unutturur. Allah'ı (c.c.) unutan kişi şeytanın hâkimiyetine girer. Kur'an'da bu durum açıkça bildirir-
li.⁷⁰ Allah Teala eşyayı zıtlarıyla birlikte yaratmıştır ki biri diğerinden ayırt edilebilsin ve aralarındaki
fark insanlar tarafından anlaşılabilsin. Şeytan da yaratıkların en temiz ve en şerefliyelerinden biri
olan hak ve hayrı tavsiye eden meleklerin varlığına zıt yaratılmıştır.⁷¹

Netice olarak kâinat var oldukça hak ile batılın, iyi ile kötünün mücadelesi devam edecektir.
Bu mücadelede iyiliğin ve itaatın destekçisi melek, kötülüğün ve isyanın destekçisi şeytan olacak,
insanın imtihanı ise iyi ve kötünden oluşan bu mücadelede kendisine verilen irade gücünü kullana-
rak hayra yönelip meleğin tarafında mı, yoksa şerre yönelip şeytanın tarafında mı olacağına karar
vermek olacaktır.

64. En'âm suresi, 142. ayet; Yusuf suresi, 5. ayet; Yâsîn suresi, 60. ayet.

65. bk. Lokmân suresi, 33. ayet; Sebe suresi, 20. ayet; Ankebut suresi, 38. ayet; Mâide suresi, 91-92. ayetler.

66. Nahl suresi, 100. ayet; Hicr suresi, 41. ayet.

67. Nahl suresi, 99. ayet.

68. Araf suresi, 201. ayet.

69. bk. Nâs suresi, 1-6. ayetler; En'âm suresi, 112. ayet.

70. bk. Mücâdile suresi, 19. ayet.

71. A.Saim Kılavuz, İslam Akaidi ve Kelama Giriş, s. 329.

D

DÜŞÜNELİM

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
إِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

"Kur'an okuduğun zaman o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın! Gerçek şu ki: İman edip de yalnız Rablerine tevekkül edenler üzerinde onun (şeytanın) bir hakimiyeti yoktur."

(Nahl suresi, 98-99. ayetler.)

Kur'an okurken neden şeytandan Allah'a (c.c) sığınmamız gerektiğini düşününüz.

B

BİLGİ KUTUSU

SATANİZM

19. asrın sonlarında Amerika ve çeşitli Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan ve günümüze kadar düzensiz olarak da olsa devam ettirilmiş olan satanizm; "şeytana tanrı diye tapınmak" şeklinde de tanımlanabilir. Bu hareket, bütün dinlere ve dinlerin ortaya koymuş olduğu kutsal değerlere karşı bir başkaldırıyı temsil etmektedir. Dolayısıyla satanizm, şeytanın en önemli özelliği olan isyan, başkaldırı ve kötülüğü esas alarak dinin ve dinî olan her şeyin karşısında yani Allah'ın (c.c) karşısında; şeytanın ve onun temsil ettiği şeyin yanında yer alma hareketidir.

(bk. Ahmet GÜÇ, Satanizm Şeytana Tapınmanın Yeni Adı, s. 253-254.)

B

BİLGİ KUTUSU

Şeytan Hakkında Neler Öğrendik?

- Şeytan; cinlerdendir ve ateşten yaratılmıştır.
- İblîs; şeytanların atasıdır. Allah'a ilk isyan eden varlıktır.
- Âdem'e secde etmemekle Allah'ın hükmüne karşı gelerek lânetlenmiştir.
- Şeytan; kötülük, inkâr, kibir ve gururun sembolü ve temsilcisidir.
- Şeytan, insanoğlunun baş düşmanıdır.
- Şeytana kıyamete kadar süre verilmiştir.
- Şeytan, insanın zaaflarından faydalanarak onu etkisi altına almaya çalışır.
- Allah'ın salih kulları üzerinde onun bir etkisi yoktur.
- Şeytanla aynı özellikleri taşıyan insanlar da insan türünün şeytanlarıdır.

OKUMA PARÇASI

PEYGAMBERİMİZE (S.A.V) İLK VAHY'İN GELİŞİ

Hiz. Aîşe radiyallahu anha anlatıyor: "Resulullah aleyhissalâtu vesselâm'a vahiy olarak ilk başlayan şey uykuda gördüğü salih rüyalar idi. Rüyada her ne görürse sabah aydınlığı gibi aynen vukua geliyordu. (Bu esnada) ona yalnızlık sevdi- rilmişti. Hira mağarasına çekilip orada, ail- esine dönmeksizin birkaç gece tek başına kalıp tahannüs'te bulunuyordu. -Tahan- nüs dünyadan uzaklaşıp tefekkür etmek ve inzivaya çekilmek demektir.- Bu mak- satla yanına azık alıyor, azığı tükenince Hiz. Hatice radiyallahu anha'ya dönüyor, yine aynı şekilde azık alıp tekrar gidiyordu. Bu hâl, kendisine Hira Mağarası'nda ilk vahiy gelinceye kadar devam etti. Bir gün ona melek gelip:

- Oku!, dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
- Ben okuma bilmiyorum! cevabını ver- di. (Aleyhissalâtu vesselâm hâdisenin gerisini şöyle anlatır: Ben okuma bilmi- yorum deyince) melek beni tutup kucak- ladı, takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı. Tekrar:
- Oku!, dedi. Ben tekrar:
- Okuma bilmiyorum, dedim. Beni ikinci defa kucaklayıp takatım kesilinceye kadar sıktı. Sonra tekrar bıraktı ve: "Oku!" dedi. Ben yine: "Okuma bilmiyorum!" dedim. Beni tekrar alıp üçüncü sefer takatım ke- silinceye kadar sıktı. Sonra bıraktı ve:
- Ey insan! Yaratan Rabb'inin adıyla oku! O, insanı basit bir yumurta hücrelerinden (alak) yarattı. Oku! Unutma ki Rabb'in sonsuz lütuf ve kerem sahibidir. O Allah ki kalem ile yazmayı öğretendir. insana, Peygamber ve Kitap göndererek ona bilmediği her şeyi öğreten O'dur." (Alâk 1-5.) dedi.
Resulullah aleyhissalâtu vesselâm bu va- hiyleri öğrenmiş olarak döndü. Kalbinde bir titreme (bir korku) vardı. Hatice'nin yanına geldi ve:
- Beni örtün, beni örtün, buyurdu. Onu örttüler. Korku gidinceye kadar öyle kaldı. (Sükûnete erince) Hiz. Hatice radiyallahu anha'ya, başından geçenleri anlattı ve:

- Nefsim hususunda korktum, dedi. Hiz. Hatice de:

- Asla korkma! Vallahi Allah (c.c) seni ebe- diyen rüsva etmeyecektir. Zira sen, sıla-i rahimde bulunursun, doğru konuşursun, işini göremeyenlerin yükünü taşırsın. Fa- kire yardım edersin. Misafire ikram eder- sin. Hak yolunda zuhur eden hadiseler karşısında (halka) yardım edersin, dedi. Sonra Hiz. Hatice, Aleyhissalâtu vesselâm'ı alıp Varaka İbnu Nevfel İbni esed İbni Ab- di'l-Uzzâ İbni Kusay'a götürdü. Bu zat, Hiz. Hatice'nin amcasının oğlu idi. Cahiliye devri'nde Hristiyan olmuş bir kimseydi. İbranice (okuma) yazma bilirdi. İncil'den, Allah'ın dilediği kadarını İbranice olarak yazmıştı. Gözleri âmâ olmuş bir ihtiyardı. Hiz. Hatice kendisine:

- Ey amcam oğlu! Kardeşinin oğlunu bir dinle, ne söylüyor, dedi. Varaka Aleyhis- salâtu vesselâm'a:

- Ey kardeşimin oğlu! Neler görüyor- sun? diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm gördüklerini anlattı. Varaka da ona:

- Bu gördüğün melektir. O, Hiz. Musa'ya da inmiştir. Keşke ben genç olsaydım (da sana yardım etseydim); keşke, kavmin seni sürüp çıkardıkları vakit hayatta olsaydım, dedi. Resulullah aleyhissalâtu vesselâm:

- Onlar beni buradan sürüp çıkaracaklar mı, diye sordu. Varaka:

- Senin getirdiğin gibi bir din getiren hiç kimse yok ki ona husumet edilmemiş olsun! O güne yetişirsem, sana elimden gelen yardımı yaparım! dedi. Ancak çok geçmeden Varaka vefat etti."

(Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 1; Müslim, İman 252; Tirmizi, Menakıb, 13.)

(Düzenlenmiştir.)

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM



A Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Meleklerin özellikleri nelerdir?

.....

.....

2. Dört büyük meleği görevleri ile beraber açıklayınız.

.....

.....

3. Meleklerin varlığına iman davranışlarımızı nasıl etkiler? Açıklayınız.

.....

.....

4. İnsan, cin ve meleklerin ortak ve farklı özelliklerini açıklayınız.

.....

.....

5. Allah'a (c.c) inanmanın insana kazandırdığı özellikler hakkında bilgi veriniz.

.....

.....

B Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. İnsanların iyilik ve kötülüklerini yazmakla görevli melekler aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Münker-Nekir
- B) Kırâmen Kâtibin
- C) Hamele-i Arş
- D) Cebrail-İsrafil
- E) Mukarrebûn melekler

2. Aşağıdakilerden hangisi melekler için doğru değildir?

- A) Melekler nurdan yaratılmış varlıklardır.
- B) Melekler insanları hesaba çekeceklerdir.
- C) Melekler Allah'a itaat eden varlıklardır.
- D) Meleklerin erkeklik ve dişilikleri yoktur.
- E) Melekler farklı suretlere bürünebilirler.

3. Hangisi İsrafil adlı meleğin görevidir?

- A) Sûra üflemek
- B) Tabiat olaylarını düzenlemek
- C) Allah'ın emir ve yasaklarını peygamberlere ulaştırmak
- D) Eceli gelenlerin ruhlarını bedenlerinden ayırmak
- E) Cennet ve cehennemdeki işleri yürütmek

4. Tabiat olaylarını düzenlemek aşağıdakilerden hangi meleğin görevidir?

- A) Mikail
- B) İsrail
- C) Azrail
- D) Cebrail
- E) Hafaza melekleri

5. Aşağıdakilerden hangisi cinlerin özelliklerinden biri değildir?

- A) Ateşten yaratılmışlardır.
- B) Mümin ve kafir olanları vardır.
- C) Görülmezler.
- D) Sorumlu varlıklardır.
- E) İradesiz varlıklardır.

C

Aşağıdaki boşlukları verilen kelimelerle doldurunuz.

İsrail - Cibril - Münker ve Nekir - Mukarrebûn - şeytan - ateşten

1. Kur'an'a göre cin taifesinden olan şeytan da yaratılmıştır.
2. adıyla anılan ve sürekli Allah'ı tesbih etmekle görevli olup, Allah'a çok yakın ve O'nun katında şerefli mevkie bulunan melekler de vardır.
3. melekleri, ölen her insana kabirde sual sormakla görevlidir.
4. Kur'an'ın sözünü ettiği cin ve aynı cinsten varlıklardır.
5. Peygamberlere vahiy getirmekle görevli olan meleğin adı Kur'an'da olarak geçmektedir.

D

Aşağıdaki cümleleri doğru (D), yanlış (Y) durumuna göre cevaplayınız.

1. (....) Şeytan Âdem'e secde etmeyi reddederek Allah'a isyan eden ilk cinin ismidir.
2. (....) Kur'an'a göre melekler insanlardan sonra yaratılmışlardır.
3. (....) Peygamberimiz (s.a.v) İslam'ı cinlere de tebliğ etmiştir.
4. (....) Cinler iyi kötü, Müslüman, kâfir şeklinde çeşitli gruplara ayrılmışlardır.
5. (....) Melekler de insanlar gibi iradeli varlıklardır.

PEYGAMBERLERE VE KİTAPLARA İMAN

5.
ÜNİTE



Dijital içerik



Ünite PDF'si

KAVRAMLAR

- sıdk, emanet, fetânet, ismet, tebliğ, nübüvvet, risalet, vahiy, mucize, suhuf

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Kur'an'da isimleri ve kıssaları geçen peygamberlerin gönderildikleri kavimler hakkında bilgi toplayınız.
2. Kitaplara ve peygamberlere imanın müminin hayatındaki etkileri nelerdir? Araştırınız.
3. Kur'an'dan önce indirilmiş ilahi kitaplar hakkında bilgi toplayınız.
4. Peygamberlerin ve ilahi kitapların gönderilmesine niçin ihtiyaç duyulduğu konusunu araştırınız.
5. Kur'an'ın indiriliş süreci hakkında bilgi toplayınız.

1.Nübüvvet, Risalet ve Vahiy

Resul, sözlükte “elçi, gönderilen” anlamlarına gelen bir isim olup çoğulu rusûldür. Terim olarak Allah’ın (c.c) yeni bir kitap ve şeriatla insanlara emir ve yasaklarını bildirmek üzere gönderdiği peygambere resul denir. Mürsel kavramı da resul ile aynı anlamda kullanılır. Peygamberin yaptığı bu göreve ise **risalet** olarak adlandırılır.

Nebi sözlükte “haberci” anlamına gelir. Dinî literatürde ise nebi, Allah’ın (c.c) kendisine vahyettiği hükümleri insanlara haber veren peygamber demektir. Bunun da çoğulu enbiyâdır. Nebi-nin yaptığı göreve **nübüvvet** denir.

Toplumumuzda çok kullanılan peygamber kelimesi ise “haber veren” anlamına gelmekte olup dilimize Farsça’dan geçmiştir. Kur’an-ı Kerim’de nebi veya resul kelimeleri kullanılır.

Y

YORUMLAYALIM

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَإِذْ كُنَّا فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ
صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا

“(Resul’üm!) Kitap’ta İsmail’i de an. Gerçekten o; sözüne sadıktı, resul ve nebi idi.”

(Meryem suresi, 54. ayet)

Yukarıdaki ayeti risalet ve nübüvvet kavramları açısından yorumlayınız.

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ

“Ey peygamber! Rabb’inden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan O’nun mesajını iletmemiş olursun ...”¹

Bir kısım İslam âlimine göre peygamberlere, Allah’tan (c.c) vahiy aldıkları için nebi; aldıkları vahiy gönderildikleri topluma ulaştırdıkları için de resul denir. Ancak resul olsun nebi olsun tüm peygamberlerin en önemli görevi, kendilerine indirilen ilahi vahiy insanlara ulaştırmak, tebliğ etmektir. Buna göre peygamberlik görevi açısından nebi ve resul arasında bir fark yoktur.

İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem ile başlayan risalet ve nübüvvet faaliyeti peygamberimiz Muhammed’e (s.a.v) kadar devam etmiş ve onunla son bulmuştur.² Allah (c.c) her topluma, değişik zaman ve mekânlarda peygamberler göndermiştir. Kendilerine peygamber gelmemiş hiçbir topluluk ve ümmet bulunmadığı Kur’an’da birçok yerde haber verilmektedir:

N

NOT EDELİM

Kur’an’da bazen meleklerden peygamberlere ilahi mesajları taşıdıkları için resul olarak bahsedilir. Bu bakımdan resul kelimesi, “nebi” kelimesinden daha geniş bir anlam ifade eder.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى
قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ

“Ant olsun, elçilerimiz (melekler) İbrahim’e müjde getirip ‘Selam sana!’ dediler. O, ‘Size de selam. dedi...”

(Hûd suresi, 69. ayet.)

“Her ümmetin bir peygamberi vardır. Peygamberleri geldiği zaman, aralarında adaletle hükmedilir ve onlara asla zulmedilmez.”³

1. Mâide suresi, 67. ayet.

2. bk. Ahzap suresi, 40. ayet.

3. Yunus suresi, 47. ayet.

Risalet ve nübüvvet kavramlarıyla birebir ilişkili bir diğer kavram da **vahiydir**. “Gizli konuşmak, ilham etmek, seslenmek ve işaret etmek” gibi anlamlara gelen vahiy, Allah’ın (c.c) kullarından seçtiği peygamberlerine iletmek istediği mesajlarını, doğrudan veya melek vasıtasıyla bildirmesi şeklinde tarif edilebilir.

وَمَا كَانَ لِنَبِّئٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا يَشَاءُ

“Allah, bir insanla ancak vahiy yoluyla yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir...”⁴

Yukarıdaki ayette de işaret edildiği gibi Yüce Allah, insanlardan seçtiği peygamberleriyle şu üç şekilde iletişim kurmaktadır:

- Allah (c.c), sözünü kulunun kalbine doğrudan ilham eder.
- Mahiyetini bilemeyeceğimiz bir şekilde perde arkasından vasıtasız konuşur.
- Bir melek vasıtasıyla konuşur.

Allah’ın (c.c) seçkin kulları olan peygamberler, kendilerine gönderilen bu ilahi mesajları hiçbir değişikliğe uğratmadan insanlara tebliğ edip açıklamışlardır. Kur’an’da, peygamberlerin kendilerine iletilen vahiy üzerinde hiçbir tasarruflarının bulunmadığı şu şekilde ifade edilir:

“Eğer (Peygamber) bize isnat ederek bazı sözler uydurmuş olsaydı mutlaka onu kudretimizle yakalardık. Sonra da onun şah damarını mutlaka keserdik. Hiçbiriniz de bu cezayı engelleyip ondan savamazdı.”⁵

B BİLGİ KUTUSU

Kur’an’da nebî kelimesi, resul kelimesi gibi pek çok yerde kullanılır. Aynı peygambere bazen nebî bazen resul denir bazen de her ikisi birlikte kullanılır. Bunun sebebi peygamberlerin her iki vafsa da sahip olmasıdır. Peygamber hem Allah Teala’dan haber alır hem de aldığı haberi insanlara bildirir.

(Afzalu’r Rahman, Siret Ansiklopedisi, C 6, s. 18.)

D DÜŞÜNELİM BULALIM

“Şüphesiz biz, seni müjdeleyici ve uyarıcı olarak hak ile gönderdik. Hiçbir ümmet yoktur ki aralarında bir uyarıcı gelip geçmiş olmasın.”

(Fâtır suresi, 24. ayet.)

“Ey Peygamber! Biz seni hakikaten bir şahit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Allah’ın izniyle bir davetçi ve nur saçan bir kandil olarak (gönderdik).”

(Ahzâb suresi, 44-45. ayetler.)

Yukarıdaki ayetleri okuyarak Allah’ın peygamber gönderme sebeplerini, sorumluluk ve yükümlülük kavramları çerçevesinde değerlendirip birer cümleyle maddeleştiriniz.

1.
2.
3.
4.

4. Şûra suresi, 51. ayet.

5. Hâkka suresi, 44-47. ayetler.

1.1. Peygamberlere Olan İhtiyaç

Dinî hükümler Allah (c.c) ile insanlar arasında elçilik vazifesi yapan peygamberler sayesinde bilinir ve öğrenilir. Bu sebeple peygamberlere inanmak demek, aynı zamanda peygambere gönderilen dine ve o dini gönderene (Allah'a) inanmak demektir. İnkâr etmek ise aynı şekilde gönderilen dini ve dinin sahibini de inkâr etmek anlamına gelir.



Görsel 5.1: Peygamberler insanlara doğru yolu göstererek onlara rehberlik yaparlar.

Peygamberlik insanlar için hem bir örneklik kurumu hem de ilahi vahyin insanlara ulaşma aracıdır. Yarattığı varlıkları ve onların ihtiyaçlarını en iyi şekilde bilen Allah (c.c), insanın irade zayıflığını, dünyaya karşı aşırı istek ve arzularını da bildiğinden peygamberler göndererek hak ve hakikate ulaşma yolunda onlara destek olup doğru yolu göstermiştir. Bu anlamda peygamberlere olan ihtiyaçları şöylece özetleyebiliriz:

1. Allah'ın (c.c) varlığını aklıyla kavrayabilen insan, O'nun zat ve sıfatlarını anlamada tek başına yetersiz kalır. Bu sebeple Allah (c.c) hakkında bilgi sahibi olmak için peygamberlere ihtiyaç duyar.
2. Yaratılış amacını bilmede kendi kendine yetersiz kalan insan, varoluş nedenini; nereden gelip nereye varacağını anlamak ve bilmek için de peygamberlere muhtaçtır.
3. Bireysel ve toplumsal mutluluğu temin edecek ilke ve prensiplerin insanlara öğretilmesi için peygamberlere ihtiyaç vardır.
4. Dünyaya imtihan için gönderilen insanın, kullukla sorumlu tutulması için Allah'ın (c.c) emir ve yasakları konusunda bilgilendirilmesi gerekir. Bunun için de peygamberlere muhtaçtır.
5. İnsanların dinî hükümleri öğrenme ihtiyaçları olduğu gibi, dünyaya ait sanat, ziraat, ticaret ve çeşitli meslekleri öğrenmek için de peygamberlere ihtiyaçları vardır.

“Müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın!”⁶ ayetinde de belirtildiği gibi yaratılış amacı Allah'a (c.c) kulluk olan insana doğru yol gösterilmelidir. İyi ve kötü şeyler anlatılmalı, insanlar iyiliğe teşvik edilmeli ve kötülüklerden sakındırılmalı ki Allah'a (c.c) karşı bir bahaneleri olmasın.

1.2. Peygamberlerin Özellikleri

Peygamberler, insanları iyiye ve doğruya sevk etmek, yeryüzünde adaleti yerleştirmek ve insanları bir olan Allah'a (c.c) kulluk etmeye davet etmek için gönderilmişlerdir. Kur'an-ı Kerim, peygamberlerin örnek olma vasıflarından dolayı insanlardan seçildiğine birçok ayette işaret eder:

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ

“De ki: ‘Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyolunuyor...’”⁷

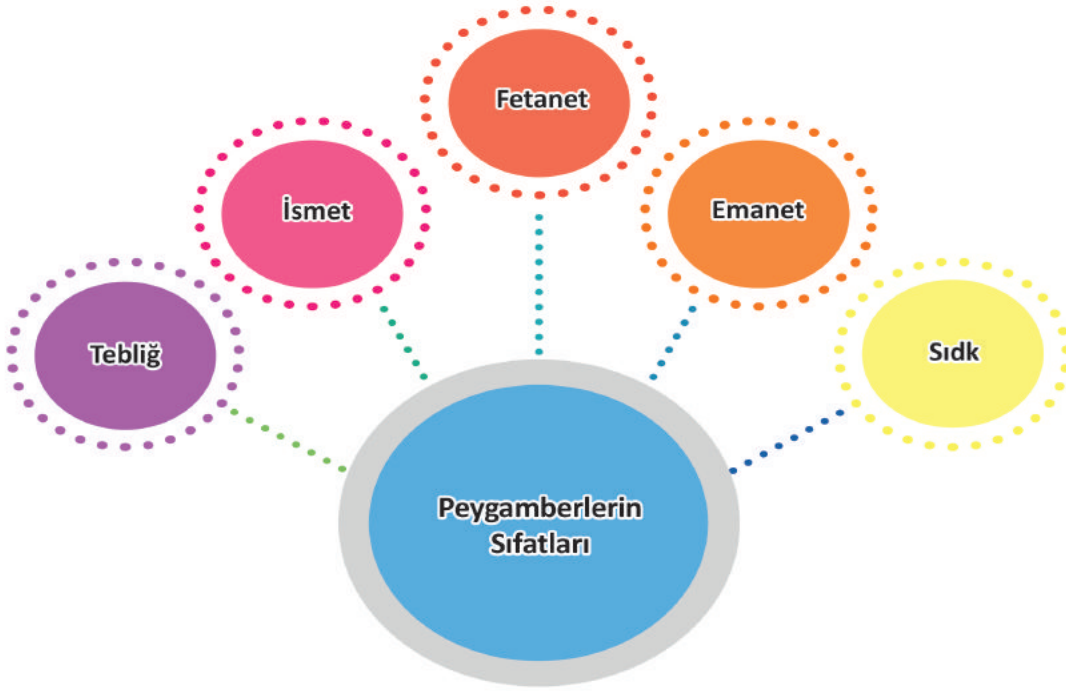
Peygamberler insan olmaları sebebiyle tıpkı diğer insanlar gibi yer, içer, evlenir, çocuk sahibi olur, çalışır, hastalanır ve ölürler. Üzülme, sevinme, ağlama gibi insani özellikler onlar için de geçerlidir. Ancak onlar, Allah'ın (c.c) insanlar içinden seçip vahiyle muhatap kıldığı kutlu elçi-

6. Nisâ suresi, 165. ayet.

7. Kehf suresi, 110. ayet.

ler oldukları için diğer insanlardan farklı birtakım üstün özelliklere sahip olmaları da peygamber olmalarının bir gereğidir. Zira peygamberler örnek ve önder insanlardır. İnsanlara doğru yolu göstermek için gönderilen her peygamberin, belli niteliklerle donatılmış olması peygamberliğin bir gereğidir. Bu sayede kendilerine verilen ilahi vazifeyi en iyi şekilde yapabilmişlerdir.

Bütün peygamberlere sahip oldukları bu sıfatlarla birlikte inanmak, peygamberlere imanın bir gereğidir. Peygamberlerde bulunması zorunlu olan sıfatlar; sıdk, emanet, fetanet, ismet ve tebliğ olmak üzere beş tanedir.



Sıdk: Doğruluk demektir. Peygamberlerin söz ve davranışlarında doğru ve dürüst olmalarını ifade eden bu sıfat, peygamberlerin en önemli özelliklerinden biridir. Kur'an'da Hz. İbrahim'le ilgili şöyle buyrulur:

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا

“Kitap’ta İbrahim’i an. Zira o, sıdkı bütün (son derece dürüst) bir peygamberdi.”⁸

Sıdk, peygamberlerin hem toplumsal ilişkilerinde hem de ilahi emir ve yasakları tebliğ ederken doğru sözlü, sadık olmalarıdır. Peygamberlerin yalan söylemeleri asla caiz değildir. Aksi hâlde insanların kendilerine inanmaları ve bildirdiklerini tasdik etmeleri mümkün olmazdı. Ayrıca sıdkın zıddı olan yalan, peygamberlerin ismet ve emanet sıfatlarıyla da bağdaşmaz.

Emanet: Emin ve güvenilir olmak demektir. **“Bir peygambere, emanete hıyanet yaraşmaz...”⁹** ayetinde işaret edildiği gibi bütün peygamberler son derece güvenilir şahsiyetlerdir. Hem Allah Teala’nın insanlara açıklanmak üzere onlara vahyettiği ilahi mesajları iletme ve korumada hem de insanlarla olan sosyal ilişkilerinde en önemli vasıfları güvenilir olmalarıdır.

8. Meryem suresi, 41. ayet.

9. Âl-i İmrân suresi, 161. ayet.

Kur'an-ı Kerim'de, geçmiş peygamberlerin güvenilir ve emin olma özelliklerinden bahseden pek çok ayet vardır. Örneğin Şuarâ suresi'nde, Şuayb, Hûd, Nuh, Salih ve Lut peygamberlerin kavimlerine şöyle dedikleri haber verilir:

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ

"Bilin ki ben, size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim."¹⁰

N NOT EDELİM

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v) de hem peygamberliğinden önce hem de peygamberliği sırasında yalan söylememesi, dürüst ve güvenilir kişiliği ile çevresinde saygın bir yer edinmişti. Öyle ki Hz. Peygamberin sahip olduğu bu ahlaki olgunluk, Kureyş toplumunun tüm bireyleri tarafından büyük kabul görmüş ve kendisine Muhammedül' EL-emîn lakabının verilmesine vesile olmuştu.

İsmet: Günah işlememek, gûnahtan uzak durmak demektir. Peygamberler Allah'ın (c.c) kendilerine verdiği iradelerini asla günah yönünde kullanmazlar. Bu açıdan onlar korunmuş ve gûnahsızdırlar. Böyle olmaları da onların aslî özelliklerindendir. Bu nitelik, davetlerinin gerçekliği ve doğruluğu konusunda muhataplarını ikna etmelerini sağlayan en temel özelliktir. Peygamberler, Allah'ın (c.c) kendilerine lütfettiği bu özellik sebebiyle peygamberlik görevlerinden önce ya da sonra her türlü şirk, küfür ve büyük gûnahtan uzak durmuşlardır.

Peygamberler iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışırken kendileri günah işlemiş olsalardı bu onların örnekliğini ve inandırıcılığını kaybetmelerine sebep olurdu. Çünkü bir insanın hem peygamber olması hem de günah işlemesi düşüncülemez.

Peygamberler günah işlememiş olmakla birlikte onlar da insan olarak irade ve sorumluluk sahibidirler. Bu sebeple zaman zaman günah derecesinde olmasa da "zelle" denilen küçük hatalar yapabilirler.¹¹ Ancak yaptıkları hatada ısrar etmezler. Vahiyle hemen uyarılırlar ve bir daha aynı hataya düşmezler.

Fetanet: Peygamberlerin akıllı, zeki ve anlayışlı olmaları demektir. Peygamberlerin, büyük bir sorumluluk gerektiren bu görevlerini eksiksiz ve mükemmel bir şekilde yerine getirebilmesi için üstün bir akıl, yüksek bir zekâyâ sahip olmaları gerekir. Aksi hâlde muhataplarını ikna edemez, toplumsal dönüşümü sağlayamazlardı. Onun için peygamberler, Allah'ın (c.c) kendilerine ihsan ettiği bu vasıflarıyla toplumlarında temayüz etmiş seçkin insanlardır. Peygamberlerin fetanet sıfatıyla ilgili olarak Kur'an'da haber verilen ve Hz. Hûd'un kavmine söylediği şu sözü burada örnek verebiliriz:

D DEĞERLENDİRELİM

"Kendisine o âmâ geldi diye Peygamber yüzünü ekşitti ve öteye döndü."

(Abese suresi, 1-2. ayetler.)

Peygamberimizin (s.a.v) âmâ bir sahabiye davranışının Allah (c.c) tarafından uyarılmasını arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Y YORUMLAYALIM

Hız. Peygamber'in Kâbe Hakemliği

Kâbe'nin onarılması sırasında vuku bulmuş ve Peygamber Efendimiz'in Kâbe Hakemliği olarak bilinen Hacerü'l-esved'in yerine konulması olayını, siyer kitaplarından araştırarak ortaya çıkan anlaşmazlığı Peygamberimizin (s.a.v) nasıl çözdüğünü öğreniniz. Bu olayı fetanet sıfatından hareketle arkadaşlarınızla yorumlayınız.

10. Şuarâ suresi, 107, 125, 143, 162, 178. ayetler.

11. bk. Yusuf suresi, 23-24. ayetler; Abese suresi, 1-10. ayetler; Bakara suresi, 35-37. ayetler.

قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

“Ey kavmim! dedi, bende akıl kıtlığı yok; Aksine ben âlemlerin Rabb’inin gönderdiği bir elçiyim.”¹²

Tebliğ: Bildirmek, açıklamak demektir. Peygamberlerin, Allah’tan (c.c) aldıkları vahyi eksiksiz bir şekilde insanlara ulaştırması demektir. Bunun tersi onlar için söz konusu olamaz. Çünkü peygamberin ilahi vahyi gizleme, nakletmeme haklarının olmadığı Kur’an’da şöyle ifade edilir :

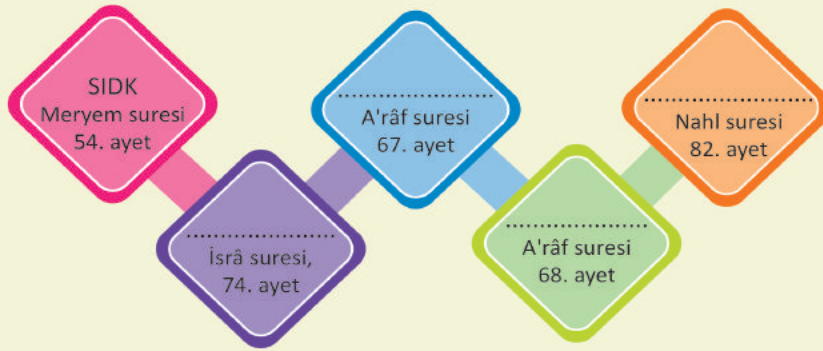
يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ

“Ey peygamber! Rabb’inden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan O’nun mesajını iletmemiş olursun ...”¹³

Tebliğ sıfatı ayrıca peygamberlerin diğer sıfatları olan sıdk ve emanet sıfatıyla da yakından ilgilidir. Zira peygamberlerin emin ve doğru olmaları, onların aldıkları vahyi sorumlulukları gereği muhataplarına eksiksiz bir şekilde ulaştırmalarını gerektirir. Tebliğ aynı zamanda peygamberlerin görevidir. Onlar, hiçbir şeyden korkmadan her türlü sıkıntı ve zorluğa rağmen bu görevi yerine getirmişlerdir. Nitekim bir ayette “**O peygamberler ki Allah’ın gönderdiği emirleri duyururlar, Allah’tan korkarlar ve O’ndan başka kimseden korkmazlar...**”¹⁴ buyrulur.¹⁵

B

BULALIM



Yukarıda verilen ayetleri meallerden araştırarak peygamberlerin hangi özelliğinden bahsettiğini ilgili boşluklara yazınız.

Yüce Allah, emir ve yasaklarını tebliğ etmekle görevlendirdiği peygamberlerini yaşadığı zamanın koşullarına göre zaman zaman farklı mucizelerle desteklemiştir. Mucize sözlükte, “âciz ve güçsüz bırakan, benzeri yapılamayan, harika olay” anlamlarına gelir. Terim olarak ise “Allah’ın (c.c), peygamberin peygamberliğini desteklemek için onun eliyle gösterdiği ve insanların benzerini getirmekten aciz kaldığı olağanüstü olay” diye tarif edilebilir.

12. A'râf suresi, 67. ayet.

13. Mâide suresi, 67. ayet.

14. Ahzab suresi, 39. ayet.

15. Peygamberlerin Sıfatları için bk. Ahmet Lutfi Kazancı, İslam Akaidi s. 164-138.

Mucizenin asıl maksadı peygamberin nübüvvet davasını ispat edip doğrulamanın yanı sıra kâfirin hidayetine de vesile olmaktır. Dolayısıyla bir olayın mucize olabilmesi için onun peygamberler tarafından gerçekleştirilmiş olması gerekir.

Mucizeyi peygamberin elinde yaratan Allah Teala'dır. Peygamberin mucizesi denilmesi mecazdır.

“...Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamber için mucize getirme imkânı yoktur...”¹⁶ ayetinde işaret edildiği gibi Allah'ın (c.c) izni ve desteği olmadan hiçbir peygamber kendiliğinden mucize gösteremez. Kur'an'da adı geçen peygamberlerin birçoğunun farklı mucizeleri vardır. Örnek olarak birkaç tanesini aşağıda sıralayabiliriz:

- Hz. İbrahim'in Nemrud tarafından ateşe atılması, ateşin onu yakmaması,¹⁷
- Hz. Musa'nın elindeki asasını denize vurunca denizin yarılması,¹⁸
- Hz. İsa'nın Allah'ın (c.c) izniyle ölüleri diriltmesi ve çamurdan kuş yapıp uçurması,¹⁹
- Hz. Süleyman'nın bir kuşla konuşması,²⁰
- Hz. Yakûb'un, oğlu Hz. Yusuf'un gömleğini kör olan gözüne sürmesi sonucu gözlerinin açılması.²¹

Görüldüğü gibi önceki peygamberlerin her birine kendi döneminin şartlarına uygun ve o zamanla sınırlı mucizeler verilmiştir. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Peygamberimize (s.a.v) diğer mucizeleri ile birlikte verilen en büyük mucize ise hayat kitabı Kur'an-ı Kerim'dir. Arap edebiyatının zirvede olduğu bir dönemde indirilmiş eşsiz bir mucize olan Kur'an-ı Kerim gerek üslubu gerekse içerdiği hikmet dolu evrensel mesajlarla zaman ve mekân kaydı olmadan kıyamete kadar geçerliliğini koruyacak eşsiz bir kitaptır.

“Ona Rabb'inden (başkaca) mucizeler indirilmeli değil miydi, derler. De ki: ‘Mucizeler ancak Allah'ın katındadır. Ben ise sadece apaçık bir uyarıcıyım.’ Kendilerine okunmakta olan Kitab'ı sana indirmemiz onlara yetmemiş mi? Elbette iman eden bir kavim için onda rahmet ve ibret vardır.”²²

B BULALIM

Enbiyâ suresi, Kur'an'ın 21. suresidir. Bu surede, peygamberlerden çoğunun adı zikredildiği ve 14 tanesinin de kıssası anlatıldığı için enbiya adını almıştır.

Siz de bu sureyi inceleyerek kıssaları anlatılan peygamberler hakkında bilgi edininiz.

T TARTIŞALIM

“Mucize” kavramıyla ilgili yanlış kullanımlar nelerdir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

N NOT EDELİM

Kur'an-ı Kerim'de, mucize kavramı geçmeyip onun yerine daha çok, “ayet, beyyine, delil” gibi kelimeleri kullanılmıştır.

A ARAŞTIRALIM

Peygamberimizin (s.a.v) en önemli mucizelerinden biri de İsrâ ve Miraç Olayı'dır. Kur'an-ı Kerim'de İsrâ suresi'nin ilk ayetinde haber verilen bu olayla ilgili bilgi toplayınız. Sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

16. Ra'd suresi, 38. ayet.

17. bk. Enbiyâ suresi, 58-69. ayetler.

18. bk. Şuarâ suresi, 61-66. ayetler.

19. bk. Mâide suresi, 110. ayet.

20. bk. Neml suresi, 20-28. ayetler.

21. bk. Yusuf suresi, 92-96. ayetler.

22. Ankebut suresi, 50-51. ayetler.

1.3. Kur'an'da Adı Geçen Peygamberler

Peygamberlik yeryüzünde insanın tarihiyle başlamıştır. Her biri nübüvvet ve risalet kurumunun birer halkası olan peygamberlerin ilk temsilcisi Hz. Âdem, son temsilcisi ise sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed'dir (s.a.v). Bu ikisi arasında sayısını ancak Allah'ın (c.c) bileceği pek çok peygamber gelip geçmiştir. Kur'an bunlardan bir kısmını isim ve kıssalarıyla haber vermiş, birçoğundan ise hiç bahsetmemiştir:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ...

"Ant olsun, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana kıssalarını anlattığımız kimseler de var, durumlarını sana bildirmediğimiz kimseler de var..." ²³

Gönderilen peygamberlerin sayısı konusunda Kur'an'da herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bazı hadislerde peygamberlerin sayıları hakkında verilen bilgiler²⁴ ise ihtiyatla karşılanmış ve sıhhatleri bakımından bu konuda kesin delil sayılmamıştır. Bu sebeple peygamberleri bir sayı ile sınırlandırmak doğru değildir. Gerçek şu ki en son peygamber Hz. Muhammed'den (s.a.v) önce peygamber gönderilmeyen hiçbir topluluk olmamıştır. Aralarında ayırım yapmadan bütün peygamberlere inanmak peygamberlere imanın gereğidir.²⁵ Bu konuda bilinmesi gerekenler Kur'an'da bildirilenlerle sınırlıdır.

N NOT EDELİM

"İşte bu, kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz delillerimizdir. Biz dilediğimiz kimse-lerin derecelerini yükseltiriz. Şüphesiz ki senin Rabb'in hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir. Biz O'na İshak ve (İshak'ın oğlu) Yakub'u da armağan ettik; hepsini de doğru yola ilettik. Daha önce de Nuh'u ve onun soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yusuf'u, Musa'yı ve Harun'u doğru yola iletmıştik; Biz iyi davrananları işte böyle mükâfatlandırırız. Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas'ı da (doğru yola iletmıştik). Hepsi de iyilerden idi. İsmail, Elyesa, Yunus ve Lût'u da (hidayete erdirdik). Hepsini âlemlere üstün kıldık"

(En'am suresi, 83-86. ayetler.)

Kur'an'da yalnız yirmi beş peygamberin ismi zikredilmiştir. Bunlardan on sekiz peygamberin ismi En'âm suresinde diğerlerinin isimleri de muhtelif surelerde geçmektedir. Kur'an'da ismi zikredilen peygamberler şunlardır:

Âdem, İdris, Nûh, Hûd, Sâlih, Lût, İbrahim, İsmail, İshak, Yakup, Yusuf, Şuayb, Musa, Harun, Davut, Süleyman, Eyyüp, Zülkifl, Yunus, İlyas, Elyesa, Zekeriyya, Yahya, İsa ve Muhammed'dir (s.a.v). Kur'an-ı Kerim'de ismi geçtiği hâlde peygamber olup olmadıkları hakkında ihtilaf edilen üç isim daha vardır. Onlar da Uzeyr, Lokman ve Zülkarneyn'dir. Ayrıca Hz. Âdem'in oğlu Şit (a.s) gibi, Kur'an-ı Kerim'de ismi geçmediği hâlde bazı hadislerde ve İslam kaynaklarında isimleri geçen peygamberler de vardır.

N NOT EDELİM

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ

"Bütün peygamberlere selam olsun!"

(Saffat suresi, 181. ayet.)

23. Mümin suresi, 78. ayet.

24. bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 5, 226.

25. bk. Bakara suresi, 285. ayet.

1.4. Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi

Peygamberlik, İslam itikadının en temel esaslarından biridir. Peygamberlere iman, Allah'ın (c.c) insanlar arasından peygamber olarak seçtiği kimseleri tasdik edip onların Allah'tan (c.c) aldığı ve aktardığı bütün bilgilerin doğru olduğunu kabul etmeyi ifade eder. Allah (c.c), her Müslüman'a aralarında herhangi bir ayırım yapmadan, gönderilen bütün peygamberlere iman etmeyi farz kılmıştır.

أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلُّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ
بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ ...

“Peygamber, Rabb'i tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. 'Allah'ın peygamberlerinden hiçbirisi arasında ayırım yapmayız.'... dediler.”³⁴

Peygamberlerden yalnız birine iman etmemek, tümünü inkâr etmek gibidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim, peygamberlerden bir kısmına inanıp diğerlerine inanmayanların kâfir olacaklarını şu şekilde haber vermektedir:

“Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler ve (inanma hususunda) Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyip 'Bir kısmına iman ederiz ama bir kısmına inanmayız.' diyenler ve bunlar (iman ile küfür) arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu, işte gerçekten kâfirler bunlardır. Ve biz kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır.”³⁵

Peygamberliğin temel şartı Allah (c.c) tarafından seçilmiş olmaktır. Onun için peygamberlik, Allah'ın (c.c) dilediği kullarına lütfettiği özel bir görevdir. Bir insan çok çalışıp ibadet etmekle peygamberlik makamına erişemez. Yarattığı kullarını en iyi şekilde bilen Allah (c.c), bu özel görevi kullarından dilediğine ve layık olanına verir;

ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

“Bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.”³⁶

NOT EDELİM

Kur'an'a göre:

- ✓ Peygamberlik Allah vergisidir.²⁵
- ✓ Peygamberler de insandır.²⁶
- ✓ Peygamberler kendi milletlerinin dilleriyle gönderilmişlerdir.²⁷
- ✓ Peygamberler de diğer insanlar gibi ölümlüdürler.²⁸
- ✓ Peygamberler de sorumlu ve mükelleftirler.²⁹
- ✓ Peygamber gönderilmeyen bir topluluk veya millet yoktur.³⁰
- ✓ Dinî hükümlerden sorumlu olmak için peygamber gelmesi şarttır.³¹
- ✓ Peygamberler arasında derece farklılıkları vardır.³²

26. bk. Cuma suresi, 4. ayet.

27. bk. Kehf suresi, 110. ayet.

28. bk. İbrahim suresi, 4. ayet.

29. bk. Enbiyâ suresi, 8. ayet.

30. bk. A'râf suresi, 6. ayet.

31. bk. Yunus suresi, 47. ayet.

32. bk. İsrâ suresi, 15. ayet.

33. Bakara suresi, 253. ayet.

34. Bakara suresi, 285. ayet.

35. Nisâ suresi, 150-151. ayetler.

36. Cuma suresi, 4. ayet.

Y YORUMLAYALIM

"Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere hem dünya hayatında hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz."

(Mü'min suresi, 51. ayet.)

Yukarıdaki ayeti peygamberlerin tevhid mücadelesi açısından yorumlayınız.

Y YORUMLAYALIM

"İbrahim
içimdeki putları devir
elindeki baltayla
kırılan putların yerine
yenilerini koyan kim

güneş buzdan evimi yıktı
koca buzlar düştü
putların boyunları kırıldı
İbrahim
güneşi evime sokan kim

asma bahçelerinde dolaşan güzelleri
buhtunnasır put yaptı
ben ki zamansız bahçeleri kucakladım
güzeller bende kaldı
İbrahim
gönlümü put sanıp kıran kim"

Asaf Halet Çelebi

Şiirde geçen "içimdeki putlar" dan
size göre ne kastedilmektedir?
Arkadaşlarınızla yorumlayınız.

Peygamber Efendimiz'e kadar gönderilen bütün elçiler, Rabblerinden aldıkları vahyi, insanlara taşıırken taşıdıkları vahyin ilk mümini olmuş seçkin insanlardır. Onların hepsi getirdikleri ortak mesajlarla kendi halklarını tevhid inancı altında birleşmeye davet etmişlerdir. Allah'tan (c.c) başka hiçbir varlığı ilah olarak kabul etmeyip yalnızca Allah'a (c.c) kul olmak anlamına gelen tevhid ilkesi, peygamberlerin davetlerinde temel hedef olmuştur:

"Senden önce hiçbir resul göndermedik ki ona: 'Benden başka ilah yoktur; şu halde bana kulluk edin.' diye vahyetmiş olmayalım."³⁷

Yeryüzünde barış ve adaleti hâkim kılmak için Allah (c.c) tüm insanlığa tek evrensel din olarak İslam'ı göndermiştir. Onu insanlığa duyurmak için gönderilen peygamberler getirdikleri mesajlarla tevhid ilkesi etrafında birleşirken kavimleri de sözleşmişler gibi benzer tepkileri göstererek vahyin karşısında durmuşlardır. Farklı coğrafya ve zamanda yaşamalarına rağmen birçoğu Allah'a (c.c) isyandan vazgeçmemişler ve hakikatten yüz çevirmişlerdir. Neticede peygamberlerini yalanlayıp şirk ve inkârlarında ısrar eden toplumların büyük çoğunluğu, birtakım imtihanlardan geçirilerek ilahi afet ve belalar ile helak edilmişlerdir.

İnsanlığın kurtuluşu için gönderilen peygamberler, sürdürdükleri tevhid mücadelesinde, çoğu zaman muhatapları tarafından ağır hakaret ve işkencelere maruz kalmışlardır. Hatta bazıları en yakın akrabalarını bile karşılarında bulmuşlar³⁸ ve doğup büyüdükleri yurtlarını terk etmek ve başka bir yere hicret etmek zorunda bırakılmışlardır. Ancak onlar, maruz kaldıkları onca baskı ve hakaretlere rağmen

yükledikleri ilahi vazifenin sorumluluğuyla davalarından vazgeçmemiş, sabır ve kararlılıkla mücadelelerine devam etmişlerdir.

Tüm peygamberler aynı sorumlulukla vazifelerini yerine getirmiş olmakla birlikte bazı peygamberler, kaynaklarımızda ulu'l azm (yüce) peygamberler olarak geçer. Şura suresi 13. ayetinde isimleri sayılan bu peygamberler şunlardır; Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve son peygamber Hz. Muhammed'dir.³⁹

Hz. Nuh, gönderildiği toplumu uzun yıllar boyunca putlara tapmaktan vazgeçirmek için uğraşmıştır. Onları Allah'ın (c.c) varlığına ve birliğine inanmaya ısrarla davet etmiş ancak başta kendi oğlu olmak üzere kavminin çoğu ona inanmamıştır.

37. Enbiya suresi, 25. ayet.

38. bk. Meryem suresi, 46. ayet; Tahrîm suresi, 10. Ayet; Hûd suresi, 42-43. ayet.

39. bk. Ahkaf suresi 35. ayet.

Y YORUMLAYALIM

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مَا كَانَ إِبْرَاهِيمَ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا
وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ

"İbrahim ne Yahudi ne de Hristiyan idi; fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir Müslüman idi; müşriklerden de değildi."

(Âl-i İmran suresi, 67. ayet.)

Peygamberimizden önce yaşadığı hâlde ayette neden Hz. İbrahim'e Müslüman dendiğini yorumlayınız.

O da kavminin artık kesinlikle yola gelmeyeceği kendisine vahyedildikten sonra, kendisiyle alay edenler hakkında "....(Rabb'im!) **Sen de bu zalimlerin ancak şaşkınlıklarını arttırdı!**"⁴⁰ diyerek onlara beddua etmiştir. Bunun üzerine Allah (c.c) ondan bir gemi yapmasını ve kendisine inanlarla birlikte ona binmesini vahyetti. Allah'ın (c.c) emrettiği gibi bir gemi yapan Hz. Nuh, inananları yanına alarak oradan ayrıldı. Kendi oğluyla birlikte ona inanmayanlar suların yükselmesiyle birlikte helak olup gittiler.⁴¹

Kur'an-ı Kerim'de kendisinden en çok söz edilen ulu'l-azm peygamberlerden biri tevhid mücadelesinin en büyük örneğini gösteren Hz. İbrahim'dir. Doğru yoldan sapmış putpe- rest bir toplumu tevhid inancına davet etmekle görevlendirilen Hz. İbrahim, davetine ilk önce babasından başlamıştır. Ancak babası "Ey İbrahim! Sen benim ilahlarımdan yüz mü çe-

viriyorsun? Eğer vazgeçmezsen ant olsun seni taşlarım. Uzun zaman benden uzak dur."⁴² diyerek ondan yüz çevirmiş ve onu tehdit etmiştir. Daha sonra kavmini davete başlayan Hz. İbrahim onları da ikna edememiştir.

Tevhid mücadelesinde Hz. İbrahim'in en yakınlarını bile karşısında bulup tek başına kalması akli ve mantıki yöntemlerle kavmini iknaya çalışması, canlı canlı ateşe atılmasına⁴³ rağmen dave- tinden vazgeçmemesi onun mücadelesinin ne denli zor ve büyük olduğunu gösterir.



Görsel 5.2: Mekke, Hz. İbrahim'den beri tevhid mücadelesinin merkezi olmuştur.

Hız. Musa da cehalet ve sapıklık içinde olan İsrailoğullarını Allah'a (c.c) iman etmeye davet için gönderilmiştir.⁴⁴ Kur'an'da ismi en çok geçen peygamber olan Hız. Musa, kavmine zulmeden ve ilahlık iddiasında bulunan Firavun'a karşı tevhid yolunda büyük mücadele vermiştir. Gösterdiği mucizeler de Firavun ve ahalisinin iman etmesine yeterli olmamıştır.

40. Nuh suresi, 224. ayet.

41. bk.Hûd suresi, 37-48. ayetler.

42. bk.Meryem suresi, 46. ayet.

43. bk.Enbiyâ suresi, 57-67. ayetler.

44. Meryem suresi, 51. ayet.

Sonunda Firavun ve taraftarlarının baskı ve zulümlerinden dolayı kendisine inananlarla birlikte **“Ant olsun ki biz Musa’ya ‘Kullarımla birlikte geceleyin yola çık da size yetişilmesinden korkmadan ve endişe etmeksizin denizden kuru bir yol aç.’ diye vahyettik.”**⁴⁵ ayetinde ifade edildiği gibi Kızıldeniz’in mucizevi bir şekilde yarılmasıyla Mısır’dan ayrılmıştır.

Hız. Musa’dan sonra onun getirdiği Tevrat’ı tahrif edip doğru yoldan sapan İsrailoğulları’na Allah (c.c) bu sefer de Hız. İsa’yı peygamber olarak göndermiştir. Kur’an’daki ifadesiyle **“Benden önce gelen Tevrat’ı doğrulayıcı olarak ve size haram kılınan bazı şeyleri de helal kılmam için gönderildim. Size Rabb’inizden bir mucize getirdim. O hâlde Allah’tan korkun, bana da itaat edin. Allah; benim de Rabb’im, sizin de Rabb’inizdir. Öyle ise O’na kulluk edin. İşte bu doğru yoldur.”**⁴⁶ diyen ve pek çok mucize ile desteklenen⁴⁷ Hız. İsa’yı da İsrailoğulları yalanladılar ve onu öldürmeye karar verdiler. Ancak Allah (c.c), onların bu planlarını gerçekleştirmelerine fırsat vermemiş ve onların elinden elçisini kurtarmıştır: **“Ve ‘Allah elçisi Meryem oğlu İsa’yı öldürdük’ demeleri yüzünden (onları lânetledik). Hâlbuki onu ne öldürdüler ne de astılar fakat (öldürdükleri) onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında ihtilâfa düşenler bundan dolayı tam bir şüphe içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir (sağlam) bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmediler.”**⁴⁸

Tarih boyunca tevhid mücadelesinin en zorlu yaşandığı dönem, hiç şüphesiz insanlığın Cahiliye Dönemi’ni yaşadığı bir zamanda gönderilen son peygamber Hız. Muhammed (s.a.v) dönemidir. İnsanların kendi elleriyle yaptıkları putlara tapacak kadar hakikatten uzaklaştığı bir dönemde gönderilen Sevgili Peygamberimiz (s.a.v), hayatını ümmetinin kurtuluşuna adanarak, kendisine ve inananlara yapılan onca tehdit, baskı ve işkencelere rağmen inandığı davasından asla geri dönmemiştir. Hız. Muhammed (s.a.v) tüm inananları kardeş ilan ederek tarihte “ümmet” olma bilincini yerleştirmiş örnek bir peygamberdir.

D

DEĞERLENDİRELİM

Peygamber Efendimiz, hicretin 10. yılında okuduğu Veda Hutbesi’nde, toplum hayatının her alanını kapsayan birçok evrensel ilke ortaya koymuştur. Onlardan bazıları şunlardır:

- ✓ İnsanların can, mal ve namusları kutsaldır, onlara dokunulamaz.
- ✓ Cahiliye gelenekleri kaldırılmıştır.
- ✓ Faiz haramdır.
- ✓ Kan davası gütmek haramdır.
- ✓ Emanetler yerlerine verilmelidir. Emanete hıyanet edilmemelidir.
- ✓ Kadınların erkekler üzerinde, erkeklerin de kadınlar üzerinde karşılıklı hak ve sorumlulukları vardır.
- ✓ Kadınlar Allah’ın emanetidirler, onlara iyi muamele edilmelidir.
- ✓ Zina haramdır, kesinlikle bu günahı kaçınılmalıdır.
- ✓ Bütün Müslümanlar kardeşler.
- ✓ Her türlü sınıf farkları ve ayrıcalıklar kaldırılmıştır. Allah’a karşı iyi bir kul olmak dışında hiçbir üstünlük ölçüsü yoktur.
- ✓ Hiçbir kimseye zulmedilemez, kimsenin malı haksız yere yenemez.

Yukarıdaki ifadeleri evrensel insan hakları açısından değerlendiriniz.

45. Tâhâ suresi, 51. ayet.

46. Âl-i İmrân suresi, 50-51. ayetler.

47. bk Mâide suresi, 110-115. ayetler.

48. Nisâ suresi, 157. ayet.

“Biz seni bütün insanlara ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik fakat insanların çoğu bunu bilmezler.”⁴⁹ ayetinde de ifade edildiği gibi ondan önce gönderilen tüm peygamberler ve tebliğ ettikleri mesajlar, belirli bir zaman ve mekânla sınırlı kalmışken Peygamberimiz (s.a.v) tüm insanlığa gönderilmiş bir rahmet elçisidir.⁵⁰

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ ...

“De ki: Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah’ın elçisiyim. O’ndan başka ilah yoktur; O diriltir ve öldürür ...”⁵¹

Bu ve benzeri ayetler, İslam’ın cihanşümül bir din olduğunu ilan ederken aynı zamanda Hz. Peygamber’in davetinin de evrenselliğini ortaya koymaktadır. Kur’anî ilke ve prensipler ışığında bir hayat süren Peygamber Efendimiz, biz Müslümanlar için de en güzel örnek olmuştur. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulmaktadır.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن
كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

“Ant olsun ki Resulullah, sizin için Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah’ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.”⁵²

Onun için de Kur’an, inananlara başta Peygamberimiz (s.a.v) olmak üzere bütün peygamberleri, İslam’ın öngördüğü kâmil insan modeli olarak örnek almayı emretmektedir.

Peygamberlik müessesesi Hz. Muhammed’in (s.a.v) şahsiyetinde kemale ermiştir. Peygamberimiz (s.a.v), tüm insanlığa gönderilmiş nübüvvet halkasının son temsilcisi olup ondan sonra artık bir peygamber gelmeyeceği hem Kur’an’da hem de hadislerde haber verilmektedir. Bu özelliğinden dolayı Kur’an’da, Hz. Peygamber’den peygamberlerin sonuncusu anlamında “Hâtemü’n-nebiyyîn” diye bahsedilerek şöyle buyrulur.

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

“Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah’ın Resul’ü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.”⁵³ Böylece Allah (c.c), insanlık için seçip kemale erdirdiği tek din olan İslam’ı, yine yüce bir ahlakla donattığı Hz. Peygamber’le nihayete erdirmiştir:



Görsel 5.3: Hat sanatıyla “Muhammed” (s.a.v) yazımı.

D

DEĞERLENDİRELİM

“Sen elbette üstün bir ahlaka sahipsin.”

(Kalem suresi, 4. ayet.)

“Siz hiç Kur’an okumuyor musunuz? Onun ahlakı Kur’an ahlakıdır.”

(Müslim, Müsafirin 139.)

Yukarıdaki ayet ve hadisten hareketle Peygamberimizin (s.a.v) örnek ahlakını kaynağı açısından değerlendiriniz.

49. Sebe suresi, 28. ayet
50. bk. Enbiya suresi, 107. ayet
51. A'râf suresi, 158. ayet.
52. Ahzâb suresi, 21. ayet.
53. Ahzâb suresi, 40. ayet.

... الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا ...

“... Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslâm’ı seçtim...”⁵⁴

1.5. Peygamberlere İmanın İnsana Kazandırdıkları

- Allah’ın (c.c) emir ve yasaklarını kullarına ulaştırmak, onlara doğru yolu göstermekle görevlendirilmiş hidayet elçileridir.
- Nübüvvet insanlar için bir “örneklik” müessesesidir. Peygamberler de Allah’a (c.c) kul olma yollarını yaşayarak göstermiş model insanlardır. Kişi, bu örneklik müessesesinin model insanlarına tabi olarak yeniden inşa eder.
- Peygamberler insanın yeryüzündeki konumunu, sorumluluklarını, nereden gelip sonunda nereye varacağını, sahip olduğu güç ve kapasiteyi öğretir ve gösterirler.
- İnsanları tevhid inancına davet etmekle beraber yeni bir kültür ve medeniyetin de inşasını sağlarlar.
- Tebliğ ettikleri ilahi kitaplarla; insanlar arasında sevgi, kardeşlik, barış ve adalete dayalı bir düzenin kurulmasını sağlamışlardır.
- Peygamberlere tabi olan toplumlar adalet ve hakkaniyet ilkelerini koruyarak her türlü sınıfsal farklılıkları ortadan kaldırmışlar ve sosyal barışın önderliğini yapmışlardır.
- Sadece dinî ve ahlaki alandaki öğretilerle değil, aynı zamanda ticaret, ziraat, sanat ve teknik gibi birçok alanda da toplumlara yol göstermiş ve onların gelişmelerine öncülük etmişlerdir.



Görsel 5.4: Peygamberlere inanan kimse doğru davranışlara yönelir.

2. Peygamberlere Gönderilen Kitaplar

Yüce Allah’ın, insanlara hak yolu gösterip onlara emir ve yasaklarını bildirmek üzere peygamberlerine vahyettiği mesajları içeren yazılı belgeye “ilahi kitap” adı verilir. İlahi kitaplara Allah (c.c) tarafından indirilmiş kitaplar anlamında “kütüb-ü münzele” veya “semavi kitaplar” da denir.

54. Mâide suresi, 3. ayet.

İslam'ın temel iman esaslarından biri olan kitaplara iman, Allah'ın (c.c) peygamberlerinden bir bölümüne kitap gönderdiğine inanıp bunların doğru olduğunu kabul etmek demektir.

Kitaplara iman; temelde Allah'ın (c.c) gönderdiği vahye, vahyin peygamberlerle devam ettiğine, en son mükemmel biçimde hayat kitabı Kur'an'la noktalandığına inanmayı ifade eder.

Yüce Allah'ın kelimat sıfatının bir tezahürü olan ilahi kitapların gönderiliş amacı, Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilir:

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ

“İnsanlar bir tek ümmet idi. Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları da gönderdi...”⁵⁵

İslam; inananların yalnız Kur'an'a değil, daha önce gönderilen ilahi kitapların hepsine iman etmelerini emretmiştir.



Görsel 5.5: Kur'an, insanların dünya ve ahiret mutluluğunu amaçlar.

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

“Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler; ahiret gününe de ke-sinkes inanırlar.”⁵⁶

İslam'da iman esaslarının her biri sebep-sonuç ilişkisiyle birbiriyle bağlantılı ve ilişkilidir. Dolayısıyla kitaplara iman da diğer iman esaslarından bağımsız düşünülemez. Allah'a (c.c) inanmak, bizi, Allah'ın (c.c) insanlara yol gösterici olarak peygamberler gönderdiğini kabul etme sonucuna götürür. Peygamberlere iman da onların tebliğ ettikleri ilahi mesajları içeren kitapları kabul ve tasdik etmeyi gerektirir.

İlahi kitaplar, farklı zamanlarda ve farklı toplumlara indirilmiş olsa da Allah'ın (c.c) kelamı olmaları bakımından aralarında hiçbir fark yoktur. “Ardından o peygamberlerin yolu üzere, kendinden önce gelmiş olan Tevrat'ı tasdik edici olarak Meryem oğlu İsa'yı gönderdik. Ona da içinde hidayet ve nur bulunan, kendinden önce gelmiş olan Tevrat'ı tasdik edici, takva sahipleri için bir yol gösterici ve bir öğüt olarak İncil'i verdik.”⁵⁷ ayetinde işaret edildiği gibi hepsi insanlığın kurtuluşu için birbirinin tamamlayıcısı ve doğrulayıcısı olarak gönderilmiştir.



Görsel 5.6: İlahi kitapların hepsi insanları doğruya sevk etmek içi gönderilmiştir.

55. Bakara suresi, 213. ayet.

56. Bakara suresi, 4. ayet.

57. Mâide suresi, 46. ayet.

B BİLGİ KUTUSU

Ehl-i Kitap

Tevrat, Zebur ve İncil'e inanan kimsele- re, Yahudi ve Hristiyanlara verilen addır. Tanrı'ya, peygambere, ahirete ve -Allah (c.c) tarafından gönderiliği hâlde tahrif edilmiş olsa da- bir kitaba inandıkları için Yahudi ve Hristiyanlara ehl-i kitap denilmiştir. Kur'an-ı Kerim, ehl-i kitaptan inançlarındaki yanlışlıkları terk etmele- rini ve iman etmelerini istemiştir.

(bk. En'am suresi, 20. ayet, Al-i İmran suresi 199. ayet.)

İlahi kitaplar hacimleri ve hitap ettikleri kitlenin büyüklüğüne göre suhuf ve kitap ol- mak üzere iki grupta değerlendirilir; birkaç sayfadan oluşmuş kitapçıklara suhuf, suhufa göre daha hacimli olanlara ise kitap denmiştir.

Suhuf: Sahife kelimesinin çoğulu olan suhuf, küçük toplulukların ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde indirilmiş kitapçıklar için kullanılır. Ancak suhurların hiçbirisi günümüze kadar ulaşmamıştır. Dolayısıyla bugün için eli- mizde onlara dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bu konuda Kur'an'da ayrıntılı bir bilgi yoktur. Sadece iki yerde Hz. İbrahim ve kendisine Tev- rat da verilmiş olan Hz. Musa'ya indirilmiş say- falardan haber verilmektedir.

أَمْ لَمْ يُنَبِّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّىٰ

"Yoksa Musa'nın ve ahdine vefa gösteren İbrahim'in sahifelerinde yazılı olanlar kendisine haber verilmedi mi?"⁵⁸

إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿٥٩﴾ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ

"Şüphesiz bu (anlatılanlar), önceki kitaplarda, İbrahim ve Musa'nın sahifelerinde de var- dır."⁵⁹

Suhurlar ve gönderildiği peygamberler şu şekildedir:

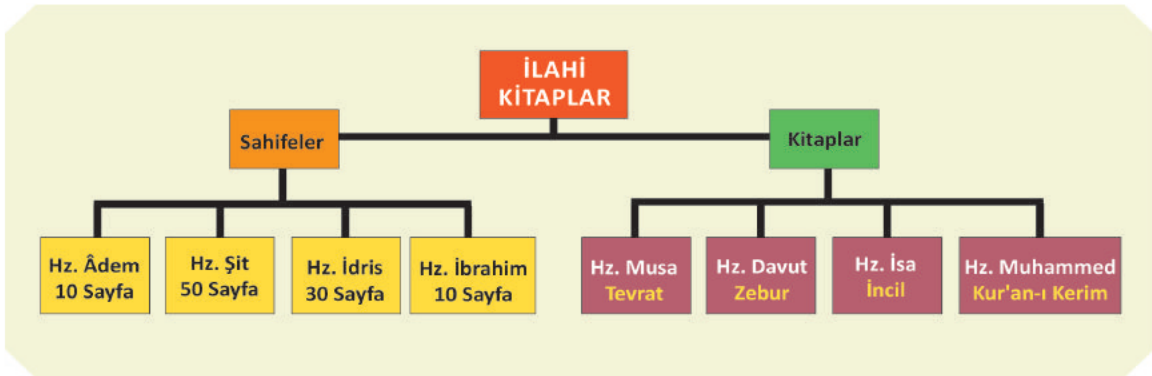
Hiz. Âdem'e 10 sayfa

Hiz. Şit'e 50 sayfa

Hiz. İdris'e 30 sayfa

Hiz. İbrahim'e 10 sayfa⁶⁰

Suhufa göre daha hacimli ve kitap şeklinde olan ilahi kitaplar ise Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an olmak üzere dört tanedir.



58. Necm suresi, 36-37. ayetler.

59. A'lâ suresi, 18-19. ayetler.

60. bk. Komisyon, TDV İlmihâli, "İman ve İbadetler", C 1, s. 97.

2.1. Tevrat

İlahi kitapların ilki Hz. Musa'ya gönderilen Tevrat'tır; "... İçinde hidayet ve aydınlık bulunan Tevrat'ı elbette biz indirdik..."⁶¹ Tevrat, İbranicede "kanun, şeriat" anlamlarına gelir.

Yahudiler Tevrat'a "Tora" derler. Tevrat, beş bölümden meydana gelmiştir: Tekvin (Yaratılış), Huruc (çıkış), Levililer, Sayılar ve Tesniye. İsrailoğullarına İbranice dilinde indirilen Tevrat günümüzde diğer dillere de çevrilmiştir. Yahudiler ve Protestanlar Tevrat'ın İbranice nüshasına; Katolik ve Ortodokslar, Yunanca nüshasına; Sâmirîler ise Sâmirîce nüshasına itibar ederler. Bugün elde bulunan kitap, tahrif edilmiş bir kitaptır. Tevrat'ın asıl nüshası yoktur, tefsiri olan Talmud vardır. Bu açıdan zamanla ilahî kitap olma özelliğini kaybetmiştir.

2.2. Zebur

Hiz. Davud'a indirilmiş ilahî kitabın adıdır. Kelime olarak "yazılı şey, mektup" anlamlarına gelen Zebur, ilahî kitapların en küçüğüdür. Kur'an-ı Kerim'de üç yerde Zebur'un adı geçer: **"Gerçekten biz, peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık. Davud'a da Zebur'u verdik."**⁶² Zebur, bugün Ahd-i Atîk'in içinde "Mezmurlar" adı ile yer almaktadır. Günümüzde Yahudi sinagoglarında veya kiliselerde icra edilen ayinlerde Mezmurlar'a çokça yer verilir. Mevcut Zebur nüshaları birtakım edebî deyiş ve nasihatlerden oluşur.

2.3. İncil

Kelime olarak "müjde, talim ve öğretici" anlamına gelen İncil, Hz. İsa'ya indirilen ilahî kitabın adıdır. **"Kendinden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak peygamberlerin izleri üzerine, Meryem oğlu İsa'yı arkalarından gönderdik. Ve ona, içinde doğruya rehberlik ve nur bulunmak, önündeki Tevrat'ı tasdik etmek, sakınanlara bir hidayet ve öğüt olmak üzere İncil'i verdik."**⁶³ ayetinde belirtildiği gibi, İncil'in Tevrat'ı doğrulayıcı olarak Hz. İsa'ya gönderilmiş bir hidayet ve öğüt kitabı olduğu beyan edilir.

Hiz. İsa'nın tebliğ ettiği hakikatler peygamberliği döneminde kaydedilememiş ve bu sebeple İncil, yazılı bir kitap hâline getirilmemiştir. Daha sonra Havariler, vaaz ve mektuplarında Hz. İsa'nın hayatını ve sözlerini nakletmişlerdir. Nakledilen bu bilgiler doğrultusunda Hz. İsa'nın öğretilerini içeren 200'den fazla İncil yazılmıştır. İncil yazarları Hz. İsa'yı görmemiştir. Sonradan yazılan bu İncillere insan sözü karışmış ve böylece kitabın aslı tahrife uğramıştır.

A

ARAŞTIRALIM

Tevrat, Zebur ve İncil gibi kitapların nasıl tahrif edildiğini araştırınız.

B

BİLGİ KUTUSU

Barnaba İncili

Dört İncil'den başka, Hristiyan âleminde gizli tutulmaya çalışılan ve okunması yasak sayılan kitaplardan olan bir başka İncil daha vardır ki bu İncil, Barnabas İncili'dir. Barnabas, Hz. İsa'nın havarilerinden olup, Markos'un amca oğludur. Bu İncil, V. asırda okunması yasak kitaplar listesine alınmıştır. Eserin bugün mevcut tek nüshası İtalyanca yazılmıştır ve Viyana Kütüphanesi'ndedir. İngilizce, Almanca ve Arapçaya çevrilmiş olan bu İncil'in özelliği, Peygamberimizin (s.a.v) geleceğini müjdelemesidir.

(A. Saim Kılavuz, Anahatlarıyla İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş, s. 286.)

61. Mâide suresi, 44. ayet.

62. İsrâ suresi, 55. ayet.

63. Mâide suresi, 46. ayet.

Kur'an, önceki kitapların muhatapları tarafından nasıl tahrif edildiğini bize şu ayetle haber verir:

“Şimdi (ey müminler!) onların size inanacaklarını mı umuyorsunuz? Oysa ki onlardan bir zümre, Allah'ın kelamını iştirler de iyice anladıktan sonra bile onu tahrif ederlerdi. Elleriyle (bir) Kitap yazıp sonra onu az bir bedel karşılığında satmak için 'Bu Allah katındandır.' diyenlere yazıklar olsun! Elleriyle yazdıklarından ötürü vay hâline onların! Ve kazandıklarından ötürü vay hâline onların!”⁶⁴

Miladi 325 tarihinde toplanan İznik Konsilinin kararıyla incelemeye tabi tutulan bu İnciller arasında bugünkü dört İncil seçilmiştir. Bunlar Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilleridir.

2.4. Kur'an-ı Kerim

Kur'an sözlükte “Okumak, bir araya getirmek, toplamak” demektir. Kur'an, Allah (c.c) tarafından Peygamber Efendimiz'e vahyedilmiş, mushafı yazılmış ve hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar ulaşmış, okunmasıyla ibadet edilen, lafzı ve manasıyla muciz, son ve evrensel mesajları içeren Allah'ın (c.c) kelamıdır.

Allah'ın (c.c) insanlara gönderdiği vahyin son halkası olan Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'e Cebrail aracılığıyla ve vahiy yolu ile indirilmiştir. Miladi 610 yılının Ramazan ayında Kadir Gecesi'nde indirilmeye başlanmış ve yaklaşık 23 yılda tamamlanmıştır.

Kur'an bir kitap hâlinde toptan indirilmemiştir. Vahiy, Peygamberimizin (s.a.v) bütün peygamberlik hayatına yayılmıştır. Böylelikle Kur'an'ın getirdiği evrensel ilkelerin toplum tarafından anlaşılıp uygulanması kolaylaştırılmıştır.

Kur'an'ın parça parça indirilmesi, muhataplarının inanç ve davranış dünyasının yaratılış amacına göre yeniden inşa edilmesini sağlamıştır. Nitekim Kur'an'ın tedrici olarak indirilişindeki hikmet bir ayette şöyle ifade edilmiştir:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِيُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا

“İnkâr edenler, 'Kur'an ona bir defada topluca indirilmeli değil miydi?' dediler. Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık (parça parça indirdik) ve onu tane tane (ayırarak) okuduk.”⁶⁵

Kur'an-ı Kerim, Allah'ın (c.c) vahyettiği şekilde varlığını korumuş, hiçbir bozulma ve değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiş tek ilahi kitaptır.

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

“Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik. Elbette onu yine biz koruyacağız.”⁶⁶ ayetiyle Rabb'imiz, Kur'an'ın ilahi koruma altında bulunduğunu ve kıyamete kadar değişikliğe uğramadan kalacağını bizlere haber vermektedir.

B > BULALIM

Kur'an-ı Kerimdeki sure ve ayet sayılarıyla ilgili bilgi-sayar ortamında bir tablo hazırlayınız. Toplam ayet sayısı ile ilgili çıkan tabloyu dijital ortamda arkadaşlarınızla paylaşınız.

N > NOT EDELİM

Kur'an, önceki ilahi kitapların;

- ✓ Asıllarını tasdik etmekte,
- ✓ Tahrif edilmiş biçimlerinde bulunan yanlışları düzeltmekte,
- ✓ Eksik yanlarını tamamlamaktadır.

64. Bakara suresi, 75-79. ayetler.

65. Furkan suresi, 32. ayet.

66. Hicr suresi, 9. ayet.

Peygamberimiz (s.a.v) henüz hayattayken Kur'an, vahiy kâtipleri tarafından yazılmış ve hafızlar tarafından ezberlenmiştir. Fakat Hz. Peygamber yaşadığı sürece vahiy devam ettiğinden Kur'an'ın tamamının tek bir kitapta toplanması mümkün olmamıştır. Peygamberimizin (s.a.v) vefatından sonra ilk halife Hz. Ebû Bekir Dönemi'nde kurulan bir komisyon tarafından Kur'an nüshaları bir araya toplanarak kitap hâline getirilmiştir. İki kapak arasında kitap hâline getirilmiş Kur'an metnine "*mushaf*" denmiştir. Daha sonra üçüncü halife Hz. Osman Dönemi'nde, İslam fetihlerinin geniş bir coğrafyaya yayılması sebebiyle ortaya çıkan ihtiyaç nedeniyle bu ilk nüsha esas alınıp çoğaltılmış ve farklı İslam beldelerine gönderilmiştir.

Sahabilerin Kur'an'ı hem ezberleyip hem de yazmaları ile halifelerin Kur'an'ın kitap hâline getirme konusundaki çalışmaları, ilahi irade istikametinde gelişmiş ve Kur'an'ın indirildiği şekliyle korunması sağlanmıştır. Bu, Kur'an'ı diğer semavi kitaplardan ayıran en önemli özelliğidir. Zira daha önce de ifade edildiği gibi diğer kitaplar indirildikleri hâllerinde korunamamış, muhatapları tarafından tahrif edilmiştir.

Kur'an hayat kitabıdır. Zira o, insan hayatının hiçbir alanını boş bırakmamış, tümüne yönelik hükümler getirmiştir. Bu anlamda Kur'an, bir taraftan ilk muhatapları olan cahiliye insanların bozuk inanç ve itikatlarını düzelterek onları tek ve benzersiz Allah (c.c) inancına davet ederken diğer taraftan onların duygu, düşünce, inanç ve davranış dünyasını yeniden inşa etmiş bir hidayet kitabıdır.

B BİLGİ KUTUSU

Kur'an'ın ana konuları şunlardır:

- ✓ İman
- ✓ İbadet
- ✓ Ahlak
- ✓ Muamelât



Görsel 5.7: "Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (Enbiya suresi, 107. ayet.)

ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ

"O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur. O, müttakiler için bir yol göstericidir."⁶⁷

Kur'an-ı Kerim hem lafzı hem de manası itibarıyla benzeri meydana getirilemeyecek eşsiz bir kitaptır. Yüce Allah; inkârcıların Kur'an'ın benzeri on sure, hatta bir tek sure bile meydana getiremeyeceklerini bildirmekte ve bu konuda Kur'an'da birçok yerde onlara meydan okumaktadır:

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ
مِّنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

"Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir sure getirin, eğer iddianızda doğru iseniz Allah'tan başka şahitlerinizi (yardımcılarınızı) da çağırın."⁶⁸

Kur'an-ı Kerim insanlığa gönderilmiş son ilahi kitap olması sebebiyle kıyamete kadar toplumların ihtiyaçlarına cevap verecek evrensel ilkeler ortaya koymuştur.

67. Bakara suresi 2. ayet.

68. Bakara suresi, 23. ayet.

B

BİLGİ KUTUSU

- ✓ Kur'an-ı Kerim, Peygamber Efendimiz'e indirilen son ilahi kitaptır.
- ✓ Kur'an'ın okunması ve yaşanması ibadettir.
- ✓ Kur'an, tüm insanlığa gönderilmiştir.
- ✓ Kur'an'ın hükümleri evrensel olup kıyamete kadar geçerlidir.
- ✓ Kur'an, mushaflarda yazılmıştır ve hiçbir değişiklik olmadan günümüze kadar gelmiştir.
- ✓ Kur'an'ın dili Arapça'dır.
- ✓ Kur'an, tevatüren nakledilmiştir.
- ✓ Kur'an, Allah tarafından korunmaktadır.
- ✓ Kur'an, topluca değil tedricen (bölüm bölüm) indirilmiştir.
- ✓ Kur'an, Peygamberimize (s.a.v) verilen en büyük mucizedir.
- ✓ En çok ezberlenen kitaptır.
- ✓ Namaz ancak Kur'an okunarak kılınabilir.

2.5. Kitaplara İmanın İnsana Kazandırdıkları

Allah'ın (c.c) insanlığa olan en büyük lütfu ve ikramı olan ilahi kitaplar, yeryüzünde adalet ve kardeşlik temeli üzerinde kurulacak ilahi düzenin nasıl gerçekleştirileceğini insanlığa gösteren talimat, emir ve yasaklar toplamıdır. Dolayısıyla onlar insanlara hayatı öğreten birer kılavuz, peygamberler ise bu kitapların ete kemiğe bürünmüş yaşayan birer örneğidir. Buradan hareketle kitaplara iman insanı kazandırdıklarını şöyle maddeleştirebiliriz:



Görsel 5.8: Allah (c.c) tarafından indirilen ilahi kitaplar insanlar için hayat kılavuzudur.

- İnsanı yaratan Rabb'imiz elbette ki onu sahipsiz ve başı boş bırakmamış, bir amaç için yaratmıştır. İlahi kitaplara inanan insan her şeyden önce kendisinin bir sahibi olduğunu ve hayatının ve ölümünün mutlaka bir anlamı olduğunu bilerek hareket eder. Böylece en değerli olan hayatını onun sahibine adayarak ebedî hayatta kurtuluşa ereceğini öğrenmiş olur.
- İlahi kitaplar insana, öncelikle kendi varoluş nedenini ve varlık âlemindeki yerini, konumunu gösterir. İlahi vahye inanan insan; kendisiyle kâinat, eşya ve varlıklar arasında sağlıklı bir iletişim kurarak dünya ve ahirette mutlu olabilmenin yollarını öğrenmiş olur.
- İlahi kitaplar; insan hayatını en mükemmel biçimde düzenleyecek inanç esaslarını, ibadet biçimlerini, yapılması ya da yapılmaması gereken davranışları, güzel ahlak ilkelerini, siyasal ve toplumsal hayatı düzenleyecek temel ilke ve kuralları ihtiva eder. Bu nedenle kitaplara inanmak, insanın inanç ve düşünce dünyasını, bireysel ve toplumsal hayatını Kitab'ın öngördüğü biçimde yönlendirmesini ve düzenlemesini sağlar.

OKUMA PARÇASI

VEDA HUTBESİ

“Hamd Allah’a mahsustur. O’na hamdeder, O’ndan yardım isteriz. Allah kime hidayet ederse artık onu kimse saptıramaz. Sapıklığa düşürdüğünü de kimse hidayete erdiremez. Şehâdet ederim ki; Allah’dan başka ilâh yoktur. Tektir, eşi ortağı, dengi ve benzeri yoktur. Yine şehâdet ederim ki Muhammed O’nun kulu ve Resulüdür.”

“Ey insanlar! Sözümlü iyi dinleyiniz! Bilmiyorum, belki bu seneden sonra sizinle burada bir daha buluşamayacağım. İnsanlar! Bugünleriniz nasıl mukaddes bir gün ise bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise bu şehriniz (Mekke) nasıl mübarek bir şehir ise canlarınız, mallarınız, namuslarınız da öyle mukaddesdir; her türlü tecavüzden korunmuştur.

Ashabım! Muhakkak Rabb’inize kavuşacaksınız. O da sizi yaptıklarınızdan dolayı sorguya çekecektir. Sakın benden sonra eski sapıklıklara dönmeyiniz ve birbirinizin boynunu vurmayınız! Bu vasiyetimi, burada bulunanlar, bulunmayanlara ulaştırınız. Olabilir ki burada bulunan kimse bunları daha iyi anlayan birine ulaştırmış olur.

Ashabım! Kimin yanında bir emanet varsa onu hemen sahibine versin. Biliniz ki faizin her çeşidi kaldırılmıştır. Allah böyle hükmetmiştir. İlk kaldırdığım faiz de Abdulmutalib’in oğlu (amcam) Abbas’ın faizidir. Lakin anaparanız size aittir. Ne zulmediniz ne de zulme uğrayınız.

Ashabım! Dikkat ediniz, cahiliyeden kalma bütün adetler kaldırılmıştır, ayağımın altındadır. Cahiliye Devri’nde güdülen kan davaları da tamamen kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası Abdulmutalib’in torunu Iyas bin Rabia’nın kan davasıdır.

Ey insanlar! Muhakkak ki şeytan şu toprağınızda kendisine tapınmaktan tamamen ümidini kesmiştir. Fakat siz bunun dışında ufak tefek işlerinizde ona uyarmanız bu da onu memnun edecektir. Dininizi korumak için bunlardan da sakınınız.

Ey insanlar! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah’tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Allah’ın emaneti olarak aldınız ve onların namusunu kendinize Allah’ın emriyle helal kıldınız.

Sizin kadınlar üzerindeki hakkınız; namusunuza sahip çıkmaları, hoşlanmadığınız kimseleri izniniz olmadıkça evlerinize almamalarıdır... Kadınların da sizin üzerinizdeki hakları, meşru örf ve adete göre yiyecek ve giyeceklerini temin etmenizdir.

Ey mü’minler! Size iki emanet bırakıyorum, onlara sarılıp uydukça yolunuzu hiç şaşmazsınız. O emanetler, Allah’ın kitabı Kur’an-ı Kerim ve Peygamber’in sünnetidir.

Müminler! Sözümlü iyi dinleyiniz ve iyi belleyniz! Müslüman Müslüman’ın kardeşidir ve böylece bütün Müslümanlar kardeşler. Bir Müslüman’a kardeşinin kanı da, malı da helal olmaz. Fakat malını gönül hoşluğu ile vermişse o başkadır.

Ey insanlar! Cenab-ı Hak her hak sahibine hakkını vermiştir. Her insanın mirastan hissesini ayırmıştır. Mirasçıya vasiyet etmeye lüzum yoktur.

Ey insanlar! Rabb’iniz birdir. Babanız da birdir. Hepiniz Âdem’in çocuklarıdır, Âdem ise topraktır. Arabın Arap olmayana, Arap olmayanın da Arap üzerine üstünlüğü olmadığı gibi kırmızı tenlinin siyah üzerine, siyahın da kırmızı tenli üzerinde bir üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takvada, Allah’tan korkmaktır. Allah yanında en kıymetli olanınız O’ndan en çok korkanınızdır. Azası kesik siyahi bir köle başınıza amir olarak tayin edilse sizi Allah’ın kitabı ile idare ederse onu dinleyiniz ve itaat ediniz. Kimse kendi suçundan başkası ile suçlanamaz. Baba, oğlunun suçu üzerine, oğlu da babasının suçu üzerine suçlanamaz.

İnsanlar! Yarın beni sizden soracaklar, ne diyeceksiniz? “

Sahabe-i Kiram hep birden şöyle dediler:

“Allah’ın elçiliğini ifa ettiniz, vazifenizi hakkıyla yerine getirdiniz, bize vasiyet ve nasihatte bulundunuz, diye şehadet ederiz!” Bunun üzerine Resul-i Ekrem Efendimiz şehadet parmağını kaldırdı, sonra da cemaatin üzerine çevirip indirdi ve şöyle buyurdu:

“Şahit ol ya Rab! Şahit ol ya Rab! Şahit ol ya Rab! “

(Buhârî, İlim, 9; Müslim, Hac, 147.)

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM



A Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Peygamberlere neden ihtiyaç duyulur?

.....

.....

2. Peygamberlere indirilen ilahi kitapların isimlerini yazarak kısaca bilgi veriniz.

.....

.....

3. Kur'an'ı Kerim'in özelliklerini yazınız.

.....

.....

4. Peygamberlerin özellikleri nelerdir? Kısaca açıklayınız.

.....

.....

5. Peygamberlere ve kitaplara imanın insana kazandırdıkları nelerdir?

.....

.....

B Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi peygamberlerin ortak sıfatlarından biri değildir?

- A) Emanet
- B) Fetanet
- C) Kelam
- D) İsmet
- E) Sıdk

2. Aşağıdakilerin hangisinde Kur'an'da ismi geçtiği hâlde peygamber olup olmadığı konusunda ihtilaf edilen üç isim bir arada verilmiştir?

- A) Zülkarneyn - Eyyüp - Zülkifl
- B) Zülkifl - Yunus - İlyas
- C) Elyesa - Zekeriyya - Yahya
- D) Uzeyr - Lokman - Zülkarneyn
- E) Lokman - Şuayb - Zülkarneyn

3. Aşağıdakilerden hangisi peygamberlerin adının en çok geçtiği suredir?

- A) Enfal
- B) Araf
- C) En'am
- D) Bakara
- E) Mâide

4. Mucize hakkında aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Kur'an'da, "mucize" kavramı birçok yerde geçmektedir.
- B) Allah'ın (c.c) izni ve desteği olmadan hiçbir peygamber kendiliğinden mucize gösteremez.
- C) Mucizenin asıl maksadı peygamberlerin nübüvvet davasını ispat edip doğrulamaktır.
- D) Bir olayın mucize olabilmesi için onun peygamberler tarafından gerçekleştirilmiş olması gerekir.
- E) Kur'an'da adı geçen peygamberlerin birçoğunun farklı mucizeleri vardır.

5- Aşağıdakilerden hangisi kendisine kitap gönderilen peygamberlerden biridir?

- A) Hz. İbrahim
- B) Hz. Davut
- C) Hz. Süleyman
- D) Hz. Âdem
- E) Hz. Nuh



Aşağıdaki boşlukları verilen kelimelerle doldurunuz.

fetanet - mushaf - sıdk - mucize - resul - Zebur

1. Allah'ın (c.c) yeni bir kitap ve şeriatla insanlara emir ve yasaklarını bildirmek üzere gönderdiği peygambere denir.
2. Peygamberlerin söz ve davranışlarında doğru ve dürüst olmalarını ifade eden bu sığata denir.
3. İki kapak arasında kitap hâline getirilmiş Kur'an metnine denir.
4. Hz. Davud'a indirilmiş ilahi kitabın adıdır. Kelime olarak "yazılı şey, mektup" anlamlarına gelir.
5. peygamber olduğunu ileri süren kimsenin elinde doğruluğunu kanıtlamak için Allah tarafından yaratılan harikulade olaydır.



Aşağıdaki cümleleri doğru (D), yanlış (Y) durumuna göre cevaplayınız.

1. (...) Kur'an'da kırk peygamberin ismi geçmektedir.
2. (...) Peygamberlerden yalnız birine iman etmemek, tümünü inkâr etmek gibidir.
3. (...) İsmet; peygamberlerin akıllı, zeki ve anlayışlı olmaları demektir.
4. (...) Şura suresi 13. ayetinde isimleri sayılan Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa (a.s) ve Hz. Muhammed (s.a.v) Ulu'l azm peygamberler olarak kabul edilir.
5. (...) Kur'an'ın ana konuları; iman, ibadet ve ahlaktan oluşur.

AHİRETE İMAN

6. ÜNİTE



Dijital içerik



Ünite PDF'si

KAVRAMLAR

- adalet, kıyamet, ba's, mahşer, hesap, mizan, sırat, cennet, cehennem, araf, sur, şefa'at

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Yaptıklarının karşılığını ahirette göreceğine inanan biriyle böylesi bir inancı taşımayan birini sosyal ilişkileri ve davranışları bakımından karşılaştırınız.
2. Ahiret inancının kültürümüzdeki karşılıklarını görebilmek için ahiretle ilgili atasözlerini ve deyimleri araştırarak defterinize yazınız.
3. Kıyamet, ba's, haşr, mizan, a'râf, berzah, sırat kavramlarını araştırarak defterinize yazınız.
4. Cennet ve cehennem tasvirleriyle ilgili ayetleri Kur'an mealinden bularak defterinize yazınız.
5. Çok sevdiği bir yakınını kaybeden insanın ahiret inancı yoksa ölüm karşısında neler hissedebileceğini tartışınız.

1. Dünya Hayatı ve Ahiret

Ahiret, sözlükte “son, sonra olan ve son gün” anlamlarına gelir. Terim anlamıyla ahiret “kıyametin kopmasıyla başlayacak ebedi hayat”tır. Ahirete iman; iman esaslarından olup genellikle Kur’an’da “el-yevmül-ahir” (son gün) şeklinde, Allah’a (c.c) imanla yan yana ve diğer inanç esaslarından daha fazla zikredilmiştir. Bu da ahiret inancının iman esasları arasında çok önemli olduğunu göstermektedir.¹

Kur’an’da ahiret hayatı farklı isimlerle de anılır. El-yevmül-ahir (son gün, ahiret günü), yevmül-ba’s (diriliş günü), yevmül-kıyame (kıyamet günü), yevmü’d-din (ceza ve mükâfat günü), yevmül-hisab (hesap günü), yevmül-telak (kavuşma günü), yevmül-l-hasre (hasret ve pişmanlık günü).

İslam’da dünya hayatına nasıl bakılması gerektiği ve ahiret hayatına iman birbiriyle dengeli bir şekilde anlaşılacak durumundadır. Kur’an’da dünya hayatının geçici olduğu belirtilmekte, ahiret hayatının ise ebedî olduğu sıkça vurgulanmaktadır. Bizlerden dünya hayatının geçici zevklerine kanmamamız istenmekte, ebedî olan ahiret hayatını hesaba katan bir anlayışla yaşamamız ısrarla tavsiye edilmektedir.



GörSEL 6.1: Dünya hayatı sonlu, ahiret hayatı ise sonsuzdur.

“Dünya hayatı ancak bir oyun ve bir eğlencedir. Elbette ki ahiret yurdu Allah’a karşı gelmekten sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ akıllanmayacak mısınız?”²

“Dediler ki: Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman helâk eder. Bu hususta onların hiçbir bilgisi de yoktur. Onlar sadece zanna göre hüküm veriyorlar.”³

“Hayat, şu dünya hayatımızdan ibarettir. (Kimimiz) ölürüz, (kimimiz) yaşarız; bir daha diriltilecek de değiliz.”⁴

“Onlar hayat ancak bu dünyadaki hayatımızdan ibarettir; biz bir daha da diriltilecek değiliz demişlerdi. Rablerinin huzuruna getirildikleri zaman sen onları bir görsen! Allah: Bu (yeniden dirilme olayı), hak değil miymiş? diyecek. Onlar da Rabb’imize ant olsun ki evet! diyecekler. Allah da öyle ise inkâr ettiğinizden dolayı azabı tadın! diyecek.”⁵

B BİLGİ KUTUSU

Kur’an’da hayat kavramı hem dünya ve hem de ahiret hayatını ifade etmek için ortak kullanılır. Hayatı sadece “dünya hayatı” olarak gören ve “ahiret hayatı”nı yok sayan anlayış Kur’an’da reddedilmektedir.

1. A. Saim Kılavuz, İslam Akaidi, s. 331.

2. En’am suresi, 32. ayet.

3. Casiye suresi, 24. ayet.

4. Müminun suresi, 37. ayet.

5. En’am suresi, 29-30. ayetler.

Kur'an'da ahiret hayatına nispetle dünya hayatının geçiciliğine işaret eden pek çok ayetin yanında hem dünyanın hem de insanın belli amaçlar doğrultusunda yaratıldığı belirtilmektedir. Fanilik vurgusuna rağmen bu dünya hayatı öylesine, iş olsun diye yaratılmamıştır. İnsan da bu dünya hayatında yesin, içsin, eğlensin, amaçsızca yaşasın, sonunda ölüp gitsin ve yok olsun diye yaratılmamıştır. Nitekim bu konuda şu ayetler çok açık bilgiler sunmaktadır:

“Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri bir oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık.”⁶

“Sizi boş ve anlamsız yere yarattığımızı ve bize dönmek zorunda olmadığınızı mı sanıyorsunuz?”⁷

Dünyanın ve insanın yaratılış gayeleri olduğuna göre bu yaratılışın anlamı ve amacı nedir? İnsan için en başta cevaplanması gereken temel soru budur. Kur'an'a göre dünya hayatının en önemli özelliği insan için bir imtihan oluşudur. Bu özellik bir ayette şöyle açıklanır:

“O hem ölümü hem de hayatı yaratmıştır ki sizi sınamaya tabi tutsun (ve böylece) davranış yönünden hanginiz daha iyidir (onu gösterebilir). O, üstündür, bağışlayandır.”⁸

İslam'a göre insan için dünya hayatı ahiretin tarlası gibidir. Zira insan, dünya hayatında yapıp ettiklerinin karşılığını ahiret hayatında görecektir. Bir anlamda burada ekilenler ahirette iyi-kötü, hayır-şer, cennet-cehennem şeklinde ürün olarak karşımıza çıkacaktır.

“Yeryüzü kendine has bir sarsıntıya uğratıldığı, içindekileri dışarıya çıkarıp attığı ve insan, 'Ona ne oluyor?' dediği zaman, işte o gün, yer kendi haberlerini anlatır. Çünkü Rabb'in ona (öyle) vahyetmiştir. O gün insanlar amellerinin kendilerine gösterilmesi için bölük bölük kabirlerinden çıkacaklardır. Artık kim zerre ağırlığına bir hayır işlerse onun mükâfatını görecektir. Kim de zerre ağırlığına bir kötülük işlerse onun cezasını görecektir.”⁹

Dünya hayatının amacı, insanın yaratıcısını tanıyıp kulluk bilinciyle yaşamasıdır. **“Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.”¹⁰** Dünya hayatının nihai amacı ahiret hayatını kazanmak olmalıdır. Çünkü Kur'an'ın bildirdiği gibi dünya hayatı geçicidir. Asıl hayat, ebedî olan ahiret hayatıdır. Bir ayette şöyle buyrulur:

“Bu dünya hayatı geçici zevkler ve oyalanmadan başka bir şey değildir; ahiret yurduna gelince işte asıl hayat odur. Keşke bunu bilselerdi!”¹¹ Sonuçta dünya hayatı geçici olmasına rağmen insan için sonsuz ahiret hayatını kazandıracak büyük bir fırsattır.

D DÜŞÜNELİM -TARTIŞALIM

İnsanların yaratılış amacı ve dünya hayatının anlamı üzerinde düşünerek arkadaşlarınızla tartışınız.



Görsel 6.2: Sayısız gök cismi arasında yaşam için gerekli şartların dünyamızda bir araya getirilmiş olması, hayatın amaçsız olmadığını gösterir.

6. Duhan suresi, 38. ayet.

7. Müminun suresi, 115. ayet.

8. Mülk suresi, 2. ayet.

9. Zilzal suresi, 1-8. ayetler.

10. Zariyat suresi, 56. ayet.

11. Ankebut suresi, 64. ayet.

B BİLGİ KUTUSU

Bir an için şöyle düşünelim: ahiret hayatı yok ve hayat sadece bu dünya hayatından ibaret! Ölümle her şey bitiyor! Ölüm bir son! Böylesi bir düşünceyi en başta kalbimiz ve vicdanımız olmak üzere aklımız hiçbir şekilde kabul etmek istemeyecektir.

Ahiret hayatı olmazsa dünya hayatı anlamını kaybeder!

Ahireti yok sayarak hayatın sadece bu dünyadan ibaret olduğu düşünmek, hayatı anlamsızlaştırır. Dünya, varlık, bilgi, sevgi, saygı hemen her şey anlamsız hâle gelir. Vicdanımızı tatmin eden anlamlı, makul, tutarlı açıklamalar son bulur. Çünkü dünya hayatı az bir mutluluğa karşılık sıkıntı, zorluk, acı ve üzüntülerle dolu kısacık bir hayattır. Yoklukla son bulacak geçici bir dünya hayatı, insan aklını tatmin edip rahatlatamaz. Çünkü bizlerdeki en temel isteklerden, ruhumuzdaki en köklü arzulardan biri de ebedilik arzusudur.

Ebedî hayat için yaratılmış olmak daha anlamlı ve akla daha yatkındır. Ayrıca duygularımıza cevap verebilmesi ve bizleri anlamlı ve yaşanabilir bir hayata yönlendirmesi bakımından da daha tatmin edicidir.

“... Dünya hayatını ahirete tercih mi ediyorsunuz? Fakat dünya hayatının faydası ahiretin yanında pek azdır.”¹²

“... Sakınanlar için ahiret yurdu elbette daha iyidir. Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?”¹³

“Allah dilediğine rızkını bollastırır da daraltır da. Onlar dünya hayatıyla şımardılar. Oysa ahiretin yanında dünya hayatı, geçici bir faydadan başka bir şey değildir.”¹⁴

“Dünya hayatını ahirete tercih edenler, (insanları) Allah yolundan çevirip onu eğri ve çelişkili göstermek isteyenler var ya, işte onlar derin bir sapıklık içindedirler.”¹⁵

“Size verilen her şey dünya hayatının geçici zevklerinden ibarettir. Allah katında olanlar ise daha iyi ve daha kalıcıdır. Bunlar, iman eden ve Rablerine dayanıp güvenenler içindir.”¹⁶



Görsel 6.3: Ahiret hayatı olmazsa dünya hayatı anlamını kaybeder.

12. Tevbe suresi, 38. ayet.

13. Yusuf suresi, 109. ayet.

14. Ra'd suresi, 26. ayet.

15. İbrahim suresi, 3. ayet.

16. Şura suresi, 36. ayet.

2. Ahiret Hayatının Varlığının Delilleri

Hem varlıkların yaratılışındaki anlam açısından hem de yaratılanların en şerefli olan insanın yaratılış gayesi açısından bakıldığında ahiretin varlığı gereklidir. Bu gereklilik akli ve naklî delillerle de sabittir.

Aklımız ve kalbimiz ahiret olmaksızın bu dünyaya pek de fazla anlam veremez. Yine adalet, sorumluluk, ebediyeti isteme gibi duygular da ahiretin varlığını gerektirmekte, insan bütün benliğiyle ahiretin varlığını arzulamaktadır.

Dünya hayatı, ahiret olmadığı zaman anlamını yitirir. Hayat insan için adeta bir boşluk, bir hiçlik hâline gelir.

İnsan olarak aklımız da kalbimiz de bu dünyadaki iyilerle kötülerin aynı sonda birleşmesini, ölümle birlikte her şeyin yok olup gitmesini kabul edemiyor. Nitekim hepimiz zalimlerle mazlumların, iyilerle kötülerin bu dünyadaki durumlarını kabul etmekte zorlanıyoruz. Haksızlıklara, zulümlere karşı çıkıyoruz ama iyilerin mücadelesine rağmen çoğu zaman gerçek adalet bu dünyada gerçekleşmiyor. Haksızlık yapanlardan hesap sorulamayabiliyor. Oysa içimizdeki adalet duygusu bu durumu kabullenemiyor. Ancak ahiret inancımızla teselli bulabiliyoruz. Orada zalimlerden hesap sorulacağına, iyilerin ödüllendirileceğine, kötülerin cezalandırılacağına olan inancımız bizleri teselli ediyor.

Öte yandan Kur'an bizlere, insanın ve diğer varlıkların boş yere yaratılmadığını, amaçsız olmadıklarını bildirir. Ölümden sonra bir ahiret hayatı olmadığında var olmanın nihai amacı gerçekleşmemiş olur.

Ahirete iman etmek bizlere ölümü anlamayı ve kabul etmeyi de kolaylaştırır. Aksi takdirde ölüm şayet bir son ise hem bu dünya hayatı çekilmez olur hem de hayat anlamsızlaşır. Adaletsizlikler, haksızlıklar, zulümler, hayatta karşılaştığımız zorluklar, hayatı adeta bir yük olarak karşımıza çıkarır. Yukarıda anlatılanları "ahiretin gerekliliğinin akli delilleri" olarak şu şekilde özetlemek mümkündür:

Adalet duygusu, ebedilik arzusu, insanın özgür ve sorumlu oluşu, insanın başıboş ve amaçsız yaratılmadığı, varoluşun ve hayatın anlamı, inanç ve davranışlara karşılıklarının verilmesi, hakikatin ortaya çıkması ve her şeyin anlaşılması, ahiretin gerekliliğinin akli delilleri olarak sıralanabilir. Bu akli deliller yanında Kur'an'da zikredilen ve akla, kalbe, ruha, vicdana hitap edip onları doyuran ve tatmin eden naklî deliller de vardır.

NOT EDELİM

Dünya, Ahiretin Tarlasıdır.

"... Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'a güzel bir borç verin. Kendiniz için önceden ne iyilik gönderirseniz, onu Allah katında daha üstün bir iyilik ve daha büyük mükâfat olarak bulursunuz. Allah'tan bağışlama dileyin. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."

(Müzzemmil suresi, 20. ayet.)



Görsel 6.4: İnsandaki sonsuzluk arzusu ahiretin varlığına işaretler.



“O akıtılan meniden bir damlacık (sperm) değil miydi? Sonra o, alaka (rahime tutunmuş embriyo) olmuş, derken Allah onu yaratıp şekillendirmiş; Ondandır iki eşi, erkek ve dişi yaratmıştır. Peki bütün bunları yapan, ölüleri diriltemez mi?”¹⁷

“Şu da muhakkak ki takva sahipleri için Rableri katında nimetleri bol cennetler vardır. Öyle ya Allah’a teslim olanları, o günahkârla gibi tutar mıyız hiç?”¹⁸

“Yoksa kötülüğe gömülüp kalanlar, hayatlarını ve ölümlerini eşit olarak iman edip dünya ve âhiret için yararlı işler yapanları gibi mi yapacağımızı zannediyorlar? Hükümleri ne kadar yanlış! Hâlbuki Allah gökleri ve yeri ciddi amaçlarla ve hiçbir haksızlığa uğramaksızın herkesin hak ettiğine göre karşılık görmesi için yarattı.”¹⁹

“De ki: Allah sizi diriltir, sonra öldürür. Sonra sizi şüphe götürmeyen kıyamet gününde bir araya toplar. Fakat insanların çoğu bilmezler. Göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır. Kıyametin kopacağı gün var ya işte o gün, batla sapanlar hüsrana uğrayacaklardır.”²⁰

“Ey insanlar! Eğer yeniden dirilmekten şüphede iseniz şunu bilin ki biz sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan (aşılanmış yumurtadan), sonra uzuvları (önce) belirsiz, (sonra) belirlenmiş canlı et parçasından (uzuvları zamanla oluşan ceninden) yarattık ki size (kudretimizi) gösterelim. Ve dilediğimizi, belirlenmiş bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız. Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için (sizi büyütürüz). İçinizden kimi vefat eder; yine içinizden kimi de ömrün en verimsiz çağına kadar götürülür; ta ki bilen bir kimse olduktan sonra bir şey bilmez hâle gelsin. Sen, yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir hâlde görürsün; fakat biz üzerine yağmur indirdiğimizde o, kıpırdanır, kabarır ve her çeşitten (veya çiftten) iç açıcı bitkiler verir. Çünkü Allah hakkın ta kendisidir; O ölüleri diriltir; yine O, her şeye hakkıyla kadirdir. Kıyamet vakti de gelecektir; bunda şüphe yoktur. Ve Allah kabirlerdeki kimseleri diriltilip kaldıracaktır.”²¹

“Ölüden diriye, diriden de ölüye O çıkarıyor; yeryüzünü ölümünün ardından O canlandırıyor. İşte siz de (kabirlerinizden) böyle çıkarılacaksınız.”²²

17. Kıyamet suresi, 36-40. ayetler.

18. Kalem suresi, 34-35. ayetler.

19. Casiye suresi, 21-22. ayetler.

20. Casiye suresi, 25-26. ayetler.

21. Hac suresi, 5-7. ayetler.

22. Rum suresi, 19. ayet.

B

BİLGİ KUTUSU

"Kıyamet gününde tüm haklar sahiplerine verilecektir. Hatta boynuzsuz koyunun boynuzlu koyundan hakkı alınacaktır."

(Tirmizi, Sıfatü'l-Kiyâme, 2.)

Allah Resul'üne, "Müminlerin en akıllısı kimdir?" diye sorulduğunda o "Ölümü en çok hatırlayan ve ölümden sonraki hayatı için en güzel şekilde hazırlanan kimse-dir." buyurdu.

(İbn Mâce, Zühd, 31.)

"Allah'a ve ahiret gününe iman ederek ölen kimseye, 'Cennetin sekiz kapısının hangisinden dilersen gir.' denir.

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 17.)

"Yaratmaya başlayan, sonra onu tekrarlayan O'dur ki bu, O'nun için pek kolaydır. Göklerde ve yerde (tecelli eden) en yüce sıfat O'nundur. O, mutlak güç ve hikmet sahibidir."²³

"Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak: Arzı, ölümünün ardından nasıl diriltiyor! Şüphesiz O, ölüleri de mutlaka diriltecektir. O, her şeye kadirdir."²⁴

"Kendi yaratılışını unutarak bize karşı misal getirmeye kalkışıyor "Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?" diyor. De ki: Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek. Çünkü O, her türlü yaratmayı gayet iyi bilir. Yeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur. İşte siz ateşi ondan yakıyorsunuz. Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaya kadir değil midir? Evet! Elbette kadirdir. O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır."²⁵

"Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini düşünmezler mi? Evet O, her şeye kadirdir."²⁶

"İlk yaratmada acizlik mi gösterdik? Hayır, onlar yeni bir yaratma hususunda şüphe içindedirler."²⁷



23. Rum suresi, 27. ayet.

24. Rum suresi, 50. ayet.

25. Yâsîn suresi, 78-81. ayetler.

26. Ahkaf suresi, 33. ayet.

27. Kaf suresi, 15. ayet.

3. Ahiret Hayatının Safhaları

Kur'an-ı Kerim'de ölümün bir hayat gerçeği olduğu ve bundan kaçışın mümkün olmadığı vurgulanır.

“Her can ölümü tadacaktır ...”²⁸

“(Ey Resul'üm) de ki: Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır. Sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile.”²⁹

Ölümün bir son olmadığı, ahiret hayatına geçiş için bir mekân değişikliği şeklinde anlaşılması gerektiği bir hakikattir. İnsanın ölümüyle ahiret hayatı başlar. Ahiret hayatında, kabir (berzah) hayatı, kıyamet, ba's (yeniden dirilme), haşr ve mahşer, defterlerin dağıtılması, hesap, mizan, sırat, şefa'at, cennet ve cehennem gibi aşamalar vardır.

B

BİLGİ KUTUSU

Ahiret Hayatının Safhaları:

- ✓ Berzah Âlemi
- ✓ Kıyamet
- ✓ Ba's
- ✓ Mahşer, Hesap ve Mizan
- ✓ Sırat
- ✓ Cennet ve Cehennem

3.1. Berzah Âlemi

Berzah sözlükte “iki şey arasındaki engel” manasına gelir. Dini terim olarak “ölümle başlayıp yeniden diriltilmeye (ba's) kadar sürecek olan ara dönem, dünya ile ahiret arasındaki âlem ve kabir hayatı” karşılığında kullanılır.

Ölümle başlayıp yeniden dirilmeye kadar devam edecek olan hayata **kabir hayatı** denir. Kabir hayatı, dünya ile ahiret arasında bir ara dönem olduğu için **berzah hayatı** diye de anılmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de “kabir suali, kabir azabı ve kabir nimeti” gibi berzah hayatıyla ilgili konulara işaret edilir, hadislerde ise açıkça yer verilir.

“(Öyle bir) ateş ki onlar sabah akşam ona sunulurlar. Kıyametin kopacağı günde de, 'Fira-vun ailesini azabın en şiddetlisine sokun.' denilecektir.”³⁰

“Bunlar, günahları yüzünden suda boğuldular, ardından da ateşe sokuldular ve o zaman Allah'a karşı yardımcılar da bulamadılar.”³¹

“Yoksa kötülük işleyenler ölümlerinde ve sağlıklarında kendilerini, inanıp salih amel işleyen kimseler ile bir mi tutacağımızı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar! Allah, gökleri ve yeri yerli yerince yaratmıştır. Böylece herkes kazancına göre karşılık görür. Onlara haksızlık edilmez.”³²

“Çevrenizdeki bedevi Araplardan ve Medine halkından birtakım münafıklar vardır ki münafıklıkta maharet kazanmışlardır. Sen onları bilmezsin, biz biliriz onları. Onlara iki kez azap edeceğiz, sonra da onlar büyük bir azaba itileceklerdir.”³³

“En büyük azaptan önce, onlara mutlaka en yakın azaptan tattıracağız; olur ki (imana) dönerler.”³⁴

“Şüphesiz zulmedenlere, ondan başka da azap vardır. Fakat çokları bilmezler.”³⁵

28. Enbiya suresi, 35. ayet.

29. Nisâ suresi, 78. ayet.

30. Mümin suresi, 46. ayet.

31. Nuh suresi, 25. ayet.

32. Casiye suresi, 21-22. ayet.

33. Tevbe suresi, 101. ayet.

34. Secde suresi, 21. ayet.

35. Tur suresi, 47. ayet.

Mütevâtir hadislerde belirtildiğine göre Resulullah kabirde azap gören bazı kimselerin sesini işitmiş,³⁶ kabir azabından Allah'a (c.c) sığınmış ve ashaba da Allah'a (c.c) sığınmalarını söylemiş,³⁷ cenaze namazını kıldırıldığı ölüyü kabir azabından koruması için Allah'a (c.c) dua etmiş,³⁸ ayrıca azap görenlerin sesini hayvanların işittiğini haber vermiştir.³⁹

Gıybet ve koğuculuk yapmak,⁴⁰ ölüye ağıtlar yakarak ağlamak,⁴¹ borçlu olarak ölmek,⁴² yalan söylemek, zina etmek, faiz yemek, içki içmek⁴³ gibi fiillerin kabir azabına sebep teşkil ettiği yine hadislerde bildirilmektedir. Hadislerde kabrin sıkması,⁴⁴ kişiye sabah akşam cehennemdeki yerinin gösterilmesi⁴⁵ gibi azap şekillerinin bulunduğu da haber verilmiştir.

İnkârcıların kabir azabına çarptırılacağı belirtildiği gibi inananların da kabirlerinde nimetlere ulaşacağı bildirilmiştir.

“Allah yolunda öldürülenlere «ölüler» demeyin. Bilakis onlar diridirler, lakin siz anlayamazsınız.”⁴⁶

Allah yolunda hicret edip de sonra öldürülmüş veya ölmüş olanlara gelince, Allah onlara muhakkak güzel bir rızık verecektir. Şüphesiz ki Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır. Elbette onları hoşnut olacakları bir yere sokacaktır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, halîmdir”.⁴⁷

Ayrıca kabir suali ve azabıyla ilgili hadislerin hemen hepsinde sorulara cevap veren müminlerin kabirlerinin genişletilip aydınlatılacağı, cennet bahçelerinden bir bahçe hâline getirileceği ve mümine sabah akşam cenneteki yerinin gösterileceği bildirilmiştir.⁴⁸

Netice olarak hem ilgili ayetlerin ve mütevâtir olarak nakledilen hadislerin varlığı kabir ahvali ile ilgili bildirilenlerin itikadi açıdan önemini ortaya koymaktadır. Bunların inkârı, itikadi açıdan tehlikelidir.



Görsel 6.5: İnsan öldükten sonra dirilinceye kadar berzah âleminde kalır.

N NOT EDELİM

“Allah’ım! Acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, cimrilikten, bunaklıktan, kabir azabından sana sığınırım. Allah’ım! Nefsime, senden sakınma şuuru (takvasını) ver ve nefsimi arındır. Onu en iyi arındıracak olan sensin. Onun koruyucusu da onun efendisi de sensin. Allah’ım! Fayda vermeyen ilimden, huşû duymayan kalpten, doymayan nefisten ve kabul edilmeyen duadan sana sığınırım.”

(Müslim, Zikir, 73.)

36. Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 103-104; Müslim, Cennet, 67-69.

37. Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 296; Müslim, Cennet, 67.

38. Müslim, Cenaiz, 86.

39. Nesai, Cenaiz, 115.

40. Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 225; Buhari, Cenaiz, 88, Vudû, 57.

41. Buhari, Cenaiz, 33; Müslim, Cenaiz, 16-28.

42. İbn Mace, Sadakat, 12.

43. Buhari, Cenaiz, 92; Tabirü’r-rüyâ, 48.

44. Tirmizi, Cenaiz, 70.

45. Buhari, Cenaiz, 88; Müslim, Cennet, 65-66.

46. Bakara suresi, 154. ayet.

47. Hac Suresi, 58-59. Ayetler.

48. Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 3-4; Müslim, Cennet, 65-66; Tirmizi, Cenaiz, 71.

3.2. Kıyamet

Sözlükte "kalkmak", "dikilmek", "ayaklanmak" anlamlarına gelen kıyamet, bir terim olarak, evrenin düzeninin bozulması, her şeyin alt üst edilmesi ve ölen varlıkların yeniden diriltilerek ayağa kalkması ve mahşere doğru yönelmesi demektir.⁴⁹

"İnsan kıyamet günü ne zamanmış? diye sorar. İşte göz kamaştığı, ay tutulduğu, güneşle ay bir araya getirildiği zaman. O gün insan kaçacak yer neresi? diyecektir. Hayır, hayır! (Kaçıp) sığınacak yer yoktur. O gün varıp durulacak yer, sadece Rabb'inin huzurudur."⁵⁰

"Gökyüzü yarıldığı, yıldızlar döküldüğü, denizler birbirine katıldığı, kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman insanoğlu (yapıp) gönderdiklerini ve yapmayıp geride bıraktıklarını bir bir anlar."⁵¹

"Ey inananlar! Allah'a karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun; herkes yarına ne hazırladığına baksın. Allah'tan sakının çünkü Allah yaptıklarınızdan haberdardır. Allah'ı unutan bunun sonucunda, Allah'ın kendilerini (yine) bizzat kendilerine unuttuğu kimseler gibi olmayın! (Çünkü) onlar yoldan sapmış (fasık) kimselerdir."⁵²

Kur'an ahiret hayatının aşamaları hakkında ayrıntılı bilgiler verir. Dünya hayatından ahiret hayatına geçiş aşaması kıyamettir. Kur'an kıyametin nasıl gerçekleşeceğine dair dikkat çekici tablolar çizer.

"Kari'a! Nedir o kari'a? Kari'a'yı, o kapıları döven ve dehşetiyle kalplere çarpan o kıyamet felaketini sen nereden bileceksin ki! O gün insanlar uçuşan kelebekler gibi şuraya buraya fırlatılır. Dağlar atılmış yüne döner. Artık kimin tartıları ağır basarsa memnun kalacağı bir hayata girer. Kimin tartıları da hafif gelirse onun barınağı da Haviye olur. Onun ne olduğunu bilir misin? Haviye bir ateştir. Kızgın mı kızgın!"⁵³

Kur'an'daki bilgilere göre kıyamet "sûra üflenince" başlayacak ve kıyametin kopması sonucu kâinattaki düzen bozulup hayat son bulacaktır. Bundan başka Kur'an'da sûra ikinci üflemenin ardından ba's olayının gerçekleşeceği, Allah'ın (c.c) insanları tekrar diriltilerek yerden ot bitirir gibi topraktan çıkaracağı ve insanların aynı hedefe doğru koşarak Rablerinin huzuruna çıkacakları haber verilir.



Görsel 6.6: İslam inancında ölüm bir son değildir.

BİLGİ KUTUSU

Kur'an'da kıyamet günü ile ilgili kavramlar;

- Saat (Bir anda Kıyametin kopması)
- Vâkıa (Kesin olarak meydana gelecek olan şey),
- Ğâşiye (Şiddetiyle birdenbire halkı saran)
- Kâria (Kapıyı çalacak gerçek)
- Racife (Şiddetle sarsılmak, titreyiş)
- Sâhha (Kulakları sağır eden şiddetli çılgılık),
- Tâmmе (Bela, kıyamet anının dehşeti)

bk. Kamer suresi, 1. ayet; Vakıa suresi, 1. ayet; Ğaşiye suresi, 1. ayet; Karia suresi, 1. ayet; Naziat suresi, 6. ayet; Abese suresi, 33. ayet; Naziat suresi, 34. ayet.

49. Komisyon, TDV İlmihâli, "İman ve İbadetler", C 1 s. 121.

50. Kıyamet suresi, 6-12. ayetler.

51. İnfitar suresi, 1-5. ayetler.

52. Haşr suresi, 18-19. ayetler.

53. Karia suresi, 1-11. ayetler.

D DÜŞÜNELİM

"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Allah'ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir hâlde Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar."

(Âl-i İmran suresi, 169-170. ayetler.)

Ölümünden sonraki yaşama dair kişiden kişiye değişen şartları ayet bağlamında düşününüz.

O OKUYALIM

"Güneş katlanıp dürüldüğünde,
Yıldızlar (kararıp) döküldüğünde,
Dağlar (sallanıp) yürütüldüğünde,
Gebe develer salıverildiğinde,
Vahşî hayvanlar toplanıp bir araya getirildiğinde,
Denizler kaynatıldığında,
Ruhlar (bedenlerle) birleştirildiğinde,
Diri diri toprağa gömülen kıza,
sorulduğunda,
Hangi günah sebebiyle öldürüldü diye.
(Amellerin yazılı olduğu) defterler açıldığında,
Gökyüzü sıyrılıp alındığında,
Cehennem tutuşturulduğunda,
Ve cennet yaklaştırıldığında,
Kişi neler getirdiğini öğrenmiş olacaktır."

(Tekvir suresi, 1-14. ayetler.)

"Sûra üflenince, Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince bir de ne göresin, onlar ayağa kalkmış bakıyorlar!"⁵⁴

"Allah, sizi de yerden ot (bitirir) gibi bitirmiştir. Sonra sizi yine oraya döndürecek ve sizi yeniden çıkaracaktır."⁵⁵

"O gün onlar, sanki dikili bir şeye koşuyorlar gibi, gözleri horluktan aşağı düşmüş ve kendileri zillate bürünmüş bir hâlde kabirlerinden fırlaya fırlaya çıkarlar. İşte bu, onların tehdit edilegeldikleri gündür!"⁵⁶

"Nihayet sûra üfürülecek. Bir de barksın ki onlar kabirlerinden kalkıp koşarak Rablerine giderler."⁵⁷

Kıyametin ne zaman kopacağını ancak Allah (c.c) bilir. Yüce Allah kıyametin kopacağı zamanı ancak kendisinin bildiğini çeşitli ayetlerde ifade etmiştir. Bu konudaki bazı ayetlerin mealı şöyledir:

"Kıyamet vakti hakkındaki bilgi ancak Allah katındadır..."⁵⁸

"Sana kıyameti, ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. De ki: Onun ilmi ancak Rabb'immin katındadır. O'nun vaktini ondan başkası bilemez. O, göklere de yere de ağır gelmiştir. O size ansızın gelecektir. Sanki sen onu biliyormuşsun gibi sana soruyorlar. De ki: Onun bilgisi ancak Allah katındadır. Ama insanların çoğu bilmezler."⁵⁹

Kıyamet Alametleri

Kur'an'da kıyamet alâmetlerinin nelerden ibaret olduğuna dair bilgi verilmemiş, sadece Ye'cûc ve Me'cûc'ün gelişinden (Enbiya suresi, 96. ayet), dabbetü'l-arzın çıkışından (Neml suresi, 82. ayet), göğün insanları saracak bir duman (duhân) yayacağından (Duhân suresi, 11-12. ayetler) bahsedilmiştir.

54. Zümer suresi, 68. ayet.

55. Nuh suresi, 17-18. ayetler.

56. Mearic suresi, 43-44. ayetler.

57. Yâsîn suresi, 51. ayet.

58. Lokman suresi, 34. ayet.

59. A'râf suresi, 187. ayet.

D DÜŞÜNELİM

Bir gün Hz. Peygamber, ashabını etrafına toplamış sohbet ediyor, onlara nasihatlerde bulunuyordu. Bu sırada bir bedevi çıkageldi ve "Kıyamet ne zaman (kopacak)?" diye sordu. Allah Resul'ü sözünü kesmeden konuşmasına devam etti. Oradakilerden biri, "Resulullah bedevinin ne dediğini işitti fakat sorusundan hoşlanmadı." dedi. Bir başkası ise "Belki de (soruyu) işitmedi." dedi. Nihayet Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) sözünü bitirince "*Kıyameti soran nerede?*" buyurdu. Bedevi, "İşte benim, ya Resulallah!" dedi. Bunun üzerine Allah Resul'ü, "*Emanet zayi edildiği vakit kıyameti bekle!*" buyurdu. Bedevi, "Onun zayi edilmesi nasıl olur?" diye sorunca Resul-i Ekrem, "*İş, ehil olmayan kimseye verildiğinde kıyameti bekle.*" buyurdu.

(Buhari, İlim, 2.)

Hadiste, kıyametin kopmasıyla toplumsal düzenin bozulması arasında nasıl bir ilişki kurulmuştur? Düşününüz.

Hadislerde de kıyamet alâmetleri eşrâtü's-sâa (اشارات الساعة) tabiriyle ifade edilir. Bu hadislerde belirtildiğine göre Hz. Peygamber kıyametin kopuş zamanını bilmediğini söylemiş, ancak kopmasından önce vuku bulacak bazı olayların onun yaklaştığının alâmetleri sayılacağını haber vermiştir.⁶⁰

Yecüc Me'cüc'ün ortaya çıkması, Deccal'ın zuhuru, yeryüzünün duman (duhan) ile kaplanması, büyük depremlerin ve yer çöküntülerinin yaşanması, dâbbetü'l-arzın yerden çıkması, nüzul-i İsa, güneşin batıdan doğması gibi olağanüstü birtakım hâdiselerin meydana geleceği ayet ve hadislerde bildirilmiştir. Özellikle kıyamet öncesinde toplumlardaki ahlaki çöküntüyü haber veren hadisler, Peygamberimiz (s.a.v) tarafından çokça zikredilmiştir.⁶¹



Görsel 6.7: Kıyametin kopması sonucu evrendeki düzen bozulup hayat son bulacaktır.

60. bk. Buhari, İman, 37.

61. bk. Buhari, Fiten, 4, 24-25; Buhari, Enbiya 7; Buhari, Büyü, 102; Müslim, Fiten, 1-2, 18, 37, 39, 40, 42, 91, 118; Müslim, İman, 242-247; İbn Mace, Fiten, 25-36; Tirmizi, Fiten, 35, 42-43.

3.3. Ba's

“Ba’s” sözlükte “Birini kaldırıp harekete geçirmek, uykudan uyandırmak, diriltmek” anlamındadır. İslami literatürde ise “Allah’ın (c.c) ahiret hayatını başlatmak üzere kıyamet gününde ölüleri yeniden diriltmesi, onları kabirlerinden çıkararak hayata döndürmesi” demektir.

Kur’an’da ba’s kavramı yanında; “yeniden diriliş günü” anlamında “yevmü’l-ba’s”;⁶² “topraktan çıkış günü” anlamında “yevmü’l-hurûc”⁶³ ve “pişmanlık günü” anlamında “yevmü’l-hasre”⁶⁴ ifadeleri de yer almaktadır.

Kur’an’da, sûr’a birinci üflemenin ardından -Allah’ın diledikleri müstesna- bütün canlıların öleceği, ikinci üfleme üzerine de ba’s hadisesinin gerçekleşeceği ve ölmüş bütün yaratıkların yeniden canlanarak⁶⁵ belli bir hedefe doğru koşuyormuş gibi⁶⁶ Rablerinin huzuruna çıkacakları⁶⁷ anlatılır ve dirilişin, gerçeği öğrenme ve amellerin karşılığını görme hikmetine bağlı olduğu⁶⁸ vurgulanır.

Kelime olarak sûr; seslenmek, boru, üflenince ses çıkaran boynuz anlamlarına gelir. Terim olarak kıyametin kopuşunu belirtmek ve kıyamet koptuktan sonra bütün insanların mahşer yerinde toplanmak üzere dirilmelerini sağlamak için İsrafil aleyhisselâm tarafından üfürülecek olan boruya sûr denir. Hz. Peygamber bir hadislerinde sûrun, kendisine üflenen bir boru ve boynuz olduğunu haber vermiştir.⁶⁹ Fakat bu borunun mahiyeti insanlar tarafından bilinemez. Sûr da bütün ahiret hâllerinde olduğu gibi dünyadaki borulara benzetilemez.



Görsel 6.8: Kıştan sonra gelen bahar, ölümden sonra dirilişin bu dünyadaki habercisidir.

62. Rum suresi, 56. ayet.

63. Kaf suresi, 42. ayet.

64. Meryem suresi, 39. ayet.

65. Zümer suresi, 68. ayet.

66. Mearic suresi, 43. ayet.

67. Yâsîn suresi, 51. ayet.

68. Nahl suresi, 38-39. ayetler.

69. Tirmizi, Kıyamet, 8.

3.4. Mahşer, Hesap ve Mizan

Ahîret hayatında yeniden diriltilmeden sonraki aşama haşr ve mahşer kavramlarıyla ifade edilir.

Haşr ve mahşer

Sözlükte toplanmak, bir araya gelmek demek olan haşr, terim olarak Yüce Allah'ın, insanları hesaba çekmek üzere tekrar diriliştikten sonra bir araya toplamasıdır. İnsanların toplandıkları yere mahşer denir.

Kur'an'ı Kerim'de mahşerden ve bu sırada yaşanacak olaylardan bahseden pek çok ayet vardır. Bu ayetlerden birinde şöyle buyrulur:

"Allah onları, sanki günün ancak bir saati kadar kaldıklarını sandıkları bir durumda yeniden diriltilip toplayacağı gün aralarında birbirleriyle tanışılar. Allah'ın huzuruna varmayı yalanlayanlar elbette zarara uğramışlardır. Çünkü onlar doğru yola gitmemişlerdi."⁷⁰

Amel Defterlerinin Dağıtılması

İnsanlar hesaplarının görülmesi için toplanıldıktan sonra, kendilerine dünyada iken yapmış oldukları işlerin yazılı bulunduğu amel defterleri dağıtılır. Bu defterlerin mahiyeti bilinmemektedir. Kiramen Katibin adı verilen melekler tarafından yazılan bu defterler hakkında Kur'an'da şöyle buyrulur:

"Kitap ortaya konmuştur. Suçluların onda yazılı olanlardan korkmuş olduklarını görürsün. Vay hâlimize derler, bu nasıl kitapmış. Küçük büyük hiçbir şey bırakmaksızın hepsini sayıp dökmüş. Böylece yaptıklarını karşılarında bulmuşlardır. Senin Rabb'in hiç kimseye zulmetmez."⁷¹

Hesap ve Sual

İnsanlar amel defterlerini ellerine aldıktan ve yaptıklarını en ince detayına kadar gördükten sonra Yüce Allah tarafından hesaba çekileceklerdir. Hesap ve sorgulama sırasında amel defterlerinden başka, insanın organları ve yeryüzü de insanların yaptıklarına şahitlik edecektir.

"O kâfirler ki dinlerini bir eğlence ve oyun edindiler de dünya hayatı onları aldattı. Onlar, bu günleri ile karşılaşacaklarını unuttukları ve ayetlerimizi bile bile inkâr ettikleri gibi biz de bugün onları unutturuz."⁷²

"Allah'ın düşmanları, ateşe sürülmek üzere toplandıkları gün, hepsi bir araya getirilirler. Nihayet oraya geldikleri zaman kulakları, gözleri ve derileri, işledikleri şeye karşı onların aleyhine şahitlik edecektir."⁷³

Zerre ölçüsü hayır işleyenin mükâfatını, kötülük işleyenin cezasını göreceği ve hiçbir adaletsizliğin söz konusu olmayacağı sorgu ve hesap sırasında insanlara şu beş şey sorulacaktır:⁷⁴

B

BİLGİ KUTUSU

Amel Defterleri

Amel defterleri cennetliklere sağdan, cehennemliklere soldan veya arkadan verilir. Defteri sağdan verilene "ashab-ı yemin", soldan veya arkadan verilene "ashab-ı şimal" adı verilir. Defterin sağdan verilmesi bir müjde, soldan verilmesi ise azabın habercisidir.

70. Yunus suresi, 45. ayet.

71. Kehf suresi, 49. ayet.

72. A'râf suresi, 51. ayet.

73. bk. Fussilet suresi, 19-20. ayetler.

74. bk. Tirmizi, Kıyamet, 1.

1. Ömrünü nerede tükettiği
2. Gençliğini nasıl geçirdiği
3. Malını nereden kazandığı
4. Malını nereye harcadığı
5. Bildikleriyle amel edip etmediği

Çeşitli hadislerde de bütün insanların, aracı olmaksızın Allah (c.c) tarafından hesaba çekileceği, müminlerin sorulan sorulara kolaylıkla cevap verirken kâfirlerin hesap ve sorgulamasının daha zor olacağı haber verilmektedir.⁷⁵

Mizan

Sözlükte terazi anlamına gelen mizan, ahirette hesaptan sonra herkesin amellerinin tartıldığı ilahi adalet ölçüsüdür. Tartıda iyilikleri, kötülüklerinden ağır gelenler kurtuluşa erecek, hafif gelenler ise cehenneme gideceklerdir.

“Biz kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık kimseye hiç bir şekilde haksızlık edilmez. (Yapılan iş) bir hardal tanesi kadar dahi olsa onu(adalet terazisine) getiririz. Hesap gören olarak (herkese) yeteriz.”⁷⁶

“Artık kimlerin (sevap) tartıları ağır basarsa işte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir. Kimlerin de tartıları hafif gelirse artık bunlar da kendilerine yazık etmişlerdir; (çünkü onlar) ebedî cehennemdedirler.”⁷⁷

“(Ey Muhammed!) De ki: “Amelce en büyük kayba uğrayanların kimler olduklarını bildireyim mi? Onlar salih amel yaptıklarını sandıkları hâlde, dünya hayatındaki çabaları kaybolup giden kimselerdir. Onlar, Rablerinin ayetlerini ve ona kavuşacaklarını inkâr eden, böylece amelleri boşa çıkan, o yüzden de kıyamet gününde amelleri için bir mizan (terazi) kurmayacağımız kimselerdir.”⁷⁸

3.5. Sırat

Sırat; kelime olarak yol, cadde, geçit anlamlarındadır. Terim anlamıyla ahirette herkesin görüp yürüyeceği yol veya köprüye denir. Sırat; mahşer yerinden başlayan, cehennemden üzerinden geçerek cennete kadar uzanan bir yol veya köprüdür.⁷⁹ Bazı müfessirler, cehennemden bahsedilen ve **“İçinizden oraya uğramayacak hiç kimse yoktur. Bu, Rabb’in için kesinleşmiş bir hükümdür. Sonra biz Allah’tan (c.c) sakınanları kurtarırız; zalimleri de diz üstü çökmüş olarak orada bırakırız.”⁸⁰** buyrulan ayetlerde sıratı bahsedildiği görüşündedirler. Ehl-i Sünnet âlimlerine göre herkes cehennemi görecektir. Müminlerin buraya uğraması cehennem üzerindeki sıratı geçme-



Görsel 6.9: İnsanların dünyadaki amelleri ahirette adaletle karşılık bulacaktır.

D DEĞERLENDİRELİM

“Müminler sıratı kimi göz kırpacak kadar az bir zamanda, kimi şimşek gibi, kimi rüzgâr gibi, kimi kuş gibi, kimi de iyi cins at ve deve gibi hızla geçer. Bazısı (bakarsın) sapasağlam kurtulmuş, diğeri yara almış da salıverilmiş, kimi de cehennem ateşine yığılmış kalmış olarak geçer.”

(Müslim, İman, 302.)

Kişilerin sırat köprüsünden farklı şekillerde geçme sebepleri neler olabilir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

75. Buhari, Rikak, 49; Mezalim, 2; Müslim, Zekat, 20: Cennet, 18.

76. Enbiya suresi, 47. ayet.

77. Müminun suresi, 102-103. ayetler.

78. Kehf suresi, 103-105. ayetler.

79. bk. MEB Dini Terimler Sözlüğü, s. 412.

80. Meryem suresi, 71-72. ayetler.

lerinden ibarettir. Herkes bu köprüye gelecek ve cehenneme girecek olanlar da buradan aşağıya düşeceklerdir. Müminlerin sırat üzerinden geçerek cennete ulaşmalarının hikmeti, sevinçlerinin fazlalaşması ve kurtuldukları için şükürlerinin artmasıdır.

Sırat kelimesi, cehennem üzerine kurulacak köprü anlamında hadislerde de geçmektedir. Bu hadislerde sıratın cehennem üzerine uzatılacağı, ondan ilk geçenlerin Hz. Muhammed (s.a.v.) ve onun ümmeti olacağı, o gün sadece peygamberlerin konuşacakları, bütün duaların “Kurtar Allahım! Kurtar Allahım!” şeklinde olacağı⁸¹ insanların bir kısmının oradan şimşek gibi, bir kısmının rüzgâr gibi, bazılarının sürünerek geçeceği, kâfirlerle günahları affolunmayan müminlerin iki tarafında asılı kancalar tarafından tutularak cehenneme atılacakları bildirilmekte⁸² ve sıratı geçenlerin cennete girecekleri haber verilmektedir.⁸³

Halk arasındaki anlatımla kıldan ince kılıçtan keskin olduğu belirtilen sırat, müminler için çok geniş bir yola dönüşecektir. Sırat’ın darlığında veya genişliğinde, geçmenin kolaylığı veya zorluğunda belirleyici olan, kişilerin iman ve salih amelleridir. Herkes buradan geçecektir. Müminler yaptıkları amellerine göre kimi sūratlı kimi bu yoldan daha yavaş yürüyecek, kafirler ve günahkârlar ise cehenneme düşeceklerdir.

Şefaât

Sözlükte “tek olan bir şeyi dengi veya benzeriyle çift hâle getirmek; birinin önüne düşüp işini görmeye çalışmak, işinin görülmesi için birinin aracılığını istemek” anlamlarındaki şef’ kökünden türeyen şefaât, “yardım etmek, suçunun bağışlanması veya dileğinin yerine getirilmesi için birine aracılık etmek” manalarına gelir. Terim olarak “kıyamet gününde peygamberlerin ve kendilerine izin verilen salih kulların, müminlerin bağışlanması için Allah (c.c) katında niyazda bulunması” anlamında kullanılır.⁸⁴

Kur’an’da şefaati konu edinen ayetlerdeki ana fikir, genel olarak şirk inancının reddi ve tevhid inancının telkin edilmesi olmuştur. Dolayısıyla şefaatten mahrum olanların ana vasfı inkâr ve şirkittir.⁸⁵

Kur’an’da putperestlerin kendilerini Allah’a (c.c) yaklaştıracığına inandıkları için putlara tapındıklarına dair iddiaları⁸⁶ reddedilmiş ve kıyamet günü Allah’tan (c.c) başka hiçbir dost ve şefaâtçinin olmayacağı belirtilerek “...مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ...”⁸⁷, “...İzni olmadan onun katında kim şefaât edebilir?...”⁸⁷ buyrulmuş ve o gün şefaatin ancak Allah’ın (c.c) izni ve rızasıyla gerçekleşeceği bildirilmiştir.

OKUYALIM

Ebu Hureyre’den (r.a) rivayet edildiğine göre: “Ey Allah’ın Resul’ü Yüce Rabb’in sana şefaât konusunda nasıl bir hak bahşetti?” diye sorulunca şu cevabı almıştır: “Senin ilme olan tutkunu bildiğim için bunu bana ilk soranın da sen olacağını tahmin etmiştim. Benim şefaâtım, kalbi dilini, dili de kalbini tasdik ederek Allah’tan başka ilah olmadığına samimiyetle şehâdet eden kimse içindir.”

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 518.)

“Her peygamberin niyaz ettiği bir duası vardır. Ben de duamı kıyamet gününde ümmetime şefaât etmek için saklamak istiyorum.”

(Müslim, İman, 334.)

“Ben âdemoğlunun efendisi, kabri ilk açılacak, ilk şefaât edecek olan ve şefaati ilk kabul edilecek olanım.”

“(Ebu Davud, Sünnet, 13.)

81. Buhârî, Rikâk, 52; Ezan, 129; Tevhid, 24; Müslim, İman, 299.

82. Buhârî, Rikâk, 52; Müslim, İman, 329.

83. Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 392.

84. Mustafa Alıcı, “Şefaât”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 38, s. 411.

85. bk. Mümin suresi, 18; Müddessir suresi, 41-48. ayetler.

86. bk. Zümer suresi, 3. ayet.

87. Bakara suresi, 255. ayet.

O hâlde sadece Allah'ın (c.c) rızasına bağlı olarak onun izin verdikleri, hakkı (tevhidi) benimseyenlere şefaate edecektir. **"Allah'ı bırakıp da tapıkları putlar, şefaate edemezler. Ancak bilerek hakka şahitlik edenler şefaate edebilirler."**⁸⁸ ayeti bu durumu ifade etmektedir.

Şefaate kavramına hadislerde de değinilmiştir. Başta Resulullah olmak üzere bütün peygamberler, melekler ve salih kulların müminlere şefaate edeceği rivayet edilmiştir.⁸⁹ Bir başka rivayete göre Hz. Peygamber ilkin ümmetinden cennet ehli olanlar için şefaateçi olacak, sonra cehenneme giren günahkârlar için üç defa şefaate edecek ve bu sayede cehennemlikler buradan çıkarılıp cennete alınacaktır.⁹⁰ Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: *"Her peygamberin müstecab (Allah'ın kabul edeceği) bir duası vardır. Her peygamber o duayı yapmada acele etti. Ben ise bu duamı kıyamet gününde, ümmetime şefaate olarak kullanmak üzere sakladım. Ona inşallah, ümmetimin şirk koşmadan ölenleri nail olacaktır."*⁹¹

D

DEĞERLENDİRELİM

O'nun izni olmaksızın hiç kimse şefaateçi olamaz..." (Yunus suresi, 3. ayet)

"Ve öyle bir günden korunun ki kimse kimsenin yerine bir şey ödeyemez, kimse-den şefaate da kabul edilmez, kimseden fideye de alınmaz ve onlara hiçbir yardım da yapılmaz." (Bakara suresi 48. ayet)

"De ki: "Bütün şefaate Allah'ındır." (Zümer suresi, 44. ayet)

"Onlar, Allah'ın hoşnut olduğu kimseden başkasına şefaate etmezler. Hepsi de O'nun korkusundan titrerler..." (Enbiya suresi, 28. ayet)

"Allah'tan başka hiçbir dost ve şefaateçi bulunmadığını Kur'an ile hatırlat." (En'am suresi, 70. ayet)

"Şehid, ailesinden yetmiş kişiye şefaate eder." (Ebu Davut, cihad 28)

Ebu Hureyre (r.a.)'den bir rivâyette; Peygamberimize (s.a.v): "Rabb'inin seni Makam-ı Mahmud'a (övgü makamına) yükselteceği ümit edilir." (İsra suresi, 79) ayetindeki Resulullah'a (s.a.v) makam-ı mahmud'dan soruldu. Resulullah (s.a.v): "Bu şefaate" diye cevap verdi. (Tirmizi, Tefsir, 17)

Yukarıda zikredilen ayet ve hadisleri okuyunuz. Bu ayetlerde şefaatin hangi şartlarından bahsedilmektedir? Sınıfta arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Resulullah (s.a.v.) buyurdular ki: "Şefaatem, ümmetimden büyük günah sahipleri içindir." (Tirmizi, şu ziyadeyi kaydeder: "Hz. Cabir (ra) dedi ki: "Kebair (büyük günah) ehli olmayanın şefaate ne ihtiyacı var!")"⁹² Yine Peygamberimiz (s.a.v), Kur'an okuyan ve oruç tutan kimseler hakkında bu ibadetlerin de şefaateçi olacağını bildirmiş ve *"Kur'an-ı Kerim'i okuyun! Çünkü Kur'an, onu okuyanlara kıyamet günü şefaateçi olarak gelecektir."* demiştir.⁹³

Şefaatin şartı olarak şunlar söylenebilir; Kur'an'da ve sahih hadislerde, hâkimiyet ve şefaatin yalnız Allah'a (c.c) ait olduğu açıkça belirtilmiştir. Bununla birlikte Allah'ın (c.c) razı olduğu ve şefaate edilmelerine izin verdiği kimselere yine Allah'ın (c.c) izni dahilinde şefaate edilecektir. O'nun şefaate izni vereceği kulları Hz. Peygamber, diğer bütün peygamberler, melekler, salih ve müttaki müminlerdir. Şefaate izni verilecek kimseler ise **"...Allah rızasına ulaşmış olanlardan başkasına şefaate etmezler. Onlar, Allah korkusundan titrerler!"**⁹⁴ ayetinde ifade edildiği üzere samimi Müslümanlardır. Kâfirlere ise hiçbir şekilde şefaate edilmeyecektir. Nitekim kâfirler hakkında onları

88. Zuhur suresi, 86. ayet.

89. Buhârî, Tevhid, 24; Müslim, İmân, 302.

90. Buhârî, Tevhid, 19, 24, Rikak, 51; Müslim, İmân, 332.

91. Buhari, Da'avat 1, Tevhid 31; Müslim, İman 334.

92. Tirmizi, Kıyamet 12; Ebu Davud, Sünnet 23; İbni Mace, Zühd 37.

93. Buhârî, Tevhid, 24; Müslim, İmân, 47, 302.

94. Enbiya suresi, 28. ayet.

koruyan herhangi bir dost ve şefaatinin bulunmayacağı **“Artık şefaathçilerin şefaati onlara fayda vermez.”**⁹⁵ vb. ayetlerle bildirilmiştir. Allah’ın (c.c) ahirette bazı kullarını diğerleri hakkında şefaathçi kılması ise şefaath etme yetkisinin sadece O’nun elinde bulunduğu anlamına gelir.⁹⁶

Unutmayalım; Müslümanlara düşen görev, şefaath güvenerek dinin gereklerini terk etmek değıl, şefaath layık olabilmek için çalışıp çabalamak olmalıdır.

3.6. Cennet ve Cehennem

Cennet ve cehennem ahiret hayatının son ve ebedî duraklarıdır.

Cennet

Cennet, örtmek, gizlemek anlamına gelen “cenn” kökünden türemiş bir isimdir. Sözlük anlamı, bitki ve ağaçlarıyla toprağı örten bahçe demektir. Çoğulu “cinan ve “cennat”tır. Kur’an’da, müminlerin ahiretteki “ebedî nimet ve saadet yurdu” için isim olarak kullanılır. Cennet ve oradaki hayat sonsuzdur.

Kur’an’da cennet için çeşitli isimler kullanılmıştır: cennatü’n-naîm, cennetü’l me’vâ, cennâtü adn, dar’ul-huld, firdevs, dâru’s-selam, dâru’l-mukâme, el-makâmu’l-emin⁹⁷.

Kur’an-ı Kerim’de cennet ve cennetlikler şöyle tasvir edilmiştir: Cennet, genişliği göklerle yer kadar olan, yakıcı sıcaklığın da dondurucu soğğun da görülmeyeceğı bir yerdir. Temiz su, tadı bozulmayan süt ve süzme bal ırmaklarının yer aldığı cennette, suyu zencefille kokulandırılmış tatlı su pınarı (selsebil) ve sonunda misk kokusu bırakan bir içecek de vardır. Cennet içeceği, baş ağrıtmayan, sarhoş etmeyen, günah işletmeyen, bir içecektir. Cennette türlü meyveler, hurmalıklar, nar ağaçları, bağlar, salkımları sarkmış muz ağaçları ve çeşit çeşit kuş etleri bulunur.



Görsel 6.10: Cennet nimetleri sonsuzdur.

Cennetliklerin elbiseleri ince ve kalın halis ipektendir. Evleri güzeldir. Onlara hizmet etmek için ölümsüz gençler dolaşırlar. Altın kadeh ve tepsiler dolaştıran bu gençler güzelliklerinden dolayı birer inci sanılırlar. Cennetkilerde altlarından ırmaklar akan, üst üste bina edilmiş köşkler vardır. Yorgunluk ve zahmet çekilmeyecek olan cennette, boş ve yalan söz işitilmez, kalplerden de kin sökülüp atılmıştır.

Kur’an-ı Kerim’deki cennet tasvirlerinden biri de şu şekildedir:

“Müttakîlere vâdolunan cennetin durumu şöyledir: İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değışmeyen süttan ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her çeşidi onlarındır. Rablerinden de bağışlama vardır. Hiç bu, ateşte ebedî kalan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu?”⁹⁸

“İman edip yararlı iş yapanlara gelince onlar da cennetliklerdir. Onlar orada devamlı kalırlar.”⁹⁹

Cennet nimetlerinin insan akıl ve hayalinin alamayacağı güzellikte olduğunu Peygamber Efendi-

95. Müddessir suresi, 48. ayet.

96. bk. Yusuf Şevki Yavuz, “Şefaath”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 38, s. 412-415.

97. bk. Necm suresi, 15. ayet; Müminun suresi, 11. ayet; Şuara suresi, 85. ayet; Beyyine suresi, 8. ayet; Fussilet suresi, 28. ayet; Yunus suresi, 25. ayet; Fatır suresi, 35. ayet; Duhan suresi, 51. ayet.

98. Muhammed suresi, 15. ayet.

99. Bakara suresi, 82. ayet.

miz bir hadis-i şerifte şöyle açıklamıştır: “Cenab-ı Hakk buyuruyor ki: Salih kullarım için ben, cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve insanın kalbinden geçmeyen nice nimetler hazırladım.”¹⁰⁰ Bu konuda Kur’an da şöyle buyrulur.

“Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez.”¹⁰¹

Havz

Kıyamet gününde peygamberlere ihsan edilecek havuzlar bulunacaktır. Müminler bunların tatlı ve berrak suyundan içerek susuzluklarını gidereceklerdir.

“Kuşkusuz biz sana kevseri verdik.”¹⁰² Bu ayette geçen kevser genellikle cennetteki havuz olarak anlaşılmıştır. Bu sebeple Peygamber Efendimiz’in kıyametteki havuzu için “havz-ı kevser” denilmiştir.

Sahih olan rivayete göre Kevser havuzu cennettedir. Havuz ile Kevser’in aynı olduğu rivayet edilmişse de Kevser cennetteki ırmağın ismidir.

Havz-ı Kevser cennet kapılarının yanındadır. Sahih görüşe göre iki tane havuz vardır. Biri sırat-tan önce mahşer yerinde, diğeri ise cennettedir.

Hadislerde bildirildiğine göre kıyamet günü her peygamberin bir havuzu olacaktır. Bu havuzdan o peygamberin kendisi ve ümmeti içecektir. Peygamber Efendimiz’in havuzu çok geniş, suyu sütten daha beyaz, kokusu miskten daha güzel, kadehlerinin sayısı da gökteki yıldızlardan daha çoktur. Ondan bir kere içen bir daha ebediyen susamayacaktır.¹⁰³

Rü’yetullah

Şüphesiz cennetteki nimetlerin en büyüğü Allah’ın (c.c) hoşnutluğunu kazanmak ve Allah’ı (c.c) görmektir. Bu konuda Kur’an’da şöyle buyrulmuştur:

“...Allah’ın rızası ise hepsinden (bütün cennet nimetlerinden) daha büyüktür. İşte büyük kurtuluş da budur.”¹⁰⁴

“Yüzler vardır ki o gün ıslıl ıslıl parılayacaktır. Rabblerine bakacaklardır.”¹⁰⁵

Peygamberimizin (s.a.v) bu konudaki bir hadisi de şöyledir: *“Muhakkak ki siz şu ayı gördüğünüz gibi, Rabb’inizi de göreceksiniz. Ve o sırada izdihamdan ötürü birbirinize zarar vermiş de olmayacaksınız.”¹⁰⁶*

Ehl-i sünnet âlimlerine göre Müslümanlar cennette Yüce Allah’ı, mahiyetini tarif edemeyeceğimiz bir şekilde görecektir.

Cehennem

Kelime olarak derin kuyu anlamına gelen cehennem, ahirette kafirlerin sürekli olarak, günah-kâr müminlerin de günahları ölçüsünde cezalandırılmak üzere kalacakları azap yeridir.

Kur’an’da cehennem anlamında yedi isim daha kullanılmıştır. Bu isimler şunlardır: nâr (ateş), cahim (son derece büyük, alevleri kat kat yükselen ateş, düşenlerin çoğunun geri dönmediği uçurum), sair (çılğın ateş ve alev), haviye (kızgın ateş), leza (dumansız ve katıksız alev), sakar (ateş), hutame (obur ve kızgın ateş).¹⁰⁷ Bazı bilginler, bu yedi ismin cehennemin yedi tabakası olduğunu ileri sürmüşlerdir.

100. Buhari, Tefsir, Sure, 32; Müslim, Cennet, 1; Tirmizi, Tefsir, Sure, 32.

101. Secde suresi, 17. ayet.

102. Kevser suresi, 1. ayet.

103. Buhari, Rikak, 53; Fiten. 1; Müslim, Fedail, 9; Tirmizi, Kıyamet, 14-15.

104. Tevbe suresi, 72. ayet.

105. Kıyamet suresi, 22-23. ayetler.

106. Buhari, Mevakit, 16; Tevhid, 24; Müslim, İman, 81; Tirmizi, Cennet, 15.

107. bk. Bakara suresi, 24. ayet; Maide suresi, 86. ayet; Ahzab suresi, 64. ayet; Karia suresi, 9. ayet; Mearic suresi, 15. ayet; Müddessir suresi, 27. ayet; Hümeze suresi, 4. ayet.

Cehennem ve oradaki hayat, Kur'an'da şu şekilde nitelenir: Suçlular cehenneme vardıklarında, cehennem onlara büyük kıvılcımlar saçacak, uzaktan uğultusu işitilecektir. İnkârcılar için bir zindan olan cehennem, ateşten örtü ve yataklarıyla cehennemlikleri her taraftan kuşatan, yüzleri dağılayan ve yakan, deriyi soyup kavuran, yüreklere çöken kızgın ateş dolu bir çukurdur. Yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem, kendisine atılanlardan bıkmayacaktır. İnsanın içine işleyen bir sıcaklık ve kaynar su içinde, serin ve hoş olmayan kara bir dumanın gölgesinde bulunacak, cehennemliklerin derileri her yanışında, azabı tatmaları için başka deriler ile değiştirilecektir. Onların yiyeceği zakkum ağacı, içeceği kaynar su ve irindir. Orada serinlik bulamadıkları gibi içecek güzel bir şey de bulamayacaklardır.

Allah'ı (c.c) görmekten mahrum kalacak olan inkârcılara Allah (c.c) rahmet etmeyecek, cehennem azabı onları ebedî kuşatacaktır.

“Hayır! Kim bir kötülük eder de kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa işte o kimseler cehennemliklerdir. Onlar orada devamlı kalırlar.”¹⁰⁸

“Bizim ayetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyeceklerdir! Suçluları işte böyle cezalandırırız!”¹⁰⁹

Günahkâr müminler ise cehennemde ebedi kalmayacaklar, Peygamberimizin (s.a.v) hadislerinde de bildirildiği gibi, cezalarını çektikten sonra cennete konulacaklardır.¹¹⁰

Ahret hayatının her devresinde olduğu gibi, cehennem azabını da, ruh beden ile birlikte çekecektir. Ancak cehennem hakkında bahsedilen, acı, ızdırap, azap, ateş vb. şeyler bu dünyadakilere benzemez. Bunların içyüzünü insanların bilmesi mümkün değildir. Ancak Allah (c.c) bilir.

A'râf

A'râf “sur, dağ ve tepenin en yüksek kısmı” manasındaki ‘urf’un çoğuludur. A'râf suresinin 46. ayetinde yer alan bu kavramın sırat üzerinde yüksek bir yer veya cennetle cehennem arasında Uhud Dağı'na benzer bir yerin adı olduğuna dair görüşler olsa da tercih edilen görüşe göre A'râf, cennetle cehennemi birbirinden ayıran bölgedeki surun yüksek kısmının adıdır.¹¹¹

A'râf denilen yerde kimlerin bulunacağı (Ashâbü'l-A'râf) ile ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ashâbü'l-A'râf'ın sevap ve günahı eşit olan müminler, cennet veya cehennemlik durumu belli olmayanlar ile müşriklerin bülûğ çağından önce ölen çocuklarının olabileceği söylenmiştir.

Kur'an'da tartıları ağır gelenlerle hafif gelenlerin durumları bildirildiği hâlde,¹¹² günahları sevaplarına eşit olanların durumları hakkında herhangi bir açıklama yapılmamış olması, ashâbü'l-A'râf ile kastedilenlerin iyi ve kötü amelleri eşit olan müminler olduğu yönündeki görüşün daha isabetli olduğuna delil gösterilebilir. Nitekim A'râf suresindeki ayetler de bu görüşü desteklemektedir: **“İki taraf (cennetlikler ve cehennemlikler) arasında bir perde ve A'râf üzerinde de herkesi simalarından tanıyan adamlar vardır ki bunlar henüz cennete giremedikleri hâlde (girmeyi) umarak cennet ehline: «selam size!» diye seslenirler. Gözleri cehennem ehli tarafına döndürülünce de: Ey Rabb'imiz! Bizi zalimler topluluğu ile beraber bulundurma! derler.”¹¹³** Ayette yer alan “Ey Rabb'imiz! Bizi zalimler topluluğu ile beraber bulundurma!” ifadesi, bu duayı yapanların durumu ile ilgili henüz bir kararın verilmediğini göstermektedir.

Netice itibarıyla Kur'an'da kıyamet sahnelerinden biri olarak yer alan A'râf hayırla şer arasında kararsız kalan insanlara, tercihlerini hayır yönünde kullanmaları için yapılmış ilahi uyarı içeren bir kavram olarak değerlendirilmelidir.¹¹⁴

108. Bakara suresi, 81. ayet.

109. A'râf suresi, 40. ayet.

110. Buhari, Rikak, , 51; Tevhid, 19; Tirmizi, Birr, 61; İbn Mâce, Mukaddime, 9.

111. bk. A'râf suresi, 46. ayet; Hadid suresi, 13. ayet.

112. bk. A'râf suresi, 8. ayet; Müminün suresi, 102. ayet; Karia suresi, 6. ayet.

113. A'râf suresi, 46-47. ayetler.

114. Yusuf Şevki Yavuz, “A'râf”, TDV İslam Ansiklopedisi, C 3, s. 259.

4. Ahirete İmanın Hayatımıza Etkileri

Ahiret gününe iman, insanın dünyadaki hayatına etkileri açısından son derece önemli bir inanç esasıdır. Çünkü bir insanın, davranışlarının ahirette cennet ya da cehennemle sonuçlanacağına iman etmesi, o davranışların daha ilk andan itibaren kontrollü ve bilinçli yapılmasını sağlar. Bu açıdan baktığımızda ahiret inancı sadece öte dünyayla ilgili değil, aynı zamanda bu dünyayı da etkileyen bir inançtır.

Ahiret inancı dünya hayatında kişiyi iyi olmaya, ahlaklı davranışlar sergilemeye, diğer insanlara şefkat ve merhametle muamele etmeye sevk eder. Çünkü insanı ahlaklı olmaya yönelten en önemli saiklerden biri de ahiret inancıdır. Ahirete inanan birisi ahirette hesap vereceğini düşünerek bu dünyadaki işlerinde helal haram bilinciyle yaşar, hak hukuk gözetir. İnsanlara karşı zorbaca davranışlar sergilemez. Sadece kendi çıkarlarını düşünmez, topluma yararlı işler yapmaya gayret eder. Ahiret inancı olmadığında insan ilişkilerine dünyevi çıkarlar ve fırsatçılık hakim olur.

Mümin kimse ahirette mutlak adaletin gerçekleşeceğine iman ettiği için dünya hayatını bu imana göre yaşar. Yaptıklarından hesaba çekileceğini bilir ve dünyayı ahiret hayatına hazırlanma mekânı olarak görür. Ahirete inanmayanlar ise hayatı sadece bu dünya hayatıyla sınırlı gördüklerinden ahiret hesabına güzel yatırımlar yapamazlar. Böylelikle müminler geçici olan hayatla ebedî olan hayata hazırlık yaparlarken inanmayanlar geçici hayata takılıp kalırlar. İnananlar gerçek ve baki olan ahiret hayatında mutluluğa kavuşurlar. Bu dünyada dahi nice zorluklar içinde mutlu olmayı başarırlar. İnkârcılar ise bu dünya hayatında geçici olarak mutlu olduklarını zannetseler bile ebedî hayatlarında cehennemle ve hüsrarla karşılaşılır.

Ahirete iman, insan hayatına bir "hedef belirler, yön verir.", yaradılıştaki gayeyi öğretir. Bu hayatın kendisi için bir sınav olduğunu bilen insan yeryüzündeki sorumluluğunu doğru algılar. Bu sorumluluk duygusuyla dünya hayatında yapıp ettiği hiçbir şeyin karşılıksız kalmayacağı bilinci ile hareket eder. Artık onun için dünya hayatı geçici bir oyalanma yeri değil, sonsuz ahiret hayatı için bir hazırlıktır. Bu inanç, insan için çok güçlü bir moral ve kalıcı bir mutluluğun kaynağı olur. Zira bu durumda hayat insan için Allah'ın (c.c) rızasını ve cenneti kazandıracak bir fırsata dönüşmüş olmaktadır. İşte bu, hayatın anlam ve amacını keşfetmek demektir.



Görsel 6.11: Ahirete iman, dünya hayatını anlamlı kılar.

Sürekli bir anlam arayışı içinde olan insan kendi kendine: "Ben kimim?", "Niçin yaratıldım?", "Benim sonum ve bu dünyanın sonu ne olacak?" gibi sorular sorar. Özellikle, "Benim sonum ve dünyanın sonu ne olacak?" sorusuna en anlamlı cevabı ahiret inancı verir. Çünkü ahirete inanan insan yokluğa mahkûm bir varlık olmadığını, sonsuz bir hayatla şereflendirileceğini fark eder. İşte bunu bilen insan, yaşamın bir amacı olduğunu anlar ve yaratılış amacı doğrultusunda hayatını sürdürmeye özen gösterir.

Ahiret inancı insanların ümitlerini yeniler, acılarını hafifletir, zor durumlara katlanmasını sağlar, onları ölüm korkusundan kurtarır. Dünya hayatının anlam ve amacını keşfeden insan hayatın zorluklarına sabreder. Çünkü onun için karşılaşılan her zorluk geçici hayat sınavının bir parçasıdır.

Haksızlıklar karşısında umutsuzluğa kapılmaz. Çünkü mutlak adaletin ahirette gerçekleşeceğini bilir ve teselli bulur. **“O sabredenler, kendilerine bir bela geldiği zaman ‘Biz Allah’ın kullarıyız ve biz O’na döneceğiz.’ derler.”**¹¹⁵ Bu inançtaki bir kişi dinî ve dünyevî görevlerini eksiksiz yerine getirir. Çünkü bir mükâfat ve ceza gününün varlığına iman ve herkesin bu dünyada işlediklerinden dolayı Allah’ın (c.c) huzurunda sorguya çekileceği inancı onun kalbinde yer etmiştir. Bu sebeple ahiret inancı, insanlar için hem hukuki hem de ahlaki yaptırımlar bakımından da bir dayanak noktasıdır.

Ahirete inanan insan, erdemli yaşamaya çalışır. İnsanlarla iyi geçinir ve kimseye haksızlık etmez. Doğru ve dürüst olmayı, iyilik yapmayı, insanlara hizmet etmeyi kendisine ilke edinir.

Kanaatkâr olur ve dünyevi menfaatlerin geçici olduğunu bilir. Sahip olduğu nimetleri başkalarıyla paylaşır.

Ahiret inancı, insanı yok olma korkusundan kurtarır. Çünkü ahirete inanan insan için ölüm, geçici hayatın son bulması, sonsuz yeni bir hayatın başlaması demektir.

Ahirete inanan insanın suç işlemesi zorlaşır. Çünkü yaptığı her şeyin ahirette hesabını vereceğine inanması, insanda güçlü bir otokontrol bilinci oluşturur. İnsanın iç dünyasında onu kötülüklerden caydırıcı böyle bir güce her zaman ihtiyaç vardır.

Ahiret inancı, insanların dünyaya karşı aşırı bağılıklarını önler, başkalarına iyilik ve hizmet etmek fikrini geliştirir.

Ahiret inancı insanı cesaretli ve güçlü kılar ve insanın inandığı değerler için ölümü göze almasını sağlar.

Ahiret inancı insanda erdemli bir yaşam ideali oluşturur. Çünkü sergilenen her erdemli davranış Allah (c.c) katında hak ettiği karşılığı bulacaktır. Bu idealin gereği olarak insan dürüst ve adaletli olmaya çalışır. Allah (c.c) hakkı, kul hakkı ve diğer varlıkların haklarını titizlikle gözetir. İyilik yapmayı, diğer varlıklara hizmet etmeyi, iyi insan olmanın gereği kabul eder.

Ahirete iman eden insan iyi ya da kötü, büyük veya küçük yaptığı hiçbir şeyin karşılıksız kalmayacağını bilir. Cennette kendisi için hazırlanan nimetlere kavuşma umuduyla Allah’ın (c.c) buyruklarını yerine getirmeye çalışır. Allah’ın (c.c) emir ve yasaklarına uymazsa başına gelecek acı verici azaptan uzak olmak ve onun sevgisinden mahrum kalmamak için hareketlerine özen gösterir.

Mazlumun zalimden hakkını alacağı günün mutlaka geleceğini bilir. Kimseye haksızlık yapmaz. Zalimlerden hesap sorulacağını, kötülerin cezalandırılacağını ve iyilerin ödüllendirileceğinin farkındadır.

Her şeyin geçici olduğunun farkına varır. Bu dünyanın geçici zevklerine, geçici dertlerine takılıp kalmaz. Ağgözlülük yapmadan kendine verilen nimetlerle yetinmeyi bilir. Derdin, kederin, mutluluğun, keyfin imtihan olduğu bilinci ile ebedî hayatına hazırlık yapar.

Ahiret gününe inanan insan öldükten sonra tekrar diriltileceğini ve yaptıklarından hesaba çekileceğini bilir. İyi ya da kötü hiçbir davranışın karşılıksız kalmayacağına inanır. Bu nedenle yaptığı tüm işlerde sorumluluk bilinciyle hareket eder. Bu inanca sahip insanların oluşturduğu toplum, doğruluktan ayrılmaz, kazancını meşru şeylerde arar, hileye, aldatmaya ve rüşvete yaklaşmaz. Kendinin ve başkalarının hakkını gözetir.

N

NOT EDELİM

Ahirete İmanın Dünya Hayatına Etkileri:

- ✓ Sorumluluk
- ✓ Hak ve hukuka riayet
- ✓ Adalet
- ✓ İyilik ve yardımseverlik
- ✓ Sabır
- ✓ Dürüstlük
- ✓ Kanaatkârlık
- ✓ Helal-Haram bilinci
- ✓ Şefkat ve merhamet
- ✓ İstikamet
- ✓ Ümit

115. Bakara suresi, 156. ayet.

ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM



A

Aşağıda verilen açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Ahiret hayatı niçin olmalıdır? Yazınız.

.....

.....

2. Ahirete imanın anlamlı bir hayat yaşamaya katkıları nelerdir? Yazınız.

.....

.....

3. Ahiretin varlığı ve gerekliliği konusundaki akli deliller nelerdir? Yazınız.

.....

.....

4. Ahirete inanmayanlara ve yeniden dirilişi imkânsız görenlere Kur'an'da nasıl cevap verilmektedir? Yazınız.

.....

.....

5. A'râf ne demektir? Yazınız.

.....

.....

B

Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Kur'an'da ahiret hayatı farklı isimlerle anılmaktadır. Aşağıdakilerden hangisi bu isimlerden biri değildir?

- A) Yevmü't-telak
- B) El-yevmü'l-ahir
- C) Yevmü'l-ba's
- D) Yevmü'l-ceza
- E) Yevmü'l-hasre

2. Cennet ile cehennem arasında olduğu bildirilen yüksek duvarın adı nedir?

- A) A'râf
- B) Mizan
- C) Mahşer
- D) Arafat
- E) Sûr

3. Aşağıdakilerden hangisi ahirette insanın hesaba çekileceği şeylerden olamaz?
- A) Ömrünü nerede tükettiği
B) Hangi ırktan olduğu
C) Malını nereden kazandığı
D) Malını nereye harcadığı
E) Gençliğini nerede geçirdiği
4. Aşağıdakilerden hangisi cehennemin diğer isimlerindendir?
- A) Firdevs
B) Adn
C) Cahîm
D) Naîm
E) Daru's-Selam
5. Sûr kavramı için aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?
- A) Sûr'a iki defa üfürülecektir.
B) Sûr'a ilk üfürmede canlılar hayatîyetlerini kaybedeceklerdir.
C) Sûr, cennetle cehennem arasındaki yüksekçe duvarın adıdır.
D) Sûr, ses veren boru manasına gelir.
E) Sûr'a üfürmekle görevli melek İsrâfil'dir.

C

Aşağıdaki boşlukları verilen kelimelerle doldurunuz.

firdevs - ba's - sûr - berzah hayatı - mizan - haşr

1. Kıyamet, İsrâfil'in 'a ilk üfürmesiyle kopacaktır.
2. Ahirette insanların bir araya toplanmasına denir.
3. Dünya hayatında yapılan iyiliklerin ve kötülüklerin tartılacağı terazilere denir.
4. İnsanların ölümüyle yeniden diriltilmesi arasında geçen döneme denir
5. Kıyamet sonrasında insanların yeniden yaratılmasına denir.

D

Aşağıdaki cümleleri doğru (D), yanlış (Y) durumuna göre cevaplayınız.

1. (....) Ölüm bir sondur ve insanların yeniden diriltilmesi imkânsızdır.
2. (....) İnsanların yaptıkları ve yapmadıklarıyla ahirette sorgulanmasına hesap ve sual denir.
3. (....) Hayatı sadece dünya hayatından ibaret görmek, Kur'an'da reddedilmiştir.
4. (....) Kıyamet; kelime olarak kalkmak, dikilmek, ayaklanmak anlamına gelir.
5. (....) Duman (duhân) küçük kıyamet alâmetlerindendir.

KADER VE KAZAYA İMAN

7.
ÜNİTE



Dijital içerik



Ünite PDF'si

KAVRAMLAR

- sabır, azim, kader, kaza, irade, ecel, rızık, tevekkül, sabır, hayır, şer, hidayet, dalalet

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. İnsanın akıllı ve sorumlu olması arasındaki ilişkiyi düşününüz. Fikirlerinizi arkadaşlarınızla sınıfta paylaşınız.
2. Kader, kaza, tevekkül, ecel, özgürlük, sorumluluk, külli irade, cüz-i irade kavramlarını araştırınız.
3. Deprem, sel gibi afetlerde ölen insanların eceliyle ölüp ölmediğini arkadaşlarınızla tartışınız.
4. Afrika'da veya dünyanın başka yerlerinde insanların açlıktan ölmesini ilahi adalet açısından değerlendiriniz. Bu ölümlerde insan faktörünün de etkisi olabilir mi?
5. Tevekkülün insanın psikolojik durumuna etkilerini tartışınız.
6. Kader sadece insanla sınırlı bir inanç esası mıdır? Kur'an'da kaderin diğer varlıklarla da ilişkilendirildiği ayetleri tespit ediniz.

1. Kader ve Kaza

İman esaslarının birbiriyle olan ilişkisini düşündüğümüzde anlarız ki kader ve kazaya iman, Allah'a (c.c) iman etmenin tabii bir neticesidir. Çünkü Allah'a (c.c) sıfat ve isimlerinin gerektirdiği şekilde iman etmek O'nun ezeli ilmine, iradesine, kudretine ve yaratmasına da iman etmemizi gerekli kılar.

Kader, kelime olarak bir şeye gücü yetmek, bir şeyi biçimlendirmek, planlamak, ölçü ile yapmak, kıymetini bilmek, bir şeyi başka bir şeyle mukayese etmek anlamındadır. Kavram olarak ezelden ebede kadar olmuş ve olacak şeylerin Allah (c.c) tarafından bilinmesi ve irade edilmesi manasında kullanılır. Her şeyin Allah'ın (c.c) bu bilgisi ve iradesi çerçevesinde bir kaderi vardır.¹

Kaza ise kelime olarak hükmetmek, emretmek, sağlam yapmak, yerine getirmek demektir. Kavram olarak kullanıldığında ezelde bilinen ve takdir edilen şeyin, zamanı ve yeri geldiğinde Allah (c.c) tarafından ortaya çıkarılması anlamına gelir.²

Kader ve kazaya iman; hayır, şer, iyi, kötü, canlı, cansız... her varlığın Allah'ın (c.c) bilgisi, dilemesi ve kudretiyle yaratıldığına inanmaktır. Kadere iman, kâinattaki her şeyin bir ölçüye ve hikmete göre meydana geldiğini kabul etmektir.

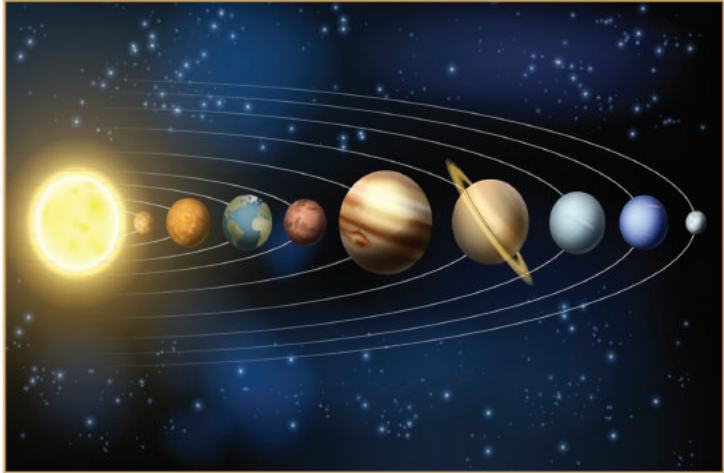
İnanan insan başına bir musibet geldiğinde hemen isyan etmez. Bir başarı durumunda da Allah'ı (c.c) unutarak "Bunu ben yaptım." demez.

Kader konusunda iki türlü iradeden bahsetmek mümkündür. Allah'ın (c.c) iradesine **külli irade**, insanın iradesine **cüz'i irade** denir. Ortaya çıkan kötülük ve başarısızlık durumu kişinin kendi sorumluluğunda olup cüz'i iradesi ile meydana gelmektedir. Bir şahsın kaderi bahane ederek Allah'ı suçlaması asla doğru değildir.

İrade "istek, arzu, dilek, emir, sevk ve güç" gibi manalara gelmektedir. İradenin insanların iş ve davranışlarını etkilemesi bakımından çeşitli tanımları yapılmıştır. Buna göre irade; bir şeyin yapılmasına da yapılmamasına da muktedir olan hayat sahibinin bu iki şıktan birine kendi isteğiyle hükmetmesidir ya da düşüncenin ortaya koyduğu bir gayeye doğru gitme hareketidir. Bu hem Allah'ın (c.c) iradesini hem de kulun iradesini kapsamaktadır. İrade Cenab-ı Hak için olunca külli, kul için olunca cüz'î olur.

B > BİLGİ KUTUSU

Kader, ezelden ebede kadar olmuş ve olacak şeylerin hepsinin Allah tarafından bilinmesi ve irade edilmesi manasında kullanılır. Kaza ise ezelde bilinen ve takdir edilen şeyin, zamanı ve yeri geldiğinde Allah tarafından ortaya çıkarılması anlamına gelir.



Görsel 7.1: Kâinattaki her varlık bir ölçüye ve bir hikmete göre yaratılmıştır.

1. bk. MEB Dini Terimler Sözlüğü, s. 239.

2. bk. MEB Dini Terimler Sözlüğü, s. 250.

N > NOT EDELİM

Her şey Allah'ın (c.c) takdiriyle gerçekleşir.

"Ey Allah'ın Resul'ü şifa niyetiyle yaptığımız okumalar, tedavi olduğumuz ilaçlar ve korunma tedbirleri, Allah'ın takdirinden bir şeyi geri çevirir mi?" Resulullah (s.a.v), "Onlar da Allah'ın takdiri-dir." buyurmuştur.

(Tirmizi, Tıb, 21.)

"Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsendendir. Seni insanlara elçi gönderdik; şahit olarak da Allah yeter."³

İnsanların hayır ve şer olarak isimlendirildiği şeyler kendi bakış açılarına göre yaptıkları tanımlamalardır. Allah (c.c) indinde her bir olayın farklı hikmetleri olabilir. Çünkü Allah (c.c), hayrı ve şerri kuşatacak şekilde her şeyi yaratandır ve her şeyin yaratılışını güzel kılandır.

"Allah her şeyin yaratıcısıdır. O, her şeye vekildir."⁴

"O (Allah) ki yarattığı her şeyi güzel yapmış ve ilk başta insanı çamurdan yaratmıştır."⁵

"Oysa Allah sizi de, yaptığınız şeyleri de yaratmıştır."⁶

Kader ve kazaya iman etmenin bizlere sağladığı en önemli özellik Allah'a (c.c) iman şuurumuzun artması ve yaşadığımız pek çok olayın bu iman çerçevesinde anlaşılır bir şekilde izah edilebilmesidir.

Kader meselesi, iman ederek yaşayabileceğimiz ve yaşadıkça da daha iyi anlayabileceğimiz bir meseledir. Allah'ı (c.c) yetkin sıfatlarla takdis ederek ve noksan sıfatlardan tenzih ederek gerçek tevhide ulaşabilmemiz için kader ve kazaya da iman etmemiz gerekmektedir. Öte yandan bu iman bizi tembelliğe, sorumsuzluğa, boş vermişliğe de sürüklememelidir. Çünkü kadere iman etmek, kul üzerindeki sorumluluğu ortadan kaldırmaz.

2. Kader ve Kaza İncancının Kur'an ve Hadislerdeki Temelleri

Kader ve kaza incancını temellendirebileceğimiz yüzlerce ayet vardır. Bu ayetlerden bazılarında kâinatın var olan bütün varlıkların Allah'ın (c.c) dilemesi, iradesi, kudreti ve yaratması ile varlık sahasına çıktıkları belirtilmektedir. Bunlardan bazılarında doğrudan bütün varlıkların bir kadere göre yaratıldığı vurgulanmaktadır.

"Biz her şeyi (belirlenmiş) bir kadere göre yarattık."⁷

"Aranızda ölümü biz takdir ettik ve takdirinin önüne geçileceklerden değiliz."⁸

"Takdirde bulunan ve hidayete sevk eden Allah'ın adını tesbih et."⁹

"Allah her şeyi yarattı ve mukadderatını belirledi."¹⁰

3. Nisâ suresi, 79. ayet.

4. Zümer suresi, 62. ayet.

5. Secde suresi, 7. ayet.

6. Saffat suresi, 96. ayet.

7. Kamer suresi, 49. ayet.

8. Vâkıa suresi, 60. ayet.

9. A'la suresi, 3. ayet.

10. Furkan suresi, 2. ayet.



Görsel 7.2: Kur'an ve sünnet her konuda olduğu gibi kader ve kaza konusunda da Müslümanlar için temel kaynaktır.

Bazı ayetlerde de başta Güneş ve Ay olmak üzere kâinattaki varlıkların kendileri için belirlenen yörüngelerde akıp gitmesi, her şeyin bir ölçüye göre hareket etmesi dile getirilmektedir. Yaratmada olduğu gibi yaşatmada ve varlıklarını devam ettirmede de tüm varlıklar, ilahi takdir açısından değerlendirilmekte ve tüm bunların Allah'ın (c.c) ilmi dahilinde gerçekleştiği dikkatlere sunulmaktadır.

“Güneş; karar kılacağı yere doğru akmaktadır, bu aziz ve âlim olan Allah'ın takdiridir.”¹¹

“Allah'ın kendisine helal kıldığı şeyde, Peygambere herhangi bir vebal yoktur. Önce gelip geçenler arasında da Allah'ın adeti böyle idi. Allah'ın emri mutlaka yerine gelecek, yazılmış bir kaderdir.”¹²

“O, sabahı aydınlatandır. O, geceyi dinlenme zamanı, güneş ve ayı (vakitlerin tayini için) birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu, aziz olan (ve her şeyi) pek iyi bilen Allah'ın takdiridir.”¹³

“Ne güneş aya yetişebilir ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yülerler.”¹⁴

“Kafirler diyorlar ki: Ona Rabb'inden bir mucize indirilseydi ya! (Hâlbuki) sen ancak bir uyarıcısın ve her toplumun bir rehberi vardır. Her dışının neye gebe kalacağını, rahimlerin neyi eksik, neyi ziyade edeceğini Allah bilir. O'nun katında her şey ölçü ile.”¹⁵

“Yeri uzatıp yaydık, orada sabit dağlar yerleştirdik, yine orada miktarı ve ölçüsü belirli olan şeyler bitirdik. Orada hem sizin için hem de rızıkları size ait olmayanlar için (gerekli) geçim vasıtaları yarattık. Her şeyin hazineleri yalnız bizim yanımızdadır. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz.”¹⁶

“Çünkü onlar yeryüzünde büyüklük taslıyor ve kötü tuzaklar kuruyorlardı. Hâlbuki kişi kazdığı kuyuya kendi düşer. Onlar öncekilerin kanunundan (onlara uygulanandan) başkasını mı bekliyorlar? Allah'ın kanununda asla bir değişme bulamazsın, Allah'ın kanununda kesinlikle bir sapma da bulamazsın.”¹⁷

Kaderin insanlara ve toplumlara bakan yönleri de Kur'an ayetlerinde sıkça vurgulanan hususlardandır. Bu ayetlerde insanın, Allah'ın (c.c) teklifine muhatap oluşunda bir tercihle karşı karşıya bırakılması, özgür iradesiyle seçim yapabilmesi, gücü ölçüsünde sorumlu tutulması, yaptıklarından ve yapmadıklarından hesaba çekilmesi gibi konular Allah-insan ilişkisi bağlamında çarpıcı ifadelerle sunulmaktadır:

“Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler.”¹⁸

11. Yâsîn suresi, 38. ayet.

12. Ahzab suresi, 38. ayet.

13. En'am suresi, 96. ayet.

14. Yâsîn suresi, 40. ayet.

15. Ra'd suresi, 7-8. ayetler.

16. Hicr suresi, 19-21. ayetler.

17. Fâtır suresi, 43. ayet.

18. A'râf suresi, 34. ayet.

"Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir. Rabb'imiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabb'imiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme. Ey Rabb'imiz! Bize gücümüzün yetmediği işler de yükleme! Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim Mevla'mızısın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et!"¹⁹

"Sizi bir çamurdan yaratan, sonra ölüm zamanını takdir eden ancak O'dur. Bir de O'nun katında muayyen bir ecel (kıyamet günü) vardır. Siz hâlâ şüphe mi ediyorsunuz?"²⁰

"Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur."²¹

"Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki biz onu yaratmadan önce, bir kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır."²²

"Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları O'ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır."²³

"De ki: Allah'ın bizim için yazdığından başkası bize asla erişmez. O, bizim Mevla'mızdır. Onun için müminler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler."²⁴

Bu ayetlerde bütün varlıkların Allah (c.c) tarafından yaratıldığı ve kaderlerinin belirlendiği açıkça bildirilmiştir.

Hz. Peygamber, Cibril hadisi diye bilinen hadiste açıklandığı gibi kadere imanı, iman esasları arasında saymıştır. Bu hadiste geçtiğine göre Cebrail (a.s) Peygamberimize (s.a.v) "İman nedir?" diye sormuş, o da: "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, hayır ve şerriyle kadere inanmandır." cevabını vermiştir.²⁵

N > NOT EDELİM

Abdulah b.Abbas, bir gün aynı binek üzerinde Rasulullah (s.a.v)'in arkasındayken kendisine şöyle dediğini rivayet etti: "Delikanlı! Sana bazı şeyler öğreteceğim. Allah'ı gözet ki Allah da seni gözet sin. Allah'ı gözet ki Allah'ı (daima) yanında bulasın. Bir şey istediğinde Allah'tan iste! Yardıma muhtaç olduğunda Allah'tan yardım dile! Şunu bil ki bütün insanlar sana fayda vermek için toplansa Allah'ın takdiri dışında sana faydalı olamazlar. Ayrıca bütün insanlar sana zarar vermek için toplansa Allah'ın takdiri dışında sana hiçbir şeyde zarar veremezler. Bu konuda kalemler kaldırılmış (karar verilmiş), sayfalar kurumuştur (hüküm kesinleşmiştir)."

(Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 293.)

D > DEĞERLENDİRELİM

"Güneşe ve kuşluk vaktindeki aydınlığına, güneşi takip ettiğinde aya, onu açığa çıkarttığında gündüze, onu örttüğünde geceye, gökyüzüne ve onu bina edene, yere ve onu yapıp döşeyene, nefse ve ona birtakım kabiliyetler verip de iyilik ve kötülüklerini ilham edene yemin ederim ki nefsinin kötülüklerinden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklerle gömen de ziyan etmiştir."

(Şems suresi, 1-10. ayetler)

"(Resul'üm!) Sen yüzünü hanif olarak dine, Allah insanları hangi fitrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler."

(Rum suresi, 30. ayet.)

"Her insanın amelini (veya kaderini) boynuna bağladık. İnsan için kıyamet gününde, açılmış olarak önüne konacak bir kitap çıkarırız."

(İsra suresi, 13. ayet.)

Yukarıdaki ayetleri insanın sorumluluğu açısından arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

19. Bakara suresi, 286. ayet.

20. En'am suresi, 2. ayet.

21. Necm suresi, 39. ayet.

22. Hadid suresi, 22. ayet.

23. En'am suresi, 59. ayet.

24. Tevbe suresi, 51. ayet.

25. Müslim, İman, 1; Ebu Davud, Sünnet, 15; İbn Mace, Mukaddime, 9.

"Kul, hayrıyla, şerriyle kadere inanmadıkça, kendine (hayr ve şerden) isabet edecek şeyi atlatamayacağını, (hayr ve şerden) kaçacak olan şeyi de yakalayamayacağını bilmedikçe iman etmiş olmaz."²⁶

"Sizden birinin yaratılışı, annesinin karında kırk günde cenin olur. Sonra bu kadar müddette alaka (embriyo) olur. Sonra bu kadar müddette mudga olur. Sonra Allah bir meleği dört kelimeyle gönderir: (Bu melek) rızkını, ecelini, amelini, şaki veya said olacağını yazar, sonra ona ruh üflenir. Kendinden başka ilah olmayan zata yemin olsun, sizden biri, (hayatı boyunca) cennet ehlinin ameliyle amel eder.

Öyle ki kendisiyle cennet arasında bir arşın mesafe kaldığı zaman ona yazısı galebe çalar ve cehennem ehlinin ameliyle amel ederek cehenneme girer. Aynı şekilde sizden biri (hayatı boyunca) cehennem ehlinin amelini işler. Kendisiyle cehennem arasında bir arşın mesafe kalınca yazısı ona galebe çalar ve cennet ehlinin amelini işleyerek cennete girer."²⁷

"Kuvvetli mümin, Allah nazarında zayıf müminden daha sevgili ve daha hayırlıdır. Aslında her ikisinde de bir hayır vardır. Sana faydalı olan şeye karşı gayret göster. Allah'tan yardım dile, acz izhar etme. Bir musibet başına gelirse: 'Eğer şöyle yapsaydım bu başıma gelmezdi!' deme. 'Allah takdir etmiştir. Onun dilediği olur!' de! Zira 'eğer' kelimesi şeytan işine kapı açar."²⁸

Kur'an'da Hicr suresinin 21. ayetinde, **"Hiçbir şey yoktur ki kaynağı bizim katımızda olmasın ve biz hiçbir şey indirmeyiz ki kusursuzca belirlenmiş bir ölçüye, bir uyuma dayanmasın."** buyrulmuştur. Her şey, Allah'ın (c.c) koyduğu biyolojik, fiziki ve sosyal kanunlara göre hareket etmektedir. Allah'ın (c.c) kâinattaki uyumu sağlamak için koyduğu yasalara "adetullah" veya "sünnetullah" denir. Buna kader de denir.

İnsanın yaratılışı da kaderdir. İnsanın sahip olduğu her şey, Allah (c.c) tarafından yaratılan ve kendisine verilen imkânlardan oluşur. İnsanın, iyilik ve kötülük yapabilecek şekilde yaratılması, akıl ve irade gücünü kullanması gibi kendisine verilen meziyetler onu şekillendirir.

Kur'an'da iman esaslarının bir arada belirtildiği ayetlerde (Bakara Suresi, 177. ayet ve Nisâ suresi, 136. ayet) kadere iman etmeye yer verilmemiştir. Ancak buna dayanarak İslam'da kader inancının bulunmadığını ileri sürmek isabetli olmaz.

Kader inancının doğrudan ilişkili olduğu sıfatlar ilim, irade, kudret ve tekvin sıfatlarıdır. Bunların yanında yaşatma, öldürme, hidayete erdirmeye ve dalalette bırakma gibi sıfatlar da kaderle alakalı sıfatlardır.

Allah'ın (c.c) ilim sıfatı şöyle tanımlanır: İlim sıfatı Allah'ın (c.c), zaman ve mekân sınırı olmaksızın küçük-büyük, gizli-aşikar, maddi-manevi her var olanı hakkıyla bilmesi ve bu niteliğe sahip olmasıdır. Allah'ın (c.c) ilmi her şeyi kuşatmıştır, gaybın anahtarı O'nun katındadır, uzayda ve yer kürede geçmişte ve şu anda var olan ve gelecekte vuku bulacak olan her şeyi bilir.

DİKKAT EDELİM

Allah Resul'ü, her türlü tedbiri alarak insanın fiillerinde irade sahibi olduğunu gösterir fakat aynı zamanda, "Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh" (Allah'tan gayrı güç ve kuvvet yoktur!) (Müslim, Zikir, 47.) diyerek güç ve kudreti Allah'a nispet etmeyi tavsiye ederdi. "Mâşallah" olarak bilinen, "Allah'ın dilediği olur, dilemediği de olmaz." (Ebu Davûd, Edeb, 100-101) demeyi de duasında zikrederdi.



Görsel 7.3: El-Alīm, Allah'ın (c.c.) 99 güzel isminden birisidir. Küçük-büyük, gizli-âşikar her şeyi hakkıyla bilen demektir.

26. Tirmizi, Kader, 10.

27. Buhari, Kader, 1; Bed'ü'l-Halk, 6; Enbiya, 1; Tevhid, 28; Müslim, Kader, 1; Ebu Davud, Sünnet 17; Tirmizi, Kader, 4.

28. Müslim, Kader, 34.

Allah (c.c) kıyametin kopacağı zamanı, ahirette insanlara soracağı sorulara verecekleri cevapları ve cehennemliklerin kendi aralarında yapacakları konuşmaları, hatta insanların gelecekte ne kazanacaklarını, ne zaman ve nerede öleceklerini ezeli ilmiyle bilir.

Kur'an'da kader inancını temellendiren rükünlerden ikincisi Allah'ın (c.c) irade sıfatıdır. İrade; Allah'ın (c.c) emirleri, hükümleri ve fiillerinde hür olduğunu ve her şeyi dileyebileceğini öngören bir sıfattır. Bu nitelik hem irade hem de meşiet kavramıyla ifade edilir. Konuyla ilgili ayetlerde belirtildiğine göre Allah (c.c) kullarından dilediklerini hidayete erdirir, dilediklerini saptırır. Allah (c.c) isteseydi insanların hepsini hidayete erdirirdi²⁹ ve herkes iman ederdi. Ancak O iman ve inkâr konusunda kullarını serbest bırakmış, iman edenleri hidayete erdirmeyi dilemiştir.

Allah'ın (c.c) kudret ve tekvin sıfatları da kader konusuyla doğrudan ilişkilidir. Allah Teala yaratıcılığıyla öncelikle evrenin kaderine hükmetmiştir. Gök cisimlerini ve yer küreyi belli hacimde yaratmış, gezegenlere belli yörüngeler tayin etmiş, yeryüzünde yollar, dağlar, ovalar, nehirler var etmiş, gökten ölçülü bir şekilde yağmur yağdırarak tat, renk ve özellikleri farklı bitkiler bitirmiştir. Bütün bunların Allah'ın (c.c) fiilleri olduğuna dikkat çekilerek evrenin belirlenmiş bir kaderi olduğuna işaret edilmiştir. Allah'ın (c.c) tüm bunlara güç yetirebilmesi anlamında kudret sıfatı, O'nun her tür mükemmellik sıfatlarını taşıması ve yine her tür noksanlıktan münezze olmasına da doğru orantılıdır. Dolayısıyla Allah'ın (c.c) her şeyi bilmesi, dilediğini dilediği gibi yaratması, her şeye güç yetirebilmesi gibi özellikleri zaten O'nun mükemmel varlık olmasının gereklerindendir.



Görset 7.4: "El-Kadîr" hattı.
Allah'ın (c.c.) her şeye gücü yeter demektir.

B BİLGİ KUTUSU

Kur'an'da yaratma sıfatı şu kavramlar ile ifade edilmektedir;

- Halk (Allah'ın yaratması)
- İcât (Yokluktan varlığa çıkarma)
- İbda' (Örneği olmadan yaratma)
- Kevn:Tekvin (Yoktan var etme)
- İnşa' (Meydana getirme)

3. İnsan Kader İlişkisi

Kaza ve kader konusunun yanlış anlaşılması için Allah'ın (c.c.) isim ve sıfatları yanında insanla alakalı bazı hususların da bilinmesi gerekmektedir. Dolayısıyla insanın nasıl bir varlık olduğu öncelikle iyi tespit edilmelidir. Bizler insanı yapıp ettikleri açısından "rüzgarın önünde uçuşan bir yaprak" gibi mi görüyoruz? Yoksa yapıp ettiklerinin tamamını kendi güç ve kudretiyle yapan, kendi fiillerini kendisi yaratan bir varlık olarak mı? Ya da insanı bu ikisinin ortasında dengeli bir şekilde mi tanımlıyoruz? İşte insana dair bu bakış açılarının doğruluğu ya da yanlışlığı ölçüsünde kaza ve kader konusundaki bakış açımız da doğru veya yanlış olabilmektedir.

3.1. Akıl

Akıl; insanı diğer canlılardan ayıran temyiz gücü, düşünme ve anlama melekesi olarak tanımlanmaktadır. Her şeyden önce insan, akıl sahibi olduğu için iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayırabilen ve bu özelliğinden dolayı da dinin emir ve yasakları karşısında muhatap ve sorumlu olan bir varlıktır.

29. bk. Yunus suresi, 99. ayet.

İnsanın akıl sahibi olması, onu irade ve tercih sahibi olmayan diğer varlıklardan ayırmakta; dinin teklifleri karşısında insanı kabul ya da ret açısından bir tercihle ve seçimle yüz yüze bırakmaktadır. Bu özellik insana verildiği için insanlar arasında aklını kullanarak imanı ve teslimiyeti seçenler olduğu gibi, inkâra sapanlar da olmuştur.

Kur'an-ı Kerim'e göre insanı diğer varlıklardan daha değerli hâle getiren ve hayatına anlam kazandıran akıldır. Dinin emirlerine muhatap olma ve din açısından mükellef sayılmanın olmazsa olmaz şartı da akıldır. Nitekim dinimizde akılı olmayanlar, dinî emirler ve nehiyler açısından sorumlu değildir. Akıl sağlığını kaybedenlerden dinî sorumluluklar düşmekte, akli melekeleri tam olarak teşekkül etmediği için âkil ve baliğ olana kadar çocuklar dinen mükellef sayılmamaktadır.

Kur'an'da pek çok ayette aklını kullanmak övülürken aklını kullanmayanlar ağır bir dille eleştirilmektedir. Bunlardan bazılarını şöylece sıralayabiliriz:

“İşte biz, bu örnekleri insanlar için getiriyoruz fakat onları ancak bilenler düşünüp (akledebilir) anlayabilir.”³⁰

“Şayet kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık şimdi şu alevli cehennemin mahkûmları arasında olmazdık! diye ilave ederler.”³¹

Bu ayetlerde akıl ve bilgi arasındaki ilişkiye dikkat çekildiği gibi cehenneme götüren sebeplerin başında aklın kullanılmamasına da vurgu yapılmaktadır.

Kur'an'da sebep-sonuç ilişkileri ve özellikle yaratılmış varlıklarla yaratıcı arasındaki ilişki anlatılırken ön plana çıkarılan temel kavram akıldır. Akıl kelimesinin sözlük anlamı da bağ kurmak, irtibat kurmak anlamına gelmektedir.

“Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akliselim sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır.”³²

“Gecenin ve gündüzün değişmesinde, Allah'ın gökten indirmiş olduğu rızıkta (yağmurda) ve ölümünden sonra yeri onunla diriltmesinde, rüzgârları değişik yönlerden estirmesinde, aklını kullanan toplum için dersler vardır.”³³

“Rabb'inden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse (inkâr eden) kör kimse gibi olur mu? (Fakat bunu) ancak akıl sahipleri anlar.”³⁴



Görsel 7.5: Akıllı bir varlık olan insan yaptıklarından sorumludur.

30. Ankebut suresi, 43. ayet.

31. Mülk suresi, 10. ayet.

32. Al-i İmran suresi, 190. ayet.

33. Casiye suresi, 5. ayet.

34. Ra'd suresi, 19. ayet.

İnsanın irade sahibi, bilen, tercih eden ve öğrendiklerini davranışa dönüştürebilen bir varlık olması akıl sahibi olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Akıl sahibi olmanın kadere bakan yönü ise insanın yaptıklarından sorumlu tutulması bakımındandır. Kur'an'da pek çok ayette gökler, Ay, Güneş, yıldızlar, dağlar, denizler hakkında düşünmemiz öğütlenir. Yine Kur'an'da **'Akıllarını kullanmazlar mı?, Düşünmez misiniz?, Akletmez misiniz?'** şeklinde biten birçok ayet vardır. Bir ayette **"Şüphesiz Allah katında canlıların en kötüsü, akletmeyen (düşünmeyen) sağırlar ve dilsizlerdir."**³⁵ buyrulmuştur.

B> BİLGİ KUTUSU

Akliselim:

1. Hüküm ve kararlarında doğruyu yanlıştan, iyiyi kötünden ayırma yetisidir. Sağduyu.
2. İnsanın doğru karar vermesini sağlayan, herhangi bir olumsuzluktan veya ortamın kötülüğünden etkilenmeyen, yaratılışındaki temizliği koruyan akıldır.

3.2. İrade

İrade sözlükte "seçmek, istemek, yönelmek" anlamına gelir. Kavram olarak "akılla bir eylemi yapıp yapmamayı tercih etmek" anlamında kullanılır. Akıl sahibi olmasının yanında insanın en önemli özelliklerinden biri de irade sahibi olmasıdır. İnsan irade sahibi, akıllı ve özgür bir varlık olduğu için davranışlarından sorumlu tutulur. Bu özelliklere sahip olmadığında yaptıklarından sorumlu tutulamaz. Nitekim akli ve iradesi olmayan ya da bu özellikleri varsa bile bunları kendi tercihi doğrultusunda kullanamayan insanlar, dini açıdan da yükümlü sayılmazlar. Bu yüzden kader inancı, insanın akıl sahibi, özgür ve sorumlu olmasıyla yakından ilgilidir.

Allah (c.c.), insanı akıllı bir varlık olarak yaratmıştır. İnsan davranışları; zorunlu ve seçime dayalı olmak üzere iki kısımdır. Yazı yazmak, oturmak, kalkmak, çalışmak, namaz kılmak, iyi veya kötü davranışta bulunmak özgür irademizle yaptığımız davranışlardır. İnsan bu tür davranışlarından sorumludur.

İnsanın iradesinin dışında olan davranışlar da vardır. Kalbimizin çalışması, nefes alıp verişimiz, midemizin yiyecekleri sindirmesi bizim irademiz dışında gerçekleşir. Ne zaman, nerede, hangi an-neden doğacağımıza, hangi ırdan olacağımıza biz karar veremeyiz. Göz, ten ve saç rengimiz bizim irademiz dışında Yüce Allah'ın (c.c.) takdiri ile gerçekleşir. İnsan kendi iradesi ve seçimi dışında Allah'ın (c.c.) takdiriyle başına gelen durumlardan sorumlu değildir.

Kader ve kazayla ilgili yönüne gelince çoğu insan bu özgür iradesini kötüye kullanmasına rağmen sonuçta kendisini sorumluluktan kurtarmak için "Ne yapayım kader böyleymiş." diyebilmektedir. Oysa bir şeyin kader olarak takdir edilmesi, insanın zamanı geldiğinde başka türlü değil de o şekilde bir seçim yapacağının bilinmesi demektir. Allah'ın (c.c) ezeli olarak o tercihi bilip takdir etmesi, o insanın o tercihe zorlanması demek değildir. Zaman ve mekânla sınırlı olmayan Allah'ın (c.c) ezeli ilmi, kulun seçimini zorlayan bir sebep değildir. Kul öyle seçtiği için Allah (c.c) da bu seçime göre yaratır.

İnsan; iyi, kötü, doğru, yanlış, güzel ve çirkini ayırt edebilecek özelliktedir. İyileri ve doğruları seçebilecek, bunlara değer verebilecek kabiliyettedir. İnsana seçme özgürlüğünü veren Allah'tır (c.c). İnsan kararlarını özgür iradesiyle verir.

35. Enfal suresi, 22. ayet.

Kısaca insan herhangi bir fiil için tercihte bulunmakta, hür iradesiyle seçim yapmaktadır. Bu seçimle birlikte gerekli çabayı da sarf etmektedir. Allah (c.c) da onun bu seçimi ve çabası yönünde o fiili yaratmaktadır. Bu anlamda inkâr etmek ya da şirk koşmak dahi insana verilen özgürlük sınırları içindedir. Allah (c.c), insanlara özgür iradesiyle tercihlerini doğru yapabilmesi için akli selim ve düşünme yeteneği lütfetmiş ve hidayet rehberi peygamberler ve kitaplar göndermiştir. İnanıp inanmama konusunda insanı serbest bırakmıştır.

Kur'an'ı Kerim'de şöyle buyrulur:

“Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör.”³⁶

“Ve de ki: ‘Hak, Rabb’inizdir. Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.’ Biz, zalimlere öyle bir cehennem hazırladık ki onun duvarları kendilerini çepe çevre kuşatmıştır. (Susuzluktan) imdat dileyecek olsalar imdatlarına, erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile cevap verilir. Ne fena bir içecek ve ne kötü bir kalma yeri!”³⁷

“İman edip de iyi işler yapanlara gelince onlar için yaptıklarına karşılık olarak varıp kalacakları cennet konakları vardır. Yoldan çıkanlar ise onların varacakları yer ateştir. Oradan her çıkmak istediklerinde geri çevrilirler ve kendilerine: ‘Yalandır deyip durduğunuz cehennem azabını tadın!’ denir.”³⁸

“Sizi huzurumuza yaklaştıracak olan ne mallarınızdır ne de evlatlarınız. İman edip iyi amelde bulunanlar müstesna; onlara yaptıklarının kat kat fazlası mükâfat vardır. Onlar (cennet) odalarında güven içindedirler. Ayetlerimizi boşa çıkarmaya çalışanlara gelince onlar da azapla yüz yüze bırakılacaklardır.”³⁹



Görsel 7.6: İnsan irade sahibi bir varlık olarak iyi ya da kötü tüm tercihlerinden sorumludur.

Akil nimeti sayesinde seçme özgürlüğüne sahip olmak, aynı zamanda sorumlu olmak anlamına gelir. Bu sorumluluğu reddeden müşrikler, Allah'ın (c.c) dilemesinin kulun tercihlerine göre oluştuğunu kabul etmemişler ve kendi seçimlerinin ilahi takdir sonucu olduğunu iddia etmişlerdir. Kur'an'da, onların bu haksız yakıştırmaları reddedilmiştir:

36. İnsan suresi, 3. ayet.

37. Kehf suresi, 29. ayet.

38. Secde suresi, 19-20. ayetler.

39. Sebe' suresi, 37-38. ayetler.

B

BİLGİ KUTUSU

İrade: 1. Seçme, tercih etme, isteme, dileme, arzu etme, meyletme, karar verme. 2. Aklın düşünüp karar vermesi, yapılması veya yapılmaması eşit olan çeşitli davranışlardan birini beğenip tercih etmesi. 3. Allah'ın dilemesi, arzu etmesi, tercih etmesi ve dilediğini yerine getirmesi anlamlarında Allah'ın sıfatlarından biri.

Cüz'i İrade: İnsana verilen sınırlı özgürlük, tercih etme kabiliyeti. İnsana Allah tarafından verilen özgürlük; dileme, tercih etme kabiliyeti. İnsan, cüz'i iradesi sayesinde davranışlarından sorumlu olur. Bu nedenle kişilerin cüz'i iradelerini kendilerine hem dünyada hem de ahirette yararlı olacak işler için kullanmaları dinimizce tavsiye edilmiştir.

Külli İrade: Allah'ın iradesi, ilahi irade. "Allah'ın istediğini istediği gibi dilemesi ve seçmesi" anlamında Allah'ın mutlak ve sınırsız iradesi. Külli irade, her şeye hâkim olan, her şeyi içine alan iradedir. Yaratma fiili ile birlikte ele alınır. Her şeyin yaratıcısı Allah'tır; hakiki irade de ona mahsustur. Kâinatta Allah'ın külli iradesine aykırı hiçbir olay gerçekleşemez. O'nun irade ettiği şey mutlaka olur, irade etmediği hiçbir şey meydana gelmez. Allah için bir zorunluluk da düşünülemez. Hiçbir şeyi var etmeye veya yok etmeye mecbur değildir. Kimse Allah'ı bir şeyi yapmaya veya yapmamaya zorlayamaz.

(bk. MEB Dini Terimler Sözlüğü, s. 221.)

"Putperestler diyecekler ki: 'Allah dileseydi ne biz ortak koşardık ne de atalarımız. Hiçbir şeyi de haram kılmazdık.' Onlardan öncekiler de aynı şekilde (peygamberleri) yalanladılar ve sonunda azabımızı tattılar. De ki: Yanınızda bize açıklayacağınız bir bilgi var mı? Siz zandan başka bir şeye uymuyorsunuz ve siz sadece yalan söylüyorsunuz."⁴⁰

"Ortak koşanlar dediler ki: 'Allah dileseydi ne biz ne de babalarımız ondan başkasına tapardık. O'nun emri olmadan hiçbir şeyi de haram kılmazdık.' Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Peygamberlerin üzerine açık seçik tebliğden başka bir şey düşer mi?"⁴¹

"Eğer inkâr ederseniz, şüphesiz Allah, size muhtaç değildir. Bununla beraber O, kullarının küfrüne razı olmaz. Eğer şükrederseniz sizden bunu kabul eder. Hiçbir günahkâr diğerinin günahını çekmez. Nihayet hepinizin dönüp gidişi Rabb'inizedir. Yaptıklarınızı O size haber verir. Çünkü O, kalplerde olan her şeyi hakkıyla bilendir."⁴²

3.3. Sorumluluk

Akıl ve özgür irade sahibi bir varlık olarak insan aynı zamanda sorumlulukları da olan bir varlıktır. Akıl ve irade nimeti insana beraberinde bazı yükümlülükler de getirmektedir. Zaten insanın imtihana tabi tutulması, emir ve yasaklarla muhatap olması ve yaptıklarından sorumlu tutulup hesaba çekilmesi ona verilen bu seçme özgürlüğü sebebiyledir. Şayet tercihte bulunabilme durumu olmasaydı o zaman imtihana gerek kalmaz, sorumluluk diye bir şeyden bahsedilemezdi.

40. En'am suresi, 148. ayet.

41. Nahl suresi, 35. ayet.

42. Zümer suresi, 7. ayet.

N

NOT EDELİM

"Allah bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar. Onun kazandığı iyilik kendi yararına, kötülükte kendi zararınadır..."

(Bakara suresi, 286. ayet.)

İnsanlar inandıklarından, tercih ettiklerinden ve yaptıklarından sorumludur. Çünkü kendisine verilen akıl ve özgürlük onun bütün bunlardan sorumlu olması sonucunu doğurur.

“Kim iyi bir iş yaparsa bu kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa aleyhinedir. Rabb’in kullara zulmedici değildir.”⁴³

“Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle işledik-
leriniz yüzündendir. (Bununla beraber) Allah çoğunu affeder.”⁴⁴

“O gün kimseye, hiç mi hiç zulmedilmez. Size ancak işlemekte olduğunuz şeylerin karşılığı verilir.”⁴⁵

“İnkârınız sebebiyle bugün oraya (cehenneme) girin!”⁴⁶

“Siz farkında olmadan, an-sızın başınıza azap gelmezden önce, Rabb’inizden size indirile-nin en güzeline (Kur’an’a) tabi olun. Kişinin: Allah’a yakınlık konusunda kusurlu davrandığım için bana yazıklar olsun! Gerçekten ben alay edenlerdendim (diyeceği günden sakının)! Veya: Allah bana hidayet verseydi, el-bette sakınanlardan olurdum, di-yeceği, yahut azabı gördüğünde: Keşke benim için bir kez (dönme-ye) imkân bulunsa da iyilerden olsam, diyeceği günden sakının. Hayır (dönemeyeceksin)! Ayet-lerim sana gelmişti de sen onları yalanlamış, büyüklük taslamış ve inkârcılardan olmuştun.”⁴⁷

Kur'an'da Allah'ın (c.c) insanları güçleri ölçüsünde sorumlu ve yükümlü kıldığı açıkça belirtilmiş ve üstesinden gelemeyecekleri yükümlülükleri onlara yüklemeyeceği ısrarla vurgulanmıştır.

“... Bir insan ancak gücü yettiğinden sorumlu tutulur...”⁴⁸

“... Biz herkese ancak gücünün yettiği kadarını yükleriz...”⁴⁹

DEĞERLENDİRELİM

"Eğer inkâr ederseniz şüphesiz Allah, size muhtaç değildir. Bununla beraber O, kullarının küfrüne razı olmaz. Eğer şükrederseniz sizden bunu kabul eder..."

(Zümer suresi, 7. ayet.)

Yukarıdaki ayeti insanın kâfir ya da mümin olmayı dilemesi açısından değerlendiriniz.

T TARTIŞALIM

Başarılı olmak isteyen iki sporcuyla sorumlu-
lukları açısından ve kaderle ilişkilendirerek
karşılaştırınız. Başarılı ve başarısız olmalarının
sebepleri nelerdir? Yazınız.

[illegible]

43. Fussilet suresi, 46. ayet.

44. Şura suresi, 30. ayet.

45. Yâsîn suresi, 54. ayet.

46. Yâsîn suresi, 64. ayet.

47. Zümer suresi, 55-59 ayetler.

48. Bakara suresi, 233. ayet.

49. En'am suresi, 152. ayet.

İnsan, sorumluluğunun farkında olarak hareket etmeli ve iyilik yapmanın yollarını aramalıdır. Çünkü Kur'an'a göre zerre kadar da olsa insan bütün yaptıklarının hesabını verecektir.

“Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür.”⁵⁰

Allah (c.c) kullarına hiçbir zaman zulmetmez ve onların kötülüğünü hiçbir şekilde asla istemez.

“İşte bu, ellerinizle yaptığınız yüzündendir yoksa Allah kullara zulmedici değildir.”⁵¹

“Bu, dünyada iken kendi ellerinizle yapmış olduğunuzun karşılığıdır. Yoksa Allah kullarına zulmetmez.”⁵²

B

BİLGİ KUTUSU

- ✓ İnsan; akıl ve irade sahibi bir varlıktır.
- ✓ İnsan, fiillerinden sorumludur.
- ✓ İnsana düşünme yeteneği verilmiştir.
- ✓ İnsana vahiyle doğru yol gösterilmiştir.
- ✓ İnsan, özgür bir varlıktır.

4. Kaderle İlişkilendirilen Bazı Kavramlar

4.1. Ecel

Sözlükte geleceğe ait bir kavram olarak “belirlenmiş zaman, muayyen bir müddetin sonu” anlamına gelir. Sözlük anlamına uygun olarak Kur'an'da hayat süresinin sonu (ölüm vakti), borç için belirlenen son ödeme tarihi, boşanan veya eşi ölen kadının tekrar evlenmeden önce beklemesi gereken süre (iddet), kâfirlerin helâk edilmeden evvel kendilerine tanınan müddet anlamlarında yer almıştır.⁵³ Ayrıca Kur'an'da ecele ilgili ayetlerde, Allah'ın (c.c) her insan için bir yaşama süresi ve bir ölüm vakti belirlediği⁵⁴ ve kendilerine uzun ömür verilenlerin de ömrü kısaltılanların da mutlaka bir kitapta yazılı olduğu bildirilmiştir.⁵⁵ İlahi emir ve yasaklara uyanların tayin edilmiş ölüm vaktine kadar güzel bir şekilde yaşatılacakları müjdelenirken⁵⁶ zalimlerin de ecelleri gelinceye kadar cezalandırılmayacağı ancak zamanı gelince kısa bir süre de olsa öne alış veya erteleme yapılmayacağı belirtilmiştir.⁵⁷ Bazı insanların hayatlarının ihtiyarlamadan önce sona erdirildiği, bazı kişilerin ise kendileri için belirlenen süreye kadar yaşatıldığı anlatılmış⁵⁸ ayrıca fertler gibi toplumların da ecelleri bulunduğu ve yıkılış zamanı gelince bunun kısa bir süre için öne alınmayacağı gibi geriye de bırakılmayacağı haber verilmiştir.⁵⁹



Görsel 7.7: “Her canlı ölümü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz.” (Ankebut suresi, 57. ayet.)

50. Zilzal suresi, 7-8. ayetler.

51. Enfal suresi, 51. ayet.

52. Al-i İmran suresi, 182. ayet.

53. bk. MEB Dini Terimler Sözlüğü, s. 82.

54. En'âm suresi, 2. ve 60. ayetler.

55. Fâtır suresi, 11. ayet.

56. Hûd suresi, 3. ayet.

57. Nahl suresi, 61. ayet; Ankebut suresi, 53. ayet.

58. Mümin suresi, 67. ayet.

59. A'râf suresi, 34 ayet; Yunus suresi, 49. ayet; Hicr suresi, 5. ayet.

Hadislerde ise eceli gelmeyen hastaların şifa bulabileceği; bu sebeple ziyaretçilerin hastalar için şifa dileğinde bulunması gerektiği beyan edilmiştir.⁶⁰ Yine hadislerde ecelin insanın emellerine ulaşmasına engel olduğu, her insanın ecelinin önceden takdir edildiği bildirilmiştir.⁶¹ Ayrıca Hz. Peygamber; akrabayı ziyaret edip onları gözetmenin, komşulara karşı güzel davranmanın ve sadaka vermenin ömrü uzattığını bildirmiştir.⁶²

Mâtürîdiyye ve Eş'ariyye'den oluşan ehl-i sünnet âlimlerine göre ecel daha çok "Allah'ın (c.c) canlıların öleceğini bildiği zaman" diye tarif edilir. Buna göre canlıların her birinin yaşayacağı ecel tektir ve kesinlikle değişmez. Hiçbir canlı kendisi için takdir edilen zamandan önce hayat bulamayacağı gibi hakkında takdir edilen ölüm vakti gelmeden de ölmez. En'am suresinin **"Sizi bir çamurdan yaratan, sonra ölüm zamanını takdir eden (ecel-i kazâ) ancak odur. Bir de onun katında muayyen bir ecel (ecel-i müsemâm) vardır.**

Siz hâlâ şüphe ediyorsunuz."⁶³ ayetinde yer alan "ecel-i müsemâm" kıyametin kopmasına dair olup bununla insanın değil kâinatın eceline işaret edilmiştir. Dolayısıyla da tabii yolla da olsa kaza ve öldürülme şeklinde de olsa herkes kendi eceliyle ölür. Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın (c.c) izni olmadıkça hiçbir nefsin ölmeyeceği, ölüm vaktinin tayin edilmiş bir yazıya göre gerçekleştiği **"Hiçbir kimse yok ki ölümü Allah'ın iznine bağlı olmasın. (Ölüm), belli bir süreye göre yazılmıştır..."**⁶⁴ ayeti ile bildirilmiştir. Eceli gelen hiçbir şahsın yaşatılmayacağı kesin bir şekilde anlatılarak herkesin eceliyle öldüğüne şu ayet ile işaret edilmiştir: **"Allah, eceli geldiğinde hiç kimseyi (ölümünü) ertelemes. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır."**⁶⁵

Netice olarak kişinin sağlık kurallarına uyup uymayacağı, sağlık alanında ne gibi gelişmelerin ortaya çıkacağı, kişinin herhangi bir kaza veya öldürme hadisesiyle karşılaşp karşılaşmayacağı vb. hususlar; ilahî bilgi ve iradenin kapsamı dışında değildir. Kişinin ne zaman öleceği (eceli) sadece Allah (c.c) tarafından bilinebilir. O hâlde insanın yaşamak için gerekli tedbirleri alması onun kulluk vazifesinin bir gereğidir. Dolayısıyla ölümden önce hayatın değerini bilmek, hastalanmadan önce sağlığı korumak, hastalanınca tedavi olmak gibi tedbirlere başvurmak gereklidir.⁶⁶



60. Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 197; Tirmizi, Tefsir, 2.

61. Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 156; VI, 159; Buhârî, Daavât, 26; Ibn Mâce, Mukaddime, 10.

62. Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 156; VI, 159; Buhârî, Daavât, 26; Ibn Mâce, Mukaddime, 10.

63. En'am suresi, 2. ayet.

64. Âl-i İmrân suresi, 145. ayet.

65. Münâfikun suresi, 11. ayet.

66. TDV İslam Ansiklopedisi, C 10, s. 380-382.

4.2. Rızık

Sözlükte “yiyecek vermek, rızıklandırmak” anlamındaki (ر ز ق) kökünden türeyen rızık kelimesi “yiyecek, giyecek ve faydalanılacak her şey; yağmur, başış; pay, nasip” gibi anlamlara gelir.⁶⁷ Terim olarak Allah Teala’nın canlılara yeme, içme ve başka hususlarda yararlanmak üzere verdiği her şeyi ifade eder.

Rızık kavramı Kur’an-ı Kerim’de yüz yirmi üç yerde geçmektedir ve genel olarak Allah’a (c.c) izâfe edilmektedir. Ancak bazı ayetlerde rızık aracı olması sebebiyle kullanıma da nispet edilmiştir.⁶⁸

Kur’an’da yeryüzündeki bütün canlıların rızıkını verenin Allah (c.c) olduğu **“Yeryüzünde yürüyen her canlının rızıkı, yalnızca Allah’ın üzerinedir...”**⁶⁹ ve **“Nice canlı var ki rızıkını (yanında) taşımıyor. Onlara da size de rızık veren Allah’tır. O, her şeyi iştir ve bilir.”**⁷⁰ vb. ayetlerle vurgulanmış ve dolayısıyla da rızık konusunda endişeye düşülmemesi gerektiği **“...Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana-babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin -sizin de onların da rızıkını biz veriyoruz ...”**⁷¹ ayeti ile bildirilmiştir. Bu, insanın rızık temin etmek anlamında hiçbir şey yapmaması anlamına gelmemelidir. Tam tersi rızık verenin Allah (c.c) olduğu bilinci ile insan, rızıkını aramaya devam etmelidir.⁷²

Ehl-i sünnet âlimleri rızıkı “Cenâb-ı Hakk’ın hayatlarını sürdürürebilmeleri için canlılara verdiği her türlü şey” şeklinde tarif etmişlerdir. Onlara göre gayri meşrû yollardan elde edilen imkânlar (haram) da rızık kavramına dahildir. Aksi takdirde haram yiyen kimselerin Allah’tan (c.c) başkası tarafından rızıklandırılmış olması gerekir. Bu ise bütün canlıların rızıkının Allah (c.c) tarafından verildiği şeklindeki ayet ve hadislere aykırı bir durumdur.⁷³

Allah (c.c), rızıkı dilediğine dilediği kadar verir. Ancak kulların da çalışıp çabalayıp kendilerine takdir edilmiş olan rızıkı, helal yoldan kazanmak için gayret göstermeleri gerekir. Bu konuda Kur’an-ı Kerim’de **“Yeryüzünde yürüyen her canlının rızıkı, yalnızca Allah’ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekânı bilir. (Bunların) hepsi açık bir kitapta (levh-i mahfuz’da) dır.”**⁷⁴ buyrulurak bütün canlıların rızıkının Allah (c.c) tarafından verildiği bildirilmiştir.

Kur’an’a göre rızık, yalnızca gıdalardan ibaret değildir. Başta din, hidayet ve nübüvvet olmak üzere Allah’ın (c.c) manevi lütufları da rızık olarak kabul edilmiştir.⁷⁵

B

BİLGİ KUTUSU

Er- Rezzak, Allah’ın 99 güzel isminden biri olup bütün mahlukatın rızıklarını veren, ihtiyaçlarını karşılayan, dilediğine bol rızık veren demektir.



Görsel 7.8



Görsel 7.9: “Kimse kendi elinin emeğinden daha hayırlı rızık yememiştir...” (Buhârî, Büyü, 15.)

67. Lisânü'l-Arab, “r-z-” md.

68. Bakara suresi, 233. ayet; Nisâ suresi, 5. ve 8. ayetler; Kehf suresi, 19. ayet.

69. Hûd suresi, 6. ayet.

70. Ankebut suresi, 60. ayet.

71. En’âm suresi, 151. ayet.

72. Fâtır suresi, 12. ayet; Mülk suresi, 15. ayet.

73. TDV İslam Ansiklopedisi, C 35, s. 73-74.

74. Hûd suresi, 6. ayet.

75. Hûd suresi, 88. ayet.

Peygamber Efendimiz de her şeyi Allah'ın (c.c) yarattığını, her canlının rızkını O'nun verdiğini belirtmiş;⁷⁶ *"Her kim çokça istiğfar ederse Allah onun her kederine bir kurtuluş, her sıkıntısına bir çıkış yapar ve onu ummadığı yerden rızıklandırır."*⁷⁷ ve *"Her kim rızkının genişletilmesini ve ecelinin geciktirilmesini (ömrünün uzamasını) isterse sıla-i rahim yapsın."*⁷⁸ buyurarak Allah'tan (c.c) af dilemenin ve akrabaları ziyaret etmenin (sıla-i rahim) rızkı genişleteceğini ifade etmiştir. Hz. Peygamber Allah'ın (c.c), dilediğine az, dilediğine çok rızık verdiğini⁷⁹ ve *"Şayet siz Allah'a (c.c) hakkıyla tevekkül etseydiniz, sabahleyin aç gidip akşamleyin tok olarak dönen kuşları rızıklandırdığı gibi sizi de rızıklandırdı."*⁸⁰ diyerek doğru bir tevekkül anlayışına sahip olan insanların da kuşlar gibi rızıklandırılacağını bildirmiştir.



Görsel 7.10: "Allah'ın size helal ve temiz olarak verdiği rızıklardan yiye..." (Nahl suresi, 114. ayet.)

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v) *"Kimse kendi elinin emeğinden daha hayırlı bir rızık asla yememiştir..."*⁸¹ buyurarak kişinin kendi emeğiyle rızkını elde etmek için çalışmasına dikkat çekmiştir. Bu sebeple insanoğlu, başkasının emeğiyle geçinmeyi düşünmemelidir. Kendi elinin emeği ve alnının teriyle rızkını kazanmaya gayret etmelidir. Öte yandan hakkı olmayana el uzatmamalı, kimsenin hakkını yememelidir.

Allah (c.c), rızık konusunda insanlardan bazısını zenginlikle bazısını da fakirlikle imtihan eder. Zengin kişi kendisine verilen nimetlere şükrederek bunları Allah'ın (c.c) istediği şekilde harcar ve paylaşırsa imtihanı kazanır. Fakir de Allah'a (c.c) isyan etmeyip, üzerine düşen sorumlulukları yerine getirerek, şükür ve kulluk vazifelerini yaparsa imtihanı kazanır.

4.3. Afet

Allah (c.c) kullarını farklı şekillerde imtihan eder. Sel, deprem vb. bütün afetler Allah'ın (c.c) takdiriyle gerçekleşir. Ancak afetleri engellemek için gerekli tedbirleri almak da kulun görevleri arasındadır. Tedbirsizliklerden kaynaklanan sorunları *"Ne yapalım kaderimizde varmış."*, *"Allah (c.c) böyle takdir etmiş."* gibi cümlelerle geçiştirmek doğru bir kader ve tevekkül anlayışı değildir. Bu cümleler, ancak gerekli bütün tedbirler alındıktan sonra yine de başa gelen musibetler için yerinde ve haklı olabilir. Böyle bir durumda mümine düşen, teselli ve destek kaynağı olarak yine Rabb'ine sığınmak ve her şeyin O'nun takdirinde olduğuna iman etmektir.

Bizler, mesela deprem gibi bir olayın öncesinde gerekli tüm tedbirleri almakla sorumluyuz. Sonrasında olanlara dair tabii ki bir teselli ve destek kaynağı olarak yine Rabb'imize sığınmak ve her şeyin O'nun takdirinde olduğuna iman etmek durumundayız.

Hadislerde en büyük musibetlerle peygamberlerin karşılaştığı,⁸² Allah'ın (c.c) sevdiği kullarını zaman zaman musibetlerle imtihan edeceği⁸³ belirtilmekte ve musibetlere sabredip çekilen acılar karşısında Allah'tan (c.c) ecir beklemenin faziletine işaret edilmektedir.⁸⁴

76. Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 130, 202.

77. İbni Mâce, Edeb 57.

78. Buhârî, Büyü, 13; İbn Mâce, Edeb, 57.

79. Buhârî, Tefsîr, 11/2, Tevhîd, 19; Müslim, Zekât, 37.

80. Tirmizî, Zühd, 33.

81. Buhârî, Büyü, 15.

82. Buhârî, Merdâ, 2, 3; İbn Mâce, Fiten, 29; Tirmizî, Zühd, 57.

83. Buhârî, Merdâ, 1; Tirmizî, Zühd, 57.

84. Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 177, 182; Tirmizî, Cenaiz, 36; Nesai, Cenaiz, 22.

Yorgunluk, hastalık, tasa ve kederden ayağına diken batmasına kadar Müslüman'ın başına gelen her türlü musibetin günahlara kefaret olacağı müjdesi verilmektedir.⁸⁵ Hadislerde ayrıca musibete uğrayanların teselli edilmesi, acılarının paylaşılması ve yakınlarını kaybedenlere taziyede bulunulması tavsiye edilmektedir.⁸⁶

Musibetler eğer Allah'a (c.c) güven ve teslimiyet içinde karşılanır ve gereken davranışlar sergilenirse Allah'a (c.c) yaklaşıran, günahları azaltan ve arınmaya vesile olan imtihanlardır.

Sel, deprem gibi musibetlere sadece o musibetin muhatabı olan ve ölen insanlar açısından değil, Allah'ın (c.c) tüm kâinattaki külli yaratma ve kâinatı idare etmedeki kanunları çerçevesinde bakmak gerekir. Bir de külli hayırların yanında cüz'i şerler olabilir. Tüm yaşananlarda Allah'ın (c.c) "merhametlilerin en merhametlisi" olduğunu ve merhametin asıl kaynağının Allah (c.c) olduğu da unutulmamalıdır. Musibetlere genel işleyiş kuralları açısından ve daha büyük hayırlara vesile olabilmesi noktasından yani hikmet boyutuyla bakılmalı, ayrıca daimi olmayıp geçici oldukları da unutulmamalıdır.

Aşağıdaki afetlere karşı alınacak tedbirler nelerdir? Yazınız.



.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Görsel 7.11

4.4. Sağlık ve Hastalık

İnsan için en önemli nimetlerden birisi sağlıklı olmaktır. Bu konuda Peygamber Efendimiz (s.a.v), *"İki nimet vardır ki insanların çoğu onları değerlendirmeye hususunda aldanmıştır: sağlık ve boş vakit."*⁸⁷ buyurarak sağlığımızı bir nimet olarak görüp dikkat etmemiz gerektiğini belirtmiştir.

Allah (c.c), imtihanın bir yansıması olarak kullarını bazen hastalıklarla imtihan edebilir ama hastalıkların ça-



Görsel 7.12: Sağlık insana verilen en büyük nimetlerdendir.

85. Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 114, 120; Buhari, Merdâ, 1, 3; Müslim, Birr, 49.

86. el-Muvatta, Cenaiz, 41; İbn Mace, Cenaiz, 55 -56.

87. Buhârî, Rikâk, 1.

resini de yaratmıştır. İnsan, bu çareleri bulmak ve tedavi olmak zorundadır. Dinimizde bir insan hasta olduğunda tedavisi için gerekli adımları atmalı, şifayı Allah'tan (c.c) istemeli ve iyileşmek için Allah'a (c.c) dua etmelidir.

Hastalıklar ve musibetler daima kötü ve şer olarak değerlendirilmemelidir. Sabredilmesi durumunda kulu Allah'a (c.c) yaklaştıran, günahları azaltan ve arınmaya vesile olan imtihanlar olarak da görülmelidir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v), *“Bir müminin başına herhangi bir hastalık veya rahatsızlık gelirse bundan dolayı Allah (c.c) onun günahlarını, ağacın yapraklarını döktüğü gibi döker.”*⁸⁸ hadisiyle, mümin kul için hastalıkların günahlardan arınmaya vesile olduğu müjdesini vermektedir.



Görsel 7.13: “Allah, verdiği her hastalığın şifasını da vermiştir.” (Buhârî, Tıb, 1.)

İnsan, hastalık vb. sıkıntılarda sabretmeli, tedavi olmalı ve iyileşmek için gayret etmelidir. Ancak buradaki sabır, içinde bulunduğu duruma katlanmak ya da bunu kader saymak değil aksine kurtulmak için mücadele etmek anlamındadır.

Alınan bütün önlemlere rağmen insanlar hasta olabilir. Böyle durumlarda “Hasta olmak benim kaderimde varmış.” diyerek tedavi olmamak veya hastalığa çare aramamak doğru bir kader anlayışı değildir. Yeniden sağlığa kavuşmak için gerekli tedavi yollarına başvurulmalı ve Allah'a (c.c) dua edilmelidir. Peygamberimiz: *“Ey Allah'ın Kulları! Tedavi olunuz. Allah, verdiği her hastalığın şifasını yaratmıştır.”*⁸⁹ buyurarak bu konuda bizlere yol göstermiştir.

4.5. Başarı ve Başarısızlık

Dinimize göre başarı Allah'tandır (c.c). Kul herhangi bir işte başarılı olmak için çalışır, gayret gösterir. Ama o iş sonunda başarıya ulaşabilmesi Allah'ın (c.c) takdiriyle mümkün olur. Bir de neyin başarı neyin başarısızlık olduğunu biz tam anlamıyla bilemeyiz. Hele hele günümüzde bu kavram çok yanlış yerlerde kullanılabilmektedir. Asıl başarı Allah'ın (c.c) rızasını kazanabilmektir.

Bazı somut ve dünyevi başarısızlıkların faturasını hemen kadere kesmek de doğru değildir. Azimle ve çabayla hareket edilmesi gereken noktalarda başarısızlığı sonraki adımların önünde bir engel olarak görmemek gerekir.

İnsan, iradesini doğru yolda kullanıp güzel şeylere yönelirse başarı kazanır. Buna “tevfik” denir. Bu, Allah'ın (c.c) rızası yönünde hareket eden kulun işlerinde muvaffak kılınması anlamına gelir. Benzer anlamlar taşıyan “inâyet, nusret, lutf ve tevfik” hayır ve iyiliğe yönelik davranışlardır. Hadislerde geçen “ve billahi't-tevfik, Allahu veliyyü't-tevfik” gibi ifadeler de başarının Allah'ın (c.c) yardımıyla mümkün oluşuna dikkat çekmektedir.

İnsanın yanlışla yönelmesi ve kötü olanı tercih etmesiyle başarısızlık gelir. Buna da “hızlan” denir. Hızlan, Allah'ın (c.c) yanlış yönde hareket eden kulundan yardımını kesmesidir.

Aslında Allah (c.c) kullarını iman ve inkârdan soyutlanmış olarak yaratmış, daha sonra onlara emirler göndermiş, inkâr yolunu tutanlar buna kendi fiilleriyle yönelmiştir. Ancak bu yöneliş, kulun inkâr etmeyi istemesi sonucu Allah'ın (c.c) hızlanıyla gerçekleşmiştir. İman eden de kendi fiiliyle iman etmekle birlikte bu fiil onun imanı istemesine bağlı olarak Allah'ın (c.c) yardımıyla (tevfik) vücuda gelmiştir.

88. Buhârî, Merdâ, 2.

89. Ebu Davûd, Tıb, 1.

“Dedi ki: Ey kavmim! Eğer benim, Rabb’im tarafından (verilmiş) apaçık bir delilim varsa ve O bana tarafından güzel bir rızık vermişse buna ne dersiniz? Size yasak ettiğim şeylerin aksini yaparak size aykırı davranmak istemiyorum. Ben sadece gücümün yettiği kadar ıslah etmek istiyorum. Fakat başarmam ancak Allah’ın yardımı ile. Yalnız O’na dayandım ve yalnız O’na döneceğim.”⁹⁰

Başarı bir kader sonucu çalışmadan kendiliğinden gerçekleşen bir şey değildir. Başarılı olmanın yolu, emek vermekten ve çok çalışmaktan geçer. Bir kimse hedeflerine ulaşmak ve başarılı olmak için gayret etmek zorundadır. Emek vermeden başarılı olmayı istemek doğru bir tutum değildir. Örneğin bir sporcunun başarılı olması için beslenmesine, antrenmanlarına, uyku düzenine dikkat etmesi gerekir.



Görsel 7.14: Bir işte başarılı olmak ve ustalaşmak için uzun süre emek vermek gerekir.

“Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur.”⁹¹

Peygamberlerin hayatı, çektikleri sıkıntılar ve başarılı olmak için gösterdikleri gayretler bu konuda yeterince örnek oluşturmaktadır. Bu anlamda başarılı olmak için kişinin gayret göstermesi ve özellikle ahlaki sorumluluklarını yerine getirmesi gerekir. Bu yüzden kişi öncelikle çok çalışmalı, ardından başarılı olmayı Allah’tan (c.c) beklemelidir.

4.6. Dua ve Tevekkül

Dua, kulluğun özüdür. İnsan, kulluğunun gereği olarak daima dua etmelidir. Genellikle dua, henüz elimizde olmayan bir nimete ulaşmak veya içinde bulunduğumuz bir sıkıntıdan kurtulmak için yapılır. İnsan dua ile mevcut hâlinin değişmesini veya iyi hâlinin devamını ister.

“Kaderi ancak dua engeller. Ömrü ancak iyilikler artırır. Kul işlediği günahlar yüzünden rızıkından mahrum olur.”⁹² “Kime dua kapısı açılmışsa ona rahmet kapıları açılmış demektir. Allah’tan (c.c) talep edilen (dünyevi) şeylerden O’nun en çok sevdiği, afiyettir. Dua, inen ve henüz inmemiş her çeşit musibet için faydalıdır. Kazayı/kaderi ancak dua geri çevirir. Öyleyse ey Allah’ın (c.c) kulları, duaya sarılın.”⁹³ Görüldüğü gibi bu hadislerde duanın kadere tesir etmesini kulun iyilikleri istemesi ve kötülüklerden korunması manasında anlamak gerekir.



Görsel 7.15: İsteklerimizi dua yoluyla Allah’a iletiriz.

90. Hûd suresi, 88. ayet.

91. Necm suresi, 39. ayet.

92. Hakim, Müstedrek, I, 394; İbnu Hibban, Sahih, No: 872.

93. Timizi, Daavât, 102; Hakim, Müstedrek, I, 670, 675; Müsned, V, 234.

Bir çeşit kader vardır ki onun gerçekleşmesi Allah (c.c) tarafından kesin hükme bağlanmıştır. Bu hükmü verilen şeyin gerçekleşmesi kaçınılmazdır. Buna “kazâ-i mutlak” denir. Bir çeşit kader vardır ki onun gerçekleşmesi bazı sebeplere bağlanmıştır. Buna “kazâ-i muallak” denir. Yani sonucu bazı sebeplere bağlanmış kaza demektir. İşte dua ve sadaka bu kısımda fayda verir. Kul, neyin neye sebep yapıldığını bilmediği için sadaka, dua, tevbe, istiğfar, zikir, ibadet, taat gibi hayırlı sonuç verecek bütün sebeplere sarılmalıdır. Bunun muhakkak faydasını görecektir.

Her şey kaderimizde yazılmışsa o zaman duaya ne gerek var, diye düşünmek doğru değildir. Dua edebilmek büyük bir nimettir. Dua, kulluğumuzun gereğidir ve ilahi takdirin içindedir. Bir kulun farklı sebeplerle duadan ve kulluktan uzaklaşması neticesinde bu nimetin alınması da ilahi takdirin içindedir.

Dua dendiğinde genelde bazı kalıplaşmış ifadelerle Allah’tan (c.c) bazı şeyleri istemek anlaşılmaktadır. Oysa bu istekler, duanın sözle yapılan kısmıdır. Duanın bir de fiili dua diyebileceğimiz boyutu vardır. Fiili dua; insanın sözlü olarak Allah’tan (c.c) istediği şey için çalışması, çabalaması ve Allah’ın (c.c) koyduğu kanunlara uyması demektir. Sınavda başarılı olmak isteyen öğrencinin çok çalışması bol ürün elde etmek isteyen çiftçinin toprağı sürmesi, gübrelemesi, sulaması gibi işler fiili duaya örnek olarak verilebilir.



Görsel 7.16: "Tevekkeltü alallah" hattı. "Allah'a (c.c.) tevekkül ettim, O'na dayandım ve O'na güvendim." demektir.

Tevekkül kelime olarak güvenmek, dayanmak, bir işi başkasını vekil tutarak ona havale etmek gibi anlamlara sahiptir. Kavram olarak yapılması gereken her şeyi yaptıktan sonra Allah’a (c.c) dayanıp güvenmek, sonucunu Allah’a (c.c) bırakmak anlamında kullanılmaktadır.

Tevekkül, kadere imanın tabii sonucudur. Tevekkül; Allah’a (c.c) dayanıp güvenmek, çalışıp çabalarken Allah’ı (c.c) daima yanımızda bilmek ve işlerin sonucunu Allah’a (c.c) bırakmak, sonuçtan da endişe etmemek anlamına gelir. Tevekkül tembellik, miskinlik olarak yorumlanamaz.

Tevekkül elinden geleni yaptıktan sonra insanın sonucu Allah’tan (c.c.) beklemesidir. Tevekkül Allah’ın (c.c.) takdiri ne olursa olsun “iç huzuru, mutmain olma, razı olma ahlakı”dır. Sonucu yalnız Allah’tan (c.c) bekleme halidir.

Mümin, yaptığı ve yapacağı işlerde Allah’a (c.c) güvenir. Bu güven onu kötü şeyler yapmaktan alıkoyar. Zor anlarında da ona ümit aşılar. İnanan bir kişi, her işinde Allah’ın (c.c) rızasını gözeterek dürüst davranır. Elinden geleni yapar, kendisi için hayırlı olmasını ümit eder, sonucunu Allah’tan (c.c.) bekler.



Görsel 7.17: Tevekkül, gereken çabayı gösterdikten sonra Allah’a güvenip dayanarak sonucu O’ndan beklemektir.

4.7. Sabır, Teslimiyet ve Rıza

Sabır, Allah'ın (c.c) rızasını kazanmak için karşılaşılan güçlüklerle göğüs germektir. Sabır “nefsi telaştan, dili şikayetten, organları çirkin davranışlardan koruma, nimet hâliyle mihnet hâli arasında fark gözetmeyip her iki durumda sükunetini muhafaza etme, Allah'tan başkasına şikayette bulunmama” şeklinde de tarif edilmiştir. Ragıb el-İsfahani sabrın biri cismani, diğeri ruhani olmak üzere iki çeşidinden söz etmektedir. Cismani sabır bedenın maruz kaldığı zahmetli işlere ve acılara katlanmaktır ki bu tam olarak fazilet sayılmaz. Asıl fazilet ruhi sabır olup iki şekilde tezahür eder. Birincisi iffet olup insana zevk veren şeylerden yararlanmada aşırılıktan sakınmak suretiyle gösterilen sabırdır. İkincisi, istenmeyen durumların başa gelmesi veya hoş giden nimetlerden mahrum kalınması hâlinde sabırlı davranmaktır.⁹⁴

Kur'an'da imtihanın bir parçası olarak insanların korkuyla, açlıkla, hastalık ve ölüm gibi musibetlerle imtihan edileceği vurgulanmaktadır. Bu imtihanlar karşısında övgüye değer bir davranış olarak önerilen şey sabırdır.

“Ant olsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz. (Ey Peygamber!) Sabredenleri müjdele! O sabredenler, kendilerine bir bela geldiği zaman: Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz, derler.”⁹⁵

“(Ey müminler!) Yoksa siz, sizden önce gelip geçenlerin başına gelenler size de gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Yoksulluk ve sıkıntı onlara öylesine dokunmuş ve öyle sarsılmışlardı ki nihayet Peygamber ve beraberindeki müminler: Allah'ın yardımı ne zaman, dediler. Bilesiniz ki Allah'ın yardımı yakındır.”⁹⁶



Görsel 7.18: Yaşadığımız zorluk ve sıkıntıları sabırla aşmalıyız.

Öte yandan Asr suresinde insanların hüsranda olduğu vurgulanırken iman edip salih amel işleyen, birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye eden kimselerin bu hüsranın dışında kalacağı belirtilmektedir. Ayrıca Allah yolunda mücadelede, Allah'ın emirlerini tavsiye edip yasaklarından sakındırmada sabır ve sebat göstermek Kur'an ve sünnette tavsiye edilmiştir.

Zorluklar ve musibetler karşısında sabretmek, Allah'ın (c.c) takdirine teslimiyet ve rıza göstermek, kulun imanıyla doğrudan alakalıdır. Rıza hâli tedbir almaya ve sebeplere tevessül etmeye de engel değildir. Müslümanların maddi manevi her türlü tedbiri almaları şarttır. Buna rağmen gerçekleşen deprem, sel, kuraklık, fırtına, hastalık ve ölüm gibi ilahi takdirin tecellileri karşısında metanet korunmalıdır.

4.8. Hayr ve Şer

Hayr, sözlükte iyi ve faydalı iş demektir. Terim olarak Allah'ın (c.c) emrettiği, razı olduğu ve sevdiği davranışlar anlamına gelir. Şer ise kötü ve fena iş demektir. Terim olarak ise Allah'ın (c.c) yasakladığı ve hoşnut olmadığı, sonuçta yerilen ve cezayı hak eden davranışlar anlamına gelir.

94. Ragıb el-İsfahani, ez-Zeria, s. 326-327.

95. Bakara suresi, 155-156. ayetler.

96. Bakara suresi, 214. ayet.

İnsanın filleri iyi ve kötü (hasen ve kabih), bu fillerinin sonuçları da hayr ve şer olarak bir değer taşır. Bu fiillere bu değerleri takdir eden Allah'tır (c.c). İnsan aklı ise bunları kavrama ve bulma yeteneği ile donatılmıştır. Allah (c.c) hayrı mükâfatlandırarak şerri ise cezalandıracaktır. Bu yüzden insanın hayr işlemesi ve şerden kaçınması gerekmektedir.

Allah'ın (c.c) yaratması kulun davranışlarına göre şekillenir. Hayra ulaştıran, Allah'tır (c.c). Şer ise hayrın yokluğundan ya da terkinden kaynaklanır ve bizzat insan elinden çıkar.

Bir Müslüman hayrın ve şerrin Allah'tan (c.c) olduğuna iman eder. Yaratma açısından bakıldığında hayrı da şerri de yaratan Allah'tır (c.c). Çünkü kâinata her şey O'nun irade, takdir ve kudreti altındadır. Ancak insan hayra da şerre de kendi iradesiyle yönelir. Allah (c.c) insanın hayrı seçmesinden hoşnut olur ve onu mükâfatlandırır, insanın şerri seçmesine Allah'ın (c.c) rızası yoktur. Allah'ın (c.c) şerri yaratması kişi üzerinde zorlayıcı değildir. Çünkü seçimi kul yapmakta, Allah (c.c) da kulun tercihine göre yaratmaktadır.

“Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsendendir. Seni insanlara elçi gönderdik; şahit olarak da Allah yeter.”⁹⁷

N > NOT EDELİM

“Sabır, musibetle ilk karşılaşıldığında gösterilen metanettir.”

(Buhârî, Cenâiz, 31.)

4.9. Hidayet ve Dalalet

Hidayet “doğru yol” demektir. Hidayete ermek “doğru yolu bulmak”tır. Hidayet terim anlamıyla “küfür ve şirkten kurtulmak, doğru yolu bulmak” anlamındadır.

Dalalet yanlış yol; dalalet düşmek ise yoldan çıkmak, şaşırma, kaybolma, sapıklık veya sapıklık demektir. Bu anlamda dalalet, yoldan ayrılarak doğru olanı terk etmek anlamına gelir. Dalalet terim olarak kişinin Allah'ın (c.c) gösterdiği doğru yoldan saparak başka yollara girmesidir.

Kâinata insanın yönelebileceği bütün yolları Allah (c.c) yaratmıştır. Bu yollardan birini tercih eden ise insandır. Allah (c.c), insanlara peygamberler ve kitaplar göndererek onlara doğru ve yanlış yolları göstermiştir.

“Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör.”⁹⁸

Kişinin kötü yolları seçerek dalalet düşmesi, onun kendi tercihidir. Allah (c.c), inanan ve salih ameller işleyenlere yardım edeceğini vaat etmiştir.

“Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eristireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah, iyi davrananlarla beraberdir.”⁹⁹

Kur'an; kişinin hidayetinin kendi lehine, dalaletinin ise kendi aleyhine olduğunu ısrarla vurgulayarak bu konuda bir zorlamanın fayda vermeyeceğini bildirir.

“Ve (bana) hanif (Allah'ın birliğini tanıyıcı) olarak yüzünü dine çevir; sakın müşriklerden olma, diye (emredildi). Allah'ı bırakıp da sana fayda veya zarar vermeyecek şeylere tapma. Eğer bunu yaparsan o takdirde sen mutlaka zalimlerden olursun. Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa onu yine O'ndan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse O'nun keremini geri

97. Nisâ suresi, 79. ayet.

98. İnsan Suresi, 3. ayet.

99. Ankebut suresi, 69. ayet.

çevirecek de yoktur. O, hayrını kullarından dilediğine erdirtir. Ve O; bağışlayandır, esirgeyendir. De ki: Ey insanlar! Size Rabb'inizden Hak (Kur'an) gelmiştir. Artık kim doğru yola gelirse ancak kendisi için gelecektir. Kim de saparsa o da ancak kendi aleyhine sapacaktır. Ben sizin üzerinize vekil değilim. (Sadece tebliğ etmekle memurum)."¹⁰⁰

Hidayete erişmek kişinin istemesi ile gerçekleşir. Hidayet istemeyen kişilere Hz. Peygamber'in bile faydasının olamayacağı şu ayette ifade edilmiştir:

"(Resul'üm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir."¹⁰¹

"(Ya Muhammed!) Onları doğru yola iletmek sana ait değildir. Lakin Allah dilediğini doğru yola iletir. Hayır olarak harcadıklarınız kendi iyiliğiniz içindir. Yapacağınız hayırları ancak Allah'ın rızasını kazanmak için yapmalısınız. Hayır olarak verdiğiniz ne varsa karşılığı size tam olarak verilir ve asla haksızlığa uğratılmazsınız."¹⁰²

İnanmak ya da inanmamak, iyilik yapmak veya kötü davranmak insanın kendi elindedir. Allah (c.c), hak etmeyen kimseyi doğru yola iletmez. İyi olana doğru bir adım atmadan veya kötü olandan uzaklaşmadan durup dururken kimseye hak etmediği bir karşılık verilmez.

"Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı hâlde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böyle sinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki sağanak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya hâline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allah, kâfirleri doğru yola iletmez."¹⁰³

"İnkâr edip zulmedenleri Allah asla bağışlayacak değildir. Onları (başka) bir yola iletecek de değildir. (Allah onları) ancak içinde ebedî kalacakları cehennemin yoluna iletir. Bu da Allah'a çok kolaydır."¹⁰⁴

"Bir zaman Musa kavmine: Ey kavmim! Benim, Allah'ın size gönderdiği elçisi olduğumu bildiğiniz hâlde niçin beni incitiyorsunuz, demişti. Onlar yoldan sapınca Allah da kalplerini saptırmıştı. Allah, fasıklar topluluğunu doğru yola iletmez."¹⁰⁵

B

BİLGİ KUTUSU



El-Hâdî, Allah'ın (c.c.) 99 güzel isminden biridir. Doğru yolu gösteren ve hidayet veren demektir.

Görsel 7.19



Görsel 7.20: İnsan dalaleti değil hidayeti tercih etmelidir.

100. Yunus suresi, 105-108. ayetler.

101. Kasas suresi, 56. ayet.

102. Bakara suresi, 272. ayet.

103. Bakara suresi, 264. ayet.

104. Nisâ suresi, 168-169. ayetler.

105. Saf suresi, 5. ayet.

Allah (c.c), doğru ile batılı belli etmeden, insana temyiz gücü verip tercih hakkı tanımadan, dilediğini dalalet, dilediğini hidayete sevk etmiş olsaydı peygamber göndermenin, kitap indirmenin bir anlamı kalmaz, ceza ve mükâfatın da makul bir dayanağı olmazdı. Ancak Allah her insana doğru yolu göstermiş, gücü nispetinde sorumlu tutmuş, her türlü fırsatı tanımış ve hidayet imkânı da vermiştir. İnsan için gerekli olan, bu imkânları en iyi şekilde değerlendirip Allah'ın razı olduğu bir kul olabilmek için gerekli çabayı göstermesidir.



ÜNİTEMİZİ DEĞERLENDİRELİM



A Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.

1. Kader ve kaza kelimelerini açıklayınız.

.....

.....

.....

2. İnsanın özgürlüğü ile sorumluluğunu birlikte değerlendiriniz.

.....

.....

.....

3. Tevekkül nasıl olmalıdır? Açıklayınız.

.....

.....

.....

4. Bir insanın başka bir insan tarafından vurularak öldürülmesini ecel açısından açıklayınız.

.....

.....

.....

5. Hidayet ve dalalet kavramlarını insanların tercihleri ve iradeleri açısından açıklayınız.

.....

.....

.....

B Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisinde kaza ve kadere iman doğru tanımlanmıştır?

- A) Hayr ve şer, iyi ve kötü ne varsa tüm bunların Allah'ın (c.c) bilgisi, dilemesi, kudreti ve yaratması ile mümkün olduğuna inanmak demektir.
- B) Şerleri yaratanın Allah (c.c), iyilikleri yapanın insan olduğuna inanmak demektir.
- C) İnsanın hiçbir sorumluluğu olmadığına çünkü insanın rüzgâr önünde uçuşan yapraklar gibi etkisiz olduğuna inanmak demektir.
- D) İyiliklerde kendimizle övünmek, kötülüklerde sorumluluğu kadere yıkmak demektir.
- E) Hastalıklar karşısında herhangi bir tedavi ve tedbire başvurmayaya gerek duymamaktır.

2. Tevekkül kavramının doğru tanımı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hiçbir girişimde bulunmaksızın her şeyi Allah'tan (c.c) beklemektir.
- B) Gayretsizlik, hareketsizlik demektir.
- C) Tembellik ve miskinlikle eş anlamlı olup çalışmamak demektir.
- D) Yapılması gereken her şeyi yaptıktan sonra Allah'a (c.c) dayanıp güvenmek, sonucunu Allah'a (c.c) bırakmak ve Allah'tan (c.c) gelene rıza göstermektir.
- E) Afetler karşısında tedbir almayı gereksiz görmektir.

“Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir. ...” (Bakara suresi, 286. ayet.)

“... Biz herkese ancak gücünün yettiği kadarını yükleriz...” (En’am suresi, 152. ayet.)

3. Yukarıdaki ayetler aşağıdakilerden hangisiyle doğrudan alakalıdır?

- A) Ecel
- B) Külli irade
- C) Başarı
- D) Hidayet-Dalalet
- E) Sorumluluk

4. Ecel konusunda aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Kulun ecelini belirleyen ve takdir eden Yüce Rabb’imizdir.
- B) Ölümün nerede, ne zaman, nasıl olacağını bilemeyiz.
- C) Ecel ne öne alınabilir ne de geriye bırakılabilir.
- D) Depremlerde, kazalarda, kanserden veya boğularak ölenler ecelleriyle ölmemiş sayılır.
- E) Tüm varlıkların belirlenmiş bir eceli vardır.

5- İnsanın sorumluluğu konusunda aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- A) İnsan sorumlu olamaz çünkü kaderinde ne yazılmışsa başına o gelmektedir.
- B) İnsan sorumludur çünkü iradesiyle kendisi dileyip tercih etmekte, Allah (c.c) da o tercihe göre yaratmaktadır.
- C) İnsan sorumlu olamaz çünkü dileyip tercih etmesi söz konusu değildir.
- D) İnsan sorumlu olamaz çünkü alın yazısı onu sorumlu olmaktan kurtaracaktır.
- E) Akli başında olmayanlar ve ergenlik çağına gelmeyenler de sorumludur.



Aşağıdaki boşlukları verilen kelimelerle doldurunuz.

sorumluluk - sabır - rızık - ilim - hayr - ecel

1. İnsanın herhangi bir sebeple ömrünün tamamlanması ve ölmesine denir.
2., Allah’ın rızasını kazanmak için mücadele etmek ve bu uğurda karşılaşılan güçlüklerle göğüs germektir.
3. Kim zerre miktarı yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür. (Zilzâl suresi, 7-8. ayetler)
4. Allah’ın kader ve kazayla doğrudan ilişkili sıfatlarından biri de dir.
5. Her türlü yiyecek, içecek, giyecek, kullanılan eşya, mal, mülk, para, mücevher ve servet, çoluk çocuk ve eş, faydalanan yetenekler, bilgi ve hikmet, gönüllerin ve vücudun her türlü gıdası, en küçüğünden en büyüğüne kadar yararlandığımız her şey kapsamında değerlendirilebilir.

A

ahit: Emir, taahhüt, antlaşma, güven veren söz, yükümlülük, talimat.

ahlak, ahlaki: İnsanın iyi veya kötü olarak nitelendirilmesine sebep olan manevi vasıfları, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlarının bütünü / ahlakla ilgili.

akaid: Kesinlikle inanılan şey, iman esaslarını ihtiva eden ilim.

akvâm/kavim: Aralarında töre, dil ve kültür ortaklığı bulunan, boy ve soy bakımından da birbirine bağlı insanlar topluluğu.

algı: Bir şeye dikkati yönelterek o şeyin bilincine varma, idrak.

amel: Niyet ve iradeye bağlı yapılan dünya veya ahirette ceza veya mükâfat konusu olan iş. Bilinçli yapılan fiil.

amelî: Amelle ilgili olan.

anarşi: Kargaşa.

arızî: Sonradan meydana gelen, asıl olmayan, gelip geçici durum.

arş: Gerçek mahiyetini, ölçü ve sınırını insan aklının kavrayamayacağı, gerçek içeriğini sadece Yüce Allah'ın bildiği, bütün âlem denilen yeri, gökleri, cenneti, cehennem, sidreyi, kürsiyi kaplayan ilahi taht ve hükümlanlık.

asabiyyet: Aralarında soy birliği veya başka sebeplerle yakınlık bulunanların, muhaliflerine karşı birlikte hareket etmelerini sağlayan dayanışma duygusu ve ruhu.

asfî rûkûn: Temel alınan, birincil öge. Bir şeyin vazgeçilmez parçası.

aşkın: Göz önüne alınan alanın dışına çıkan; özellikle bilinci aşan, bilincin dışına çıkan. Olabilecek her türlü deneyin sınırını aşan, insan bilincini aşan. Doğayı, gerçekliği aşan; doğaüstü, duyduğüstü.

azamet: Büyüklük, ululuk.

B

bakî: Ebedî olan, devam eden. Allah'ın (c.c) sıfatı olarak bakî, sonlu ve ölümlü olmayan, sonsuz yaşayan, varlığı sürekli olan.

bariz: Açık, göze çarpan, belirgin, görünür.

batıl: "Hak" kavramının zıddı. Din dilinde var gibi görünen ancak varlığı olmayan, hakikati bulunmayan, boş, temelsiz ve asılsız şeyler.

batıl inanç: Hurafe, asılsız inanç, din dışı inanışlar.

beşerî: İnsanla ilgili, insana ait.

bid'at: Dinin aslından olmayan ve şer'î delillere dayanmadan sünnete aykırı icad edilen şeyler. Dinin aslında olmadığı hâlde dindenmiş gibi kabul edilen inanç ve ibadetler.

bunalım: Uyarılara karşı duyarlılığın, iş yapabilme gücünün, kendine güvenin azalmasıyla ortaya çıkan ruhsal bozukluk, ruhsal çöküntü, depresyon.

C-C

cahiliye: İslam'dan önceki inanç, tutum ve davranışlarını İslamî devirdekenden ayırt etmek için kullanılan bir kavram. Bu kavram; İslam'a uymayan her türlü inanç, söz, fiil ve davranışı ifade eder.

caiz: Bir söz veya davranışın dinî veya hukukî esaslara uygunluğunu, yapılmasının serbest ve geçerli olduğunu ifade eder.

cihanşümül: Evrensel.

D

dâbbetü'l- arz: Sözlükte "canlı, hafif yürüyen, debelenen, binek hayvanı, nüfûz ve sirâyet eden" anlamlarına gelen dâbbe kelimesi ile yeryüzü anlamına gelen arz kelimesinin birleşmesinden oluşan bir

terkiptir. Kıyametin alameti olarak yerden çıkacağı bildirilen dâbbetü'l-arzın nasıl bir yaratık olduğu ve ne zaman çıkacağı bildirilmemiştir.

dalâlet: Bilerek veya bilmeyerek doğru yoldan sapmak. Hidayetten ayrılmak.

deccal: 1.Çok yalan söyleyen, fesat çıkarıcı, düzenbaz, sahtekâr, hilekâr. (Büyük D ile) Kıyametin büyük alametlerinden biri olarak ortaya çıkacağı ifade edilen yalancı bir kişi.

2.Deccal'in, kıyamet gününe yakın ortaya çıkıp göstereceği olağanüstü yeteneklerle insanları sapıklığa sürükleyeceği ve tanrılık iddiasında bulunacağı nakledilmiştir. Hz. Peygamberin Deccal'den haber verdiği ve inananları uyardığı rivayet edilmiştir.

din sosyolojisi: Dini kurum ve dini yapılanmaları, dini temalarla toplumsal yapı arasındaki ilişkileri ve dinin toplum, toplumun din üzerindeki etkilerini araştıran bilimsel disiplin.

düalizm: Çift tanrı inancı; Senevîlik (ikicilik).

dünyevi: Dünya ile ilgili, dünyaya ait.

E

ebed/ebedî: Sonsuzluk, daima, her zaman demektir. Allah'ın (c.c) sıfatı ebed, sonsuz olarak yaşayan, ölümlü olmayan.

efsane: Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence.

ehl-i kitap: 1. Kitap sahipleri, kitabı. 2.Yahudiler ve Hristiyanlar.

elest bezmi: Allah'ın (c.c), ruhlar âleminde kullarıyla ezelde yaptığı, kulların da bizzat şahitlik ettikleri toplantıda yapılan ilahi sözleşme.

Yüce Allah, kullarına "Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?" anlamında "Elestü birabbiküm." diye sormuş ve bütün kullar da "Evet, sen bizim Rabb'imizsin." anlamında "kalu bela" şeklinde karşılık vermişlerdir. Bu sözleşme ile Allah (c.c), yaratmada ve emretmede yalnızca kendisinin ilah kabul edilmesini istemiştir.

ezel/ezelî: Başlangıcı belli olmayan zaman, öncesizlik. Öncesiz, başlangıcı olmamak; başlangıcı olmayan.

F

fani: Ebedî olmayan, sonlu varlık.

fasık: İnkâr edenlere ve iman ettiği hâlde Allah (c.c) ve Peygambere itaat etmeyen, dinî görevlerini terk eden ve günah fiilleri işleyen kimse.

fıkıh: İslam'ın kişisel ve sosyal hayata dair amelî hükümlerini ortaya koyan ve bu konuyu inceleyen ilim dalı.

fıtrat: İnsanın ilk yaratılışındaki dış tesirlerden etkilenmeyen tabii hâli.

G-Ğ

gayb: Nakle dayalı bilgi olmaksızın hakkında bilgi edinilemeyen varlık alanı.

gıybet: Bir kimseden, gıyabında (onun bulunmadığı bir ortamda) olumsuz konuşmak.

H

hac: İmkânı olan Müslümanların zilhicce ayında ihrama girerek, Arafat'ta vakfe yaparak ve Kâbe'yi tavaf ederek yaptıkları farz ibadet, İslam'ın beş şartından biri.

hak: İnkârı caiz olmayan sabit şey, doğru, doğruluk, adalet, hikmet, hikmete uygun vuku bulan hüküm, görev, gerekli, ahenk, uygunluk, hisse, kısmet ve var olma. Allah'ın (c.c) isim-sıfatı olarak; gerçekten var olan, varlığında şüphe bulunmayan.

hakikat: Gerçek, doğru. Gerçek olan şey, gerçeklik.

hâl: Değişme, dönüşme, durum ve tavır. Bir tasavvuf terimi olarak, insanın iradesi ve çabası olmadan ilahi bir lütuf olarak kalbe gelen his, bunun ruh ve bedene yansması.

halis: Karışık olmayan, saf, katışıksız. İçten, samimi.

Hanîf: Allah'ı (c.c) bir bilen, doğruya ve Hakk'a bağlanan, batıldan hoşlanmayan Müslüman ve Muvahhid kimse.

Havari: Genelde peygamberlere iman edip onlara yardımcı olanlar demektir. Özel olarak havari, Hz. İsa tarafından seçilmiş, tebliğ ve irşad görevinde ona yardımcı olan on iki kişilik grup.

hayr: İyilik, karşılık beklenmeden yapılan yardım. İyi, hayırlı, faydalı.

Hazene-i Cennet: Cennet kapısının bekçileri.

helak: Fert ve toplumların yok edilmek suretiyle cezalandırılması.

hidayet: Allah'ın (c.c) kitap ve peygamberleri vasıtasıyla insanlara doğru yolu göstermesi ve onları bu yola ulaştırması demektir.

hikmet: 1. Bilgelik, felsefe. 2. Allah'ı (c.c) gereği gibi bilme bilgisi. 3. Kur'an-ı Kerim, vahiy. 4. İnsanı cahilce davranışlardan alıkoyan şey. 5. Hz. Peygamber'in sünneti. 6. Hüküm vermede doğru karar verme yeteneği.

hiss-i din: Din duygusu.

hurafe: Dine sonradan girmiş yanlış inanç.

I-I

icma: İslam âlimlerinin dinî bir meselenin hükmü üzerinde fikir birliği etmeleri.

icmalî iman: Dini açıdan inanılması zorunlu hususların hepsine birden topluca inanma.

ictihad: Nassın bulunmadığı hususlarda, mevcut nassların lafız ve manasına bakarak dinî bir hüküm çıkarmaya çalışma.

ifrat: Ahlaki bir kavram, ahlaki davranışların kaynağı olan psikolojik yeteneklerin işleyişinde itidal noktasının ilerisine geçen sapmalar.

ihlas: İman, ibadet, itaat, ahlak, amel, dua... gibi her türlü dinî görevleri, halkın övme ve beğenmesini, yeme ve kınamasını düşünmeksizin sırf Allah (c.c) için iyi ve halis bir niyetle yapmak.

ikrar: Saklamayıp doğruca söyleme, açıkça söyleme, bildirme. Benimseme, onama, kabul, tasdik.

ikrâh-ı mülci: Öldürme, sakat bırakma gibi ağır bir zararı içeren cebir ve tehdit olup bu tür ikrah rızayı yok eder, ihtiyarı bozar. Böyle bir ikrah aynı zamanda zararret hâlinin de sebeplerinden biridir.

ilah: Doğru ya da yanlış ibadet edilen her türlü varlık, tanrı.

ilahi: Aşkın, yüce. Allah ile ilgili.

ilahiyat: Tanrı bilimi.

ilhad: Allah'ın (c.c) varlığını ve birliğini inkâr etmek, hakikatten sapsamak, inançsızlık ve dinsizlik.

imdadına yetişmek: Zor durumda olan birinin yardımına koşmak; o kişiyi refaha çıkarmak, yardımcı olmak.

imtihan/sınav: Allah'ın (c.c) insanları yaratma gayelerinden biri.

inkâr: Kabul etmeme, reddetme.

intiba: İzlenim.

irade: Bir şeyi yapıp yapmamaya karar verme gücü.

ism-i âzam: Allah'ın (c.c) en büyük ismi.

istidlal: Delile dayanarak sonuca ulaşma ve hüküm verme; bir şeyi ispatlamak için delil ortaya koyma; akıl yürütme.

istiğfar: Hata ve günahların Allah (c.c) tarafından af ve mağfiret edilmesini istemek.

itidal: Orta yol, aşırılıktan uzak olma.

itikat: İnanmak, doğruluğuna kalben kararlı olmak; gönülden tasdik ederek inanmak ve zihnin kesin hüküm verdiği şey.

ittifak: Anlaşma, uyuşma, bağlaşma.

izhar etme: Açıklama, ortaya çıkarma.

K

kâfir: Hz. Peygamber'i ve onun Allah'tan (c.c) getirdiği kesinliği sabit olan şeyleri yalanlayan, tevatür yoluyla bize ulaşmış bulunan hükümlerden birini ya da birkaçını inkâr eden kişi.

kaos: Evrenin düzene girmeden önceki biçimden yoksun, uyumsuz ve karışık durumu. Kargaşa.

kelam: Sesle ifade edildiğinde lafz veya kav, yazıyla ifade edildiğinde hat veya kitabet, işaretle ifade edildiğinde ise remz veya resm adını alır. Kelam; Allah'ın (c.c) seslere, harflere ve bu harflerden meydana gelen kelime ve cümleleri tertip etmeye

muhtaç olmaksızın konuşması.

kesb: Kulun azmi, iradesi ve gayreti ile ortaya çıkan kazanç.

kıyas: Bir suçluyu, başkasına yaptığı kötülüğü kendisine aynı biçimde uygulayarak cezalandırma.

kıyas: Bir şeyi, benzeri olan diğer bir şeyle oranlayıp sonuca varma; bilinenden hareketle bilinmeyene ulaşma.

kudsî hadis: Manası Allah Teala tarafından bildirilip Hz. Peygamber'in kendi kelimeleriyle aktardığı sözler.

kulluk: Kul olma durumu, kölelik, ubudiyet.

L

lanet: Tanrı'nın sevgi ve ilgisinden yoksun olma, beddua.

M

mahiyet: İçerik.

mahkûm: Hükümlü. Zorunda olan, mecbur; kötü bir sonuca varması kaçınılmaz olan.

mahlukat: Yaratılmış olan varlıkların tümü.

mahsus: Özel.

maruz: Bir olayın, bir durumun etkisinde veya karşısında bulunan.

mecusi: Ateşe tapan.

mehdî: 1. Doğru yolu bulan, gösteren, hidayete götüren. 2. Kıyamete yakın bir zamanda zulüm ve kötülüğü ortadan kaldırıp adaleti ve İslam'ı hâkim kılacağı öne sürülen kişi. Kur'an-ı Kerim'de Mehdi konulu bir ayet yoktur. Buhari ve Müslim gibi güvenilir hadis kaynaklarında da Mehdi ile ilgili bir hadise rastlanmamıştır. Bu iki eserin dışındaki

hadis kaynaklarında Mehdi ile ilgili rivayetler vardır.

meleke: Tekrarlama sonucu kazanılan yatkınlık, alışkanlık.

melekût: Ruhlar ve melekler âlemi.

mensup: Bir kimseyle bir şeyle ilgisi veya bağintısı bulunan.

mescid-i Haram: Mekke'de Kâbe'nin de içinde bulunduğu alanı çevreleyen büyük mescid.

meşru: Yapılmasına dinen izin verilmiş, yapılması uygun olan şey. İslam Hukukunda farz, vacip, sünnet, müstehap ve mubah olan davranışların tümü.

metin: İslam'da bir kavram olan ve Kur'an'da geçen. Allah'ın (c.c) 99 adından biri. Anlamı: Metin, metânetli, kuvveti çok.

meyyal: Çok istekli, düşkün. Eğilen, meyleden, meyilli, yatkın.

minnet: İyilik yapana karşı duyulan teşekkür, gönül borcu.

misak: Sözleşme, antlaşma, bağlaşma.

mizan: Terazî, amellerin ölçülmesi. Mahşerde herkesin amellerini tartmaya mahsus bir adalet ölçüsü.

Muamelat: Alışveriş, kira, şirketler, evlilik, miras, vasiyet gibi insanlar arası ilişkileri düzenleyen kuralların tamamı.

muciz: Kısa, muhtasar. Özlü. Az sözün çok mana ifade edenî.

muhal & mümtenî: Mümkün olmayan, imkânsız. Yokluğu zatının gereği olan. Varlığı düşünölemeyen şey.

mukadderat: Yazgı.

musibet: Ansızın gelen felaket, sıkıntı veren şey. Uğursuz.

mutedil: Dengeli, aşırılıktan uzak olan.

mutmain: İnanmış, gönlü kanmış, emin olan.

muvaahhid: Allah'ı (c.c) var ve bir kabul eden kimse.

müeyyide: Yaptırım, ceza.

mükellefiyet: Sorumluluk.

mümtaz: Seçkin.

münafık: İki yüzlü. İslam'ın kurallarına inanmadığı hâlde inanmış gibi görünen.

müphem: Açık ve belirgin olmayan. Kapalı, anlaşılması güç.

müşrik: Allah'a (c.c) eş ve ortak koşan. Allah'ın (c.c) dışındaki varlıklara O'nun özelliklerini veren kimse.

müteâl: Aşkın, yüce.

mütevâtir hadis: Yalan söylemeleri ve yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan ravilerin aktardıkları hadis.

mütevâtir sünnet: Yalan söylemeleri ve yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan ravilerin aktardıkları hadis ile sabit olan Hz. Peygamber'imizin uygulamaları.

N

nass: 1. Anlaşılması konusunda yoruma ihtiyacı olmayan, anlamı açık, ihtimalden uzak, tek bir anlama işaret eden söz. 2. Kur'an-ı Kerim ve hadislerde bir konu hakkındaki açık hüküm ve bunu gösteren sözler. 3. Kur'an-ı Kerim ayetleri ve hadisler.

Herhangi bir hükmün nassa dayandığını söyleme, onun ayetlerde ve hadislerde bulunduğu ifade eder.

nesh: 1. Değiştirme, yok etme, nakletme, iptal, bir şeyin başka bir şeyin yerine konulması, kaldırma, hükümsüz kılma. 2. Dinî bir hükmün sonradan gelen dinî bir hükümle ortadan kaldırılması, geçerliliğine son verilmesi.

Kendinden önceki hükmü kaldıran dinî hükme “nasih”, yürürlükten kalkan hükme de “mensuh” denir. Nesh, ancak ayetle ayet, hadisle hadis arasında gerçekleşir. Dinler açısından ise İslam nasihtir. Yani kendisinden önceki bütün dinleri neshetmiştir.

nitelik: Bir şeyin nasıl olduğunu belirten, onu başka şeylerden ayıran özellik, vasıf, keyfiyet.

nur: Aydınlık, ışıık, parıltı. İlahi bir güç tarafından gönderildiğine inanılan parlaklık. Kur'an-ı Kerim.

O-Ö

öşür: İslam'da arazi vergisi. Ondalık.

P

pozitif bilim: Fizik, kimya, biyoloji gibi kaniyata dayalı bilimlere verilen genel isim.

R

risalet: 1. Peygamberlik, nebilik, elçilik, 2. Allah'ın (c.c) gönderdiği vahiyleri, emir ve yasakları alıp insanlara dinin gerçeklerini duyurma; söz, tutum ve davranışlarıyla açıklama makamı olan peygamberlik. 3. İslam akait ilminde, Allah'ın (c.c) birliği, sıfatları ve isimleri konusundan sonra üzerende en çok durulan konu, peygamberlik.

rüyetullah: Allah'ın (c.c) görülmesi.

rükün: Esas, temel. İbadetlerin ve akitlerin aslî unsurları.

S

sabit: Değişmeyen.

sem'ıyyât: Deney ve gözleme dayanmayan, duyularak elde edilen bilgiler. Ahirete dair inanç esaslarının tümü.

semere: Ürün, sonuç.

selbî: Allah'ın (c.c) selbî / tenzîhî sıfatları, Allah'ın (c.c) ne olmadığını ve neler yapmadığını, hangi niteliklere sahip olmadığını ifade eder.

servet: Varlık, zenginlik, mal mülk.

sevk: Gönderme, götürme, sürüklenme, itme.

sidretü'l-müntehâ: Miraçta Cebrail'in gidebileceği son nokta. Yedinci kat semada bir ağaç veya akılların hayrette kaldığı, bunun üstünde bir hayret tasavvur edilemeyeceği şey.

soyut: Manevi, metafizik.

sömürge: Bir devletin kendi ülkesinin sınırları dışında egemenlik kurarak yönettiği ekonomik veya siyasal çıkarlar sağladığı ülke, sömürülen ülke, müstemleke, koloni.

statü: Bir kimsenin, bir kurum veya bir toplum içindeki durumu. Kadro bakımından bağlı olduğu durum, pozisyon.

sûr: Kıyametin kopuşunu belirtmek ve kıyamet koştuktan sonra bütün insanların dirilip mahşer yerinde toplanmalarını sağlamak üzere İsrail tarafından üflenecek boru.

sûret: Görünüş, biçim. Yazı veya resim kopyası, nüsha. Biçim, yol, tarz. İslam felsefesinde, varlığın görünen yanı, beş duyu ile algılanan yönü. Resim, fotoğraf. Yüz, çehre.

Ş

şân: Ün, nam, şöhret.

şefaât: Ahirette günahkâr müminlerin affedilmesi, günahı olmayanların daha yüksek derecelere erişmeleri için peygamberlerin, Allah'a (c.c) yalvarmaları, dua etmeleri ve günahlarının bağışlanmasını istemeleri.

şer: Allah'ın (c.c) hoşnut olmadığı, sevmeyeceği, meşru olmayan, işlenmesi durumunda kişinin ceza ve kınamaya müstehak olacağı davranışlar.

şeriat: Kelime; su yolu, bir ırmak veya herhangi bir su kaynağından su içmek ve almak için gidilen yol, doğru yol, Hak din yolu, büyük ve geniş cadde, aydınlık ve ışık gibi manalara gelmektedir. Terim olarak toplumlar için amelî hükümler, emir ve yasaklar anlamına gelen şeriat, bütün ilahi dinlerde peygamberlerin aracılığıyla gönderilen ortak bir unsurdur.

şirk: Yüce Allah'ın ilahlığında, sıfat ve fiillerinde ve Rab oluşunda ortağı, benzeri ve eşinin olduğunu kabul etmek.

şuur: Bilinç.

T

taassup: Din, ahlak, âdet gibi konularda haksızlık ve husumet derecesine varacak kadar saplantıya düşmek. Bağnazlık, körü körüne bağlılık.

tabii: Doğal.

tahkikî iman: Hakikate, delile, tefekküre dayanan imandır.

takdis: Kutsal sayma, kutsama.

taklidî iman: Düşünmeden ve anlamadan, başkalarından ve atalarından gördüğü şekilde, neden ve niçin diye sorgulamadan yapılan imandır.

tanrı: İlah.

tasavvuf: Kur'an'da önerilen ve peygamberin hayatında uygulamaları görülen hayat tarzını yaşama gayreti. Kişiye Allah'ı (c.c) görürmüşçesine ibâdet etme hazzına erişmesinin yolunu gösteren ilim.

tebliğ: İslam'ın insana ulaştırılması faaliyetlerinin tümü.

tecelli: Bir yerde meydana gelme. Bir şeyin sonucun ve etkisinin oluşması.

tefekkür: Düşünme, düşünüş.

tefrit: İfrat kelimesinin zıddı olup gevşek ve ihmalkâr davranmak demektir.

telif: Uzlaştırma. Kitap yazma.

telkin: Bir duyguyu, bir düşünceyi aşılama. Son nefesine yaklaşmış, ölmek üzere olan kişinin yanında kelime-i tevhid ve kelime-i şehâdet okunması; cenaze defnedildikten sonra, kabirde sorulması muhtemel soruları ve cevapları ölüye hatırlatma konuşmasına da telkin denir.

temas: Değme, dokunma, dokunuş, değinti. Buluşup görüşme, ilişki kurma, münasebet. Sözüünü etme, bahsetme.

tenzih: Allah Teala'nın kusur ve ayıplardan, yaratılmışlara özgü eksikliklerden uzak ve yüce olduğunu benimseme ve bunu ifade etme.

teslis: 1. Üçleme, üçe çıkarma, üçe bölme, üç parça yapma. 2. Baba, oğul ve Ruhul-kudüs'ün birleşmesinden meydana geldiğine inanılan Hristiyanlıktaki tanrı anlayışı, inanç biçimi. Teslis inancına göre baba Allah'ı (c.c), oğul İsa'yı, Ruhul-kudüs de Cebrael'i simgeler.

tevekkül: Her hususta Allah'a (c.c) güvenmek, dayanmak, teslim olmak işlerini Allah'a (c.c) havale etmek.

tevhid: Allah'ın (c.c) zatını bütün tasavvurlardan, zihinlerdeki hayal ve evhamdan tecrid etmek. Allah'ın (c.c) eşi benzeri olmadığını inanma.

U-Ü

uhrevi: Öbür dünya ile ilgili, ahiret ile ilgili.

ulvi: Yüce.

unsur: Öge, parça, bölüm.

V

vahiy: Allah'ın (c.c) peygamberlerine iletmek istediği mesajlarını, doğrudan doğruya veya Cebrail vasıtasıyla bildirmesi.

vasıf: Nitelik.

vaz'etmek: Koymak.

vehbî: Allah'ın (c.c) bağışı ve ikramı ile olan.

Y

Ye'cûc ve Me'cûc: Kıyamet alameti olarak ortaya çıkacağı söylenen insan toplulukları.Ye'cûc ve Me'cûc'ün hangi topluluk olduğu Kur'an ve sahih hadislerde bildirilmemiştir.

yegâne: Biricik, tek.

Z

zât: Kişi, kendi.

zelle: Kelime anlamıyla "sürçme, yanlış, yanlış, ufak suç" demektir. Dinî literatürde ise bu terim daha çok peygamberlerin hataları için kullanılmaktadır.

zuhur eylemek: Ortaya çıkmak, görünür olmak.

- Abdülkâhir el-Bağdâdî, Ehl-i Sünnet Akaidi: Kitâbu Usûli'd-dîn (çev. Ömer Aydın), İşaret Yayınları, İstanbul, 2016.
- Afzalur Rahman, Siret Ansiklopedisi, çev. Hakan Bayrak vd., İnkilap Yayınları, İstanbul, 1988-1992.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî, el-Müsned, Dâru Sâdır, Beyrut, ts.
- AKÇAY, Mustafa, İnsanlığın Ortak Dinî Temeli: Fitrat, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C 13, sayı. 23.
- ALTINTAŞ, Ramazan, İnsanın Zihin Hâlleri: İnanç, İman, Yakîn, Şüphe, Nifak, İnkâr, İhsan, İslam İnanç Esasları El Kitabı, (ed. Şaban Ali Düzgün); Grafiker Yayınları, Ankara, 2013.
- APAYDIN, H.Yunus; Aydın, M.Âkif; Bardakoğlu, Ali; Çağrı, Mustafa, İlmihal-I: İman ve İbadetler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi, çev. Mehmed Sofuoğlu, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1989.
- CEBECİ, Lütfullah, "İsrâfil", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, y. 2001, C 23, s. 180-181.
- ÇELEBİ, İlyas, "Şeytan", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, y. 2010, C 39, s. 99-101.
- Dinî Terimler Sözlüğü, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2009.
- DÜZGÜN, Şaban Ali (ed.), İslam İnanç Esasları - El Kitabı, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdî es-Sicistânî, Sünen-i Ebû Dâvûd Terceme ve Şerhi, haz. Necati Yeniel ve Hüseyin Kayapınar; Şamil Yayınevi, İstanbul, 1987-2003.
- Ebû Hâmid el-Gazzâlî, İtikadda Orta Yol (el-İktisâd fi'l-i'tikâd) (çev. Osman Demir), Klasik Yayınları, İstanbul, 2012.
- Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, Kitâbü't-tevhîd (Açıklamalı Tercüme) (çev. Bekir Topaloğlu), 7. bs., İSAM Yayınları, İstanbul, 2015.
- Ebû'l-Hasan el-Eş'arî, Eş'arî Kelamı: el-Lüma' fi'r-red alâ ehli'z-zeyğ ve'l-bida' (çev. Kılıçaslan Mavil & Hikmet Yağlı Mavil), İz Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- Ebû'l-Muîn en-Nesefî, Tevhidin Esasları: Kitâbü't-temhîd li-kavâidi't-tevhîd (çev. Hülya Alper), 3. bs., İz Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- Ebû'l-Yûsuf Muhammed el-Pezdevî, Ehl-i Sünnet Akaidi (Usûlü'd-dîn) (çev. Şerafeddin Gölcük), 4. bs., Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2013.
- Fahreddin er-Râzî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, Tefsîr-i Kebîr (Mefâtîhu'l-gayb), Akçağ Yayınları, Ankara, 1988-1995.
- GÖLCÜK, Şerafeddin ve Toprak, Süleyman, Kelam, Tekin Kitabevi, Konya, 1998.
- GÜÇ, Ahmet, Satanizm Şeytana Tapınmanın Yeni Adı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002.
- Hâkim en-Nisâbü'rî, Ebû Abdullah İbnü'l-Beyyî Muhammed, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, thk. Mustafa Abdülkadir Ata, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.

- HÖKELEKLİ, Hayati, "Fıtrat", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, y. 1996, C 13, s. 47-48.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtım Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî, Sahîhu İbn Hibbân (el-Müsne-dü's-sahîh ale't-tekâsîm ve'l-envâ'), thk. Mehmed Ali Sönmez-Halis Aydemir, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 2012.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi, çeviri ve şerh: Haydar Hatipoğlu, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1982-1983.
- KARADAŞ, Çağfer, İslam'ın İnanç Yapısı - Ana Esaslar, Emin Yayınları, Bursa, 2006.
- KAZANCI, Ahmet Lütfi, İslam Akaidi, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2009.
- Kılavuz, Ahmet Saim, "Azrâil", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, y.1991, C 4, s. 350-351.
- Kılavuz, A. Saim, Anahatlarıyla İslam Akâidi ve Kelam'a Giriş, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2014.
- ALGÜL, H.; Apaydın, Y.; Bardakoğlu, A.; Dönmez, İ. K.; Erkal, M.; Harman, F.; Klavuz, A.S.; Ulu-dağ, S.; Yücel, İ., İlmihal-I: İman ve İbadetler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2012.
- KARAMAN, H.; Özek, A.; Dönmez, İ. K.; Çağrıci, M.; Gümüş, S.; Turgut, A., Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 1999.
- Malik b. Enes, Ebû Abdullah el-Asbahî el-Himyerî, Muvatta, çev. Ahmet M. Büyükçınar ve diğerleri, Beyan Yayınları, İstanbul, 1994.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbüri, Sahîh-i Müslim ve Tercemesi, çev. Mehmed Sofuoğlu, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1967-1970.
- Nüreddîn es-Sâbûnî, Mâtürîdiyye Akâidi: el-Bidâye fi usûli'd-dîn (çev. Bekir Topaloğlu), İstanbul, 2011.
- Ragıb el-İsfahani, ez-Zeria ila mekarimiş şeria (nşr: Ebul Yezid el-Acemi), Kahire, 1985.
- ŞAHİN, M. Süreyya, "Cin", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, y. 1993, C 8, s. 5-8.
- Şamil İslam Ansiklopedisi, ed: Ahmed Ağırakça; Şamil Yayınevi, İstanbul, 1990-1994.
- Şemsüddîn es-Semerkindî, İslam İnanç İlkeleri (çev. İsmail Yürük & İsmail Şık), Araştırma Yayınları, Ankara, 2011.
- Tirmizi, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî, Sünen-i Tirmizi Tercemesi, çev. Osman Zeki Mollamehmetoğlu, Yunus Emre Yayınevi, İstanbul, ts.
- TOPALOĞLU, Bekir, "Allah", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, y. 1989, C 2, s. 471-498.
- Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, ts.
- YAVUZ, Yusuf Şevki, "Bezm-i Elest", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, y. 1992, C 6, s.106-108.
- YAVUZ, Yusuf Şevki, "Kıyamet Alâmetleri", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, y. 2002, C 25, s. 522-525.
- YÜCEDOĞRU, Tefik, İtikâdî İlkelerin Tespiti, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı. 19.

1. ÜNİTE

B BÖLÜMÜ	C BÖLÜMÜ	D BÖLÜMÜ
1. B	1. fitrat	1. D
2. C	2. aslû'l usûl	2. Y
3. B	3. akaid	3. Y
4. E		4. D
5. C		5. Y

2. ÜNİTE

B BÖLÜMÜ	C BÖLÜMÜ	D BÖLÜMÜ
1. C	1. kebîre	1. D
2. D	2. tafsilî	2. Y
3. C	3. iman	3. Y
4. C	4. müşrik	4. D
5. E	5. münafıklar	5. Y

3. ÜNİTE

B BÖLÜMÜ	C BÖLÜMÜ	D BÖLÜMÜ
1. B	1. akli deliller	1. Y
2. E	2. vacip	2. D
3. B	3. Allah	3. D
4. D	4. Esmâ'ül Hüsnâ	4. Y
5. C	5. kıdem	5. D

4. ÜNİTE

B BÖLÜMÜ	C BÖLÜMÜ	D BÖLÜMÜ
1. B	1. ateşten	1. D
2. B	2. mukarrebûn	2. Y
3. A	3. münker ve nekîr	3. D
4. A	4. şeytan	4. D
5. E	5. Cibril	5. Y

5. ÜNİTE

B BÖLÜMÜ	C BÖLÜMÜ	D BÖLÜMÜ
1. C	1. resul	1. Y
2. D	2. sıdk	2. D
3. C	3. mushaf	3. Y
4. A	4. zebur	4. D
5. B	5. mucize	5. Y

6. ÜNİTE

B BÖLÜMÜ	C BÖLÜMÜ	D BÖLÜMÜ
1. D	1. sûr	1. Y
2. A	2. haşr	2. D
3. B	3. mizan	3. D
4. C	4. berzah hayatı	4. D
5. C	5. ba's	5. Y

7. ÜNİTE

B BÖLÜMÜ	C BÖLÜMÜ	D BÖLÜMÜ
1. A	1. ecel	
2. D	2. sabır	
3. E	3. hayr	
4. D	4. ilim	
5. B	5. rızık	

GÖRSEL KAYNAKÇASI



